

H A S Z N O S
M U L A T S Á G O K.

A' Hazai 's Külföldi

Tudósításokhoz

Toldalékul írta 's kiadta

Kultsár István.

1 8 2 5.

Második Felesztendő.

P e s t e n,
Petrócai Trattner Mátyás betűivel.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

ISZTOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

MAGYAR
ISZTOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(1.)

A' zöld kávé a' köszvény ellen kész
orvosság.

Báró Zach Hazánkfia, Astronomiai le-
velezéseiben különös történetet említett magá-
ról. Ő t. i. naponként kiszokott lovagolni
egykor télen által, és mivel a' városban rész-
szerént a' kövel való kirakás, résszerént a'
politia rendelkezései miatt sebesen lovagolni nem
lehetett; a' városon kívül olly sebesen szo-
kott lovagolni, mint akármelley győződelmi
hírt vivő Kurir. Ez által nagy izzadásba jö-
vén, az inge is által nedvesedett; de mivel
a' városba vissza térésekor ismét lassan kény-
telenítettett lovagolni, az inge többnyire raj-
ta megszáradott, de, a' mit maga sem vett
észre, a' tagjai is meghültek. Ezen téli gy-
akorlást hasonló tapasztalással folytatván, vég-
re karjai úgy meghültek, hogy azokat fel
nem emelheté, hanem mások segedelmével
kénytelenítettett felöltözködni. Akkor eszmélt
fel, és fájdalmas érzéseit hasonló gyakorlás-
sál, de már a' meghüléstől való örzéssel foly-

tatta. Mindazáltal a' többszöri izzadások sem könnyebbitették erőtelenységét, és karjainak eltsüggedése folyvást megmaradott. Az Orvos tehát azt ajánlá, hogy testét estve reggel dörgöltesse; de ennek sem érzette fogatját, 's külömbben is kedvetlen dolog völt elötte. Illy bajos állapotjában meglátogatta B* ismérössét, a' ki 75 esztendös férfiú vala, és soká a' podagrában szenvedett, hanem mióta, a' mint mondá, zöld kávéét iszik, a' podagrának fájdalmait nem érzi. Zach Úr a' zöld kávé néven fenn akada, és kérdé mit értene rajta, és hogyan kellene vele élni? Az öreg röviden megfelele, hogy a' zöld kávé nem egyéb a' közönséges kávénál, és azt nem kell megpörkölni, hanem azt úgy nyersen mo'sárban megtörvén, olly mértékben kellene megfözni, mint a' pörkölt kávéét szoktuk, hanem addig kellene forralni, míg a' víznek egy harmad része ki nem párolog, 's azon levét, minden czukor és tej nélkül, először ugyan még reggel az ágyban, utöbb pedig felkelés után nem sokára kellene meginni. Az első tsésze valamelly izzadásba hozza az embert, a' második tsak gyenge párologásba. Ezen tanátson egész nap tündödvén, estve a' theátrumba méne, és ugyan ott más ismerösének panaszolkoda karjainak erőtelenségéről, és ime ez is véletlenül ugyan azt mondá, hogy zöld kávéval kellene élni, mellyel ö élvén, másfél esztendő óta a' köszvény fájdalmait nem érzi, mellyek előbb nagyon gyötrötték. Meghatározá tehát, hogy a' zöld

kávé levével fog élni, annyival is inkább, mivel a' két köszvényesektől értette, hogy a' reggeli ivás után egy két órával a' szokott fölöstökömmel is élhet, és külömbben ebédnél sem kell az ebédben válogatást tenni. El kezdé annakokáért másnap a' zöld kávé levét inni, melly fanyar, ízetlen és kedvetlen ital volt; de a' szükség parantsolván, 6 hétig folytató az italt, és először ugyan balkeze előbbi erejére kapott, utóbb pedig jobb keze is valamennyire erősebb lett, de még is előbbi könnyű gyakorlását még vissza nem nyerte. Mindazáltal, midőn ezen tudósítását közlőtte, a' bal kezének szerentsés helyre állásából bizonyosan reménylette, hogy más 6 hetek múlva jobb keze is előbbi erejét vissza nyeri, és a' zöld kávé levének italát minden ember társainak ajánlhatja, kik talán, valamint ő, ennek híret soha sem halották.

Ezen alkalmatossággal méltó figyelmessé tenni minden embert, hogy sem téleo, sem nyáron izzadás után hirtelen magokat meg ne hűttsék, hanem tsak lassan lassan engedjék szünni a' melegséget; mert a' hirtelen való meghülésből nem tsak köszvény hasogatások, hanem más halálos nyavalyák is támadhatnak, mellyek a' legegészségesebb embert is hirtelen el ragadják: a' mit gyakor tapasztalások bizonyítanak.

Ezt a' Bétsi W a n d e r e r adta Correspondance astronomique du Baron Zach, 3-dik Füzetéből; mi pedig közhasználás végett örömet közöljük utánna.

B o g o t a.

Déli Amerikában, Kolumbiának anyavárosa Bogota, éppen a' közepén fekszik a' déli Amerikai nagy száraz földnek: mind fekvésére, mind földének termékenységére, mind egészséges voltára megérdemli, hogy ezen szép földnek anyavárosa legyen. A' Magdalena folyó (Rio Grande) által könnyű a' közösülés a' Karibbian tóval; az éjszak-keleti oldalon pedig Meta vize folyik, melly az Oronokóba ömlik. Bogota lakosainak száma 35 ezerre tétetik; az útszák igen népesek, mind egyenes szögeletekre épültek; a' város közepén fris folyamok tsergedeznek; több piaczkon vannak szökő kúta. A' város kiterjedésének majd fele részét Templomok és Klastromok foglalják el; a' Papok, Szerzetesek és Apácák száma többre megy mint akár melly más városban, sőt többre mint talán az egész Republicában: mindazonáltal a' most folyt háborúk alatt számok annyira megfogyott, hogy sok Klastromok üresen állanak. Bogotában az élelemre megkívántató dolgok mind bővséggel találtatnak. A' kéziműveket Európából veszik, de rendszerént rossz készületűek, és nagyon drágák, egy kalap p. o. 16 Dollár, ugyan annyi egy pár Stibli; egy köntös, goromba posztóból, 30 finom posztóból 60 Dollár; egy tuczet közönséges ivó-pohár 10 Dollár.

Drága kotsi.

Most a' Birmanokkal viselt háborúban az Anglusok Távolyban el foglaltak egy igen pompás Birmani kotsit, melly smaragdokkal, rubintókkal, gyémántokkal gazdagon ki van ékesítve. Ezen kotsit Kalkuttában nyilván való kótyavetye által adták el, és 7,000 Rupiákon kelt el*). Ezen kotsit most várják Londonba.

Hosszú élet példái.

Kalábriában nem rég halt meg egy ketske pásztor, életének 116-dik esztendejében. Ő csak babbal és kenyérrel élt, 's nem ivott egyebet tiszta víznél, vagy tejnél. Ő jól emlékezett hogy 1718-ban Oppidoban Német lovagokat látott. Még halálakor is meg volt minden foga, 's a' haja nem őszült meg. Az ő Püspökségében 8 Püspököt látott. Mindenkor tsendes és vidám kedvű volt.

Dofin Tartományban, Vien város mellett egy faluban 1758-ban halt meg Robion Plébánus, életének 108-dik esztendejében. Ez 80 esztendős volt, és halála előtt harmad nappal még Misét mondott. Az ő Plébániájában élő embereket mind ő keresztelte, kivéven a' maga szolgálóját, a' ki ugyan a' kor, midőn az Úra meghalt, már 104 esztendős.

*) Rupia kétféle u. m. ezüst és arany. Az ezüst R. ér mintegy 18 garast; az arany pedig mintegy 9 Tal ért.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(2.)

Majlandi Kertészek mulatsága.

Majland városában minden rendü lakosok azon valának, hogy a' Felsőleges Tsászár és Tsászárné eránt viseltető hív buzgóságokat minél kellemetesebben és szembetűnőbbben ki nyilatkoztassák. Ezt tették a' kertészek is, kiknek társasága f. e. Junius 18-dikán a' Felsőleges tiszteletére igen kellemetes bált adott. Ő Felsőlegök a' jelenvaló Tsászári Familiának : Tagjaival egyetemben megtisztelték ezen Ünnepet. A' mulatságnak helye e' végre különösen kivált ékesítve. Nevezetesen mindjárt a' bémenetelnél igen díszes alkotású épület állott ; melly általvilágító jeles képekkel tündöklött. Maga a' kert olly tündér Chinai kertté vólt változtatva, hogy abban minden megtaláltatott, a' mi a' Chinai kertekről, azokban tartani szokott pompás mulatságokról tudva vagyon. Ez annyival nagyobb mesterséget és költséget kívánt, mivel a' Chinaiak a' szép kertésztségben bámulásra méltó előmenetelt tettek. — Itt is minden öltözet,

minden tárgy, és minden egymásba kötötés szorosán a' Chinai szokás szerént volt elintézve, úgy hogy, a' ki az útból ismerte Yu-en Ming-Yuen nevű Tsászári mulató Kastélyt Pekingben, azt vélheté, hogy valamely tündér erő által oda tétetett. A' bokrokon és a' virág ágyakban a' legúrabb arany és ezüst Fácányok tsillogtak. Itt látszott Latham pompás fácánnya, a' sarkantyús páva, kinek tündöklő barna testét viola színű és arannyal játszó tükör ékesíti. Itt látszott a' bibor színű Flamingo, és a' Chinai nagy kertekben mindenütt diszeskedő Mandarin-récze, az ő gazdag szín változásaival, és a' kettőztetett keresztbe vágó világosítás által a' Grottából mesterségesen kitündöklött. A' kertben voltak hat járással öszve kaptsolt épületek, melyeken a' legkevertabb, és külömbb félőbb mozgásokkal hintázták magokat a' Chinai öltözetű személyek. Volt két mu'sika Kar is, mind a' kettő ugyan Chinai öltözetben, s ezek gyönyörűséges symphoniákat adtak elő szó zengedezéssel, és mu'sika hanggal. — Még egy különös, által világító kép vala, melly az Albanoi gyermekek tánczát adta elő. Ezt a' Felsegek különös gyönyörűséggel nézték, és magoknak bemutatatták Sanquirico, Ékesítések festőjét, kinek gazdag képzelődését, és teremtő elméjét a' Felsegek különösen magasztalták; minthogy ezen kertnek ékesítésén kívül, ugyan ő készítette és rendezte el alla Scala theatrumban azon bált, mellyben a' Laxenburgi Lovagvár olly elevenen

levőlt másolva. Ugyan ő rendelte 's készítette máskor ugyan ezen theátrumban az Istenek-gyűlését. — A' Felségek olly különös kedvel mulattak ezen tündér kertben, hogy 2 óránál tovább, egész megelégedéssel töltenék idejüket, és 11 $\frac{1}{2}$ órakor el távozván, a' kertészek Deputátiójának a' multság kellemetessége eránt legnagyobb megelégedésöket jelentenék.

A' Burkus Országi nagy iparkodás.

Mennyire mehet egy kisebb, és a' természet kedvezéseivel sem biró Ország; azt a' Burkus Királyságnak kézi mesterségeivel, a' selyemmel, és gyapjával üzött kereskedése álmélkodásunkra nyilván megmutatja. Halgassuk el bár a' kézi mesterségeknek nagy gyarapodását; tsak a' selyemmel és gyapjával mire ment, az maga megmutatja, mire mehetne olly Ország, mellyet a' természet minden áldásaival bőven tetézett, ha a' lakosoknak iparkodása a' természetnek ajándékit tudnák és akarnák használni. — A' Burkus Országi Státus Újság bőven előadja az Országnak mesterségbeli és kereskedésbeli gyarapodását, mellyből ezeket kivántuk közölni:

1822-ben 3,962,052 Tallér árú durva selymet vittek be; 1823-ban pedig már 4,375,242 Tallér árút; melly az Országban feldolgoztatván, és így a' népnek kenyeret adván, az Ország szükségein föllyül 1823-ban kivitetett 2,068 mázsa fél selyem, és 3586 má-

zsa egész selyem portéka. Ennél fogva nagyon kevesedett a' külső Országokból máskor igen bőven behordott portékák mennyisége. Ugyan is csak 334 mázsa fél selyem, és 550 mázsa egész selyem portékák vitettek be. Hasonlóképpen fogyott egy két esztendő alatt a' pamuk portékák behozatása. Ugyan is 1820-ban 25,400 mázsa; 1821-ben 16,814 mázsa; 1822-ben 11,323 mázsa; 1823-ban 9,100 mázsa: és így 4 esztendő alatt felénél többel kevesedett a' behozás, és így annyival több pénz maradt meg az Országban a' köz kezek között; mivel a' pamuk szövetek, és azoknak festései, mind inkább inkább el terjedtek.

Az idén a' Boroszlói vásárra, a' mint hozzá vetni igazságosan lehetett, bevittek 44,000 mázsa gyapjút, és így 4 ezerrel többet mint a' múlt esztendőben. Az említett első számban foglaltatik ugyan 8 ezer mázsa a' Pozeni Nagy Herczagségből, és 1200 mázsa a' Lengyel Királyságból bevitetett gyapjú; de ennél fogva a' többinek az Országbeli gazdaság gyümölsének kellett lenni, és azon temérdek mennyiség (quantum) majd mind el kelt, és csak kevés maradt még alkuban. Fel lehet ugyan venni, hogy az Országból kivitetett valami 25,000 mázsa, de még is a' belső feldolgoztatásra, ehez képest még elég maradt. — Az iparkodásnak ezen szép előmenetelét, és a' kereskedésnek hasznát igen nagyon ajánlja az, hogy a' gyapjúnak a' múlt esztendei árához képest, a' legfinomabb 20 — 30 Tallérral föllyebb kelt; a' finom 15 —

18 Tallérral ; a' közép finomságú 12—15 Tallérral ; a' közönséges 5—8 Tallérral ; a' két nyírésű pedig általjában 10—12 Tallérral. Melly szép haszna a' gazdaságbeli iparkodásnak!!

Különös Halászat.

Alig hihetné az ember, még is igaz, hogy bizonyos Angolnák halászatára lovak, és öszvérek kívántatnak. Ezt ama híres Humbolt Sándor Úr, a' ki Amerikában igen tudós utazást tett, így adja elő: Gymnota nevű Angolnákknak az a' természete, hogy electromi erőt bocsátanak ki magokból, és az által olly veszedelmes ütést adnak, hogy a' miatt sokszor még a' lovak is el halnak. Ezen okból a' folyókba, hol különben ezen Angolnák tanyáznak, lovakat, és öszvéreket szoktak hajtani, hogy a' halak ezeket érdekelvén, electromi erejüket megfogyasszák. Tsak ugyan vitézül is tsapkodnak hozzájok, és a' négylábú állatokat szörnyű módon zaklatják, kiváltképpen pedig azon mesterséggel élnek, hogy a' lovak hasa alá veszik magokat, és ott testekkel egészen érdekelvén a' lovat, halalos tsapást visznek rajta végben ; a' lovak és öszvérek ismériék már ezen állatoknak veszedelmes tsapásait, és azért tsak veréssel lehet őket a' vízbe hajtani, és tsak erőszakkal lehet őket a' vízben megtartani. Minekutánna ök már a' halaknak veszedelmes tsapá-

sait kiállották, magok a' halak is el gyengülvén, a' négy lábú állatoknak kapálódásai elől mint egy megszöknek, és a' parthoz sietnek, s akkor az emberek horgos vasakkal kikapkodják.

A' Málájok dühössége.

A' Malakkai tengeri rablók a' bevett Opium bővségétől, olly el tüzesedésbe, és dühösségbe esnek, hogy, midőn valamelly Európai hajót el fogni igyekeznek, önként neki mennek a' dárdáknak. Tudniillik nekik csak rövid, és kigyó hajlású handsárjaik vannak, és ezekkel szokták ellenségeiket döfni, az Európaiak tehát hosszú dárdákat készítették, hogy a' rablókat a' közelítéstől tartoztassák, de ők egyenessen neki menének a' dárdáknak hogy testeiken azok által menvén, ők a' handsárral ellenségeiket el érhessék, a' mint el is érték. Azért most az Európaiak a' dárda végéről egy negyedrésze kereszt vasat tsináltatnak, hogy így a' dárda a' Málájok testén által ne mehessen.

A' Hollandiai paraszt.

Midőn Hollandia az utóbbi háborúk alatt Francia hatalom alatt volt, Napoleon Tsászár bement az Országot szemlélni, véletlenül a' Schelde folyó mellett talált egy maga-

nos paraszt házat. Két Hadi segélei közül egyik előre bemenvén jelenté a' parasztnak, hogy a' Tsászár jön; de a' Hollandus ezen meg nem indúlt, hanem sapkáját fönn tartván, és ülve maradván azt felelé: „Mit bánom én”. — Azon szempillantásban belépett Napoleon, 's így szólla a' paraszthoz: „Jó napot kedves Barátom”! — Erre a' paraszt sapkáját leveszi, de ülve marad, és egész hideg vérrrel tsak azt mondja: „Jó napot” — Napoleon ezen megütközvén, azt mondja: „Én a' Tsászár vagyok”. — A' paraszt: „Regyelmed” ? — Nap. Úgy vagyon én. Par. Örvendek rajta. Nap. Én szerentséssé kívánlak tenni. Par. Nekem semmi szükségem nintsen. Nap. Vannak-é Leányaid? Par. Igen is. Nap. Hány? Par. Kettő. Nap. Én őket férjhez adom. Par. Nem kell, én magam férjhez fogom adni. — Ezen makats hidegségen Napoleon megindúlván, hátat fordított a' parasztnak 's ott hagyá. (Lásd Le Moisonneur par J. S. Qvesné Paris 1824).

H a s o n l í t á s.

De la Fayette Marqvisné, ki a' 17-dik század vége felé nevezetes Francia Iró volt, azt mondá a' rosz fordítóról, hogy olyan, mint az az ügyetlen szolga, kit az Ura tiszteletének jelentésére küld más Urasághoz. A' mit az Ura szelid 's nyájas hangon mondott előtte, azt ő durva, 's darabos

szókkal adja által; minél édesebb az ilyen tiszteletet üzenőnek ajakai között a' beszéd, annál ízetlenebbé lesz az emennek a' szájában.

A p r ó s á g.

Valamelly tsavargót, többszöri megfenyittések 's büntetések után ismét fogházba vittek, hol előbbeni tettei elő fordulván, azt a' büntetést szabták reá, hogy holta napjáig valamelly közönséges fenyítő házba zárattassék. Az ötöt védő szószólló ezen büntetés alól az által kívánta felmenteni, hogy a' megítéltetett olly gyenge test alkotású, hogy holta napjáig ki nem álhatja a' fenyíték házába való zárattatást.

R e j t e t t s z ó.

Még fele vízbe lakik, tsontos vég' tagja fedben.

Ám de egészen majd éltedet eltemeti.

J e g y z e t. Az Első számbeli Rejtett szó: Széna, szén.

M ű l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(3.)

Méltóságos Báró Venckheim József Úrhoz, Cs. Kir. Kamaráshoz,
Tek. Arad Vármegyei Fő Ispányi
Hivatalba, Junius 27-dikén 1825,
lett beiktatásakor.

Tolongni, látom, vigadozó zsibaj
Höztt sík Aradnak Veneit, Ifjait:
Díszes Megyéknek, látom, Árpád
Szülte Nemesseit összegyűlni.

Dörögni, hallom, messze az érczeket,
'S hírlelni a' vig sátoros ünnepet;
Arad Megyénk, Venckheim! sok Érdem'
Férjfiya! szenteli azt Te Néked.

Téged köszöntvén honybeli Józsefét, a)
Csordúlt reménnyel keblibe áltfogad,
'S iktatni Fő Ispányi székbe
Megy, siet el ragadó örömmel.

a) A' jó Egyiptusi Józsefre van a' czélzás.

Nézd, mint peregnék nesztori képein
Ősz Főknek édes könnyei mellyre le
Látván Te Benned még virágzó
Korban is értt, szeretett vezérlöt.

Szívvvel röpösvén a' Veled Egykorúk,
Példádon ösztön lánggra melegszenek:
Lesvén csak intésed', hogy a' köz
Jó' nyomos ügyeit eszközöljék.

És, kiknek itten nincs helyek és szavok,
De munkásággal vérrel erővel is
Fáradnak, a' Jobbágyok ottkint
Értted, az Égre emelt kezekkel,

Mindenhatónak nyújtanak ájtatos
Kérést: Te Tőled 's a' Megye' Renditül
Gyors pártfogást várván, legottan
Terhüket kevesedni érzik.

Érzik, hogy akkor foly napod édesen,
Ha élni látsz mást is megelégedön:
Szemedre nyugott álm akkor
Száll; ha elalhatik a' szegény is.

Mi szép, mi terhes Pálya terül megint
Ezen napon, bölcs Férjfi! Elötted el:
Mi bö verejték 's fogytalan gond
Váltja fel e' mai vígadásod'!

Tudod Te ezt jól: Gondra dologra rég
Elszántad a' köz Jó' segedelmire
Magad', 's nem engedsz vállaiddal
A' hivatalbeli súlly nyomásnak.

El nem puhíták Pólya' selyemjei
Test alkotásod': Munka alatt erős
Lettél, 's aczélként fényesebbé
Jóra való kiütésbe' váltál.

Fegyverre keltél a' Haza Elleni
Ellen Te is, mint bajnoki Óseid;
'S nem bántad ott élted' kitenni,
Hol zivatar fenyegette Földünk'.

Szolgálni kedvelsz Fő Uraságban is,
'S Nevedre fényt hírt fáradozásaid
Által törekszel vonni: rettegsz,
Drága Hazád 's Fejedelmed adta,
Kegyelmi mellett röjtve henyélleni. —
A' puszta Név és Rang soha sem szüli
Tiszté az embert: szív, cselekvés,
Lélek óhajtatik egybe forrva.

Krassó bizonnyal hirdeti Númai
Kormányozásod': parlagos Oskolák'
'S utak' javítására omló
Szorgaid' és nagy iparkodásid'.

Törvény, Hit, Erkölcshív követő Fiját
Ápolja Benned; 's már felemelkedő
Nyelvünk, Magyarinak Létadója,
Tiszteli sarkalatos Baráttját.

Arad szerencsés Véled! Ez ünnepét
(Nézzvén Igazság 's emberiség iránt
Szerelmed') ismét fogja üllni,
Majd valahányszoron eljövendesz.

Vitkovics Mihály,
Ügyész.

A' nyelvek, és a' Nemzetek közössége.

A' múlt században Vico János Nápolyi mély elméjű Tudós, azon nagy gondolatot állította fel „de Constantia Philologiae” írtt Könyvében (nyomtatott Nápolyban 1774), hogy a' nyelvekből kell kitanulni a' Nemzeteknek történeteit, 's azoknak Filozofiáját. Ehhez képest más munkát is adott ki ezen név alatt: „Scienza nuova”, mellyben igyekezett a' Római és Görög nyelveknek szoros vi'ssgálása, és öszvehasználtása által a' magasbb kritikát, ezen Nemzetek történeteinek megállapítására fordítani. Ő mind a' két munkában érdekletie a' Német (german) nyelveket is: de sokkal fontosabb következtést ígér mostan Angliában munkálkodó Gilchrist Úrnak igyekezete, a' ki nyomtatásra bocsátotta ezen nevezetű könyvét: „Polyglossal brittish Atlas, or new Comprehensive View of literal Oeconomy”. — Ő Viconak gondolatját felfogta, és azt a' régi Angoly nyelvre alkalmaztatja, olly igyekezettel, hogy azt közönséges nyelvnek fundamentomává tegye, minthogy a' régi Angoly nyelv csak ugyan a' Germanok nyelve. Minden evvel rokon nyelveknek philologiai visgálását ez által szándékozik megkönnyebbtteni; és e' végre azt is ajánlja, hogy a' jövő télen ingyen közönséges leczkéket fogadni, ezen gyöker nyelvnek bővebb megismértetésére. De ezen tudós férfiú nem

titkolta el maga előtt, hogy egyes emberek munkálkodása mindenkor csak szoros határok közé rekesztetik; azért a' valóságos Philologusokat, és a' Nemzetek barátit arra serkenti, hogy vele eggyesítsék magokat, és egy philologiai nemzeti Társaságot állítsanak. Melly ha végbe mehet, minden Német országok, úgymint: Svéczia, Hollandia, Dánia, a' tulajdonképpen úgy nevezett Német országgal, 's annak minden részeivel, közelebb való öszve illetődésbe jutnak, 's a' nyelv külömbféle ágait, valamint a' Nemzetnek el ágozásait is bővebben, és bizonyosabban kifejthetik. Így lesz a' Philologia egyszer'smind a' Nemzetek történeteinek világító vezére.— A' mit Vico Olasz országban, Gilchrist Angliában feszeget, méltó figyelmetességet gerjeszthetne Hazánkban is, minthogy az eredeti Nemzeti nyelvünknek kinyomozása, és másokkal való öszve hasonlítása, nem csak a' nyelvnek fő törvényeit állapíthatná meg erősebben, hanem a' Nemzet történeteit is világosságra hozhatná. — Illy magos és nemes célra érdemes volna több Hazafiaknak felserkenni, és pénzbeli segedelemmel végbe vinni azon célt, mellyre eggyik Tudós Hazánkfia, a' régi Históriainak és Kritikának bővséges segedelmével álmélkodásra méltó nagy lépéseket tett, noha még eddig tudós kinyomozásait a' Nemzettel nem közölte.

A' Hydrai tengeri erő kezdete.

A' Görögöknek mostan nevezetes kikötők a' Hydrai, melly tágosságára és bátorságára, úgy alkalmas fekvésére nézve is igen kedvező volt a' kereskedésre. Tsak ugyan 1703-dikig egyedül a' kereskedő hajóknak rév-partja volt, mellyek az Archipelaguson, és a' Marmora tengeren jártak; de, midőn Franczia Országban a' szörnyű éhség uralkodott, az batorította a' Hydrai kereskedőket, hogy azon Ország déli kikötő helyeibe gabonát vinni batorkodjanak. Ezt szörnyű nagy áron el is adták, 's ezen haszon arra ébresztette őket, hogy 1703 és 4-ben, hónaponként egy fordulást tettek, 's így öregbítették szerentséjüket annyira, hogy a' Hydrai kereskedők tsak milliomokról beszélhének, és a' keleti partokon (Levante) kereskedő tanyákat telepítenének. Az önnön czéljaikra kezdett hajózáson kívül Franczia, és Spanyol Országban a' termékenység meggyarapodván, már 1706-ban mind a' két Nemzetnek kereskedésbeli dolgai a' földközi tengeren, tsaknem egyedül Hydrai hajókon, és Hydrai zászlók alatt folytattattak; sőt 1708-ban ezek a' Hydrai hajók, idegen terbekkel, Déli Amerikába is el mentek. Így terjedett mindég nagyobbra a' Hydraiak hajókázása, úgy, hogy ez előtt 20 esztendővel, már a' Hydrai kereskedő hajók 180-nál többre mennének, mellyek közül mindegyik 120—400 Tonnát birt.

Ezen tengeri készültek, valamint a' kereskedőket nagyon gyarapították, úgy alkalmas hajósokat is készítettek, 's ennél fogva történhetett, hogy az utóbbi fellázzadás ideje alatt nekik mind hajóik, mind ügyes hajóssaik elegenden volnának, 's a' tengeri háborút nagyobb készülettel kezdhették. — Így ment egyéb nemzeteknél is a' kereskedés által a' tengeri hatalomnak kezdete és öregbedése.

Költséges Doctorság.

A' Boroszlói Archivumban megtalálatik azon jegyzék, melly magában foglalja Herman Zachariás Inspectornak, az Odera Frankfortban 1611 Theologiai Doctorságra emeltetésének költségeit, mellyet a' Boroszlói (Breszlau) Tanács vállalt magára. Ezen jegyzékből egynehány cikkelyeket ide foglalunk, u. m.

Tallér—garas

1) Mindenféle bársonyra, melly a' Professorok között kiosztatott	55	—	18
2) Bernai, Zerbsti, és Fürstenwaldi sörért	53	—	20
3) A' lovakra, és kotsis költségére	53	—	12
4) A' felavatáskor (promotio) kiosztatott kesztyűkre	36	—	14
5) Az examenkori Confectekre	31	—	0
6) A' Kenyérre és 'semlére	10	—	—

Tallér — grátás

7) Húsrá, halra, vadra, tyúkokra,
és egyéb ételekre —	89 — 22
8) Boroszlóból Frankfurthba, és
onnau vissza magára tett úti
költsége —	31 — 11

Ezen megnevezett költsége-
ken kívül vannak még egyebek
is, és így öszveséggel a' promo-
tióra tett költségek reá mentek: 622 — 23

A' Szeretsenyek tábori Gálája.

Midön a' Szeretsenyek táborba akarnak
indúlni, különösen igyekeznek magokat ret-
tenetessé tenni. E' végből az arczáikat vala-
melly fűnek levével kenik be, melly olly
feketevé és fényessé teszi, mint az ebanum
fa; ellenben testeiket mésszel fehérítettik ki,
's csak térdeik és könyökeik vannak bólu-
sal bekenve. Ezen kívül külömbféle függő
jeleket (grigris) akasztanak nyakokba, mel-
lyek közül egyik otsmányabb a' másiknál.

Rejtett szó.

Állatnak embernek ez az öröm fényé;
Hangját húzd meg, 's visszan leszen házad
színe.

Jegyzet. Az 2-dik számbeli Rejtett
szó: Halál.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(4 .)

Dr. Francia.

(Élet írás)

Párisban ez előtt egynéhány hónapokkal jelent meg valamelly kised írás a' Buenos-Ayresi Republica-nak mostani állapotjáról. (La Republique de Buenos-Ayres telle qu'elle est aujourd'hui). Ezen könyvetskében Francia Doctornak, a' Paraguai Ország' több esztendőktől fogva szerentsés fő Igazgatójának, életeről különösen ezen jegyzések tétetnek: „Ő születésére nézve Porteno. Így nevezik a' tengeren túl lévő Spanyolok mind azokat, kik Buenos-Ayresi Státusból valók. Ifjúságában a' Kordovai Spanyol Universitás-ban tanult, és tanulásait elvégezvén, ugyan ott a' Törvények Doctorává tétetett. Ez az oka, hogy Doctornak neveztetik; nem pedig az, mintha az Orvosi Tudományoknak Doctora volna. Így magának külömbféle tudományos ismereteket szerezvén, történetből Paraguay Tartományba ment, és ottan dohánnyal

és füvekkel való kereskedést kezdett. Néhány esztendőig folytatta ezen életmódját, azután pedig a' Spanyol országi Amerikának minden Tartományait megjárta, különösen: Khilit, Perut, sőt Braziliát is. Végre Buenos-Ayresbe tért: de itten nem soká maradt, hanem ismét Paraguayba menvén, Assumptio városában megtelepedett. A' Spanyol Amerikai revolútiók alatt minden időben figyelmetes, és munkás volt, 's a' Státus dolgainak el intézésében magának olly hitelt 's bizodalmat szerzett, hogy, midőn O-Higgint a' Perui fő kormányozásról lemondána, neki kevés munkába került, hogy a' köz bizodalmat megnyerje. Ekkor a' fő kormányozást által vette, a' nélkül, hogy magának valamelly felséges titulust kívánna. A' hatalommal megelégedett, és avval tartózkodva 's kémélve élt. Vég nélkül való fáradsággal, szemességgel, és a' köz jóra intézett szorgalmatossággal viselé hivatalát, 's ezen buzgó serénysége által a' Fő Kormányozónak hatalmát a' maga kezében úgy megerősítette, hogy önnön tetszése szerint, az előtte valónak Fő Kormányozó titulussa helyett Dictator nevet hozott be, 's a' nép nem tsak megeggyezett benne, hanem kevés idő múlva Örökös Dictátornak nevezte. Illy fő hatalommal felruháztatva lévén, Paraguay Országot tellyesen berekesztett Orzággá tette, és halálos büntetés alatt megtiltotta az Orzágból való kimenetelt; a' lakosokból pedig rendszerént való katonákat for-

mált, és azokat jól fizeti, jól tartja. Ennél fogva a' katonaság ötet végnélkül bötsüli, mellynek számára olly bövséges eleséget gyűjtetett öszve, hogy az a' hadi seregek 10 esztendőre is bőven elegendő lenne. Ezen erőt mindazáltal nem a' külsők ellen kívánta fordítani, hanem tsak a' belső rendtartásra, sőt a' szomszédoknak nyilván tudokra adta, hogy ő senkit megtámadni nem igyekezik, hanem egyedül maga határait kívánja bátorságba helyeztetni, és ezen külső bátorságnak oltalma alatt az Országot boldogítani. Mellyre nézve minden igyekezettel azon vagyon, hogy a' mesterségeket és tudományokat gyarapítsa, a' földművelést tökéletesítsse, 's a' belső kereskedést könnyebbítsse. E' végből az egész Országban mindenfelé jó utakat tsináltatott, 's a' közösülésre nézve tellyes bátorságot szerzett. Bámúlják benne a' nagy rendtartást, és mindezenek utánna látó gondosságot. Minden rendeléseit önnön maga följegyzí. Szoros életet visel; keveset eszik; Asszonyokkal nem társalkodik, és semmiféle játékba nem ereszkedik: mind ezek mellett keveset aluszik. Illy megfeszített iparkodását sokan gyanúsának tartják, és azt vélik, hogy neki valami nagy céljainak kell lenni; sőt nyilván azt gyanítják, hogy ő a' Buenos-Ayresi Republicá-ra tart számot; mert ejtett olyan szót, hogy maga sorsával addig meg nem elégedhetik, míg ezen Republica az ő hatalma alatt nem lészen. Egyedül Brazília

az a' szomszédok közül, mellyről kedvezve szokott beszélni. Ő most 50 esztendő, de olly erős és egészséges, hogy alig lehetne 40 esztendőnél többnek tartani. A' följebb említett könyvetskének Írója mintegy jövendőlvé mondja róla, hogy ezen férfiú az új Világban még nagy személyt fog viselni. Nagy szerentse Paraguayra nézve, hogy a' szomszédai háborúkkal el lévén foglaltatva, ezen esztendők alatt mindég a' külső erővel tusakodtak; ez pedig az ő hátok megett tsendesesen maradhatott, és sem emberét, sem pénzét feláldozni nem vólt kéntelen.

Természeti ritkaságok.

Humboldt Sándor Úr a' Párisi Akademiának Jun. 13-dikán tartatott üllésében olly Értekezést olvasott fel, mellyből kitetszik, hogy a' Barometrum (Nehezkedés mérő) óránkint ingadozik a' tenger színétől fogva a' levegőnek 1400 ölnyi magasságáig. Ezen ingadozásból tagadhatatlanul megbizonyosodik, hogy a' levegőben dagadás, és lohadás vagyon, és pedig olly módon, hogy minden 24 óra alatt a' Barometrumban a' kényeső kétszer mozdúl felfelé, és kétszer lefelé.

Ezen kívül Humboldt Úr külömbféle észrevételeit is közlötte déli Amerika földről. Ezekből kitetszik, hogy ott már a'

földnek eredeti képződésekor a' Vulkan tüzek kitörései el fojtattak; mert az ős hegyek olly rettenetes nagy tetemekben (massa) vannak a' gyúlható szerek fölött, hogy azoknak nehezkedését a' tűz általtörni nem gyözi. Mindazáltal, hogy azon hegyek alatt is legyenek Vulkan szerek, kitetszik a' nem régi földindulásakor tapasztalt nagy zugások és morgásokból, mellyek a' Cordilleras hegyek alljából hallatszottak.

Béda 3 nevezetes napjai.

Venerabilis Beda, a' ki széles tudományjáról maga idejében igen el híresedett, kiváltképpen a' theologiában magát külömbböztette annyira, hogy I. Sergius Pápa 701. esztendőben Rómába hívná, az akkori theologiai kérdéseknek felvilágosítására 's elhatározására. Ő születésére nézve Anglus volt, 's 673-ban jött a' világra a' Durhani Püspökségben, és már 7 esztendős korában, az akkori szokás szerént, Weremouthban a' Benedictinusoknak Klastromába adott, ott neveltetett, 's ott lett pappá is. Ő mindent olvasott és tanult, a' mit akkor a' deák könyvekből tudni lehetett, 's a'hoz képest sokféle munkákat írt ugyan deák nyelven, mellyek közül leghasznosabbak az Anglia egyházi História, melly Jul. Caesar-nak kiszállásától fogva Ceolulf Northumberlandi Királyig terjed. Irt világ Chroni-

káját is, mellyben kis Dénesnek (Dyonisius Exiguus) Keresztény idő számlálását ő használta legelőször. Többi munkái között írt egy könyvet a' kisdedek születéséről (de nativitate Infantum) mellyben ezen különös állítása fordul elő, hogy: „a' melly gyermekek Januar. 27. és 30-dikán, úgy Febr. 12-dikén születnek, azoknak testeik az ítélet napig sem rothadnak el”. — Allításáról maga is megvallja, hogy ezen természeti titok tsudálatos, de magában valóságos”. — Az ő munkái Bazileában 1545 és 1563-ban 3 Folio kötetekben jöttek ki legelőször; azután 1612-ben 8 Folio kötetekben, és Koloniában, 1688 ugyan 8 Folio kötetekben. — Beda meghalt 735-dik esztendőben. Az ő példája mindenkor nagy ösztönül szolgálhat a' Szerzeteseknek a' Tudományokban való nagy előmenetelre.

Unalom, és szorgalom.

Spitzbergában, az éjszaki égi sarokhoz közel lévő tsútson, egy Anglus hajós legény elmaradott a' hajóról, 's ott nagy bajosan éldegelvén, únalmában arra a' gondolatra jutott, hogy a' Czethalnak tsontjaiból, némelly Angliai nevezetes épületeknek másait készíttse. Szorgalom által valósággal annyira is ment, hogy a' Londoni tornyot, a' Glasgowi Kápolnát, és a' Canterbury templomnak tornyát igen tsinosan el készítte.

né. Utóbb ötet más hajó ezen elhagyattott állapotjából megmentette, 's most haza érkezvén, Londonban ezen remek munkáit pénzért mutogatja. — Melly jó, ha az ember dolgozni szeret! Ez neki egykor mulatsága volt, most kenyeret ad.

Házi gazdálkodások.

1) Már máskor említettük a' magházakból és magból a' zsiszikenek elüzése módját: most ismét a' legközönségesebb és legkönnyebb módot említjük meg, hogy t. i. a' magházakban helyel közzel, földi-bodza ágakat levelestől és virágostól együtt kell hinteni, és a' gabona kupaczkokba szűrni. A' zsiszik nem állhatván ki a' földi-bodza szagát, el távozik; de mivel ezen szag idővel fogy, ne hogy a' zsiszikenek ismét vissza térjenek, szükséges a' régi ágakat frissekkel felváltani.

2) Igaz ugyan, hogy a' patkányok és egerek ellen nintsen bizonyosabb mentő eszköz a' jó matskáknál; de mivel néhol még a' matskák is kárt tehetnek, sokkal ártatlanabb mód a' pinczékbe, vagy kamarákba ökör-fark kórót tellyes virágjában el rakni. Bizonyos tapasztalás mutatja, hogy ettől a' patkányok messzire eltávoznak.

3) Jó ragasztó kovászt a' kályhákba e'képpen lehet készíteni: jó finom agyagot megnedvesítvén, kevertessék bele hamu, és

valamennyi konyha-só, 's ezen ragasztóval kenetessenek meg a' kályháknak öszve eresztései, vagy repedései is, azután igen gyengén fűtessék be a' kályha, ne hogy ezen kenőts hirtelen megszáradjon, és megrepedezzek. A' lassú tűz által olly szépen végbe megy a' száradás, hogy ezen ragasztó kovász mintegy üveggé válik.

4) A' ki eladásra italokat venni akar, azt vegye télben, mert akkor minden mértékbe több fér, mint nyáron; a' midőn a' meleg által minden folyó szerek megdagadnak.

5) Haggit Ferencz Anglus Durhamban azt tapasztalta, hogy ha a' liszt esső vízzel dagasztatik, sokkal több kenyér kerül ki belőle, mintha kút vízzel, vagy folyóvízzel eresztenék fel. Már ugyan a' folyóvíz is nagyon szaporítja a' kenyeret, azért a' Pesti pékek rendszerént Duna-vízzel sütnék, de az esső víz éppen egy ötödrésszel több kenyérre segíti a' sütőt, mint a' kút, vagy folyó víz.

M e s e.

Embernek állatnak közös ellensége,
Mégkérlelhetetlen az ő dühössége,
Minden élőt megront, bár nints szövetsége,
Papok, Irók festik, még sints testessége.

J e g y z e t. Az 3-dik számbeli Rejtett szó: Szem, mész.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k,
1 8 2 5.

(5.)

Gyász Óda, néhai Nagy Méltóságú
Ürményi Ürményi Jósef Úrnak, Ő
Excellentiájának emlékezetére.

Nints hát erő, nints ellened, oh Halál!
Rohansz lerontó törrel az életet
Feldülni! Kémellést nem ismér
Bosszuja táborozó dühödnek?

Szük sirba döntesz végre nagyot 's kitsinyt;
Vitézt 's hatalmast porba taszítja-le
Tsorbúlhatatlan fegyverednek
Borzadozást emelő döfése.

A' merre hajlik rettenetes karod,
Bű, jajdulás, kín tépdezi a' szivet;
Faggatva bánat és szorongás
Harczaitól kebeleik dobognak,

Érezni gyilkod súllyait a' derék
Ürményi-Ház is végtire kénytelen!
Fátyolba burkolt fellegek Vál
Ékes egére tolongva ütnek.

Már több tsapásod vasnyomait türi ;
Több nagyreményű Magzatokat hamar
Köz fájdalomra indulatlan,
Elragadál Nemes Udvarából.

Most azt, ki nem csak kedves Övéinek,
Egész Hazának gyámola 's fénye volt,
Ürményit, a' nagy névre méltó
Férfiat ostromaid ledönték !

Ki hosszas Éltét a' lehető tökély
Pontjára vévén, fáradozás alatt
Késő korig nem tsüggedett sok
Munka között egyenessen élni.

Igaz Keresztény Hit, szelid érzelem,
Jó tétemények, ritka alázat, és
Ép lelkiismeret vezérlék
Léte dütső szakain keresztül.

A' Múza - kar bölts Tagjai leltenek
Egy Pantheont Ő benne: emelkedett
Minden nemében szebb delére
Általa a' Tudomány Hazánkban.

Törvény 's Igazság Székei áldani
Örökre fogják. Sérteni nem tudá
Themisz hatalma terjedését ;
Tiszte körén koszorúk virúltak.

Közjó ügyében Tulliusz, ősz Cato
'S Demosthenesz nagy lelkei szóltanak
Komolyra nyilt ajkán ; szavára
Ezredek álltak elő homályból.

Szerette Ötet mind Haza, mind Király,
Szerény Eszével tett bizodalmat a'
Kettő között, védvén Hazája
Ős igazát 's koronás Hirályát.

Theréziától fogva nevelkedett
Dütső Ferenczig Tetteiért bötse:
De Érdemének adni méltó
Bért vala a' Nap alatt lehetlen.

Most a' Halál vázképe setétedik
Fölötte! Eldült Hunnia Oszlopa!
Ürményi, a' Nagy, niatsen, oh niatsen!
Nemzete népe siratja Ötet!

Eltérsz mitőlünk, isteni Férfiu!
Fetregve bánat tengeriben hagyod
Sebhett szívünket? térsz jajunkra
A' Temető szomorú ölébe?

Zokogva lépünk Árnyad után mi is;
Bezárt Koporsód gyász-fedelére hült,
Türtöztetésre nem hajolva,
Zápóra könyben uszó szemünknek.

Hizelkedéstől messze, megismeri
Hiv Nemzetünk: majd Századok omlanak
A' semmiségbe vissza, míg szül
Eggy anyja, mint Te valál, hasonlót.

Siratja méltán Estedet a' Magyar;
Javára méréd Pályafutásodat;
Te bölts Tanáts, Te mély Belátás
Által igaz Kalaúza voltál.

De a' Halandó, vándor az ég alatt,
Rendeltetését fenn nemesítheti
A' tiszta lelkek Édenében —
A' zivatar veszedelmein túl.

Születni 's ismét menni tovább ezen
Múlékony élet keskeny agyagköre
Határiból, nem függ mitőlünk;
Azt magosabb Hatalom remekli.

Szünj hát, Kegyelmes Özvegy epedni,
szünj!

A' Boldogúltat látni fogod megént:
A' mord Halál el nem szakasztá
A' szeretet kötelét örökre.

Siránkozással tsak ne emészd Magad,
Elődbe lépő napjaidat keresd,
A' béke karján tündökölve,
Tölteni a' Tied diszére.

Kesergni Ti is szünjetek, a' kiket
Arván hagyott Ö; Gondviselőtök él:
Áldása száll fényes Szülőttek,
Jó Onokák 's Rokonok Reátok.

Ö halhatatlan Bennetek is; szive
Érzelmi, jámbor lelke tulajdoni
Belétek öntve napra törnek,
Nagy Hivataltokat ékesítik.

Fő polczokon kik Benne Elölülőt,
'S kormányra temett bölts Fejet a' minap
Tiszteltetek, jövőben Ötet
Tisztelitek nyomait követve.

Látom, megindúl a' nagy Örök felé!
Jeles Kesergők Jégtetemit viszik
Könyezve a' Sírboltba; sírnak
Ös-czimerek, szivek Ö utánna.

Ürményi! élsz, míg szőke Dunát Buda
Váranak allyán lát az útas; Neved
Emlékezetben fénylik a' Hír
Temploma ércz-falain kevélyen.

Menj most, Halandó, lépj-le sirodba, lépj!
Repül reményén Lelked az Égbe fel!
Nem térsz egészen el mitőlünk;
Hév kebelünkben is élsz örökre.

Pakróczy Nep. János,
előbb Váli,
most Székes-Fejérvári Belső-Városi Káplán.

A' Kalapok.

Az emberi nemzetnek olly sok száza-
doktól való szüksége, a' módinak olly ezer-
féle mestersége, még mai napig se tudott
kitalálni a' fejre olly fődözöt, melly kinek
kinek arczájához, 's termetéhez alkalmaz-
tatható volna; vagy mind téli, mind nyári
viselésre egyformán illenék. Az éjszakiak-
nak süvegeik, a' Persáknak prém kalpagaik,
vagy a' Törököknek pongyola turbánaik, nem
nyárra valók, de tsak ugyan a' fejet vagy
egésszen be nem fődik, vagy a' mennyire
befödnek, esső és nap ellen nem óltalmaz-
zák. Európában a' kalapok minden Nemze-
teknél szokásban vannak; de ezekben is olly

nagy a' külömbbség, hogy a' Debreczeni, arasztónál is szélesebb karimájú kalapoktól kezdve, a' Korszikai kis kalapokig, számtalan változásokat láthatni. De a' karimák külömbbféleségén kívül, még nagyobb vagyon a' kalap púpjában, melly kiváltképpen egynehány esztendőktől fogva, hol púposabb, hol laposabb, hol teke formán öszve szoruló, hol föllyűl kiterjedő tányéros. De még a' kalap kupájának külömbbfélesége, akár a' fejnél szűkebb, 's föllyűl tágabb, vagy lefelé terjettebb légyen, nem tüntett olly sokféle külömbbséget, mint a' karimának a' kupához való alkalmaztatása: és ez a' tulajdonsága az a' kalapnak, mellyel kiváltképpen a' fiatal világ magát megkülömböztetni igyekezik, és büszke negéddel mutogatja. Ezt vévén tekintetbe, Londonban Lloid egy könyvetskét adott ki, mellyben a' kalapoknak 24 formáját közli, egyszer'smind azt is hozzá tévén, hogy mindegyiket miképp kelljen viselni; és mellyik mitsoda arcához illik. Ezen munkátska már 6-szor adatott ki, 's ez nyilván bizonyítottja, melly különös vágyódással vonszódnak az emberek, a' kalapokkal való magok fitogatásához. De ezen munkában még az újabb találmány nem foglaltatik, t. i. a' hal-tontból füzött kalapok neme, melly ámbár formájára nézve külömbbféle; de minémüségére nézve egy a' legmódibb viselettek közül, úgy hogy a' ki most egy galánt ifjat lát, fejen bizonyosan fonot kalapot fog szem-

lélni. De ezen fűzött, tűzött, kötött kalapok, akár hal-tsonthól, akár nád-szilból, akár szalmából legyenek, nem fogják meg-rontani a' kalaposoknak gyapjúból vagy nyúl szörből 's a' t. tömött és össze vert kalapok keletét, mellyek mind télen mind nyáron egyenlően használhatók, mint egykor Dionysius mondotta a' posztó palástról, mellyet Jupiterre adott az arany palást helyett. Hát a' süvegeknek van é még kelete, 's meddig léssen?

Könnyű főzés.

Bétsben mostanában Weinberger Ádám 'Sidó vendéglő, azt a' módot találta fel, hogy tsupa gőzök által, czín edényben le-hessen főzni. Ezen főzés mód által azt a' különös hasznót ígéri, hogy az étel az edény oldalához nem sül, az étkek jobb izüek lesznek, a' tüzelő fában nagy kéméllés esik, 's a' főzés sokkal hamarábban végbe megy. Ezekből természetesen következik, hogy a' főzés ótsóbban is megy végbe. Az ő föltalálását mind az egészségre ügyellő Commissio, mind egyéb vi'sgálók helyben hagyták, 's annyival biztosabban, hogy ő az edénynek a' gőz által lehetséges elpattanásáról is gondoskodott, és a' gőzöknek nagy feszítése ellen az ő masinájába bátorság okáért, háromféle érczből által lyuggatott szelelőt (ventil) tett, melly által a' fölösleg való fe-

szított erejét a' gőz elveszti. Ezen készülé-
tére 10-esztendeig tartandó, kirekesztő pri-
vilegiomot nyert olly kötelezéssel, hogy
minden általa készitendő masinára, 's külö-
nösen a' szelelőre, bizonyos voltáért, a'
maga béllyegét felütni tartozzék. — Mennyi-
re különbözzék ezen masinának munkássá-
ga, az eddig is isméretes kiméllő kályhák-
tól, vagy tűzhelyektől, azt tsak a' masinának
látása határozhatná meg, minthogy a' ki-
méllő tűzhelyekben is, kiváltképpen a' gőz-
nek ereje dolgozik. Egyébaránt már máskor
említettük: hogyan lehessen gőz által egy
akó krumplit is megfőzni; vagy a' vas-fazék-
ban lévő forró víz által a' gőzöket több
tsövekbe eresztvén a' szobákat is megmele-
gíteni? Papin befödött edényében való
gőz által esendő szapora főzés, már úgy is
tudva vagyon; minthogy abban, a' rekesztett
edényben, még a' tsontokat is könnyű a' gőz
által megpühítani.

Rejtett szó.

Három bötű adja nékem a' nevemet,
Minden jó izően eszik meg engemet,
De olvasd nevemet egy hangon visszára
Tsak ellenségtől várd a' magad kárára.

Jegyzet. Az 4-dik számbeli Mese:
Halál.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(6.)

A° bor taksák Nagy Britanniában.

A° mértéken fellyül való taksák akár melly portékákra vettessenek, természet szerént azt a° következést húzzák magok után, hogy a° taksák által nagyobbodván a° portékáknak ára, azoknak el kelése mindenkor kissebbedik. Midön a° continental-Systema alatt a° kávé és czukor bevitelének taksája igen megnagyobbított, az emberek különbbféle surrogatumokkal kezdetek élni, és így a° taksák nagyobbodása a° portékák el kelését kevesítvén, kevesítette a° nemzeti jövedelmeket is, a° mellett hogy a° Státusnak polgárai ártatlan gyönyörűségtől, és előbb megszokott dologgal való éléstől megfosztattak. — A° Státusnak gazdálkodását vezető Tisztek nem akarják azt megismérni, hogy a° portékáknak el kelése nem legyen változhatatlan; sőt úgy látszik, mintha azt itélnék, hogy az el kelés változhatatlanul megmarad, akár drága, akár oltsó

a' jószág: azért a' taksák nagyobbításával a' Státus jövedelmeit is reménylették nagyobbíthatni. De ez nagy megtsalatkozás, mert még a' népességnek szaporodásával sem szaporodik egyenlőképpen a' portékáknak elélése (Consumptio), és így a' Nemzeti Capitális nem nevededik a' népességnek nevededésével egyarányosan. Ugyan azért, ha a' taksák, vámok, accisák, adók, a' Nemzeti Capitálisnál, vagy is a' Nemzet munkálkodása által megszerezhető Capitálisnál többre mennek; akkor az Országnak természetesen el kell egészen szegényedni; mert, mivel minden lakosra csak egy bizonyos rész jut a' Nemzeti Capitálisból, és neki minden szükségeit abból kell kielégíteni, ha az elélésre megkívántató költségek öregbednek, szükségképpen kiki kénytelenítettik azt, a' mivel eddig élt, megkevesíteni, és magát öszzébb szorongatni. Mellyből az következik: hogy a' portékáknak kelete megtsüggedvén, a' taksák jövedelme is megfogy.

Ezt világosan mutatja Pitt Ministernek példája, a' ki 1784-ben szokásban lévő bor taksákat, úgymint a' Francia borok bevitelére 99 font, 8 Silling, 9 pencz egy tonnától való vám fizetést, 1786-ban Francia országgal kötött egyesség szerént 50 font 16 Silling 6 penczre leszállította; és a' következő 3 esztendőkbén 11,303 tonnával több vitetett be, és a' Státusnak a' taksából való jövedelmei tetemesen szaporodtak. U-

gyan Pitt utóbbi esztendőekben, tudva nem lévő okokból egy tonnára 30 font Sterlinget vetett toldalékul, és másik esztendőben ismét újabb 30 fontot, 's ezen taksa nagyob- bítottának az lett a' következése, hogy 1793 94—95 esztendőnként 20,552 tonna vitetett be; azomban 1796—97—98 már csak 20,961 tonna; utóbb pedig esztendőnként csak 516 tonna; melly a' taksák felemeltetésének ká- ros következését világosan mutatja.

A' czipők különbfélesége.

IV. Fülöp, kit Szépnek is neveznek, Francia Király 1294 esztendőben, a' költségek kéméllésről olly törvényt adott ki, melly által a' szükségtelen és az ártalmas ágai a' költsékezésnek, és maga-fitogatásnak, nagyon megszorítottak. Kiváltképpen arra czélozott a' Király, hogy az asztaloknál üzött pénz-vesztegetést, és a' ruhákban való pazarlást el tiltsa. Ezen törvényben arra vi- gyázott a' Fejedelem, hogy mind a' kettő- ben, alattvalóinak rangját, és birtokát tekintetbe vegye, 's ahhoz szabja mind az asztali, mind a' ruházatbeli rendeléseit. Ezen Királyi rendelés bizonyos Poulain pol- gárnak arra adott alkalmatosságot, hogy ollyan czipőket találja fel, mellyek csak ugyan az ő nevére à la pouline czipőknek nevezettek. Ezen czipőknek orrai azon sze- mélyeknek rangjaikhoz képest, a' kik vise-

lék, majd hosszabbak, majd rövidebbek valának. A' Herczegek, és az Ország Naggyai számára ollyakat készítettett, mellyeknek orraik 2 lábnyi, a' gazdagoknak egy lábnyi, a' közönséges embereknek fél lábnyi hosszúságúak valának. Ebből eredett utóbb azon közmondás, hogy: Ez, vagy amaz, nagy lábon él, vagy középszerű, és kis lábon él; valamint az a' mondás is hogy: Ez, vagy amaz, magát nagy lábba tette. — Néha a' czipők tsutsaira szarvakat vagy körmököt, vagy más tsúfos figurákat is tettek. Ezen szokás ellen a' papság nagyon törekedett, és azt eretnek és ördöngös piperének nevezte: azért V. Károly, hogy a' papoknak illy botránkozását el törülhesse, olly parantsolatot adott, mellyben ezen szarvas és körmös vagy tsufos képekkel magokat megkülömböztető czipöket, a' jó erkölts ellen valóknak's az Istent, és az Egyházat gyalázóknak nevezte: de egyszer'smind azoknak viseletét 10 forint büntetés alatt megtiltotta. A' Királyi tilalom olly foganatos volt, hogy a' mit a' papság panaszai végbe nem vihettek, a' büntetés a' szokásból teljesen kiírtott.

A' szoros igazság Angliában.

Két Anglus kereskedő 1240-ben panaszra ment III. Henrik Királyhoz, hogy minden jószágaikat el foglalták a' rablók, é

ők azokat igen jól ismerik, mert naponként az Udvarnál látják. Így vagyon, mondák, egész Angliában, az utazók mindenkor veszedelemben vannak, hogy kiraboltatnak, megkötöztetnek, megsebesíttetnek és meg is ölettetnek. De ezen gonoszságok büntetlenül maradnak, mert az igazságnak szolgálói magok is egyyet értenek a' rablókkal, azért ők haszontalanul nem akarják pörre eresztetni ügyöket, hanem inkább, noha ők csak kereskedők, kettős viadal által akarják azt elvégezni. — A' Király megütközött ezen szavakon, és a' dolgot 12 Esküdtekre bízta: de ezek is, noha Hamoshiri birtokos emberek valának, a' rablóknak orgazdáik lévén, őket a' panasz alól felmentették. Erre Henrik felharagudván, mindnyáját tömlöczbe vettette, és nagy büntetéssel fenyegette, helyettök pedig új Esküdteket rendelt. Ezek a' mások példáján megrettenvén, a' dolgot igazán felleveék, és a' bévádoltattakat vétkeseknek ismerék; sőt magának a' Királynak belső tselédjei közül is némellyeket a' rablásokban való részesülés eránt, vétkeseknek találtak, kiket a' Király kegyelem nélkül az Igasság kezére bizott, noha a' vakmerők még az által is bátorkodtak magokat mentetgetni, hogy szük fizetésök lévén kénytelenítették a' rablókhoz állani: de a' gonosz tételre semmi örv nem lévén elegendő, a' Király rajtok is az igasságot kiszolgáltató.

1825. Juniusi Időjárás a' Bétsi észre- vételek szerint.

Már máskor figyelmetessé tettük Olvasóinkat az időjárásnak megjegyzésére, melly sokféle tekintetben a' gazdáknak igen szükséges volna, és nem tsak a' természeti következtetéseknek meghatározására, de sokszor törvényes kérdéseknek felvilágosítására is szolgálhatna. Ezen okból kívántuk a' Bétsi időjárás feljegyzését hitelesen közölni, és Olvasóinkat arra megemlékeztetni: hogy Junius hónap elején Neufundland körül az idén is nagy jégszigeteket láttak, mellyeknek kiterjedéseik 1—2 Anglus mérföldnyi nagyságuk valának, és vastagságaik mintegy 20 ölnyire terjedtek. Ezen polusi jövevények okozhatták, hogy a' tengeren innen való levegő is szokatlanul meghűlt, a' mint Junius hónapnak első fele világosan bizonyította. Mert rendkívül hűvös, és éjszak nyugoti szelekkel járó napok valának, úgy annyira, hogy Junius 1-ső napjától 14-dik napjáig tsak egyetlen egy napot se lehetett mondani tiszta napnak; külömbben felhős ég, essős, és égi háborús napok uralkodtak az egész fél hónapban; úgy hogy, a' Reaumur hévmérőjén 5-ször kevesebb volt a' melegség mértéke 10 grádusnál, és tsak 2-szer mutatott többre 20°-nál. Legnagyobb melegség volt Sz. Péter és Sz. Pál napján, a' midőn a' hévmérő délután 3 órakor 27° meleget mutatott. De ezen hévség egy két óra múl-

va támadott égiháború által ismét megváltozott, és estve 10 órakor a' hévmérő csak 17°-t mutatott, és így 7 óra alatt 10°-nyi különbség történt. Hasonló hirtelen való ugrás történt a' melegségben 17-dikén is, midőn a' hévmérő 23°-tól 14-dikig leszállott. Legnagyobb különbség tapasztaltatott a' hévségben Junius 6-dikán, midőn 8°-nyi volt, és Junius 20-dikén, a' midőn 22°-nyinak tapasztaltatott; és így a' két nap között + 10°-nyi különbség volt.

A' nyugoti szél, az észrevételekre fordított 90 órában, fújt 9-szer; éjszaki szél 17-szer; a' déli szél 5-ször. A' tiszta keleti szél, melly itt különbben is nagy ritkaság, ezen hónap folytában tellyességgel nem tapasztaltatott: az éjszak - nyugoti szél 18-szor; az éjszak-éjszak-nyugoti 17-szer; az éjszak - nyugot - nyugoti 11-szer: az éjszak-keleti 4-szer; éjszak-kelet-keleti egyszer; az éjszak-éjszak-keleti 3-ször; a' dél-keleti 5-ször; a' dél-nyugoti 17-szer; a' dél-kelet-keleti egyszer; a' dél-dél-keleti 2-szer.

A' szél a' 68 órai tapasztalások alatt igen gyenge volt, 10 órai észrevételek alatt közepszerű, 7 órák alatt erős, 5 órák alatt pedig tellyes tsendesség volt. Tiszta eget csak 15 órák alatt lehetett látni; komort és felhőset 10; gőzös és párás levegőt 2 óra alatt; felhős eget 40 óra alatt; essőt 10 óra alatt, égiháborút 4 óra alatt. — Ezekhez képest a' szeles és felhős napok voltak fő tulajdonai Junius hónapnak.

Ennél fogva, mivel Pesten is közel ilyen változásokat tapasztaltunk, a' gazdák arányozhatják és határozhatják meg: mi tsoda befolyása lehetett ezen idő változásnak a' gyümöls érlelésre, és a' rétek 's földek terméseinek gyarapítására. Általában majd alig volt a' levegőnek nappali mérséklete az éjszakaival egyenlő; sőt egy egy nap is két három féle levegő változásokat mutatott. Úgy hogy nem volt ritkaság hogy a' reggeli esső után tiszta idő, és 1—2 óra múlva nagy szél, vagy háborgós idő következnek.

Az új Görögök babonássága.

Más jeleit elhallgatván az ő babonásságnak, megjegyzésre méltó: hogy ők az 5 számot (penta) nem mondják ki a' nélkül, hogy valamely Istenfélő előszóval magokat ne mentegessék. Ezen szokásnak okát tsak abban lehet találni: hogy ők igen irtóznak a' kéz 5 ujjainak felemelésétől, mert azt úgy tekintik, mint valamely rettenetes átkozásnak jelét.

Rejtett szó.

Bár fából van, ékesítik
 Arany- ezüst- 's gyöngyökkel;
 Bár melly drága, jobban díszlik,
 Ha négy láb jár ezekkel.
 Embereknek könnyebbsége,
 Állatoknak nehézsége.

Jegyzet. Az 5-dik számbeli Rejtett szó: Lúd, dúl.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(7 .)

Méltóságos és Fő Tisztelendő Jura-
nits Antal Úrnak, Győri Székes
Egyház Püspökének ezen Fő Pász-
torságra neveztetésekor.

Honnan, óh szívem! heve lángjaidnak?
Repkedő tüzrel ragad a' szokottan
Túl fel élesztett szigorú erőmnek
Szárnya magával.

Húsz telet váltott ugyan annyi nyár fel,
Hogy komorsággal tele töltve elmém
A' vidámokkal nem igen mehettem
A' Helikonra.

Őt, ki a' felhőt, ki az Ótzeánt is
Lakja, szent szikrája kinek megindít
Szív-verést, és fák rügyit, — Őt nyomozván
Gondba merültem.

Ritka perczentés vala Pandorától
Hagyva a' Szűznek, kifelejtve a' jajt
Méz - italt tseppent keserű napunknak
Bús poharába.

E' kevés közt is Tied a' legédesbb
JURANITS! tisztelt fia nagy Hazánknak,
Kit Királyunk érdemidért felültet
Püspöki székre.

Kellemekkel van tele a' TE képed,
Kedv, szelídség, fény, kegyelem sugároz
Homlokodról, — olvad az a' ki TÉGED'
Szóllani hallhat.

A' Keresztény Hitbe buzogsz; de szíved
Minden embert szent szeretettel éleszt:
Földidet meg nem veted ám - ha néki
Temploma más is.

Énekeljed böldegulásodat Győr!
ŐT nyeréd - el felkenetett Fejednek,
A' kinél jobb, és kegyesebb kinél nints
Drága Hazánkban.
Dr. Csorba Jó'sef

Duroc Nagy Marsalnak különös halála.

Midőn Napoleon 1813 ban Mart. 22-
dikén a' Vurseni tsata után a' Szövetségese-
ket üzőbe veteté; észre vette, hogy a' szö-
vetséges Ármádának vég seregei minden ún-
talan kikerülék az ő tselvetéseit. Ezen mint-
egy megboszonkodva, így kiálta fel: „Hogy
hogy, tehát ilyen nagy mézárulás után sem-
mi következésünk nem leszen”? Ezen szem-
pillantásban egy lovag vadászt a' kísérei
közül agyon löttek, úgy hogy az tsaknem
Napoleon lovának lábához esnék le. Ekkor

a' Palota Nagy Marsaljához fordulván így szólla : „Duroc ! ma a' szerentse nekünk igen akar kedvezni. Már a' rendelések megvalának ítetve, hogy azon estve a' Tsászári Fő szállás Reichenbachban megállapodjék ; de hírül hozák, hogy az ellenség Markersdorfnál még erősen védelmezi magát. Napoleon tehát az előljáró seregekhez sietett, és távúlról megszemlélvén egy dombot, a' falun keresztül egy mély úton azon dombra jutni kívánt, hogy mindent láthasson. Szörnyű nagy por vala, és késérei négyen négyen menvén, egymást sem láthatták. Mindjárt utánna Caulaincourt, Mortier, Duroc és Kirgener Generális ment. Ezen szempillantásban Ney-nek seregei kirohannak a' faluból, 's az ellenség őket 3 ágyú lövéssel fogadja, mellyek közül eggyik golyóbis közel Napoleonhoz egy fát ért. Ő ezt észre sem vévén sietett a' dombra, 's midőn a' mély útból oda felért vala, körül nézve magát senkit sem látott egyebet, hanem tsak Caulaincourt Fő Lovász Mestert, későbbre megérkezék Lebrun Károly, a' Piaczencziai Hg, egészen elhalaványodva, és a' Fő Lovász Mesternek valamit a' fülébe akara sügni. A' Tsászár kérdi : „Mi dolog” ? A' Herczeg alig szólhata ; végre mondá, hogy Duroc oda van. Erre a' Tsászár : Hogy hogy lehetne ? éppen most vala mellettem. De az egymás után megérkező Adjutánsok, ugyan azt erősíték, mondván, hogy az a' golyóbis, melly a' fát érte, először Kirgener Gene-

rálisra, azután Durocra pattant. Kirgener tüstént meghalt, Duroc pedig még él. Oda hívatattak tehát az Orvosok, Larey és Yvan: de lehetetlen volt rajta segíteni, mivel a' golyóbis a' bélét kiszakasztotta. Bevitték tehát ötöt félhóltan a' falubeli első házhoz. Azon közben a' Tsászár követé a' seregek mozgásait mintegy félóránnyira a' falutól; végre a' sátorába vissza tért, 's egy székre leülvén mély gondolkodásba merüle. Ekkor oda érkeze Drouot Generális, és parantsolatot kért a' Pattantyúsokra nézve; de Napoleon csak azt mondá: „Mindent holnap” és letsüggő fejjel öszve font karokkal, előbbi mély gondolkodását folytató, és elsötétedvén az idő, elméne Duroc-ot meglátogatni, 's a' mennyire lehetett, szíves részvételt, és sajnálkodását, érzékenyen kinyilatkoztatá. Másnap csak ugyan meghalt Duroc, 's ezen hírre 200 Napoleon arányat rendelt, és a' Markersdorfi Herman nevű Prédikátornak küldé, hogy azon házban, mellyben meghalt, emlékeztető jel állíttassék. De ezen pénzt, következő esztendőben Repnin Hercege, Orosz Generális, a' Tiszteletestől elvétette Aprilis 1-ső napján 1814. Ez lett tehát az 1813. Martius 22-dik napnak nagy következése, melly magát a' Tsászárt is két ízben, közel lévő veszedelemmel fenyegette, kedves emberétől pedig megfosztotta.

A' heréllő olló, és a' himlő ójtó tő.

Bétsben Kehl Károly Úr barom Orvos, olly könyvetskét adott ki, mellyben különösen a' bárány heréllésnek, 's fark vágásnak, és himlő ójtásnak könnyebbítésére, 's bátorságosabb vóltára új eszközöket javall. Ezen könyvetske Wallishausen-nél, megkívántató rajzolatokkal jött ki, 's az ára tsak 2 garas. Egész titulusa e' következő: „Die vortheilhafteste Methode, Schaafe zu verkappen, und zu verstutzen, ohne Beihülfe des Messers, und der Zähne, mittelst Anwendung eines neuerfundenen, ganz einfachen Instruments; und neue Methode die Schaafe zu inokuliren, mittelst Anwendung eines neuerfundenen und sehr einfachen Instruments”. — A' kiheréllésről, melly eddig éles késsel ment végbe a' fogak segedelmével, Kehl Úr ollyan eszközt tanátsol, és a' vele élésnek módját olly világosan elő adja, 's az eszközt rajzolatban is közli, hogy azt a' juhos gazdák és juhászok igen könnyen hasznokra fordíthatják. — A' fark vágásról ugyan azt állítja, hogy ezen ollóval sokkal bátrabban mehet végbe, 's kivált a' jerkéknek fark vágására annyival jobb, hogy bélvég gyúlladást, és a' legyeknek befészkelését el kerülteti. — A' himlő óltást pedig rövid és világos oktatásban adja elő, és a' réz-metszésen lévő eszközt természeti nagyságában mutatja, úgy hogy a' rajzolás szerint azt kiki kés-tsinálló által is megkészi-

tetheti. Külömbben mind a' két eszközt Bétsben, Rauch Chirurgicali eszközök készítőjénél, Währinger Gasse Nro 273, 6 forint Conv. pénzen megszerezhetni.

Ragasztó a' fa, kő, és üveg öszvefogalására.

Egy olyan ragasztót, mellyet a' víz el ne áztathasson, igen kívánatos dolog tudni, ezt a' következő módon lehet készíteni: A' tőrónak felső héjját le kell fosztani 's magát apróra vagdolván forró vízben felereszteni, úgy hogy az nyúló higsággá váljék. Ha az ember ezen tőró részeket több ízben forró vízben felereszti, ki lehet me-regetni, és megmelegített tsiszoló köre ten-ni, és ott óltatlan mésszel öszve keverni. Így olyan enyvet ad, mellyet, ha melegen ra-gasztásra fordítottunk, igen tartós ragaszték lesz. Lehet ugyan hidegen is élni vele, de melegen jobb, 's hogy tartós legyen a' ragasztás, 12-14 nap változhatatlanul a' maga állapotjában meg kell hagyni az öszve ragasztott jószágokat.

Tűzbe vetett Lajstrom.

V. Károly Tsászár éppen a' Kandalló előtt álla egykor, midön azoknak a' lajstromát beadák, kik róla 's tetteiről nem a' leg-

kedvezőbben szóllottak. A' nélkül, hogy tsak bele tekintett volna az írásba, az előtte lobbogó tűzbe vettetett, azt mondván: „Illő ugyan, hogy az Uralkodó mindenről tudósításokat vegyen, de nem illik a' Fejedelem méltóságához, hogy minden gondolatlanul ejtett szóért szoros vi'sgálatot állíttson”.

Durfey Tamás képe.

Ezen Költő, ki a' 17-dik században élt, 's a' Dallok, Vigjátékok, és Balladák írásával magának nagy nevet szerzett, olly tsúnnya képű volt, hogy akár melly ketsegtetések sem vehették reá, hogy képenek lefestésében megegyezzen. Gróf Dorset tehát, ki egy volt legjobb barátai közül, alvása közben festette le a' maga képétől annyira irtózót.

A' szegények Coloniáinak nagy szaporodása.

A' Belgiumi Országlőszék 1818-ban, azon szép rendelést tette, hogy a' műveletlen pusztá földeken, vagy tsak félig meddig művelteken, a' szegényekből szállók telepíttessenek meg. Ezen végre az Országlőszék tulajdon költségén házakat és gazdagsághoz megkívántató hajlékokat készíttetett, és a' beszállított szegényeknek eszközöket

és marhákat adott. Ezen szegények szállása esztendőről esztendőre igen szerentsésen szaporodott, úgy annyira, hogy már 1823. Apr. 1-ső napján 2939 lélekre menne: most pedig ezen szállítványokban vannak 12,000 szegények, kik nem tsak magoknak az elhagyatott földeken elégséges élelmet természetnek, hanem eladásra is.

Históriai Apróságok.

Legrégibb nyomtatott Kóták, a' mennyire tudhatni, 1473-ban jelentek meg, és fa táblákra valának metszve. — 1490-dikben Schoiffer Péter Pap Gernshaimban hasonló próbákat tett.

Azt a' mesterséget, hogy minden hangokat (tonus) pontokkal 5 lineába lehessen kijelelni, sőt a' muzsikának kúltsát is a' lineák kezdetén kitenni: Aretin Guido Benedictinus Apátur 1022-dik esztendőben találta fel. Ő Arezzoban született.

R e j t e t t s z ó .

E. háromszor szolgál benne

Négy mással hangzókkal,

H. elő végén, r. lenne,

Ne keverd más szókkal.

Szolgál ez úgy a' lovadnak,

Mint szolgál önnön magadnak.

J e g y z e t . Az 6-dik számbeli Mese:
Nyereg.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(8.)

Sgricci Improvisatornak Párisban tett próbája.

Minekutánna Sgricci Olasz országnak több helyein a' múlt esztendőben nagy hirt nevet szerzett volna magának az által, hogy minden készület nélkül valamely feladott tárgyról Drámát készíthett, Párisba mene, maga mesterségének mutatása végett. — Itten bizonyos napot határoztak, mellyen egy Commissió előtt a' sok Tárgy közül, sors vonás által eggyet választottak, mellyről Sgriccinek Drámát kellete játszania. Ez, a' mint Olvasóink Ujságunkból tudják, ekképpen ment végbe: Azon estve a' Commissiónak Tagjai, a' Theátrumban lévő néző személyek láttára össze jöttek, és ki ki egy néző játékra alkalmas történetnek nevét papiroskára felírva az Urnába dobtá. Ezt azután oda nyújták a' nézők közt legközelebb üllő Asszonyságnak, melly abból először ezen nevet húzá ki: „Stilicon

Generális". A' választott név a' közönségnek nem tetszett, azért újra húztak az asszonyssággal, a' midőn az „Bianca Capello” nevet húzá ki. Mellyet jóvá hagyván a' közönség, az Improvisator kevés elmélkedés után a' szomorú játékot ezen rendben adá elő: I. Felvonás. Laura éjfélkor Fernando iránt viseltető szerelméről tünődik, kit Rómából vár. Ulrica jön, tsudálozik, hogy ötöt még ébren leli. Utánna Bianca jelenik meg, magába elmerülve. A' lélekisméret furdalja, hogy az első férjét megölette, mind e' mellett, a' másodiknak világból való kivégeztetését is el tökélli magában, mivel reményli, hogy ezen tette által imádottnak Fernandója birtokába juthat. Illyen tünődések között, ott hagyja a' játékszint, melly után a' Kar szerelmes Sonettokat énekel. II. Felv. Enrico jelenti Francesconak (Bianca férjének, Florencziai Nagy Herczegnek), hogy Fernando (az ő testvére) Florenczbe a' Nép öröm kiáltása között megérkezett. Egy úttal övja testvérétől. Francesco szívében gyanú támad. Bianca megjelenik, és kevés szó után látja, mit forral Francesco szívében. Az álnok asszony hasznára fordítja Férje gyengességét, ötöt arra bírván, hogy levelet írna Fernandónak, mellyben halállal fenyegeti. Ismét Kar-ének. — III. Felv. A' két testvér össze jön. Azon szempillantathban elfelejtkezik Francesco az ő haragjáról, és Fernandóval össze ölelke-

zik. Ezután Fernandónak ajándékait, melyeket Rómából hozott, el fogadja. El távozik. Laura jelenik meg, a' ki tudván Biancának el tőkellését, Fernandót a' kegyetlen asszonytól óvni akarja, és ez által ötet önnön magának meghódítani. Fernando meg nem indul. Ismét Kar. — IV. Felv. Bianca Fernandot titkos beszélgetésre hívja. Felfödözi neki, hogy Férje, a' Nagy Herczeg, ötet el akarja vesztetni. Hogy ötet arról meggyőzze, előmutatja Férjének levelét. Fernando dühösségre gerjed. Bianca még jobban ingerli, 's midőn már Fernando esküdnék, hogy ötet megelőzi, felfödözi neki Bianca a' maga szerelmét ilyen szavakkal: „Te benned imádom Francescot, légy Férjem. Bár tsak egy nap nevezhesselek így, és azután haljak meg. „Ezen szavakra meg akarja a' Herczeget ölelni, — Szörnyeteg! kiált Fernando, és magától eltaszítja, és ott hagyja. A' hiteszegett asszony a' legirtóztatóbbra vetemedik. Ulricát (az ő meghitjét) kiáltja, és meghagyja neki, hogy méreg italt készítsen két pohárba, az egyiket Fernando, a' másikat Laura számára. Kar. — V. Felv. Fernando Laurával közli esetét. Ezen közben a' haldokló Ulrica rogyik lábához, kit Bianca megakart ölni, hogy titkát el ne árulja, és felfödözi nekik Bianca el tőkellését. Másik szoba. Francesco a' vadászatról megtér. Az asztalon áll a' két méreg-itallal tölt pohár. Francesco rosszat nem gyanítván az egyiket kiüríti. Bianca

észreveszi, és indulatának zavarodása közben a' másikat üríti ki. A' szerelmesekre átkokat szórván meghal. Francesco is meghal, minekutánna Fernandónak és Laurának hagyta volna a' Koronát. — Sgricci Párisban még több illyes hevenyében elmondott szomorú Játékokat adott elő. Ezek között leghíresebb volt I. Károly Angliai Király halálának előadása. Mi az első tartalmát kívántuk itten közölni, az ő szapora elrendelésének bamulására.

Az Angliai Újságok.

Angliában az Újságok Erzsébeth Királyné idejében kezdettek. Ekkor „The english Mercurie” nevű első Újság volt divatban. Ezen Királyné országzásának vége felé az Újságok még többre is szaporodtak; de I. Jakab alatt ismét elenyésztek. A' harminczesztendős háború alatt mintegy négy Újság jelent meg, 1641-ben pedig, az Angol zendülés közben még több. 1696-ban hetenkint 9 Újság levél jelent meg. 1709-ben Anna Királyné alatt hetenkint 18. Ezek közül egy naponkint. II. György, alatt 1753-ban egész Angliában 7,411,757 Újság levelek osztattak ki. 1760-ban pedig már 9,464,790. Az Újságok' száma leginkább a' Francia revoluczió alatt szaporodott: Lásd a' következő táblát: Az Újságok szaporodása 1782-től fogva:

	1782	1790	1821
Újságok száma Angliában	50	60	135
Skócziában különösen	— 8	27	31

Hiberniában (Irland)	—	3	27	56
Londonban naponként	—	9	14	16
Ugyan ott kétszer hetenként		9	7	8
— egyszer hetenként		0	11	32
Angol szigetek	— —	0	0	0
			<hr/>	
		79	146	284

Mai nap Londonban mintegy 60—65 külömbféle Angol Ujság van forgásban, melyből kitetszik, hogy Angliában az Ujságok száma napról napra nagyon nevedik. Ezen Ujságoknak 1821-ben 16,254,534 példák adattak ki. A' bélyeg pénz esztendőnkint 270,908 font Sterling's 18 pénzre ment. Ezen temérdek sok Ujságoknak két harmadrésze az Országlószék ellen vagyon írva. (L. ezen Angol munkát: „Nagy Britanniai és Hiberniai havi írások, v. az Ujságok minémüségének és számának megvi'sgálása”. London, 1824).

Közönséges Telegráfok.

Ezen Telegráfoknak feltalálója Báró de Saint-Haouen Contraadmiralis. A' ki is azokat így hívja: „Telegraphie universel, de nuit et de jour, sur terre et mer”. (Közönséges nappali és éjjeli, a' szározon és tengeren szolgáló Telegráfok). Ő ezen feltalálása által a' Hajótörést olly ritkává akarja tenni, a' mint tsak a' mesterségnek legnagyobb tökéletessége, és a' külső igazgatásnak legnagyobb gondviselése mellett le-

het; továbbá ezen Telegráfokat a' legsza-
porább, és legbizonyosabb közlések eszkö-
zévé akarja tenni. E' végből azt tanátsolja,
hogy a' Franczia tenger partok szélteben,
úgy szinte az Ország belsejének minden a-
rányában Telegráfok állíttassanak fel, mel-
lyek által éjjel nappal a' jegyeket közölni
lehessen; de a' mellyek ezen fellül éjtszaka
ugyan annyi világító tornyok legyenek. Mind
egyik Telegráfnak bizonyos száma legyen.
Ezen száma a' tornyoknak mind éjjel, mind
nappal látható legyen, és a' mappákon meg-
jegyezve. E' szerint, úgymond, a' hajósok
a' partokhoz közelítvén, tüstént reá ismer-
nének kikötő pontjaikra. A' Francziák már
Orleans, és Páris között ezen Telegráfok-
kal próbát tettek.

A' Majom álnok természete.

Angliában valamelly tengeri Kapitány-
nak egy igen kedves Majma volt. Ezen ma-
jom néha néha nagy vadságot mutatott, mel-
lyet a' Kapitány össze párosítás által akart
el üzni. Ezen időben valamelly Anglus Bo-
tanicus Braziliai Levelezőjétől 200 majom
plántát (mimulus) kivánt: de szerentsétlen-
ségére a' plánta nevet elfelejté, és tsak maj-
mot írt. A' kivánt időre tehát azon plánták
helyett ugyan annyi majmot nyert. Ezen
majmokból juta a' tengeri Kapitány himjének
is egy nő. Eleinte igen jól éltek egymással

a' majmok ; de majd indulatoskodni kezdett a' hím, és nőjét tépni verni, 's a' t. Gonosz-ságát, mivel tőle el nem választák, annyira vitte, hogy a' midőn egykor nőjével a' hajó orrán volna, azt orozva a' tengerbe taszítá.

A' találós elme.

Midőn Gróf Stair Anglus Követ volt Hollandiában, sokszor vendégségeket adott, 's azokra minden idegen Követeket meghívott, még a' Franczia Követet is, noha igen közel volt, hogy közöttök háború kezdődjék. Szinte a' Franczia Követ is szüntelen vendégelt, és az Anglus Követet is meghívta. Egykor ez a' vendégség alatt felállt, és a' felkelő napnak egészségéért ivott. Ezt kiki által látván, hogy XIV. Lajosra czéloz, kinek a' felkelő nap volt a' választott jegye, mindnyájan megújították a' köszöntést, és itták. Báró Riesbeck, a' Bétsi Udvar Követe, a' Tsászárnéjának egészségéért iván, a' hold, és az álló tsillagok egészségére köszöntötte el poharát. Ekkor a' sor az Anglus Követre jött, és kiki már vágyódva várta, mitsoda el köszöntést fog tőle hallani. Gróf Stair semmi aggodást nem mutatott, hanem hirtelenében felállván, 's poharát felemelvén így szólla: „Éljen Jó'sue, Dánnak fia, a' ki a' napot, és a' hóldat megállani parantsolta”.

A p r ó s á g o k .

Egykor Rameau, híres Muzsikus, valamelly Úri asszonyságöt meglátogatván, a' kutya el kezdett ugatni a' szobában. Rameau illy szókra fakadott: „Kérem tiltsa meg Asszonyságod kutyájának az ugatást, mert igen tisztátalan hangokat ejt.

Newcastle Herczeg bizonyos társaságban együtt lévén ama' híres Sterne Tudóssal, azt találá mondani: „Nem tudja az ember mit tsináljon azokkal az elmés eszű személyekkel, mert a' közönséges foglalatosságokra éppen nem alkalmasok”. — Erre Sterne így felele: „A' mit a' Herczeg foglalatosságoknak mond, az nem magas az elmésekhez képest, hanem alacsony; nem de a' nemes paripa is el birná a' teher nyerget, mint a' szamar, de sokkal érdemesebb, hogy sem zsák hordásra alkalmaztassék”.

M e s e .

Húsból lett: de nem hús;
Mégis majd hússá lesz,
Hogyha burokjából
Napfényre útat vesz.

J e g y z e t . Az 7-dik számbeli Rejtett szó: Heveder.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(9 .)

A' menykőnek különös munkálkodása.

Melly különös munkálkodása légyen az úgy nevezett menykőnek, vagyis villám-tűz matériának az állati testek körül: annak egy nevezetes példáját szemléltük itt a' felyebb való napokban. Tudniillik e' folyó Hónap' 8-dikán délután 4. óra tájban, délnyugotról terhes fellegek támadván, tsak hamar a' kies fekvésű Vaiszló Mező-városnak határát is setét homállal elborították, mellynek lapályos részén egy Gazda a' maga munkásaival kaszálásban foglalatoskodván, midőn a' lerohanó zápor esső előtt harmad magával egy tölgyfa alá szaladt volna, egy igen éles villámlás után, a' villám-tűz erő éppen azon fát, melly alá tsak akkor jutottak a' menedékhely keresők, olly erővel érdeklerte, hogy annak kérgét három különböző szélességben lehasítván tíz lépésnyire elszórná: de egyszer'smind a' villám-tűznek valamely sűgára a' fa alatt álló három embe-

rekre is pattanván, azokra nézve illy' külömböző munkákat vitt véghez: — A' közepén állónak, nem tsak felső és alsó ruháit öszve szaggatta, hanem a' hátán, hasán, és bal lábán ináig egy arasznyi szélességű égést okozott. Ez elájulva a' földre esett, és tsak orvosi segítséggel lehetett magához hozni, 's noha gyenge, de tsak ugyan mind e' mái napig (Jul. 17-dikig) élethen vagyon. A' mellette állt két emberek közzül pedig, az egyiknek bal tsizmája szárát a' villám tűz egy darabig kihatotta, onnan ment a' talpa alatt volt kapezára, mellyen egy ökölnyi lyukat tsinált, és végre ugyan azon tsizmának jobb felén a' varrást végig kiszakasztván, annak oldalát egészen kivetette, de a' testet tsak az inakásájánál, és a' hüvelyk újjánál sértette meg, olly gyengén, hogy az ember maga lábán haza jöhetett. Végre a' másíknak tsak a' lábaszárán tett egy kevés sértést, de ruháját ki nem szakasztotta, noha erejét úgy el vette, hogy ezt is, mint az elsőt, szekéren kellett haza hozni. A' negyedik is, ki akkor akart hozzájok szaladni, tölök három lépésnyire lerogyott. Mind ezen 3 utóbbiak állítják, hogy a' villámlást ugyan nem látták, de a' tsattanást hallották, melly kétségkívül azért lehető, mivel a' tsapás fejöket nem érte. Egyébaránt örömmel írhatom, hogy ez hármak, tsupán tsak az érvágás segítsége által egészen helyre állottak, 's az elsőnek meggyógyulása felől is tellyes reménység lehet. — Elmélkedhetik e'

példából a 'Természet' tudós vizsgálója a gyánta, v. villám tűz-erőnek (Electricitas) még eddig megnyugtatólag ki nem magyarázott, de csak ugyan sok részben felvilágosított munkáiról. Mert, hogy a 'villám-tűz' a megégetett embert meg nem ölte: jele, hogy az a maga öldöklő erejét a fába már elébb kiöntötte, melly ha útjában nem lett volna, ezt szint' úgy megölte volna, mint ugyan akkor egy Marótsa nevű közel lévő Helységben, egy dobányozó embert, kitegyenesen, és közbe vetetlenül érdekle, agyon ütött. Hogy pedig a megrántó 's leverő erő olly különböző mértékben hatott a három egymást érő emberekre: annak kimagyarázására az idio electricos, és anelectricos testek között tétetni szokott különböztetés nem elégséges; hanem azt kell felvenni, hogy a conductornak nedves volta az electricitás erejét kisebbiti; mivel a tulajdonképpen való electrizálásban, a hol száraz a közösülés, nem csak az, a ki a szigeten álló izolált személyhez, vagy a conductorhoz hozzá ér, hanem akár hányan fogódnak emezzel öszve, egyformán érzik a megrántást 's a t. — Az együgyű ember továbbá megtanúlhatja e példából, melly veszedelmes legyen égháború alkalmatosságával fa alá, kivált tölgy és tserfa alá állani, — szintén ilyen a diófa is, — úgymint a mellyekhez a villám-tűznek különös természeti vonattatása vagyon. Tudták ezt a régiek is: azért szentelték a tölgy és tserfát

(*Quercus ilex* et *qu. robur*, Weiseiche u. Zerreiche) Jupiternek, a' menydörgőnek, és menykövezőnek. — Ellenben a' Gyertyánfát, hogy valaha az égi-tűz illette volna, hallatlan dolog. — Végre a' vallásos érzéstől lelkesítettett ember láthatja ebből, ama különös Isteni gondviselésnek példáját, melly a' maga híveit tűzből kiragadott üszöghöz hasonlítván, így biztatja a' szent könyvben: Mikor a' vizeken által menédesz, veled lészek, és a' vizek el nem borítanak téged; — mikor a' tűzön járándasz, meg nem égsz, és a' láng meg nem per'sel téged'.

közlötte Tiszt. Jeremiás Sámuel. Préd.

Skócziai Jövendő mondások.

Skóczia hajdanában híres volt az ő Jósólóiról. Az újjabb időkben azon regék méltán elenyésztek, mellyek a' Skócziai Jósolóknak tsuda jövendöléseikről a' népközt fenforgottak. A' híres Johnson mindazáltal nagyon vitatta nem régiben, hogy ott még most is vagynak Jósolók, és most a' „London Literary Gazette” nevű folyó írásban „The Second Sight” név alatt egy Értekezés jelent meg, hogy Skócziaiban még most is vagynak Jósolók. A' sok példakkal, mellyekkel ezen Értekezés tömve van, némellyeket ezennel közlünk: „Uist szigetében volt egy híres Jósoló. Ez egykor, azon jószágnak Birtokosnéjával beszélgetett, mellyen ő élt. A' beszél-

getés közben az Asszonyságot valamelly atyafia jött látogatni, danolva nevetve. A' Jósoló fohászzkodott. „Mért fohászzkodol, kérdé az Asszonyság”? — A' te atyádfia, felel a' Jósoló, kevés idő múlva vízbe foghalni, az ő holt tetemét a' hullámok a' partra fogják kivetni”. — Az asszonyság nevetett, és a' jövendő mondást mindeneknek el beszéllette. Egy hónap múlva azon ember a' vízbe halt, midőn hamuzsirt rakatna a' hajóra. Holt testét akkor meg nem találhatták, hanem azt nem sokára a' hullámok a' partra vetették. A' helynek hol ez történt Kilbride a' neve, és a' Jósónak „Niel Maciness”. — Néhány esztendő előtt Simon Macdonald Morar, ifjú Nemes, jószágának egyik helységében lovaglott. Valamelly gunyhó előtt egy gyermek állott, ki őtet megpillantván, így kiált szüleihez: „Morar Úrfinak orczája véres”. Az öregek megszemlélék az Urfit, de az ő orczáján semmi vért sem láttak. Másnap az Urfi meghalt. Madár söréttel töltött puskája véletlenül elsülvén, a' töltés orczáján és homlokán ment keresztül. — Tirie szigetén élt egy Jósoló asszony. Ennek két fia tiltott portékákkal üzött kereskedést a' Külföldön. Az asszony régen holt híroket hallotta; de ő mind a' mellett azt vitatta, hogy még élnek. Az egyiknek felesége ugyan azon szigeten élt. Egykor reggel hozzá megy a' vén Sybilla, és azt mondja neki, hogy készítsen jó ebédet, mert férje, testvérével együtt délre megér-

kezik. A' menyetske ezen hírt a' szomszédokkal közlötté, de mindnyájan kaczagták. Délre a' testvérek, a' mint megvolt jövedölve, ott termettek. — Az Értekező azt vitatja, hogy Skócziában sokszor a' Külföldiek is megnyerik a' jövedő mondás tehetőségét. 1747-ben Horsley Angol Obester, Skócziának Strontian nevű helységében tanызott. Egyik nap haza menvén szállására, a' szomszéd szobába méne, és ott a' szugolyban valamelly holt testet láta. Közelebb megy, rá néz, és ijedve vissza tér. Mind ez nem volt egyéb a' képzelet játéknál. Más nap azon helységnél egy hajó kötött ki, mellyen az Obesternek néhány baráti érkeztek meg. Az eggyik egészen azon látott holt testhez hasonlított. Történetből ezen ember éppen azon szobába szállítottott, mellyben az Obester azon tünémenyt látta, és másnap ugyan ott a' gutától agyon ütve találtatott. Campbell Achindunak hívták.

Borssal kereskedés.

A' fekete bors, vagy a' mint némellyek nevezik Török-bors, a' kelet Indiai Archipelagus szigeteinek, és a' körülötte lévő Országoknak termése. Fűszeres nagy erejét a' Magyarok elégségesen megismérik azon közmondás által: „kítsiny a' bors, de erős”. A' termőföldének távúlságához, melly miatt

költséges szállítást kíván, és a' belső erejéhez képest, nintsen óltsóbb termés a' Világon. Hihető, hozzánk Török országon által jöhetett, azért is nyerte az említett nevezetet. A' termesztése csak meghatározott tájon megy végbe; t. i. a' keleti hosszáságnak 96° — 115° -ig, és ezen túl már bors termesztés nem található. A' szélességnek grádusaira nézve, az említett hosszásághoz képest csak az 5-dik déli grádustól az éjszaki 12-dik grádusig. Ezen térségen található Szumatra és Borneo sziget, 's a' Malaji félsziget, 's ugyan ezen tájhoz tartoznak azon Országok is, mellyek a' Sziámi öbölnek keleti oldalánál fekszenek. — Szumatra szigete öszveséggel terem közel 168,000 Pikolt, egy egy Pikolt $1\frac{1}{4}$ má'sánál valamivel kevesebbre vévén. Ezen termésből Szumatra szigetének dél-nyugoti része mintegy 150 ezer Pikolt; éjszak keleti része mintegy 18,000 Pikolt terem. A' termést Szumatra szigetéből, éjszak keletről Lankat, Delli és Szardang kikötő helyekből hordják el: a' délnyugoti részből pedig Trumah, Susu, és Jampatuan kikötő helyekből. Az elsőből rendszerént 40 ezer Pikolt, az utolsóból 33 ezer Pikolt, a' Kereskedők kivisznek. Külömbben a' többi Puloduah, Kluath, és Analaduh kerületekből hordatik ki. A' Bors termesztést valamely Battasz nevű népség üzi leginkább, és a' termésnek elhordását leginkább a' kelet Indiai Kompánia, az Amerikaiak, és a' Francziák folytatják. Nevezetes dolog, hogy

ha a' borsnak jó ára vagyon, akkor egyszerre minden földet annak termesztésére fordítanak, ellenkező esetben sokszor paragon hagyják. Minthogy az egész világnak egyéb része borsot nem terem, ennek az egész termését a' föld színén 538 ezer pikolra lehet venni; és mivel egy Pikol ára nem rég 9 Spanyol tallerra ment, tehát könnyű szám-lálással kitetszik, hogy Chinába, Európá-ba, és Amerikába szállított borsért India 3,042,000 Tallért vesz be. De azt is általjában felszámolhatjuk, hogy, ha az egész földön 1000 miliom ember lakik, általjában egyre egyre nem jut több 323 szemnél, pedig azt szegény és gazdag mind használja.

Rövid mondás.

Az ember igen szüknek tartja a' jelen való időt, azért gondolatait a' múltakra és jövődökre ereszti: de a' nagy öröm, vagy nagy keserőség olyan óra, mellynek vé-rese velünk a' jelenvalót nagyon megérezteteti.

R e j t e t t s z ó .

Mező város volnék, derék, a' Bátskában,
Fejem nélkül fellelsz tsetsemön, 's ágyában;
Ha farkamat veszttem szálas fa lehetek,
Mellyet árok 's patak mellé ültögettek.

J e g y z e t . Az 8-dik számbeli Mese:
Tikmony.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(10.)

Méltóságos és Fő Tisztelendő Bőle
 András Úrnak, Szombathelyi
 Püspöki székébe iktatásakor. Jul.
 10-dikén 1825.

Mint a' Teremtő Nap' tüzi bíbora,
 Auróra kelvén, szét veri táborát
 Homályos éjnek, 's messze üzvén
 Fellegeket, diadalma fémlik; —

Úgy győz az erkölts, bár ezer ijjakat
 Haján irigység felvon is ellene,
 Tompán lehullnak a' nyilak, mert
 Ő az egek paizsában áll ki.

Győztél; 's ditső vagy Bőle, Te nagy Papunk!
 Erköltsnek útján díjjait így szedi
 A' Tiszta érdem; ellenek közt,
 Így tör utat magasabb egekre.

A' Fényözön már környeli lételeled.
 Fő Pásztorunk vagy, 's útmutatónk. Nemes
 Kormányod áldott, 's boldogító.
 Tudta Olymp, kire adjon illy dísz;

Nagy fény nemessebb Lelkeket istenít,
Kik áldva a' közjóra tekéntenek,
'S mellözve önnön hasznokat, mást
Boldog idők nyomaikba visznek.

Jól tudja néped Títuszi tetteid',
Esméri kebled mennyei lángjait,
Esméri, és imádja benned,
'S millio szív, esedezve kéri

A' sok világnak semmiből alkotó
Urától hasznos életedet: „Add nekünk
Öt, így sohajtnak hiveid; mert
Hedves Atyánk, 's az igá, a nyájas”.

Szombathely! bár melly gyászba borúlt valál,
Szeretve tisztelt Pásztorod el hala.
Többé ne könnyezz! Veszteséged
Néked öröm nyereséget érlett. —

Szemléld az éjnek kormait oszlató
Fáklyának égtét; fogyva fogy élete,
Használva el múlt, — 's tsak mi nekünk
Hinti özön kebeléből a' fényt. —

Fő Pásztor! munkás életed így mulik. —
Láttam gyakortán, mit tevé jó szíved,
Láttam nemességét hevednek
Adni ezer hiveidre létet.

Jó tettek, el hidd, mindeneket duló
Évek fogától mentik az életet.
'S így a' Ditsösség Templomába
Szobrot emel neked a' jövőendő. —

Szommer Jó'sef.
Hegyfalvi Fiscális.

Az Orosz Literatura.

Valamint minden más Nemzeteknél, úgy az Oroszoknál is a' Literaturának első zsengei költésből állanak. De az ő Poézisök a' 16-dik századnál fellyebb nem halad. — Csak nagy Péter alatt kezdett az Orosz Literatura valamennyire feléledni, a' nyelvnek kárával; mert azt sok deák és német szavakkal czifrázták. Katalin Császárné alatt pedig az Orosz nyelv egészen el francziásodott. — Nestor Annalisai, a' legrégibb hagyományok az Orosz történet írásban; ő írta le Pskow, és Nowogorod Krónikáit, mellyek azon törvényekkel, a' mellyek Rurik Uralkodó háznak tulajdonítottak, a' régi historiát némű néműképpen felvilágosítják. A' régiebb Költők között csak Bojannak, a' Fülemilének neve él (Galovei), de az ő költeményei, egy két hadi dal töredékein kívül, mind elveszttek. A' nagy Péter alatt támadott az Orosz Orátor Theophanes. Az ő nyelve bárdolatlan; de előadása lelkes. Kantemir a' Francia verses módjára tanította hazafiai, és ez által az Orosz Literaturának nagy kiterjedést okozta. Lomonossow nagy Grammaticus volt. Ő tisztította meg az Orosz nyelvet az idegen nyelvek szennyétől; a' természeti tudományok ismertetését, s a' hajókázás mesteriségét írásai által nagyon gyarapította. Trediakowski a' verses módját igyekezett jobb lábra állítani. Sumarakow Orosz Drámákat írt, ő alatta állott fel az Orosz Nemzeti Já

tékszin. Most már az ő irásai semmi tekintetben sinsenek. Popowski, Popét által fordította Anglusból. Ezen idő közben állította fel a' Moszkwai Universtás (1755), mindazáltal Katalin idejéig semmi jeles elméjű Tüdóssal sem kérkedhetek az Oroszok. Katalin alatt, ki maga is Orosz verseket irt, támadott Petrow, fellengös Lyrikus; Cheraskow vitézi Költő. Eposzai között leg-híresebbek Wladimir; Rossiade; és Iskatjelei Schtschastia. — Bogdanowits Duschenka (Psyche) név alatt igen kellemetes Költeményt irt, Chemnitzer meséket, a' melly Költés nemében az Oroszok igen szerentsések. Wisin az Orosz Drámának tulajdon minémüséget, karaktert, adott. Kápnist a' víg játékok által lett híressé. Kostrow Ossiánt, és Homer Iliását fordította. Knäschnin szomorú, és víg játékokat irt: az első kökül Dido, és Vadim még most is kedveltetnek. Derschawin a' világnak legfellengzőbb Oda Költői közé számláltathatik. Dmitriew énekekkel, és mesékkal gazdagította az Orosz Literaturát. — Karamsin első az Orosz historikusok között. Az ő munkái közül sok ezer példák el keltek. Murawiew, Podschiwalow, és Böhrow az Orosz nyelvet tudományossan művelték; ide tartozik Wostokow is. Kaisarow Sternét, Martinow a' leg-híresebb Görög és Római Költőket fordították az Orosz nyelvre; Kokoschkin Moliért; Lobanow Racint; Kantemir Corneillet; Boris Fedorow, és Wiskowatow Shakespe-

art nagyobb részént által fordították. Eredeti Dramatikusaik közé tartoznak Schukowski, Krinkowski, Oserow. Az utóbbinak Oedipusa, és Douskoija a' Külföldön is nagy hírbe jöttek. Krilow a' Satirában külömböztette meg magát. Schukowskinak fordításai valóságos remek, az ő munkáinak a' köznép pallérozódására nagy befolyása volt. Batuschkow a' haldokló Tassót; Puszkint: Ruslan és Ludmillát, és a' hadifogolyt a' Kaukasuson, derék románokat, írták. Glinkának énekei tele vannak szép képekkel; Dawidowéi tüzzel, Berätiuskié enyelgő 'vigsággal. — A' folyó beszédbeli, prózaikus, írók között első helyet érdemelnek Katsenowski, ki a' Kritikát megállapította; és Gretsch, kinek az Orosz Literaturáról írt könyve, és Spanyol Francia, és Német országokban tett útazásainak leírásai mindenkor díszei lesznek az Orosz Literaturának. Bulgarin a' politikus íróknak czimere; a' Státus gazdálkodásáról Turgeniew írta; Golowin, és Swingin útazásai már a' fordításokból is ismertetések. — Az asszonyi Nemből a' költésben magokat híressé tették Anna Bunin, és Anna Wolkow. — Ezek az Orosz Literaturának díszei, kisebb hírű író még száz és száz vagyon. (Ezen előadás a' Westminster Rewiewből vagyon kivéve, melly azt Polárnaja swesda (Éjszaki tsillag) Orosz Almanákból szedegette).

Birminghami masinák.

Birmingham, Angol város, Warwickshire kerületben. Házai száma 16,400 Lakosaié 88 ezerre tétetik. Fabrikái és masinái szinte tsudálkozásig ragadják a' szemlélőt. Vagyon a' többek között egyik vassal dolgozó műhelyében olyan kalapátsos masina, melly 120 ló erejével bir. Ez a' kohóból kifolyó olvadt vasat az embernek szemeláttára, változtattja puska-tsövé. A' vas-rudak mint a' tészta el lapúlnak, ezeknek az arra rendelt ércz pálczákra felsodortatni, végeikre a' srófoknak bemettszetni — tsak egy szempillantásba kerül, 's így a' puska-tsöv kész. Egy tizedrész hüvelknyi vastagságú vasdrótoktól kezdve, egész egy hüvelkesig, kevesebb robajjal orsóra tekergődzik mint nálunk a' pamuk szál. A' tsiszolás és fényesítés végett szüntelen forgásban lévő köszörű kövek olly sebességgel mennek, hogy gyakran magokban szét pattannak, 's ekkor a' darabok, mint valamelly ágyú golyóbis, a' falat kiütik, vagy a' ház tetején röpülnek ki.

 Különös termékeny Elmék.

Ferri, 1100: az az, tizenegy száz prédi-kátiót írt Sz. Pálnak Zsidókhöz küldött Leveléről. — Fend Mihály 326 Epigrammát az író-tolláról. Magarius, Stuttgardi Praepost,

a' ki 1614-ben halt meg, 13 ezerszer prédikált. Gerhard Jánosnak, ki Jénában Theologia Professor volt, 's meghalt 1637, holta után 10,000 level formát találtak írásai között, mellyeket ő másoknak el küldözött; a' mellyek pedig neki valának írva, tizenkét kötetre mentek.

V. Károly és Titián.

Titián, midőn V. Károly Császár képét festené elejtette ötsetjét, mellyet a' Császár felvévén oda nyújtá Titiánnak. A' Művész megilletődve illy nagy jóságtól, térdre hotsátkozva veszi el az ötsetet illyen szók között: „A' te szolgád nem méltó ennyi bősültre”. — Mellyre a' Császár: „Titián megérdemli ezen szolgálatot”.

A p r ó s á g o k.

Rutland nevezetű Angol linea hajót a' szélvész megragadván olly erőssen hányták a' habok, hogy szinte mindnyájan kétségbe estek szabadulások eránt. A' hajó Háplánnya látván a' nagy ijedtséget, kérdi egyik hajós legénytől, hogy igazán olly nagy volna é a' veszedelem: Valóban olly nagy Háplán Úr, hogyha a' szél nem szünik, éjféel előtt még mind Menyországba jutunk. „Isten ö-rizz” mond a' kegyes Háplán.

Sokrates látván egy időben, hogy a' kíváncsi emberek igen drágán fizetik a' meleg ágyakban természetett 's korán nyílt virágokat, és az ideje előtt érlelt gyümölcsöket; ezt mondá rólok: ezek az emberek attól félnek hogy a' virágok kifejlésének, 's gyümölcsök megérésének rendes idejét meg nem érik, külömbben fel nem tehetném rólok azt a' balgatagságot, hogy most a' rosszabbért annyi pénzt kivessenek.

Duhamel bizonyos fiatal Tisztnek nagy lármával mondott vitatását halván valamelly természeti tüneményről, egyenes lélekkel megvallá; hogy ő annak az okát még sem látja. A' hetyke Tiszt felpattan: „Mit használ tehát kérdi, hogy valaki az Akademia Tagja”? Azt, úgymond tsendes vérrel az Akadémikus, hogy arról nem pötyög az ember, a' mihez nem ért.

M e s e.

Magból szárazra felnöttem,
Szárak szalat adtanak
Fontak, szöttek, míglen végre
Ember testen hordtanak:
De éltem bár elkallódott,
Testem porrá nem korhódott,
Szép fehérre változtam,
Mint Fenix megújultam.

J e g y z e t. Az 9-dik számbeli Rejtet-
szó; Topolya, pólya, topoly-fa.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(11.)

A' Párisi Királyi Rézmetszések' Gyűjteménye.

Ezen nevezetes Gyűjtemény a' Párisi Kir. Bibliothékában vagyon kitéve, és azon leírás szerént, melly róla 1823 ban jelent meg: „Notice des estampes exposées à la bibliothèque du Roi etc.” története, és állapotja a' következő: Az első, ki Franciaországban réz-metszéseket gyűjtött, a' St. Ambrusi Apát Úr, Maugis, volt. Az ő halála után gyűjteménye Delorme kezébe került. Midőn ez meghalt, Marolles vette meg 1000 Lajos aranyon. Marollesnak nagyon megszorított gyűjteményét 1667-ben Colbert vette meg a' Kir. Könyvtár számára, melly ott Goignières (1711), Beringhen (1731), Marsal d'Uxelles (1755), és Begon (1770), gyűjteményeik által, úgy szinte gondviselőjének Hugo Adrián Jolynak (1752—1792) fáradhatatlan szorgalmatossága által mostani fényére jutott. 1783-ban Heineke Systemája szerént 12 Classisokra osztatott

fel; de azóta mindég szaporodván, a' 12 Classisból 24 lett, mellyeknek 118 osztályaik vagynak. — Az egész Gyűjtemény mostanában 1,200,000 Táblából áll, 6,000 Kötetben, és fiókban. Mindegyik rend (Classis) olly gazdag, hogy hozzá csak a' Drezdait, és a' Szász Tessini Albert Herczeg gyűjteményét lehet hasonlítani. Rendkívül bővelkedik hazai tárgyakban: p. o. egyedül Páris városának ábrázolásai 42 fiókot töltenek meg, ezek közül 207 tábla üveg alá vagyon ki téve. A' Gyűjtemény híres fa metszésen kezdődik 1423-ból, melly Sz. Kristófot ábrázolja, a' második darab Finiguerrának még híresebb, 's egyetlen egy példában fenn álló fa metszése 1466 ból, melly a' Szűz Mária koronáztatását ábrázolja. Ezután a' darabok idő renddel következnek, a' mint a' mesterség előbbre, és előbbre ment. Mind egyik darabnak környülállásos leírása is ottan megtaláltatik, úgy, hogy ezen Gyűjteményre egészen alkalmaztatható e' következő vers: „Indocti discant, et ament meminisse periti”.

Rendkívül való erejű ember.

Amerikában, Szalemben, a' Massachussetti Státusban nem régiben meghalt Dowst Vilmány, rendkívül való erejű ember Ime egy két példa az ő erejének megismértetésére. A' múlt háború alatt ő egy rabló - ha-

jön szolgált. Ezen hajó Cap-Bretonnál a víz torlás árjába (Brandung) került, 's azért a Kapitány vasmatskát akart vettetni. Fenn a hajón nem volt, azt parantsolá tehát, hogy 7 mázsásat a hajó aljáról hozzanak. A Matrózok soká emelgeték, még sem birhatták fel. Dowst, ki egyébaránt természete szerént túnya volt megragadá, és egyedül maga a hajó orrára felvivé, hol kötelet köttetvén reá, a tengerbe dobta. Máskor Grand Turk Kapitány ötöt tized magával egy más hajóra küldötte, hogy onnan árboczfát hozzanak. Az ő társai emelgették, de semmikép sem birhatták el. Ekkor megragadta Dowst, és vállára emelvén egyedül maga a hajóra vitte. — Egykor fogadásból Rockhamton rabló hajónak vasmatskáját, melly 17 mázsát nyomott felemelte. — Midön Bilbaonál tanyáztak, egy erejéről nevezetes Anglus ötöt öklözni kihívta. Az Anglus a tunya Dowstot háromszor a földhöz öklözte. Erre megharagudván Dowst úgy megtsapta karját, hogy annak tsontja azonnal ketté törött, 's midön az Anglus még a másik kezével is öklözné, másodszor is megdöfte, és ekkor három oldalbordóját betörte.

Indiai nyelvek rokonsága.

M. G. Blumhard az Indiai Missió iskolájának Inspectorá munkát adott ki ezen

tárgyról, mellyben megmutatja, hogy majd minden Indiai nyelvek egymással, és a Sanscrittal különösen rokonok. A' Bengálok nyelve legtöbb Sanscrittal, bir. A' Hindus nyelv, a' muhamedánus Udvarok nyelve. Ezen Philologiai vizsgálás 28 külömbféle dialectust érdekel. Ezek között vagynak még azon nyelvek is, mellyek a' Hindustól nyugotra (Afghauis. Buloksi. Balludsi.) azon határokig kelendők, hol a' Sinai nyelv velők össze egyveledik. Kitetszik ebből, hogy az Indiai nyelvek szavainak $\frac{9}{10}$ része egymással rokon, és nem egyéb a' Sanscrit nyelvnél; a' többi kétségkívül az úgy neveztetett magas Tamuli nyelv. Mind ezek' megbizonyítására a' „Mi atyánk” 33 külömbféle indiai nyelvekre le vagyon fordítva, s az egész Biblia pedig már kettőre; az Ó Testamentom hatra; az Evangeliumok tizenkettőre.

Különös Hal.

A' Dublini Estvéli Újság azt jelenti: hogy nem rég Ballyhire-nél különös halat fogtak, mellyet a' legnagyobb tapasztalású halászok is bámúlva néztek. A' feje lapos kerekded, 18 hüvelknyi szélességű, és 2 hüvelknyi vastagságú. A' szája olly nagy, hogy egy férfinak feje könnyen bele fér. A' teste nem hosszabb 2 lábnyinál, hanem olly vastag mint egy férfi czombja; a' farka négy szög-

letű, és 3 vagy 4 hüvelknyivel hosszabb a testénél, 's hegyesen végződik. Mintha vállai volnának, a' testének elejéből két karja jön ki, mellyeknek szinte tsuklói vannak, mint az emberi kéznek. A' vállak alatt tsont forma keménységű oldalbordákat lehet érezni, mellyeket vastag, de lágy tapintású bőr födöz. A' karjainak vége tenyér formán, újjakra ágozik, mellyeken olyan körmök vannak, mint a' kutya köröm. A' hasa fehér, a' háta szürke barnás. Még az említett két tagon kívül, a' hasából is 7—8 hüvelk hosszúságú két tag nőtt ki, mellyek az emberi kézhez tellyesen hasonlók, úgy, hogy a' hüvelk újja, közép újja, és a' kis újja, elvagyon válva, és végeiken körmök látszanak. — Ezen tsuda állatot felbontották, és benne találtak epét, májat, és olly minémiségű beleket, mint a' juhokban, de gyomrában egyéb nem volt követsnél.

A' Képek drágasága.

A' Pel-melben felállított Nemzeti Galeriának számára Londonban mostanában megvetetett Corregio-nak azon képfestése, melly Boldog Asszonyt a' kisdeddal adja elő. Ezen kép most is legdrágább gyöngye ezen Galeriának, és hihetőképén örökké az is fog maradni: mert egész Angliában nintsen ezen nagy Mestertől készített több kép, melly kétségen kívül az ő remek művének

tartathatnék, egy kisdéd képen kívül, melly Wellington Herczeg Gyűjteményében van; de sokkal tsekélyebb bősű. — Volt ugyan már egy kép melly Corregio munkájának tartatott; de már most tudva van hogy az tsupa másolás, és az sem a' legjobb. A' föllyebb említett remek kép most utóbb Nieuvenhuizen Úrnak birtokában volt, a' ki Laperriere Úrtól, a' Szejnei osztály fő Vámosától vette meg 80,000 Frankon. Ezen kép eredetikeppen a' Madridi Királyi Gyűjteményben volt, és ugyan azon remek munka, mellyről Mengs olly nagy el ragadtatással szóllott.

Statistikai nevezetességek.

Angliában a' közönséges utak minden Grófságban annak költségén készítettnek és tartatnak fenn, de úgy, hogy az utazók, válogatás nélkül, bizonyos helyeken úti vámot fizetni tartozzanak. Ehez képest van is elégséges költség az Ország-utaknak jó állapotban tartására, noha ez szörnyű pénzbe kerül. Így p. o. Surrey Grófságban egy egy Anglus mérföldnyi Ország-út jó állapotban tartása esztendőnként reá megy 140 font Sterlingre, és ezen Grófságban az ilyen utaknak hossza 281 mérföldet tézen, melly szerént öszveséggel a' költség esztendőnként tézen: 41,869 font St. Ellenben, az úti vámból bejött pénz 44,140 font Sterlingre mé-

gyen, és így a' fenn maradott pénz 2271 font Sterling, melly a' Vámosokra fordítatik. — Sussex Grófságban az utak fenn tartása 70 font Sterlingbe kerül egy egy mérföldnyire; — Bux Grófságban 60; — Berks Grófságban 47; — Hants Grófságban 33; — Westmorelandban 21; — Glocesters-hirében 35; és ez utóbbiban az úti vámnak jövedelme 20,000 font Sterlinggel többre megy a' költségnél. — London környékében lévő Helységeknek szörnyű nagy hosszaságú utakat kell fenn tartani, és mivel ezen tájon számtalan sok kotsik járnak, a' mit alig lehetne hinni, tsak egyetlen egy Camberwell Mező városon keresztül London mellett a' rendszerént tétetni szokott Státiókra, naponként 1100 kotsik mennek keresztül.

A p r ó s á g o k.

Midön Cronwell, mint Protector, Londonba pompásan beméne, a' temérdek sok nép szörnyű tolongással nézte pompáját, és örvendezését is kijelentette, egy valaki figyelmetessé tette a' Protectort, hogy melly nagy sokaság jött öszve tiszteletére: Cronwell azt felelé „vallyon kevesebben lennének-é, ha engem az akasztófára vinnének”?

Egykor I. Leopold Tsászár előtt a' Malthai vitézek azt vitatták, hogy ő nekik is szinte azon három fogadásaik vannak,

mellyeket a' többi Szerzetes rendek szoktak tenni, u. m. a' tisztaság (szüzesség) a' szegénység, és az engedelmesség. — A' Tsászár nyájasan azt felelé: „Én úgy tudom hogy nektek még negyedik fogadástok is vagyon, t. i. hogy a' három közül egyiket se tartsátok mag.

Midön 1704-ben Martius 5 dik napja éjtszakáján szörnyű éjszaki fény (aurora borealis) látszott, Lizabonában, az egész város el rémülve talpon állott, 's a' Papság a' népet a' templomokba szállítá, hogy az Istentől az éhség, pestis és háború ostorainak el távoztatását kérjék: az akkori Tudósok ezen lángszínű jelenést irtóztató nagy sárkánynak tulajdonították, melly földszint húzódván, tűz-okádó szemeivel okozza ezen vörösséget. Ennél fogva némelleyeknek képzelődése annyira felhevült, hogy majd a' Sárkánynak árnyékát képzeltek látni, majd az ő szárnyainak zuhogását hallani. Most már hihetőbben tudjuk, hogy ez az electricitásnak egyik jeles munkája.

Rejtett szó.

Fele tsak időt jelenthet,
Ifjúra, vénre illik;
Vége itt keveset tehet,
Chinában gyakran zengik.
Egészt látod fazekasnál,
Kell tsupor 's tál-tsinálásnál.

Jegyzet. Az 10-dik számbeli Messe:
Len, vászon, papíros.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(1 2 .)

Méltóságos Buzini Gróf Keglevich
G á b o r Ú r Ő Nagyságának tiszte-
letére, midőn T. N. Csongrád Vár-
megyében a' Fő Ispányi hivatal
Helytartóságába béállítattott. Sz.
Iván Hava 13-dikán 1825.

Égi nap, földünk' ragyogó Vezére!
Szálj ki pompáddal, mosolyogj felettünk;
Ez napon végyen maga még az Ég is
Részt örömünkben.

Mert Hazánk' áldott Fejedelme által
A' magos virtust jutalom tetézi,
A' szelid Hívség diadalmi jellel
Áll ma közöttünk.

Látta szívünket szeretett Hirályunk,
Szólt: „Legyen Gyámunk”-- 's hatalom szavára
Imé Csongrádnak vezető világa
'S napja derült fel.

KEGLEVICH, kit mély Tudomány, 's az Érdem
Hív Hazájához lobogó szerelme,
Régi vér, hűség, kegyelem, nagy elme
Visznek emelnek.

Béke míg Honnyunk mezeit szerette
Most az óltár szent küszöbére hívták
A' Magyar, Nagy Gróf! Öseid ruházva
Fő Papi ranggal.

Majd az országlás' bajait vezetve
Áltak a' legfőbb helyein Hazánknak
'S Themis is fontját, maga kész örömmel
Bizta reájok,

Hogy ha Márs vérző hadi karja ölt, dült,
És Hazánk' sorsát fenyegette romlás,
Bús oroszánként rohanának ismét
A' viadalra.

KEGLEVICH nem vólt, ki, ha hadra szált ki,
Vissza érdemmel koszorúzva nem tért,
Vagy piros vérét buzogó eréből
Mind ki nem ontá.

A' Hazáért Vérmezején letenni
Életét nagy tett: de ditsőbb 's nagyobb még
Élve fáradván gyönyörű haszonra
Vinni ki sorsát.

Péter a' Bán, Véd paizsa Hazánknak
Hányszor ontott vért Magyarért; de hányszor
Tarta meg várost Koronás Urának
Napkelet ellen?

Jajcza 's Obreskó! legyetek Tanúim!
Úgy Magyar 's Horváth: mikor élt ez Ágból
Nem nagyobb, mint köz Magyar, és ki nem vólt
Dísze Hazánknak?

Mint az Ég roppant seregébe egy sints,
Melly ditső fénnel ragyogó ne volna,
Nintsen így egy is, ki ne tündökölné

Keglevichek közt;

Nagy nevök fenn áll, 's koszorúra méltó
Tetteik hírét Duna zengni nem szün,
Míg terem zöld fű, 's aranyos kalász nő

A' Tisza mellett.

Jöjj ditső Hősök maradéka, Nagy Gróf!
Tartsad a' kormányt kitanúlt karoddal,
'S a' Magyar sorsát vezető Tanátsból

Szálj le közünkbe!

Vig öröm, Csongrád! kebeled derítettse!
Éljened 's Hálád az egekre küld fel!

KEGLEVICH GÁBOR Vezetőd, Atyád-rád
Bóldog időt hoz.—

Szabó László
hites Ügyvéd.

A' tengeri hajókon az Igasság kiszol-
gáltatása.

A' tengeri hadi hajókon az Anglusok-
nál igen szoros rendtartás vagy on mind az
ő szolgálatjokra nézve, mind a' szokott
rendtartásra, és az alatt-valóknak előljáró-
ikhoz képest való magok viseletére nézve.
A' legkissebb hiba, sőt néha olly tétel is,
melly külömbben ártatlannak látszanék, it-
ten véteknék tulajdoníttatik, és meg is bü-
ntettetik. A' törvény kiszolgáltatását a' hajós
seregnél két félének kell tartani, mellyek

közül az egyiket felsőnek, a' másikat alsónak nevezhetjük. A' felső törvényszékben Elölüllő az Admirális, vagy a' Vice Admirális, és törvény-bírák mind azon Kapitányok, kik a' hajós sereg hajóit igazgatják. A' Törvényszék az Admirális hajóján tartatik, mellyre ő a' Kapitányokat különösen öszve hívja. Ezen törvényszék különösen megvi'sgálja a' vétkeket, és életről halálról ítéletet hoz. Az alsó törvényszék tartatik egyes hajókon a' Kapitánynak, és a' Tiszteknek üllésében. Ezek már minden héten egyszer rendszerént öszve gyűlnek a' törvény tartásra; de idő közben is, ha a' környülállások kívánják. Ezen alsó törvényszéknek tulajdon hatalma szerént nem szabad egyebet megbüntetni, hanem tsak a' kisebb vétkeket, a' nagyobb vétkek eránt pedig, minekutánna az első vi'sgállást, és a' vétek eránt való ítéletet megtették, tartoznak végső el határozásra a' felső törvényszékhez utasítani. Így tehát ha a' hajós seregtől külön szakasztott valamelly hajón történik fontos vétkes eset, a' bűnös mind addig fogva tartatik, míg a' környülállások megengedik, hogy a' dolgot a' felső törvényszék elejbe lehessen vinni. Külömbben mégis van az alsó törvényszéknek is az a' hatalma, hogy lázzadásért, vagy gyilkosságért a' főbb törvényszéknek jussával élhessen. A' törvénytartás igen kurta, és ugyan olly hamar hozattatik az ítélet, és tellyesítettik a' bűn-

tetés is. Leggyalázatosabbnak tartatik a' halálos büntetések között a' felakasztás.

Az Operának kezdete.

Rochlitz Fridrik az ő munkájában „Für Freunde der Tonkunst. Leipzig 1824”: az Opera kezdetéről e' következőket mondja: „Euridice volt az első Opera, ezután következett Rinuccininék Daphnéja (1597). Mindazáltal ugyan ezt még azon esztendőben megelőzte Horazio Vecchinek Amphiparnassója. Crescimbeni ezen Operát recensálván a' Recitativát az énekben onnan származtatja, hogy akkorában az Ének a' természetes beszélgetés módjától még kevesebbé távozott el. Az Operának eredetét keresvén Rochlitz Fridrik, ezen véleményben állapodik meg: Hogy az Opera a' régi nézőjátékoknak utánna képezése által támadott a' Mediciek udvarában, Giovanni de Bardi, Vincencio Galilei, és Girolamo Mei munkásságok által, kik az úgy neveztetett „*musica in stylo rappresentativo*” által az Operának első talpkövét tevék le. Ezek után következett Peri, a' ki Rinuccinivel szerzette az Operának mostani formáját. A' régibbek, különösen Peri szerént, a' recitativának felfedezése Emilio del Cavallere-nek tulajdonítatik.

Búza szem termékenysége.

1819-dik esztendőben Suburyban, egy ledölt alma fa odvas törzsökében egy szem búza kitsírázott, és tövéből 361 kalászt hajtott, mellyekben, midőn megérték, 1002 búza szem volt. A' kalászok sokaságához képest ez kevés volna ugyan; de azt kell felvenni, hogy senki sem őrizvén, a' verebek kifördötték.

Rendkívül való nagyságú szőlő fej.

1783-ban A' Portlandi Herczeg, Rockingsham Marquisnak, Welbecki szőlő kertjéből egy szőlő fejet küldé, melly 19 $\frac{1}{2}$ fontot nyomott. Által mérője 19 $\frac{1}{2}$ hüvelk volt; hosszúsága 21 $\frac{3}{4}$ hüvelk; körülmérője 4 $\frac{1}{2}$ láb. Négy napszámos vitte felváltva, póznára felakasztva, 20 Ángol mértföldre (4 $\frac{1}{2}$ német mértföld) Rockingsham Kastélyáig.

A p r ó s á g o k.

Varsóban Aken Úrnak állati gyűjteményében ama' nagy Ásiai nöstény Oroszlán, midőn hármat ellett volna, maga megdögölt. Rolinszky Professor Ur, hogy anatómiai vizsgálódásokat tehessen a' testen, jó pénzen megvette. A' kölkeit nagy kutya aláadták szoptatni, melly velök készséggel dajkálkodik.

Mostanában Londonnál nyomára talál-
tak valamelly 74 ágyús linea hajónak, mel-
lyet ez előtt 100 esztendővel nyelt vala el
a' tenger. Minthogy azon hajón sok drága-
ságoknak kellett vala lenni, reménylik, hogy
a' további keresés sok nyereséget hajthat.

Hágában Julius 29-dikén kihirdettette
az Országglószék, hogy Aug. 1-ső napjától
fogva minden két hónapban pósta hajó fog
menni Helvoets-luizból Curaszaó szigetébe,
a' honnan könnyű leszen alkalmatosságot ta-
lálni akár déli Amerikába, akár nyugot In-
diai szigetekbe. Hasonlóképpen Curaszaóból
is minden két hónapban jön pósta hajó Hol-
landiába, és rendszerént ezen pósta hajók
Szurinam szigeténél, és Sz. Eustáknál fognak
el jönni. A' hajókat Királyi tengeri Tisztek
fognak kormányozni, és ugyan ezek gondos-
kodnak az utazóknak szükségeikről, és kön-
nyebbségeikről is. Ezen új pósta Intézet
minden kereskedőkre nézve nagy figyelme-
tességet érdemel, mert ezen úton portéká-
kat is küldhetnek, vagy hozathatnak.

Báró Langsdorff, Orosz Tsászári Fő
Consul Braziliában, tudományos utazását
ezen Országban el végezte; és múlt Aprilis-
ben jutott legelőször Rio-Janeiroba. Most
ezen utazásának leírását készíti, és remény-

li, hogy nem sokára a' jobb nevelésű világot, munkájával megörvendeztetheti.

Az ifjú Liszt, Hazánk fia, Párisban új Operát készített, melly ottan nem sokára elő fog adatni.

Kolumbiában buzgón hozzá fognak a' bányák műveltetéséhez. Múlt Aprilis 20-dikán megérkeztek Puerto - Kabelleba azon Anglus Bányászok, kik Arraoban a' réz érczet fogják ásni. Ezen bányát a' Kolumbiai Országlószéktől Cochrane nevű Anglus árendálta ki, a' ki előbb igen híres gyalogoló volt. Arrao Puerto-Kabellótól 14 mér-földnyire fekszik.

Rejtett szó.

Férfi nevet } láthatsz az egészben, Pápa ne-
 } véreől,
Arczod dísze előm, végem lásd Száva Urá-
 } ban.

Sebök Ferencz.

J e g y z e t. Az 11-dik számbeli Rejtett szó: Korong.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(13.)

Europai légfinomabb Juh-nyájak, és
miképpen kelljen megnemesíteni a
Juh-nyájakat?

Az Austriai Birodalomban mintegy 14
milliom juh vagyon, mellynek fele még nints
megnemesítve. A' megnemesítés tsak eredeti
nemes juhok által történbetik, vagy olyan
nemes juhok által, mellyek mind a' két nem
részéről, szakadatlan izenként (linea) eredeti
nemes juhok fajtáitól származnak. A' juhok
nemes voltokat tüstént elvesztik, mihelyest
idegen fajta juhokkal összekeverednek, akár-
nely finomak volnának is, és jollehet eredeti
nemes fajta juhoktól származának. — Ha
az ember a' juhok' nemes voltokat örökösí-
teni akarja, soha a' rokon fajtát idegennel
nem kell keverni. Többsyre az által allya-
sodnak el a' finom juhok, hogy azok hazai
nemes, és remtelen fajta juhokkal párosítat-
nak. A' legnagyobb Gazdák tapasztalása sze-
rint, a' juh-nyáj sokkal előbb megnemesít-

dik nemes nyöstény, mint nemes kos juhok által. Ha egy nemes spanyol nyöstény birkától, és egy közönséges kostól ellett bárány, élemedett korában annyához adatik, tehát a' második ágban már nemesebb báránnyok esnek tőlök, mint a' nemes Spanyol kostól, közönséges nyöstény birkával a' harmadik ágon. Fattyú juhágnak (Blendlinge) neveztetnek azon juhok mellyek sem apai, sem anyai részről eredeti nemes juhoktól nem származtak, hanem csak megneemesített juhoktól. Ez által soha sem nemesíttetetik meg a' juh-nyáj. Mert két fattyú juhágbeli birkától vetett báránnyok, mindenkör durvább szőrűek, mint nemzőjöknek nemesebbike. — Mivel a' gazdaságnak ezen nevezetes ágában legtöbb tsalások történnek, azt kell meghányini vetni, hogy: hol, és melly plánum szerint nemesedtek Európában a' juhnyájak? 1763 a' Szász Országi Herczegnek a' Spanyol Király 105 kost, és 116 anya birkát ajándékozott. 1778-ban újjonnan 92 másodfü birkát, és 5 báránnyt. 1815-ben a' háborúk által a' nemes juh-nyáj nagyon megfogyván, 161 anya, és 1 kos vetetett Susában. Ezen juhok által szaporodtak el a' nemes Spanyol juhok Európában. De Szász Országban, valamint később nálunkis, a' juhok nemesítésében egészen ellenkező módot követtek mint Spanyol Országban, hol az igen finom szőrű báránnyokat készakartva kimustrálják, mivel kevesebb nehezekű gyapjok van, mint az ő középfinomságú juhaiknak; ellen-

len Sexoniában csak a' gyapjút iparkodtak mindenképen finomítani, nem nézvén a' kevesebb font számra. Ezen gyapjút az Angol Fabrikások Electorális gyapjú nevezete alatt keresik. (Nálunk, valamint a' külföldön, az igen finom tenyésztetés végett a' birkáktól a' sötét végképen elvonják, melly által sokkal soványabb, és könnyebb, de sokkal finomabb szőrök terem). — A' Nemes Spanyol fajta juhok illy rendben következnek: a) az Infantadoi, Guadaloupe;, Granadai, Poralesi Paulari, Portugoi, és Eskuriali (mellyektől szármoztatja Thaer az Electorális juh-nyáját). Ezen juhoknak rövid lábok, tágos és mélyen leereszkedett testök, és szügyök, széles hátok, és vállok, vastag nyakok vagyon. Ezek a' legjobb fajták, többnyire nagyon ránczos az egész testök. Mennél nehezebbekké válnak ezen birkák, annál jobban elfajzanak az eredetiségtől. Ezen juhok bárányaiknak többnyire pöhöly forma szőrök vagyon, midőn ki ellik. b) a' Perillai, Lostiri, Moutarcoi közép finomságú juhnyájak. c) a' magas lábú Econiai Merinosok, mellyekből vagynak a' San - Juáni, Mursi, Salazari, Alcoleaci juh-nyájak. d) a' hosszú szőrű Soriani, Transhumantosi, és Estartio Merinosok. Ezeknek legkevesebb a' bötsök. Bárányaiknak szőre majd egészen síma. e) a' Charrosi magas lábú és nagy testű Merinosok. f) a' Mestizek, mellyek két külömb fajtának származatjai. — Ezen juhok után következnek finomságokra a' Burkus Országi

Negretti, és Rambouilletti faj juhok; ezek után Franciaországban a' Malmezoni, és Monorgi Escuriali faj juhok. Böven kimeríti ezen fontos tárgyat Bernárd Petrinek ezen munkája: „Das ganze des Schaafzucht, für Deutschlands Klima, und das ihm ähnliche der angrenzenden Länder u. s. w. Wien 1825”.

A' kis-újjunk hathatós érzése.

A' Vakokban rendszerént tapasztalhatni, hogy a' melly dolgoknak tapintásában kétségeskednek, különösen a' kis-újjokkal illetik meg, és annál fogva hoznak ítéletet. Ezen gyakorlásra őket talán a' természet ösztöne vezeti: de a' látóknak is méltó arra figyelmeztetni, hogy a' kis-újjunk, és a' nevetlen (annularis, gyűrűs) újjunknak felső része, igen alkalmas az illetés által való érzéseknek finomabb meghatározására. Ennek oka kezünk alkotásában fekszik, mert a' kis-újjunk és nevetlen újjunk mozgása a' könyök inak ereitől függ, a' többi újjunknak pedig, a' felső közép inaknak ereitől. Mivel tehát a' hüvelk, a' mutató, és a' közép-újjunk minden munkában többet fáradozik, annak tapintása is érzéketlenebb; a' két más újjunknak foglalatossága nem olly nagy lévén, rugó erejét az in jobban megtartja, és így gyengébb illetés által is tisztábban ejtheti az érzést. Ehhez képest, valamint a' vakok, úgy a' látók is ezeknek gyengébb ingereltetése

által a' finomabb tapintást bizonyosabban végbe vihetik.

Gőz-hajókon való utazások Angliában.

Anglia ezen találmánynak köszöni húsztendőktől fogva mindég nevedő gazdagságait, és tekintetét. Legszembetűnőbb hasznót hajtott a' hajókázásnak előmozdítása által; mert minden arányban, ellenkező szelekben is, keresztül lehet a' tengereket az ő segítségök által hasítani. Éjszaki Amerikába olly bátran utazhat az ember Angliából, mint Doverből Kaléba. Már déli Amerikába is rendesen kezdenek járni a' Gőzhajók; és most azon vannak, hogy Anglia, és India között rendes hajó-pósta állíttassék fel. E' célra a' felszámolás szerint 300,000 font Sterling kivántatik, melly Summa 6,000 Actiák által, 50 font Sterlingjével véve, fog beszédeni. Az útnak Státiói e' következők lesznek: Marzszely, Malta, Kairo, Suez, Mocka, Bombay, t. i.

	Ang. mértf.	Nap	Óra
Marzszelyből Máltába	690	3	5
Maltából Alexandriába	840	4	4
Alexandriából Kairóba	150	2	—
Kairóból Suezbe	73	1	5
Suezből Mockába	1160	5	16
Mockából Sokotrába	720	3	12
Sokotrából Bombayba	1170	5	17
Öszveséggel	4803	25	11

Ide számlálván a' Stációkon való tartózkodás idejét, az egész útát 35 nap alatt megteszik.

Párisi Fördők.

Párisban most a' Fördöknek új nemét hozták divatba, mellyet Harmat fördöknek neveznek. Ezen fördökben finom harmat forma tsöppekben fõtskendezik a' förrödõre a' langyos, vagy hideg vizet. Az ez által okoztatott érzést rendkívül köllemetesnek mondják. Némelly beteg, vagy kényesebb természetű, Rózsa vizet, Levendula vizet, Kolóniai vizet, és más efféle szagos vizeket harmatoztat magára.

Orvosi Botlások.

Bremában 1823-ban meghalt Dr. Albers, külömbben híres orvos, és pedig önnön maga gyógyítása által, súlyos rothasztó nyavalyában (typhus). Ő először gyenge fájdalmakat érzett, és éjtszakai almatlanságot tapasztalt magában. Ez ellen opiumot rendelt magának: de az opium olly hathatósan munkálkodott agyvelejére, hogy abból tartós félrebeszélés (fantazirozás), és úgy nevezett inak hideglegesése következnek; mellyből a' föllyebb említett rothasztó hideglegesés támadván, õtet el is ragadta.

Egyik Liptsei Újság midőn ezen történetet másoknak intő példájára megemlíti, felhossa egyszer'smind azt is, hogy nem rég valamelly Herczegi Háznak Tagja, régen tartó inak nyavalyájában meghalt: de a' közönséges szó beszéd ezen magyarázattal meg nem elégedvén, állandóan tsak azt erősítte, hogy nyomtatásbeli hiba által halt meg. Ezt pedig így fejtékki: Az udvari orvos olly gyógyító szert rendelt, mellyben 12 tsöpp kék savany vala. A' patikáros ugyan mihent látta az orvos rendelést (Recept), nagyon megütköze; de az orvosnak nagy híre, 's tudva lévő ügyessége, az ő kétségeskedését letsendesítette, és az Orvosságot, a' mint rendelve volt, elkészítte. A' beteg bevette, és nem sokára reá meg is halt. Ezen reménytelen következésen megháborodván az Udvariak, több Orvosokkal megvi'sgáltatták a' Recepteket, és ezek között megtalálák a' 12 tsöpp kék Savanyal készített Orvosság rendelést is. Az Udvari Orvost szóra 's feleletre húzzák; ő pedig egész tsendességgel magát avval igyekszik ki menteni, hogy ime egy igen jeles Anglus Orvos Könyv, ugyan azt rendeli. Az Orvosok nézik a' könyvet, és az ő mondásaival egyező Receptet megtalálják. Már a' többi tsak nem egészen kimenté az Udvari Orvost; hanem egyik forgatván a' könyvet, a' nyomtatás belüli hibákat is (Errata) kifürkészi, 's ime mindnyájoknak bámulására úgy találja, hogy a' megjőbbítás szerint azon Receptben nem tizenkettő, hanem tsak egy tsöpp kék Sa-

vannak kellene lenni. — Ezen valóságos, és nem régi történet talán az Orvosoknak is intő példa lehet, hogy a' nyomtatott könyvekkel is vigyázva éljenek; de egyszer'smind a' vigyázó Patikáriusokat is arra intheti, hogy ha fontos kétségök lehet, inkább az Orvost előbb tegyék figyelmetessé, hogy sem a' beteg Errata miatt meghaljon.

Statistikai nevezetesség.

Franciaországban a' talált gyermekek száma illy arányban szaporodott: 1784-ben volt 40,000; 1798-ban — 51,000; 1809-ben — 69,000; 1815-ben — 84,500; 1816-ban — 87,700; 1817-ben — 92,200; 1818-ban — 98,000; 1819-ben — 96,000; 1821-ben — 105,700; 1822-ben — 138,500.

M e s e.

Még állatban vagyok,
Betegséggé tesznek;
Látsz Kalmár kezében?
Már drágán megvesznek.

J e g y z e t. Az 12-dik számbeli Rejtett szó: Orbán.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(1 4 .)

A³ Tudományok³, és Tudósok pártfogásáról néhány nevezetes példák.

„Sint Moecenates non deerunt Flacce Marones”. Archilaus Macedoniai Király, Chorilus Poétának minden verséért, mellyet a Görögöknek Xerxesen vett győzödelmökre készített, egy Statert (10 fl. C. P.) fizetett. — Terentius „Eunuch” nevű vig-játékáért 8000 tallért kapott. — Septimius Severus Appianusnak a halászatról irtt költeményéért annyi Statert adott, a hány vers volt benne. — Virgilius az ő Musájától 250,000 tallért nyert. — Sannazar a Velencei republikát egy Sonnettel ditsöitette meg. A köz-társaság minden verséért 100 tallért adott. — Raul de Presles, V. Károlytól 4000 tallért és nagy hivatalt nyert, ezen könyvnek francziára való fordításáért: „Augustini de civitate Dei”. — Appan Fülöp Bajor Ország leírásáért, V. Albert Bajor Herczegtől 2500 tallért kapott. — Cambdens Anglia leírásáért még egyszer en-

nyit nyert. — Réne Chapin az Uraságokról irtt munkájáért 1000 pisztolt (péNZ neme) és nemességet nyert. — Desportes Fülöp a' könyvnyomtatóktól esztendőnként 30,000 font Sterlinget kapott. Ezen föllül IX. Károly, III. és IV. Henrik sok kegyelemmel illették. — II. Henrik, II. Ferencz, IX. Károly, és III. Henrik Francia Királyok rendkívül való kegyelmekkel tetézték a' tudósokat. Ő alattok sok jeles elme virágzott. — Richelieu Cardinalis Colletetnek hat versért 600 font Sterl. adott; azon fellül pensiót. Más alkalmatossággal két verséért 50 pisztolt. — Ugyan Richelieu Claudius Achillim Olasz Költőnek 1000 tallért adott egy Sonnetért. — Chapelain Mazarin Cardinalistól egy Ódáért 500 font esztendei fizetést nyert. — A' tudományoknak minden pártfogói közt fő helyet érdemel XIV. Lajos Francia Király. Az ő sok ajándékai közül, mellyekkel a' Tudósokat boldogította, néhányakat tulajdon jegyzéseivel ide iktatunk: „La Chambre Úrnak, ki igen derék ember, a' physikára nézve, 200 font eszt. fizetést; Couvart Úrnak, ki tsudálkozásra méltó criticus, 1500 font eszt. fizetést; Corneille Péter Úrnak a' Világ első Költőjének 2000 font eszt. fizet.; Menage Úrnak felséges Kritikusnak 2000 font eszt. fizet.; az ifjú Corneille Úrnak, igen jó dramatikusnak 1000 font eszt. fizet.; Molière Úrnak felséges Komikusnak 1000 font eszt. fizet.; Benserade Úrnak, kellemetes Francia Költőnek 1500 font eszt. fizet.; Pater

Lecointrenek jó historikusnak 1500 font e. f.; Geoffroy Úrnak a' Király historiographusának 3000 font e. f.; Huet de Caen Úrnak, ki Origenest fordította, 1500 font e. f.; Tudós Sorbieres Úrnak 1000 font e. f.; Tudós Danvriér Úrnak 3000 font e. f.; Ogière Úrnak, ki a' Theológiát kimerítette, 1500 font e. f.; Le Laboureur Úrnak, ki a' történet írásra alkalmas 1200 font eszt. fizet.; de Valais testvéreknek, kik deák nyelven írnak historiát 2400 font e. f.; Chapelain Úrnak, ki minden élő és élt poétáknak czimere, és igen bölts íteletű 3000 font e. f.; Abbé Cassaigne Úrnak, poétának, orátornak, és theologusnak 1500 font e. f. Mezeray Úrnak historiographusnak 4000 font e. f.; Abbé Burgois Úrnak, nagy theologusnak és philologusnak, 3000 font e. f.; Desmaret's Úrnak, Szép képzeletű embernek, 1200 font eszt. fizet". — Az apróbb megajándékozások még többre mennek. Az illyes kedvezések a' serdülő lelkeket felbuzdították, és azobból is Literátorok váltak, kiket mostohább környülállások között a' Világ soha meg nem ismért volna.

A' szabad színes emberek a' Franczia Antillákon.

A' szabad színes emberek alatt értetődnek azon lakósai a' Franczia Antilláknak (Guadeloupe, és Martinique szigeteinek), kik az Europaiaknak a' szeretsenyekkel nemzett

gyermekeiktől, és a' szabaddá tett rabszolgák gyermekeiktől származnak. Ezen embereknek jusait az Antillákon semmi bizonyos törvény nem védi, ugyan azért a' rabszolgák nál némű némű képpen még alábbvalók. Ha szomszédja az ő földét felkivánja, vonakodás nélkül által kell azt engednie, ha nem tselekszi, az büntetetlenül feldúlja mindenét. Az ő javokra a' fehérek testamentomot nem tehetnek; kik katonáknak megfogattatnak, ha törvényes idejüket kiszolgálták, ujjonnan a' fenyverviselésre kinszeritethetnek. Az ő gyermekeik mindaddig a' rabszolgák közé tartoznak, míg az országlószék nekik szabadság leveleket nem ad. De mivel mint rabszolgának sint: bizonyos Úrok, ne hogy a' Fiscus kezére kerüljenek, inkább valamely Fehérnek rabszolgai Lajstromába iratják magokat, a' ki őket rendszerint mind azon módoktól megfosztja, mellyek által magokat szabadokká tehetnék; vagy pedig valamely örökös birtokosnak kezére kerülnek, ki őket, minden gyermekeikkel kegyetlenül eladja. — Ezen emberek tsak két úton juthatnak a' szabadsághoz, tudniillik 1) azt megvásárolván a' Fiscustól; 2) vagy hét esztendeig e' sánczokon dolgozván érette. De ezen utóbbi módtól minden asszonyok, gyermekek, és a' kik pártfogó nélkül szükölködnek, ismét ki vagnak rekesztve. A' Taxa mellyel szabadságokat az előtt megvásárolhatták 600 font volt. 1805-ben egy Ministeri végzés 1500 — 4000 fontra emelte. Később Villaret Joyeuse kormányo-

zó, mind azon szabad színes embereket, kik 1500—4000 fontot nem fizethettek szabadságokért, a' Fiscus javára eladatta. — Ezen szerentsétlenek a' közönséges életnek minden kedvezéseitől is ki vagynak rekesztve. Egy policziabeli rendelés szerint őket nem szabad Úrnak, és Asszonymnak nevezni. Nem szabad nekik semmi ünneplésnél megjelenni; semmi gyülekezethél tánczolni, vagy énekelni. A' ki ez ellen vétkezik, 300 Frankot fizet a' gazdának, és 100 Frankot mindegyik vendégnek. A' sétáló helyeken minden embert kikell nekik kerülni, sok helyektől végképpen ki vagynak tiltva. A' játékszínben az ő helyök ott van, hol az ő tselédjeike, mindazáltal azokkal enniök nem szabad, ha rabszolgákból állanak, külömben a' Coloniából kiüzetetnek. A' templomba tsak akkor mehetnek, ha a' Fehérek abból végképen kitakarodtak. Tsak az ütközet helyén vagy on elsőségök: de ha onnan sebekkel vissza térvén az ispitályba kívánkoznak, a' Fehérek ismét kegyetlenül, megtagadják tőlök az ápolgatást. Az 1808-dik törvény szerint egy színes ember sem lehet törvénytudó, vagy pap, vagy orvos, vagy aranyműves; de még semmi néven nevezendő mesterember sem. Nagygyában semmi kereskedést sem üzhetnek; még a' ruhájoknak formája is megvayon határozva. Ha valamellyik pompát üz, nagy summa pénzre büntetik. Ha egynek pénze vagy on, akármi szín alatt bevádolják, hogy ezt törvénytelen úton szerzette, és vagy ez, vagy amaz ötét megfosztja. (Lásd: „De la situation

des gens de couleur , libres aux Antilles Françaises, Paris 1824)”.

A' Vas és Aczél próbája.

Sheffieldben Angliában a' vasnak olly finom készitést adnak , hogy az ahoz értő Mesterek is alig különböztethetik meg az aczéltól. Ezen vasat a' száraz földön rendszerént aczél gyanánt adogatják el. Megkülömböztetése módja e' következő: Vegy salitrom savanyat, és abból egy keveset sok vízbe tsöppents, évvel nedvesítsd meg a' próbára kitett vas portékát. Ezután eresz néhány tsöpp ritka kénkö savanyat reá, 's egy két minutum múlva töröld le róla. Ha azon portéka aczél, tehát azon helyen fekete bélyeg fog látszatni ; ha vas, tehát fehér hamvas. Ezen móddal meglehet mind azon aczél műszereket próbálni, mellyeket nálunk Anglus aczél nevezete alatt drágán el-adnak. De meg kell jegyezni, hogy ezen próba csak a' simított aczélon történhetik, miokért azon mesterembereknek , kik az aczélt nagygyában veszik, az aczél póznáknak valamelly részét előbb meg kell simítani, és azután megpróbálni. A' melly mesteremberek finom élű műszereket készitenek, az aczélt két ízben tüzesítsék meg, és először a' levegön hültsék meg, másodszor pedig mártsák vízbe. Ezen aczélt, akármelly nagy repedési légyenek is, bátran mindenre lehet fordítani. Ezen leczke

leginkább a' Kovátsoknak szóll, kik a' legkeményebb aczelt sem igen használják, ha az edzés után sok repedése van.

A' Krokodilussal való viaskodás.

Jamaikában, nyugoti Indiában, nem rég ezen emlékezetes történet adta elő magát: Ez előtt néhány esztendőkkel ottan letelepedett François, Francia Országi születésű ember, ki ott a' Cow-Bayban halászatból élt. Egyik estve fáradtan a' partra ült. Hirtelen szél kerekedett, melly nedves testére homokot hordott. Ezt lemosni szándékozván a' tóba ment; de alig lépett a' vízbe, egy éhes Krokodilus reá rohant. A' Francia izmos karjaival által ölelte a' szörnyeteg, és soká küszködött vele. Mivel semmi fegyvere sem volt, azon iparkodott, hogy a' Krokodilust megfojthassa. Hihető, hogy jól meggyomrozta, mivel egyszer kitekervén a' szörnyeteg karja közül magát, tőle eltávozott. François a' küszködéstől, és vérző sebeitől elgyengülve a' földre rogyott. Ekkor újjonnan reá rohant a' Krokodilus, és lábánál megragadván, a' víz alá akarra huzni: de szerentséjére ezen szempillantatban néhány halászok érkeztek oda, kik ötet a' szörnyeteg körméből kiszabadították. François a' Kingstoni Ispitályba vitetett, hol sebeiből szerentsésen felgyógyult.

Az Orosz egyházi fenyíték.

Az Egyházi dolgoknak fő igazgatása f. e. Május 26-dikán kemény parantsolatot adott ki, mellynél fogva az előbbi Ministerség alatt kiadatott, és folyamathoz tétetett Vallást illető Irások öszve szedettni rendeltetnek. Nevezet szerint az Orosz nyelvre által fordított Yung, Stilling, és Madam Guyon munkái. Ezek között, kiváltképpen a' következők: az emberiséghez való felszömlálás, hogy a' Krisztus belső sugallásait kövesse; az Apocalipsisnek magyarázata; Zioni Mercur; a' legrövidebb és legkönnyebb út-mutatás az Imádságra; magyarázatok az Apostolok küldetéseikről és tetteikről 's a' t. Ezen könyvek szorosán öszve szedetvén minden Semináriumokban, Klastromokban, a' megtalált példák bepetséltetnek, és még az eránt is vizsgálás tétetik: kinek voltak küldve ezen könyvek? ki által? és kány példában? Ezen kívül a' képmutató Mysticismusnak színe alatt az igaz vallást és erköltsöt rontó könyvek keményen tiltatnak, 's általjában mind azok, mellyek a' Synodus engedelmét meg nem nyerték.

Mesés Kérdések.

- 1) Mitsoda pénz terem, és nem veretik?
- 2) Ki fizet akarátja ellen házbért?
- 3) Kitől kér a' koldús alamisnát?

Jegyzet. Az 13-dik számbeli Mese:
Az igaz Gyöngy.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(15.)

A' Könyveknek egykori drágasága.

„Minekelötte a' Könyvnyomtatás mester-ségét feltalálták volna, sok idő kívántatott ahhoz, hogy valamelly könyvet leírjanak, 's ezt csak olyan emberek tehették, kiknek sok tsendes óráik valának: ezért találatnak legtöbb kéziratok ma is a' Szerzetes Intézetek Könyv-gyűjteményeikben. De ugyan ezen okra nézve voltak a' könyvek olly drágák is, hogy gyakran mindenét el kellett némelly embernek adni, csak azért, hogy valamelly kívánt könyvhöz hozzá juthasson. Nevezetes bizonyság erre Peccatelli Antalnak, Alfonsus Arragoniai Királyhoz írtt, következő Levele:

„Szire! Florencziából méltóztatott tudtomra adni, hogy Titus Liviusnak Munkái szép írásban eladók, és hogy 26 Tallért kívánnak érettek. Hérem Felsőgedet, hogy ezen Autort, kit mi a' Könyvek Királynának szoktunk nevezni, nekem megküldeni mél-

tóztassék; én az árát azonnal leteszem. De óhajtánám Felsőgedtől megtudni, mellyikünk tselekeszik jobban, Poggioé, ki azért adja el Liviust, hogy Florencz mellett magának mezei Jószágot vegyen; vagy én, hogy a' mezei jószágomat el adom azért, hogy az ő általa leírt Liviust megvehessem? Felsőgednek kegyelme 's lebotsátkozása birtak arra, hogy ezen bizodalmas kérdésemet elő terjeszteni bátorkodjam. Ki Felsőgednek egésséget, fegyvereinek győzödelmet óhajtva vagyok 's a' t."

Még a' tizenötödik században is 80 arany tallért kellett Picolomini Jakab Kardinálisnak Paviában fizetni Plutarchus munkáiért; Szenekának Leveliért pedig 25-töt. — A' ki valamelly könyvet nyert ajándékba, azt nagy kedvezésnek nézhette. III. Fridrich Tsászár nem tudott Reuchlin Jánosnak, kit a' Vürtembergi Herczeg követül küldött hozzá, bőtsösebb jószágot ajándékozni, mint egy régi Zsidó-Bibliát. A' könyvekről honni törvényeink is, mint örökösödésről (Successio) tesznek rendelést; az egyházi könyvekről pedig a' Megyés Püspököknek kellett gondoskodniok. Ha valaki valamelly könyvet eladott, szinte olyan szerződés mellett történt az, mint akármelly fekvő jószág eladása. E're a' következő példa bizonyosságúl szolgálhat, mellyről mondja Bonfons Úr, hogy azt Párisban, az úgy nevezett Laon Collegiumban látta, történt pedig 1552-ben két Nótárius előtt. Ennek ere-

je szerint Geoffroy de St Liger, Clerc libraire, megisméri, és vallja, hogy ő eladja, birtokáról lemond, által adja, minden birtokainak zálogul, sőt tulajdon személye lekötésének terhe alatt, azon könyvet, mellynek neve: „Speculum historiale in consuetudines parisienses”, és 4 Részre vagy on osztva, 's vörös bőrbe kötve, Nemzetes Gerard de Montagne Úrnak, Királyi Parlamentumi Prókátornak, 50 Liver Summáért, mellyel nevezett Clerc libraire magát kielégítettnek 's kifizetettnek vallya. (Lásd Antiquités de Paris, par Bonfons, et du Breuil).

Chatam Minister.

Angliában eggyik nevezetes Ministeri rendelés vólt, hogy ezen külömbben szabadság Országában, ha a' Gabona megdrágúlt, annak kivitele megtiltatott, az az, a' Külföldieknek való eladattatása meggátoltatott. Ezen Ministeri rendelésnek, vagyis, gabona kivitel tilalmának igaz ugyan hogy eggyik kedvetlen következése, hogy a' tulajdonosoknak jussai, és a' gabonákkal kereskedőknek hasznai megsértetnek: de magában az is bizonyos, hogy az ilyen tilalom még haszontalan is; mert a' kívánt czélt soha el nem éri. Ezt Angliának újjabb történetei világossan bizonyítják. Ugyanis Chatam Úrnak, azon nagy Ministernek idejéig, mi-

hent a' gabona ára felment, mindjárt megtiltatott a' kivitel; de azért nem következett ótsóság. Ő tehát ezt észre vévén, és résszerint a' természetőknek, résszerént a' kereskedőknek panasszaikra is halgatván, hosszas gondolkodás után abban megállapodott, hogy ezen tilalom a' természetökre nézve igazságtalan, a' kereskedőkre nézve pedig, kiknek idegen Országból hozott gabonáikat ismét kivinni tilalmaztatott, valóságos erőszak légyen. Azért a' Parlamentumnak mind a' két Házát arra bírta, hogy nem csak el törülték a' gabona kivitelének tilalmát; hanem még jutalmakat is rendeltek azoknak, kik Angliából a' gabonát kivinnék. Ez által nem csak felelevenítette a' gabonával való kereskedést, hanem a' gabona természetöket is arra bírta, hogy mennél nagyobb erővel 's tehetséggel üzzék a' gabona természetést; reménylven hogy a' szabad kivitel nem gátoltatván, a' nyereségök is bizonyos lészen. — Igaz ugyan hogy elejéntén a' Ministernek ezen ajánlását a' nép nagy morgolódással fogadta, de utóbb még is letsendesedett, mert erre elegendő oka is vólt, mivel ezen rendeléstől fogva a' gabonának ára mind leljebb leljebb szállott, és többé soha sem lett olly drága, mint az előtt gyakrabban megtörtént.

Napoleon Organumjai.

Dr Antommarchi Napoleon testét, az ő tulajdon meghagyása szerént felbonczolta;

azután Spurzheimnak, és Gallnak tanítása szerént a' fő koponyáját megvizsgálta. Ezen Kranologiai vizsgálatok szerént Napoleonnak következő Organumjai voltak leg kitűnőbbek: 1) a' Tettetés organumja: 2) a' magas Hódítás organumja: 3) a' Jószívűség organumja: 4) a' magas képzelet organumja: 5) a' Hirrvágyás organumja (Antommarchi munkájának német fordítása szerént a' Betsület, szeretetet, és hirre vágyás organumja). — Lelki tehetségeire nézve pedig e' következők: 1) Az emberek ismerésének organumja: 2) a' hely, és a' körülállás ismerésének organumja: 3) a' Számok organumja: 4) az össze hasonlítás organumja: 5) a' philosophiai ítélés organumja: (Organon causalitatis). —

Meddig lehet élni.

A' Stockholmi Svécziái tudományok Királyi Akadémiája új Évkönyveiben, sok esztendei tapasztalások szerént felszámolta, hogy hány esztendeig élhet még hihetőkép ez, vagy amaz korú ember? E' szerént egy esztendős, meg hihetőképpen élhet 52 esztendeig 2 hónapig; öt esztendős 50 eszt. 3 hétig; tíz esztendős 47 esztendeig; 15 eszt. 43 eszt. 8 hónapig; 20 esztendős 40 e. 5 h.; 25 esztendős 37 e. 1 h.; 30 esztendős 33 e. 9 h.; 35 esztendős 30 e. 4 h.; 40 esztendős 27 e. 6 h.; 45 esztendős 23 e. 8 h.; 50

esztendős 20 e. 5 h.; 55 esztendős 17 e. 5 h.; 60 esztendős 14 e. 5 h.; 65 esztendős 11 e. 8 h.; 70 esztendős 9 e. 2 h.; 75 esztendős 7 e. 3 h.; 80 esztendős 4 e. 8 h.; 85 esztendős 2 e.; 90 esztendős 1 e. 3 h.; 95 esztendős 9 hónapig. — Finlaison más számolást állít. Ő t. i. azt tapasztalta, hogy ezen arányosság 30 esztendő óta az élőkre nézve kedvezőbb. E' szerint 5 esztendős elélhet 51 esztendeig, 10 esztendős 48-ig; 20—41-ig; 40—36-ig; 50—22-ig; 60—15-ig; 70 eszt.—10-ig. Az Orvosok közönséges ítélete szerint a' Himlő-óltás okozza ezen kedvezőbb arányosságot.

Virgyiniai Dohány termesztés.

Virgyiniában legjobb Dohány terem. Új, gazdag, és egyenetlen színű földön leginkább díszlik. De már a' második esztendei termés nem olly bő, a' harmadik még a' másodiknál is szűkebb. Legjelesebb Dohány terem a' partoktól mintegy 20 mérföldnyire egészen a' kék hegyekig. Ezen tájnak hossza 150, szélessége 50—60 mérföld. Ide tartozik Éjszaki Karolinának egy része is. — A' többi Dohányok között kiváltképen kedvelik a' Virgyiniait rágni, és szívni. Ha 950 font megterem egy táblán, azt gazdag termésnek tartják, 's igen megelégesznek vele; mert az megfizeti a' munkát, ámbár a' termékenyebb föld, két annyit is ad. — Mióta

Kentukiban és Luizianában a' földművelés jobban el terjedett, és a' Dohány ára megkevesedett, Virginiában is kevesebb Dohányt termesztenek; mert a' föld birtokosok azt állítják, hogy hasznosabb búzát vetni, és köblét két talléron el adni, mint dohányt termesztetni, és mázsáját 8 talléron adni. Ezt azon tapasztalásból mondják, mivel a' Búza-termesztők kevés esztendőök alatt meggyarapodtak, és Rab-szolgáik, Barmaik megszaporodtak: ellenben a' Dohány-termesztők, mivel földeik rövid idő alatt el soványodnak, és Rab-szolgáik el betegesednek, mindenkor alább szállanak.

A' vers Költő füle.

Voltaire bizonyos F** testvérekkel viszálykodásba keveredett. Az egyik avval fenyegette, hogy fülét levágja; a' másik gúnyoló verseket küldte neki. Ezen alkalmatlankodáson boszorkodván Voltaire, Choiseul Herczeghez ezt a' Levelet írta: „Én nem tudom mivel bántottam meg a' két F** Urakat. Az egyik naponként gyötri füleimet az ő verseivel; a' másik pedig fenyegetődik, hogy azokat el vágja. Én a' verselöt örömezt magamra vállalom; de a' renomistát Herczegségedre bízom, mert még nekem szükségem vagyon füleimre, hogy halhassam mit hirdet Herczegségedről a' hírnek Isten-asszonya. Vagyok 's a' t.

A p r ó s á g.

Egykor Konstantinápolyban kötekedtek a' Zsidók a' Törökökkel a' Paraditsomba való bemenetelről. A' Zsidók azt állíták, hogy egyedül ők fognak bemenni ezen gyönyörűséges kertbe, a' Törökök pedig tsak kívülről, a' falkerítéstől fogják nézhetni. A' vetekedés nyilván való helyen történt, azért a' Nagy Vezérnek is fülébe ment. Ez, már külömbben is óhajtott olly alkalmatosságot, mellyben a' Zsidóktól valamit igasságos szín alatt kitsikarjon, azt rendelé tehát, hogy a' Zsidók, kik azt merték mondani, hogy a' Törökök a' Paraditsom kerítésén kívül fognak lenni, ne hogy ezek a' napon és essön legyenek, azoknak sátor készítésre esztendőnként bizonyos summa pénzt fizetni tartozzanak. Ezen adó még máig is fenn vagyon a' Nagy Szultán sátorára való adó neve alatt.

M e s e.

Üres tsőnek nézheted bár,
Magába mesterséget zár.

Vagyon nyelve de nem szöll,
Ha ott szél nem ostromol.

J e g y z e t. Az 14-dik számbeli kérdésekre Felelet: 1) Hal-pénz. 2) A' Méh. 3) A' ki önkint nem ad.

A' Városoknak víz-szeszszel (gaz hydrogenium) való kivilágosítások.

A' városok' kivilágosításának ezen új nemét legelőbb Angliában kezdették. Később, hasznát általlátván, több Európai fő városok divatba kezdék hozni. Most pedig azon vannak az Anglus társaságok, hogy azt kereskedésöknök egyik ágává tegyék, és bizonyos szerződés mellett az Európai fő városoknak gázzal való kivilágosítását magokra vállalják, mint Stockholmban, és Krisztiániában. Ezen neme a' kivilágosításnak valóban sokkal oltsóbb, mint a' gyertyákkal, vagy az olajos, és faggyús métséssel. De oltsóságánál jobban ajánlja nagy fénye. Az égő gáz lámpás úgy tündöklök, mint a' nap, és öly messze veti sugárait, hogy, a' hol most 4—5 lámpás ég, ott egy gáz lámpás elegendő. Azért is Londonban nem csak az útszákát, hanem a' magános épületeket is, u. m. a' Fabrikákat, Theátrumo-

kat, Kávéházakat, Patikákat 's a' t., gázzal szokták kivilágosítani. Hogy az még jobban el nem terjedett, azon félelem okozta, melly a' gáznak egyszer (Manchesterben) megtörtént szét durranásából eredett. De ettől már most félni nem lehet. A' gáznak szét pattanása csak zárt helyeken történhetik, és csak azon esetre, ha a' levegőnek 5 részével egyeledhetik. 12 \square láb nagyságú szobának kivilágosítására elég a' gáz tartóból minden órában 5 \square lábnyi gázt kiereszteni. Mivel pedig az illyes szoba 1728 \square láb levegőt tart, tehát két nap és éjjel kellenék a' gáznak a' tartóból kiömleni, és a' levegővel egyeledni, hogy elegendőképpen megsűrűsödven szét pattanjon. Ez annyival inkább lehetetlen, mivel a' nem égő gáznak igen rossz a' büze, és csak e' miatt is megújítanak a' lakók a' levegőt, ha a' gáznak véletlen kiömlése történnék. — A' gázvilágosításnak kelete által, a' gáz készítése annyira tökéletesedett, hogy már nem csak szénből, hanem olajból is készítenek gázt. Dr Hennynek tapasztalásai szerint, a' szén-gáz, minekelőtte megtisztítatik állati lúgsó-szeszt, szén-savanyt, és kénkö-savanyús vizszeszt tart magában. Ezen idegen részeket a' tisztításkor elveszti, úgy hogy akkor az olajból égetett gázzal egészen megegyez; de mivel ritkán olly tiszta, mint ezen utóbbi, fénye sem olly nagy, mint az olajból készített gáznak. Sok tapasztalások után megbizonyosodott, hogy az égő olaj-gáz

fényének, az égő szén-gáz fényéhez ez az aránya, 2:1. az az, az olaj kétszerte tündöklőbb. — Most azon kérdés támad, ha az olaj-gáz oltsóbbba kerül-e, mint a' szén-gáz? Bizonyos az, hogy az olaj-gáz fabrikához kevesebb capitális kívántatik. A' fabrikába nem kellenek ily nagy gáz-katlanok, annyi hely, annyi műszer, mivel az olaj-gázt nem kell tisztogatni, mint a' szén-gázt. Angliában ugyan oltsóbbba kerül a' szén-gáz, mint az olaj-gáz; mert ott kőszénbőven van, de nálunk (ha ezen világosítás keletbe jönne) jóllehet elég a' kő, és fa-szén, olaj-gázt is elég oltsón lehetne szerezni, mivel a' Kender, Len, Repce, Napra-forgó-virág, és más illy olajat adó magoknak bősége van; mivel elég földünk is van, mellyen ezen plánták tenyésztését lehetne szaporítani.

Az Elefánt fogai természete.

Históriai tekintetben

Az Elefánt fogai mind eredetök módjára, mind alkotásokra nézve minden egyéb állatok fogaitól különböznek, jóllehet ezen utóbbi tekintetben a' Szeretsen Országi vadkan (Emgelo); a' vízi-ló (Wallross) a' Narhwal, és Hyppopotamus agyaraik némi nemüképpen velök megegyeznek. Mert mind ezen állatok agyaraik csak vékony kéreg borítja, és azon kemény üveg-máz (Glazur),

melly más állatok fogain látszatik, ezeken nintsen. Különös az Elefántokban a' zápfogak eredete módja. Az állandó zápfog a' tejes zápfog hátúlja megett tolja ki magát; de a' tejes fog nem hull ki, mint más állatoknál, hanem részenként felszívódik, és azon arányban, mint annak hasábai fogynak, a' maradandónak hasábai szaporodnak. Ezen állatnak agyarait, még az újjabb időkben is, némelly természet vi'sgálók szaru forma testnek tartották, azon beteges tünetmennyel támogatván véleményeiket, hogy az Elefánt fogak elfürészelésekor sokszor a' fogak közepette, ón, és vas golyóbisok, tsudálatossan bele növe találatnak. Haller ezen tünetmenny által, Duhammelnek véleményét akarta megsemmisíteni, melly szerint a' tsont, a' tsont-hártyából ered, mint a' fa, a' kéreg belső hártyájából; úgy szinte azt megbizonyítani, hogy az állati test kemény részei szinte úgy megújulnak, mint más híg részei. Illyes tünetmennynek leírásait közlötték Daubenton Buffonban, Galandat a' „Verhandelingen der Genootsch, te Vlis-singen” Értekezésekben; Bonn a' „Descripthesauri Hofiani-ban” Goethe Morphologiájában. — Blumenbach természeti Gyűjteményében találatik egy jeles példája az illyen Elefánt agyarnak, melly kelet Indiai Elefánttól való, és férfi czomb vastagságú. A' kétfelé fűrészelt agyarnak közepében, találatik egy egészen gömbölyű ón-golyóbis. A' fogon, külső szívetől fogva, egész bel-

ső tsővéig, hol a' tsont-kéreggel bevont golyóbis a' foghoz van növe, bélyeg látszik, melly a' fognak sebhelye, hol a' golyóbist bele lötték. Belül a' fognak tsővénél a' sebhely körül, a' kiszivárgó fog nedvesége tsőpögő kö formára állott össze. Ezen szép példa, nyilván megdönti Cuviernek véleményét, melly szerint a' golyóbisok az Elefántok fog-gödreibe (alveoli) lövettek, és ott a' fogba bele növen, a' foggal együtt az állkapczából kinöttek.

A' Persák Fő városának leégetése.

A' Maczedoni hősnek lelki tulajdonait, az ő szelidségét, jóságát, mellyel minden Fejedelmeket meghaladott; amaz álhatatoságát, mellyel minden veszedelmeken 's akadályokon győzedelmeskedett; ama' gyorsaságát, mellyel a' dolgokat végre hajtani szokta; a' meggyőzötteknek adott hitét, a' foglyok eránt való kegyelmességét, még a' szabados gyönyörködésekben is maga megtartóztatását, — megfertézteté végre a' borral való mértékletlen élés által. Nem szokott még a' járma alá hajtott Persa mindenben kényéhez; most egy, majd más rendelkezései ellen ütöttek fel magokat a' minap meghódultak: de Sándor dobzódásnak adván magát, vendégeskedéseibe ősi szokásai ellen még asszony személyeket is botsátott. Ezek előtt a' bortúl szédelgő fővel találá

egykor említeni a' Persák nyughatatlankodásait, 's azon való aggodalmát, hogy mitévő legyen vélek? Thais, egy a' jelenlévő tsafirihák közül felszóllal: Nem tehetnél óh Király, az egész Görögségre nézve kedvesebb szolgálatot, mintha a' Persák Királyi-székének ezen városát (Perzepolist) leégetnéd: Mind azt várják azok, kiknek városait hajdan ezen barbarusok elpusztították. E' nagy dologról tanátszó részeg kurvának beszédét halván a' bortól hasonlóképpen elnehezedett fejűek közül némellyek helyben hagyák. Maga a' Király is nagy gerjedéssel vette, úgyhogy időt sem várhatván így szól: Megboszúljuk tehát Grécziát, ha a' városnak tüzet vetünk? Mind felhevülve valának a' bortól; azon mámorosan felkelnek tehát, hogy a' várost felgyújtsák, mellynek az ellenség pusztítása és a' fegyver megkegyelmeze. Maga a' Király vetette bele az első égő szövétneket, utánna a' vendégek, szolgák, 's ágyasok. Igen sok czedrus fából vala a' Királyi épület, melly tsak hamar lángra kapván, egyszerre elterjeszté a' gyűlladást. Midőn ezt látnák a' katonák, kik közel sátoroztak a' Királyi városhoz, azt gondolván, hogy a' tűz történetből gyűlladot, segedelemre oda futottak: de meglátván a' küszöbben Királyokat, ki még akkor is égő szövétneket szórt: elhányták víz-edényeiket, mellyekkel oda futottak, 's a' helyett könnyen tüzet fogó szereket hánytak az épületekre. Illy kimenetele lett az egész Nap-

kelet anyavárosának, mellyből hajdan annyi Népek várták a' parantsolatokat: annyi Királyok szülő városának; valaha a' Görögök egyetlenegy rémítő helyének; melly ezer hajókból álló sereget felkészíthete, olly tábort kiállíthata, melly Európát elboríttá, a' tengeren hidat vethete, hegyeket keresztül áshata 's azoknak helyén maradt árkokba tengert botsáttá! Magok a' Macedonok szégyenlők hogy illy várost az ő hívalkodó Királyok tett semmivé; de maga is mihelyt kijózanodott megvallá, hogy jobban megboszulna Görög ország Persiát, ha Xerxes Királyi székebe ülve, parantsolatait onnan küldötte volna a' lealázott nemzet nyakára. Lásd Curt. Ruf. Libr. V. Cap. 7.

E s m e n a r d.

Ezen Franczia nevezetes Költő, nagy kedvezést tapasztalt az Országlószéktől, és reá három olly hivatal tétetett, mellyekből mindenikből bizonyos jövödelmet húza. Ő t. i. tagja volt a' Nemzeti Institutumnak, Udvari embere volt Napoleonnak, és egyszer'smind a' politiának kémje. De ő hármaz jövödelmeivel sem érte be. Egykor tehát valamelly Svajcz Bankörtől 6,000 Frankot költsönözött, megígérvén, hogy bizonyos időre vissza fizeti, de a' fizetés idejét meg nem tartotta. A' Bankör annakokáért megszöllíttatta őtet; hanem Esmenard akkor

sem jelent meg a' pénzzel; végre több hónapokig tartott várakozás után a' Bankör sürgetésére megjelent 's az adósságot megfizette ugyan, hanem egyszer'smind fenegedtözéssel vált el a' Bankörtől mondván, hogy ezen zaklatását megfogja boszúllani. Nem sok idő múlva a' Bankört hivatja a' politia Minister, 's neki szemrehányásokat tesz, hogy az ő házában gyülekezetek tartatnak, 's oda mind olyanok jönnek öszve, kik az Országlószék rendelkezései eránt békételenkednek. Ezen gyanú ugyan egy kevéssé megzavarta a' Bankört, de mint a' villám olly hirtelen eszébe tünt, hogy Esmenard ötöt boszúállással fenegette. Elmondá tehát az egész történetet a' Politia Ministernek, 's erre a' Minister a' dolgot által látván a' Bankört békességgel elbocsátá, egyszer'smind Napoleonnak is tudtára adta, 's így a' történet egész Páris városában elterjedvén Esmenard nagy tsúfság és gyalázat nélkül ott nem maradhatott. Az Országlószék tehát ötöt Olasz országba küldé, hogy Napoleonnak tsatahelyeit szemlélgesse meg, hogy az alatt a' hír tsendesedjék le. Ezen utazás közben Esmenard Nápolynál meredek kőszikláról leesvén a' nyakát kitorpte.

Mesés Kérdések.

- 1) Ki tesz kevesebbet a' semminél?
- 2) Miért forog a' kerék a' tengelyen?
- 3) Mennyi bor fér egy tíz akós hordóba?

Jegyzet. Az 15-dik számbeli Mese:
Sip.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(17.)

Nagy Méltóságú Alsó, és Felső Surányi Gróf 'Sigrai József Ő Excellenciájához, midőn Fő Ispányi Hivatalát felvenné Somogyban Augusztus 16-dikán 1825. esztendőben.

— — — azt betsüllöm
 A' kit az Ég maga is szerethet
 — — — kit maga virtusi
 'S nagy Lelke visznek halhatatlan
 Rangra, nem a' vak eset, 's szerentse.

V. N. F.

Megjöttél szeretett Fejedelmünk' Híve, Hazánknak
 Hü fia, megjöttél, 's Őseidet lehozád
 Menyből! *) Idvezlégý hármás vendége Somogy-
 nak —

'Sigraym idvezlégý!!! Artzra borúlt Ératóm,
 Békés homlokodon zöldellő Szent olaj ágad'
 Bal'samos ajkaival tiszteli nagy Nevedért.
 Láttá ugyan Caesárt, több ízben láttá Hazája
 Pompa borostyánnal győzödelem szekeren,

*) Czélozás vagyon Ő Excellenciájának Attyára és Nagy Attyára, kik ezen Nemes Vármegyében ugyan csak Fő Ispányi Hivatallal díszeskedtek.

'S Hódolt; rettegven ártalmas Palládionját;
Mert koszorújáról Római vér tsepegett:
És Te nem így Diszünk! Thémisz küldöttje 's
Atyáid'

Záloga! jössz Hormányszékedet ülni Nemes.
Pallyádat hó szín szárnyakkal hozta le Fámád,
'S Fő hajtással várt a' Kupa-Vára reád.
Neptún a' Balatont meg-üté, 's szírenje danáját
A' zajogó habokon felre taszítja Eol,
Hogy hallhasd buzgó Camónánk ömledezését,
Mellyeket a' Tihanyi Szűz mosolyogva le hoz
Istenesült Zrinyink töredék Várára; de onnét
A' Ligetek tetején Pannoniára repit. —

F. Öri Cseresnyés Sándor.

Guyon Úrnak próbái, ha bir e' a'
Sárga-hideglelés ragadó erővel?

Kiki tudja, hogy az Amerikai (valamint az Európai) Orvosok között mai napig is nagy a' vetekedés, ha bir e' a' Sárga-hideglelés ragadó erővel, vagy sem? Eggyik állítja, a' másik ellenkezőt vall. A' homályos kérdéseknek felvilágosítása végett Guyon Caton, Fő Seborvos, magát több próbáknak alája vetette. Az első próbát Jun. 18-án 1822-ben tette a' Fort-Royali kórháznak nagy palotájában, több Orvosoknak, Seborvosoknak, és Patikárosoknak jelenlétében, magára véven Yvonnak, a' Sárga-hideglelésben fekvő katonának, ingét, mely a' betegnek izzadságától nedves volt. Rajta lévén az ing, Cuppe tengeri Seborvos mind a' két karjába a' betegség nedvét beoltotta. Mind az inget, mind az oltás sebjein lévő kö-

tést 24 óráig tartotta magán Guyon. Ezután az előbbi bizonyságok jelenlétében mindent, magáról levetetett. — Második próbáját Junius 30-kan tette sok bizonyságok jelenlétében. Ekkor a' Sárga-hideglelésben fekvő Tramery d' Ambrucg tengeri Iró-deáknak végső vonaglásában kihányt fekete, véres szerét, mintegy 2 Unciát (négy latot) tartó üvegből kiitta. Ugyan azon kihányt szert mind a' két mezételen karjába bedörögölte; azután Cuppe Úr ugyan azon szert, mind a' két karjában beoltotta. — Harmadik próba. Tramery Julius 1-ső napján betegségének 5-kén meghalt. Guyon Úr tehát sok bizonyságoknak jelenlétében, a' meghalt Tramerynak fekete hányástól beundokított ingét mezételen testére vett, és ezen módon a' Holtnak hasonló módon beundokított ágyába feküdt. Hat, és fél óráig maradt a' Holtnak ágyában, abban izzadt, és aludt a' bizonyságoknak jelenlétében. — Negyedik próba. Az első próbára szolgáló katona Julius 2-kán halt meg. Guyon Úr több bizonyságok előtt testét felbonczolta. Gyomrában sok fekete véres szer találtatott és a' gyomornak belső hárttyája a' gyulladástól egészen vörös volt. Ezen véres szert Cuppe Úr, Guyon Úrnak mind a' két karjába ismét beoltotta, és a' sebhelyeket a' Holt gyomrának gyuladott hárttyájával földte be. 24 óra után a' kötés az előbbi Tanúk előtt levetette. Guyon Úron az oltás sebhelyei megvoltak gyuladva, fájdalmassak voltak,

és hónally ikrái meg voltak dagadva. Guyon Úr ezen próbák után tökéletes egészségében megmaradott, és még két hónap mulva is tökéletes egészséggel birt, midőn ezen próbái a' Tanú bizonyságoknak aláírásaikkal közönségessé tétettek. (Lásd Revue médicale 10 k. 135. 's a' t. lap. Ezután szórul szóra fordítva közlött e' következő Havi irás: Magazin der Ausländischen Literatur der gesamten Heilkunde. Hamb. 1824. 2. K. 282. l.) Véleményünk szerint egyes embereknek önnön testeiken tett próbáik bizonyságul nem szolgálhatnak, hogy ez, vagy amaz pestis nem ragadó, mivel bizonyos, hogy némelly embernek bizonyos ragadó-nyaválára semmi hajlandósága sinsz, és attól bármit elkövessen is, mentül marad, midőn mások ezereken meg ezereken áldozatjává lesznek. Azt kell tehát Guyon Úrnak próbáiról is állítanunk, annál is inkább mivel Avieny — Florynak, Keraudrennek, Thomasnati, Towsendnek és Yeatsnek legújabb tapasztalásaik, és írásaik a' Sárga-hideglelésnek ragadós voltáról sok, megczáfolhatatlan bizonyságokat adnak.

A° csörgő kigyónak igéző tehetsége.

A' következő tapasztalások Dr. Richard Povalltól származtak Philadelphbiában, ki a' tsörgő-kigyónak igező tehetségéről azt mondja, hogy az nem egyéb, mint az ál-

latnak kigőzölgésétől, vagy lehelletétől okozott ártalmas szag, melly az inas húsokat tüstent elfásítja, mint olykor szokott megtörténni, ha valakire valamelly veszedelmes nyavala ragad, melly kábulást, ájulást, hirtelen elbádjadást 's a' t. okoz. Az okok mellyekkel állítását vitatja e' következők: 1.) Némelly szag egyes emberekben különös változásokat okoz. 2.) Sok kigyó fajták különös elbádjasztó, eltűrhetetlen kigőzölgéssel bírnak. 3.) Ezen kipárolgás okozza hihetőképén némelly embernél azon kellemetlen változásokat, mellyeket szenvednek, ha hozzájuk kigyó, béka, és más illy rendű állat közelít. Az első vitatásnak támogatására azt mondja, hogy ő Philadelphióban egy asszonyt ismér, ki valahányszor rózsát szagol, mindannyiszor elájul. Ismér más embert, ki mindannyiszor elkábúl, és elájul, valahányszor valamelly szeretseny teste párolgását megszagolja. Illyes tünemények adják elő magokat, ha némelly emberek orrába a' matskának, a' nyers hús-
nak, a' pézsmának, a' Jalappának, Rhrabarbarának, vagy némelly gőzöknek szaga üt-
közik. A' tsörgő-kigyó párolgásának erejéről tulajdon, tapasztalásából így szól: Tíz esztendő előtt, úgymond, némelly társaimmal a' Virginiai édes forrást mentem megnézni. Midőn ott valánk, azt mondák kísérőink, hogy egy mértföldnyire azon helytől a' tsörgő-kigyóknak barlangja volna. Én egyik barátommal a' barlanghoz menék. M helyt egy

követ róla elhengeriténk, legalább is száz tsörgő-kigyó tünt szemünkbe. Az utálatos szagtól, melly onnan kihatott, egy két minutum mulva rosszul levénk, és tsak alig tántoroghatánk odább. Én részemről elájultam volna, ha barátom nem gyámolított volna. — Bartram Úr azt mondja, hogy a' Boiquina tsörgő-kigyó, igen béható szagot lehell ki magából, melly a' lovakat 30—40 rőfnyire elkábítja. A' Szeretsenyek óva közelítenek a' fojtó kigyóhoz. (Coluber constrictor), mert tudják, hogy az eltűrhetetlen büzt terjeszt el. És ugyan ezen kigyó neme igézi meg olly tsudálatossan a' madarakat, a' házi nyúlakat, patkányokat, menyéteket, mókusokat 's a' t.

Az tébolyodottak' új Háza Párisban.

Voisin, és Falreti Orvosok, Vanvesben, Párison kívül 20 minutumnyira a' tébolyodott betegeknek házat építettek, mellynek két emelete van, és sok mellékes épületei, 25 holdból álló szép sétálló kertje, mellyet magas köfalak kerítenek, és 35 holdból álló major. A' ház ablakain sem rostély, sem vas pözna nints, hanem fa táblák, mint Esquirolénak. Az ajtók zárjain ugró tollak vannak, hogy zaj nélkül könnyen kinyíljanak, és mégis jól el zárva legyenek. A' kertben két tsörgő patak folyik, mellyeknek partjain jegenyék állanak, ezen pata-

kok a' ház előtt 88 öl nagyságú medenczébe folynak össze. A' medenczét 9 lábnyi magasságú fa rostély keríti. Vagynak ottan hűvös sétáló helyek, rétek gyümölsős ligetek, szőlők, hogy a' tébolyodottak kellemetes változást lelhessenek; de különösen a' majorságban mindegyik kedvére dolgozhatik, vagy mulathat. Coxnak szédítő masinája helyett itt a' kör-futás vagyon szokásban.

A' Búza-virágnak kékfestékre használása.

A' Gazdaságbeli Újságok 's értekezések nevű folyó-írásnak (Oekonomische Neuigkeiten und Verhandlungen) jelentése szerint Münchenben Udvari Tanácsos Zug Úr azt fődözte fel, hogy a' búza-virágnak kék leveleiből igen szép kék festéket lehet készíteni. E' végre megszedi az ember ezen virágokat, 's a' kék virág levelkéket tisztán letépve papirosra teríti, 's valamennyire megszáritja meleg kemenczén. Ezt megnedvesíti annakutánna olyan vízzel, mellyben arabiai gumi olvasztatott fel; 's erősen öszve dagasztja, úgy, hogy ezen gumis víz minden virág levelet által járjon. Az így készült kovászt fellyülről is papirossal fődve két deszka közé teszi, 's kövel lenyomtatja. Két vagy három nap múlva ismét előveszi. A' megszáradtt tészta kö mo'sárba tétetvén, megtörtetik 's kevés timsó kevertetik kö-

zibe, és tiszta vízzel feleresztetvén öszve dörgöltetik; s az így nyert nedvesség tiszta ruhán által szürettetik. Ha ezen megszürt nedvességet az ember porcellán tsészébe tölti s alája gyenge széntüzet tévén lassan ki párologtatja, a' legszebb kék festék marad a' tsészében. — Mind a' virág bugáknak megszedése, (mellyet gyermekek is könnyen megtehetnek) mind az ebből festék készítés is élelmet (ha szinte nem gazdagot is) adhatna egynehány embernek. Egy valaki a' ki a' Chemiai bánás módot tudja, ezen kék festéket égetett italok színezésére is használhatná; a' midőn keveses sáfrány lével elegyítve igen szép zöld festék lenne belőle. Mind a' kettő magában egészen ártatlan; noha külömbben mind a' kék, mind a' zöldszerű folyószernek gyanússak.

M e s e.

Ha volt ugyan: de nintsen már,

Minek lenni kellett.

Bár fájdalom nélkül e' kár

Testeden megeshetett,

Mégis érzed veszteséged'

Elvesztve tartod szépséged'.

Hatsak majd mesterséggel,

Nem pótolod vendéggel.

J e g y z e t. Az 16-dik számbeli kérdésekre felelet: 1) Ki több adósságot tesz, mint megfizetheti. 2) Mert a' tengely rajta nem foroghat. 3) Tiznél kevesebb.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(18.)

Méltóságos és Fő Tisztelendő Kopátsy József Úrnak, a' Felsőmagyar Királyné Udvari Kancelláriussának tiszteletére, midőn a' Székes Fejér-Vári Püspökségből, a' Veszprémi Püspökségre lépett. Kis-Asszony Havának 20-dik Napján 1825. esztendőben.

Melly Ünnepi fényességgel
Kezdi a' Nap futását!
Melly látszó kedvességgel
Hinti széllyel áldását:
Azért mi is ömledező
Szíveinknek örömét
Öntsük ki, és zengedező
Énekeink özönét.
Mert a' Fejérvári Püspök
Honnyaihoz megtérvén,
Mint Fő Pásztor maga örök
Veszprém' nyáját el érvén;

De óh! nintsen tehetségünk
Mellyel kívánságinkat,
Szívünkből kifejezhessük
Buzgó óhajtásinkat,
Méltóságod' érdemiért
Köszönettel, kell lennünk
Hopátsy Jó'sef' tettiért!
A' tisztelet ég bennünk:
Embertelen, és rút hiba
A' háláadatlanóság,
Ellenben a' Hál-adóba
Ez ám szép tulajdonság.
Éllyen! tehát sok szerentsés
Nyarak' el folyásain,
Vidámitó, 's kellemetes
Idők' fordulásain:
Azért tehát Napjaiban
Öröm, és állandóság
Légyen, minden óráiban
Egesség, és vidámság.
És nagy Lelke! ha leteszi
Természet' adósságát
Végre, midőn lefizeti
A' test' mulandóságát:
Hogy nyerhessen Ditsösséget,
Tiszta szívből óhajtjuk;
A' kiért is magos Eget
Ezután is fárasztjuk.

Jasztrab Istvány
Gyermek Nevelő.

Mesterségeket segítő Iskolák.

A' ki tsak valamennyire jártas a' mesterségek' történetében, észrevehette, hogy a' mesterségek tsak az újjabb időkben törnek hathatósabban előre. Századokig feküdt parlagon az isméreteknek ezen ága, és tsak, a' mit az inas mesterétől tanult, azt gyakorolta. Az újjabb időkben a' Tudósok figyelmetessé tették az Országló-székeket ezen hijányosságra, és majd minden nagyobb városokban rajzoló iskolák állítottak fel a' mesterségeket tanulók számára; mert ezen ismeret a' számolásnak tudományával, a' mesterségek előmenetelére elkerülhetetlenül szükséges. Ennek nem tsak a' vízben, és szárazon építő, az Áts, Lakatos, Asztalos, Bádogos, Arany-Ezüst-műves veszi hasznát, hanem minden más, akármelly néven nevezendő mesterember, a' ki munkájának akármelly díszes formát akar adni, mert mennél szebb rajzolatokat tud készíteni, annál tökéletesebbé teheti mesterségét. A' rajzolásnak a' mesterségekbe való nagy befolyását látván az Országlószékek, azt a' számlálással együtt kiterjedtebb cél szerént kezdék taníttatni. Így állottak fel a' mechanikai iskolák a' nyugvó erő törvényeiről való tanításokkal, melly tudomány ugyan már az előtt mint a' természet tudományának része a' nyilvánvaló felsőbb iskolákban tanítatott; de különösen a' mesteremberek számára ötven esztendő előtt nálunk semmi

intézetben sem. Ezen tudomány mostan Angliának, Francia, és Német országnak majd minden nagyobb városában hazai nyelven adatik elő, és kételkedni sem lehet, hogy ezen tudománynak illy elterjesztése által tökéletesedtek annyira a' kézi-művek, a' Fabrikák, a' mezei, gazdaság eszközei, a' vízen, és a' levegőben való hajókázás mestersége, egy szóval minden isméret, melly az erőnek munkálkodásából származik. Hazánkban is nem tsak az Universitásban, az az Akadémiákban, és Lyceumokban kell tanítani kell ezen tudományt, hol az a' philosophiai tudományoknak egy részét teszi; hanem a' Normalis Iskolákban is: sőt vannak magános intézetjeink is, hol azt minden mesterségre készülők hasznossan tanulhatnák: u. m. Heszthelyen, és Óváron. Midőn ezen tudományok, Dr Birbeck plánuma szerint, ki Andersonnak intézetében Glasgowban azokat először tanítá, hasznokat mindenfelé kezdék árasztani, Dr Üre, és Dr Drewster Angliában, a' természet históriáját is hozzájok tsatlák, úgy hogy, mindegyik illyes intézetben, a' közönséges és magasabb számvetés, a' mechanika, a' fűvek és állatok ismérere, de különösen az ásványok ismérere, és a' Chemia tanítatnék. E' szerént közhasznúabbakká lettek az intézetek; mert a' nevendékek nem tsak ollyas mesterségekre készítheték magokat, mellyek az erőnek célra való fordításából származnak, hanem ollyakra is, mellyek külömbféle természeti

testek szétbontásából, és össze keveréséből új természeti testeket formálnak, illyek a' közönséges életben a' szappany-főzés, a' kenyér-sütés, a' lúg-savaknak készítése, 's a' t. 's magasabb értelemben, külömbféle bolt-beli, fabrikabeli, és patikabeli készítmények. — Most már az illyes intézetek, a' közönséges életnek mindennemű szükséges ismereteit magokba' foglalják, úgy, hogy ott az előadott tudományoknak nem csak fő fundamentomát, hanem az azokból származott egyes mesterségeknek különös rendszabásait is meg lehet tanulni, mint p. o. a' Timár, a' Tobak, a' Lakatos 's a' t. mesterségeket; de azonfellül a' kiterjedtebb nemessebb mesterségeket is p. o. a' bányász mesterséget, az üveg, aczél 's a' t. készítése mesterségét. Ezen intézetek a' „Polytechnicum” intézetek neve alatt ismeretesek. A' leg-híresebbek a' Bétsi, a' Párisi, és Edimburg-hi. Hazánkfiainak ezen Intézeteket nem lehet eléggé ajánlani. Ha egyszer Hazánkban a' természeti testek bőségével egyarányban lesz azoknak ismerete, és haszonra való fordítása, kintseink töméntelenek, kimeríthetetlenek lesznek. Nem a' pénz sokaságában, hanem a' szükséges készítmények és termesz-tékek bőségében áll a' nemzeti gazdagság. Nékünk másokhoz képest felette sok természetekünk vagynak, még is szegények vagyunk. De hogy lehetne máskép, ha sok. Várme-gyék haszonvehetetlen érdőséggel vagynak elborítva, hol virágzó fabrikák állhatná-

nak, mellyekben ha a' munkásokban fogyatkozás volna, masinak által lehetne dolgoztatni; ha telekeinket posványok, tovak es a' folyók áradásai rongálják, hajókázható tsatornyákat lehetne készíteni, ha asványainkat, és érceinket különös szorgalommal senki sem mivelis. Erre nézve ha valahol, nálunk bizonyára szükséges, hogy nem tsak egyes uraságok, hanem a' városi községek, mindég egy két' ifjút különösen a' természeti tudományoknak, 's a' mathesisen és chemian épült mesterségek tanulására buzdítsanak, segítsenek. Tsáki gy nevelhetnék a' nemzeti gazdagságot.

A' friss és szabad levegőnck az életre szükséges vólta.

Mind a' kisdedeknek, mind az idősbbeknek, a' tiszta és szabad levegő valóságos életetőjet. Ezen igazságot szembetünöképpen lehet Párisban tapasztalni. Ugyan is, ezen városban általjában véve esztendőnként születnek 22,500 tsetsemök, kik közül legalább kétharmadrész falukra adatik dajkaságba, és a' szoptató dajkák rendszerint hónaponként a' szülőkhöz beviszik gyermekeiket. Ezen szabad levegőn lévő dajkálkodásnak az a' szerentsés következése vagyon, hogy ezen dajkaságban lévő gyermekek közül az első esztendőben, minden 15 gyermek közül alig hal meg négy; ellenben a' Párisban meg-

maradottak, és többnyire önnön anyyok által szoptatott gyermekek közül az első esztendőben, mintegy fele meghal. A' tapasztalás mutatja, hogy a' városnak vannak olly részei, mellyekben az első esztendőbeli 10 gyermekek közül 9 meghal; és így azon gyermek, melly szoros és homályos útszában neveltetik, kiváltképpen ha szülői földszint laknak, többnyire bizonyosan meghal: ellenben a' Kalvadosz osztályban rendszerént 8 gyermek közül tsak egy szokott meghalni. — Nem lehet tehát kételkedni, hogy Páris városát átaljában vévén, ha az újonnan született gyermekek közül tsak fele hal meg, azt egyedül annak lehet tulajdonítani, hogy a' városnak némelly részei világosabbak, szabadabbak, 's ennél fogva egészségesebbek lévén, az ezekben megmaradott gyermekeknek száma felüti a' más kedvetlenebb részekben megholt gyermekeknek számát. — Ez tehát méltó oktatás minden szülökre nézve, hogy gyermekeiket tiszta és szabad levegővel táplálni igyekezzenek, és ha külömbben nem lehet, a' szabad levegőre kihordoztasák, a' mit Hufeland igen igen javasol, és levegő fürdőnek nevez.

Dröpt városának bevétele.

A' Nagy Péter Czár 1704-dikben Esthlandban Dröpt városát ostromlotta. Egykor valamelly félfogott levelet visznek bozzá,

mellyből láttja, hogy a' vár őrzőknek rövid időn segedelmök fog érkezni. A' Czar útjára botsáttá a' levelet, mintha reá nem is tartoznék. Azomban kevés idő múlva három négy Regimentjét Svéd köntösökbe öltöztetve, és Svéd zászlók alatt, a' vár alá vezeteti, kik az ostromlókra ütvén, tettettet viadal után ezeket hátra nyomják. Örvendezve szemlélték a' városbeliek az ütközetet, és a' győzödelmesek felnyitván a' kapukat, örömmel mentek azoknak elfogadására: de melly nagy lett ijedtségek könnyű elgondolni, midőn mind a' győzödelmes al-köntösű Svéddek, mind a' vissza fordúlt Oroszok reájok rohanván, vágják a' ki fegyverök éle alá esett. A' kevés számú megmaradtak ellent nem álhatván tovább az ostromlásnak, kén-telenek vóltak magokat megadni.

Virtus an dolus, quis in hoste requirat?

R e j t e t t s z ó .!

Ha egészen gondolsz, vagyok igen szegény;
Három vég bötümben igen gazdag legény.

Szondi László Pr.

J e g y z e t. Az 17-dik számbeli Mese:
Kopaszság.

Szép Tudományok.

Hazánknak Dunántúli része, mint Királyaink' lakhelye, 's az udvariasság' 's finomabb társalkodás' kellemetes mezeje, most is megmutatja a' felemelkedett tiszta és tsinos nyelvnek azon édességét, melly öseinkről reánk szállván, mind addig kedves léssen, míg a' Magyar tudni fogja magát bötsülni, és idegenek' majmózása, vagy nem szükséges, 's erőltetett szókoholás, mint az Iróknak vakmerő szabadsága által el nem fojtatik. Illy tiszta és tsinos nyelvnek és tulajdon magyaros előadásnak jeles példáját látjuk ezen munkában:

„Gyula' Szerelme. Rege tíz Énekben.
 „Írta Hisfaludy Sándor. — Nyomtatta-
 „tott Budán a' Kir. Magyar Universi-
 „tás betüivel 1825.”

Melly, mint a' Szép Tudományoknak új jeles tüneménye, mind Szerzőjére, mind

Tárgyára nézve, az egész Hazának figyelmét méltán magára vonhatja. Kisfaludy Sándor Úrnak minden munkái igaz magyar lélekből származnak, és olly tiszta 's könnyű nyelven vannak írva, hogy azokkal az egész Nemzet méltán büszkélkedhetik. Ész, és érzés mindenütt egyaránt uralkodnak, úgy hogy az ő Verseiben mind az elme, mind a szív táplálást lel, 's a hazafiúság ugyan annyi gerjesztő ösztönöket érez, valahány darabokat olvas. Ezen lelkes Magyar jelenvaló munkájának megismértetésére 's bötsülésére kívántam Olvasóimat csak egy darab versezettel megismértetni, melly az itt jelentett munkának 191-dik Levelén találta-
tik: u. m.

Árpád Apánk' szerzeménnye,
Szabad Magyar Föld, és Ég,
Édes Hazám! — Légy oh üdvöz!

Áldás néked 's békesség! —

Aldom Hazám 's én Nemzetem

Arany Szabadságodat!

Tegye Isten örökkössé

Legfőbb Boldogságodat! —

Te böltsője kezdetemnek!

Táplálója életemnek!

Légy fogytomnak nyugalma, —

Halálomnak sírhalma! —

A' Betűknek eredete.

Rotterdamban Prof. Bilderdijk a' Betűk eredetéről igen tudós és elmés érteke-

zést adott ki (Van het Letterschrift, door Mr. Willem Bilderdijk X. 208. L. 8.), mellyben mind azon véleményeket, mellyek szerint a' Betük csak véletlen esethől származtak, (argumentum pigritiae Leibnitz szerint), vagy hogy azoknak titkos értelmök van; vagy hogy a' megfogásoknak lerajzolásaik, vagy megtsonkított Hyeroglyphák, megczáfolja. — Helmontius úgymond, az arczulatnak, és az ajaknak inashúsaiban a' betűknek formáit feltalálta. Ez nem olly nevetséges, mint eddig vélek, ő az igasságához közel járt; de azt ködbe rejtve látá. Bilderdijk szerint a' Betük nem egyebek, mint a' szó organuinjainak lerajzoltásai. Ő a' szó hangjait, az ajak-hangokra, a' torok-hangokra, és a' nyelv-hangokra osztja fel. A' magánhangzóknak eleinte jeleik nem voltak, mivel ezek csak a' kilehellés által származnak. Azért ő úgy vélekedik, hogy eleinte magánhangzók az Alphabetumban nem is voltak. Az A. B. C. csak egy volt, mellyből minden egyéb A. B. C-ék származtak. A' maga állítását imígy vitatja: 1) A' torok-hangok. Mivel a' torok barlang forma üredék, tehát a' torok-hangok, mind olyan behorpadt barlangos betűk által ábrázoltatnak. Ezt több A. B. C-ből megmutatja, különösen a' Zsidóból, Görögből, és Deákból, mi ez utóbbiból hozunk példát: u. m. a' C. a' H. a' G. — A' nyelvhangok. Ezen betűk hosszúkás tekervényes, nyúlt formájúak: p. o. az L. a' T.

az R. az S. Z. 's a' t. — Az Ajakhangok. Ide tartoznak az össze foglalt vonások a' B. P. az M. N. a' mint az ajak jobban megnyílik, vagy összekutsolólik. Az első rendű betűknek gyökér betűje a' C. a' másodikoknak az L; a' harmadikoknak a' B. — A' Vocalisoknak mivel csak lehelletből állanak vonásokból kell állaniok, mellyek ismét a' száj üregének tellyesebb vagy üressebb volta szerént egyszerűek, vagy parallelák, vagy gömbölyegek: u. m. A. E. J. O. U. Y. 's a' t. Ezen állításai más Alphabetumokból még jobban megigazodnak. Ezekután felhozza Koppnak betű rajzolásait (Bilder und Schrift II. 388.), és azon Iróknak rajzolásait, kik a' mi betűinket a' Babyloñiai betűkből, és az Ék írásból (Keulschrift) származtatják, és ezeket ismét megczáfolja. — Mennyire legyen az ő állítása igaz, mennyire nem? abból kitetszik, hogy mindegyik betű képzésében, minden szó organumjai nagyobb, vagy kisebb részt vesznek, és tulajdon nyelv, vagy ajak, vagy torok betűk nintsenek; továbbá abból, hogy a' Zsidó négysegű írás, mellyet ő gyökér írásnak mond, Kopp szerént (semitische Paläographia) csak R. U. s. u. a' negyedik században támadott. Néki tehát a' Phönicziai Alphabetumot kellett volna a' betűk kezdetbeli formájául felhozai, de ebből állításait nem bizonyíthatta volna meg, mert itt a' betűk formája nagyon különbözik, más Alphabetumok betűitől. Egyébbaránt, akár mint iparkodjék

is, a' betűknek több Alphabetumokban egymáshoz való hasonlatosságokat, egymásból való származásokat megmutatni, még sem bizonyíthatja soha meg, hogy a' betűk a' nyelv-organumjainak formáját ábrázolják; először azért, mivel a' betűk formái, és nyelv-organumjai formái közt valóban csak az igen elragadtatott képzelődő találhat hasonlatosságot; másodsor azért mivel a' külömbféle alphabetumokban egy értelmet jelentő betűk, akár származtak egymásból, akár sem, annyira külömböznek egymástól, hogy ismét csak az elragadtatott fantázia találhat köztök hasonlatosságot.

Hirtelen Vers-szerzés.

Christián Szász Választó Herczeg egykor Vittembergában a' Tudósoknak nagy vendégséget adott. Ezek között volt Taubman Professor is, a' ki a' Herczegnek drága munkájú arany kardját vég nélkül magasztalta. Erre a' Herczeg felfogván poharát így szólla. Ha az alatt, míg ezen bort kiiszom, verset tsinálsz, a' kardot neked ajándékozom. Erre Taubman hirtelenében e' verset mondá:

„Pugio noster erit si possum dicere versum”

De a' Herczeg ezt illy hirtelen nem várván, a' poharat szájához nem mozdította 's ki nem itta, és így az ajánlás nem telyle-

sedhetett. Taubman tehát másodszor ezt mondá:

„Ebibe, versus adest, Pugio noster erit”.

Gróf Middleton.

Burnet Anglus Történetíró azt említi, hogy Gróf Middleton Colvil Törvénytudót egykor barátságosan kérdé: mit ítélne, törvényes tétel lehet-e az alatt-valóknak önönön védelmezése? Colvil erre azt felelé: Ezen kérdés nekem többször tétetett, de arra soha nem feleltem, hanem Nagyságod előtt el nem titkolom gondolatomat. Én azt óhajtom, hogy a' Fejedelmek és a' Ministerek úgy uralkodjanak mintha alattvalóiktól ellenkezést várhatnának, és azt igasságosnak vélnék: egyszer'smind pedig azt óhajtom, hogy minden alattvalók a' Felsőséggel való ellenkezést törvénytelennek tartsák. Így a' világ mindenkor tsendességben marad.

Pope felelete.

Dr. Swift egykor azt kérdé Popetól miért nem folytatja tovább elkezdett munkáját, mellyet: „Erköltsi próbatételek” neve alatt kezdett írni? Erre Pope: „A' képzeletnek határai nintsenek, ez olly üreg, mellyben az ember örök térre talál, 's azon végetlenül futhat; de ha a' valósá-

gok világába vissza térünk, 's oda szorítjuk magunkat, vagy világosabban szólván Igasságot rajzolunk; óh de hamar felnyílnak szemünk, melly rövid légyen azon póráz, mellyen vezéreltetünk.

Pompignan hasonlítása.

Pompignan azt szokta mondani: A' Tudósok, valamint a' Királyok is, tsak holtok után reménylhetnek valódi érdemeikhez illő megítéltetést. A' munkának kijövetele, igen ritkán szokott ideje lenni az ő rendeltetésének. Egy részről a' hízelkedők más részről az irigyek, de gyakran a' helytelen értés is adnak reá köntöst, melly későbbben leszakadván tsak akkor lehet igaz valóságát szemlélni, 's igaz érdemét meghatározni.

Nagy tettek emlékei.

Prior Franciaországban utazván Verszalyban nagy büszkeséggel mutogaták néki azon festéseket, mellyekben Le Brun, XIV. Lajosnak gyözedelmeit adta elő. Kérdik tőle a' mutogatók, hogy Vilhelmnek tettei is levannak-é így festve annak Palotájában? Mellyre Prior: „Az én Királyom tetteinek emlékei mindenütt láthatók, tsak tulajdon szemei előtt nem”.

Ketskeméti termékeny Szőlőtő.

Nemes Töltzéki Pap János Úr hozzánk így ír: A' házamnál lévő kis kertemben önön magától kelt, és minden emberi szorgalom nélkül nevelkedett egy szőlő-tő, melyen függő szőlő fejeket többen próbálván megszámlálni, a' nagyobb fejek között öt százat számláltak, de még senki fejét arra nem vetette, hogy mind megszámlálta volna. Ezen kívül vagynak a' számba sem jöhető apróbb fürtök. A' szőlő-tő fehér szőlőt terem, három vesszőre ágazik, 's a' kiterjedése öt ölet térszen.

Rejtett szó.

Az egész szót szükség adta
Oltalomúl kezünkbe,
Tsapd-el fejét, 's hajdan háza
Népünknek jön szemedbe,
De ha még egyet el-veszel,
Katonáknak helyet ad,
Még meg egyet félre teszel,
Ha jó, örül a' Vargád.

Redl Ferencz.

Jegyzet. Az 18-dik számbeli Rejtett szó: Koldús.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(20.)

Ritka nagy lelkeség.

A' 16-dik Századnak második felében Francia ország déli részeit' religióbeli háború rontotta és pusztította. A' pártos felekezetek dühössége nem tsak a' polgári társaságnak, de még az emberiségnek köteleit is szét szaggatta. A' Liga, és a' Hugonották között megkérlelhetetlen volt az ellenkezés, úgy hogy egyik rész a' másiknak, a' legirtóztatóbb úton is kész volt ártani, és a' szájjal vallott szent célra, a' legiszonyosabb, 's legvadabb módokkal törekedni. Illy rettenetes példát mutat Platel Jakabnak, Lesdiguiers, IV. Henrich Navarrai Király fő embere, Komornyikjának története. Avanson Vilmán, egyik leghevesebb feje a' Ligának, Platelt arra bírta nagy ajándékok és ígéretek által, hogy Urát megölje, a' mit ez, vagy a' tsata, vagy a' vadászat között végbe vinni megígért. Történt azon közben, hogy Avanson-

nak Irnokja általa a' megölettetés szándékáról tudósíttatnék ; Lesdiguiers tehát Romornyikja távúl létében annak szobájában lévő két ágyba egy egy kardot, és egy egy gyilkot teve az ágy takaró alá. Midőn Platel haza érkeze, nyers és bátor hangon szólván hozzá, mondá: „vedd ki a' mit a' takaró alatt találsz”, — 's midőn a' Romornyik álmélkodva és megrémülve a' kardot és gyilkot elő venné, ugyan azt tette az Urai is a' másik ágy takarója alól kivévén a' hasonló fegyvert, 's akkor így szólla: „mivel megígérted, hogy engem meg fogsz ölni, jer, és tellyesítsd igéretedet, vivj meg velem mint Vitéz, 's ne gyalázd meg magadat, ki egykor derék katona valál, az alattomos gyilkosság által”. — Platel egészen elrémult, 's a' kard reszkető kezéből kiesett. Ekkor Urának lábaihoz borúla, és sűrű könnyhullatások között, feltett gonosz szándékát megvallá, sőt kéré is, hogy ötet ölesse meg, minthogy a' halált ő érdemlette. Az Ura szelíden dorgálta a' gonoszt, és atyai intésekkel, gonoszságának nagyságáról meggyőzni igyekezett; végre így szólla: „Kelj fel, én megbotsátok”. — Még ez nem vólt elég, hanem ötet továbbá is megtartotta szolgálatjában, elhíttvén magával, hogy lehetetlen légyen az emberi szívnek annyira elvadulni, hogy még ilyen bánás módja után is háládatlan légyen, 's másoknak azt szokta mondani: „Az az útálat és irtózás, melly az én Romornyikomat a' gonosz té-

telnek végbe vitelétől tartóztatta, az én jó teteményemnek nagyságát vele még inkább fogja éreztetni, és mintegy kényszeríteni ötet, hogy azt szeresse, a' kit eltsábíttatva másoktól, ölni akart". — A' nagy férfinak hitele be is tellyesedett.

A' bújdosó német Mesterlegény.

A' Klagenfurti Újság mellett Karinthia nevű Tóldalékban, ugyan odavaló Varga legénynek történetei hozatnak elő, mellyek tsak azért is figyelmetességet érdemelnek, mivel megmutatják, hogy a' német Mesterlegény az egész világot bejárja, hanem olly számosan is, mint Hazánkban tapasztaljuk, de legalább eggyenként, távúllévő Országokban is keresik ök szerentséjököt, és megbizonyítják, hogy szenvedés, munka, és álhatatosság által, gyakran boldogúlhat az ember. A' Német Nemzetnek szörnyű nagy szaporodása kénteleníti a' Mesterlegényeket más Országokba való kibújdosásra; de még ez a' köz hiedelem is, hogy a' ki nem bújdosott, maga mesterségében sem lehet ügyes ember: azért a' Német öreg legény büszkélkedve emlegeti társai előtt, ha nem külömbféle Országoknak, legalább külömbféle nagy városoknak megjárását; a' honnan az ifjabb legény korán vágyódik a' vándorlásra, és ebben tartja ditsőségét. Így történt nem rég Kötsaki születésű Karinthiai

Varga legénnyel, a' ki előbb Német Országot azután Franczia Országot megjárta, és mintegy hat esztendő előtt Braziliába által hajózott. Ez a' folyó eszt. Febr. 11-dikén Valparaisóból Hlagenfurti atyafiainak e' képpen irta meg történeteit: „Ő úgymond Rio-Janeiróban munkát talált, de mivel a' Portugalliai Udvar a' Ministerekkel együtt onnan eltávozott, a' legjobb dolgoztatóit elvesztette. Azért elszánta magát, hogy Peruba megyen, de ezen útjában, mellyben tsak ugyan Német Asztalos Legény társra talált, kénytelen volt igen sokat szenvedni. Tizen-négy napig mindég a' szélvész hányta vette a' hajót, a' mint Cap Horntól eltávoztak, és azután 16 napi kedvező széllel juthattak végre Valparaisoba, melly Hhili Országnak fő kikötő helye. Ezen távol lévő idegen helyen még nagyobb lett volna nyomorúsága, ha véletlenül valamely Német Kereskedőre nem akadt volna, a' ki helyette a' hajós Kapitánynak az úti költségeket önnön jóvóltából kifizette. Innen San-Jagóba ment, és ott legény képpen egynehány hétig dolgozott; azután különös jó szívű két Francziák 30 Tallért adának neki, hogy maga kezére dolgozhassék, és lassan, lassan annyira boldogult, hogy 16—18 legényt tarthatott, 's így takarékosan 's rendszeren élvén, szorgalmatossága után 3,000 Spanyol tallért szerzett magának. Tsak azt sajnálja, hogy a' szüntelen való háborúk által a' munkának ára nagyon leszállott, és

már most egy pár deli tsizmáért (topánka) nem fizetnek 10 Tallért, és hosszú szárú saruért nem adnak 18 Tallért, mint az előtt. Azért jelenti rokonainak, hogy egynehány esztendőök múlva talán vissza tér hazájába.

A' menykő ellen óltalom.

Az idősbb Plinius, (Plin. Major) igen sok tudomásra méltó dolgokat feljegyzett az Orvosi erőről, a' természet ismeretéről, a' föld ismeretéről, 's a' mesterségek történeteiről; de ezen nagy Tudós, a' mesék és mende-mondák által is elhagyta magát tsábittatni. Így p o. azt írta, hogy a' borostyán fát, a' sást, és a' tengeri borjút soha meg nem üti a' menykő. — Egy másik deák író a' füge fának is ugyan ezen óltalmazó erőt tulajdonítja. — Ezen köz hiedelem a' Római Tsászárokban is megvált, azért Augustus Tsászár minden nagy tudománya mellett is igen félvén a' villámlástól, testén mindenkor tengeri borjúnak bőrét viselte. — Tiberius Tsászár, a' ki másoknak életét olly kevésre betsülé, igen gondosan őrzötte a' magát, és égi háborúk 's villámlások között mindenkor borostyán ág-koszorút viselt fején. Severus Tsászár még inkább nyughatatlankodott, és, hogy a' menykő-ütéstől magát megőrizhesse, olly befödött karszéket tsináltatott, melly minden oldalról tengeri borjú bőrével volt bevonva. —

De midőn a' régieknek könnyű hiedelmét tekintjük, vagy talám nevetjük is, el nem kell felejtkoznünk, hogy a' gyántás erőnek, (electricavis) bővebb tapasztalások által kifejlett ismerete után is tudunk, és némelly testekben megismérünk olly erőt, melly az electrumi tűznek menetelét gátolja, és így, mintegy menykő-térítőnek tartathatik. Illyen természeti erő nagyon a' selyemben, üvegben, gyántában és szurokban, és a' holt szénben: a' midőn az élőfák, tavak, és folyó-vizek, az állatok, vas és más érczek, az electrumi tüzet és menykövet még inkább magokhoz szívják, úgy hogy azoknak kik történetből talán igen félénkek volnának, éppen nem volna nevetséges, magokat selyembe burkolni, vagy üveg kalap alá rejteni, úgy, hogy alattok is gyánta és szurok volna, minthogy ugyan ez utóbbiak által szokják most is a' természeti Tudósok akár melly testeket attól gátolni, (isolálni) hogy az electrumi folyamat más testekkel ne közöljék, vagyis, hogy az electrumi tűznek 's menykönek azon által menetelét gátolják, 's így a' menykő tsapást eltéríttsek.

Szédelgés ellen való üveg.

Tornyokon, és más magas helyeken járók gyakran elszédülnek, és így sok szerentélességek támadnak. Ezeknek el távoztatására olly szemüvegek találtattak fel, mel-

lyeket az ember fejére köthet, és tellyes-
séggel el nem szédül a' magas és meredek
helyeken. Az ilyen szem-üvegek úgy van-
nak köszörülve; hogy általok nem láthatni
tovább: hanem csak két három láb-nyom-
nyira. Ez a' tulajdonság azért menti meg
az embert az elszédüléstől, mivel rendsze-
rét a' szédülés abból következik, hogy az
ember rettenetes mélységet, és térséget lát
maga előtt, mellyhez szokva nintsen.

Látni, hogy ne lássanak.

A' ki városokban az első emeleten la-
kik, és azt akarja látni, ki jön be a' ház
ajtáján, tegyen az ablakába bizonyos meg-
hajlás alatt tükröt, 's ez mindent megmu-
tat: de mivel az ablak fölébe helyezettett
tükör mindent felfordítva mutat, helyhez-
tessen fekvé az ablak alljába más tükröt, a'
mellybe vesse a' világosságot a' felső tükör,
és ezen fekvő tükörben mindent úgy fog lát-
ni, mintha az ablakból egyenesen az útszá-
ra kinézne: de ötét senki sem láthatja. —
Ezen tükrökkel való élés magános emberek-
nek igen hasznos; mert kivált ha kissebb
a' ház ajtaja, olly húzót is alkalmaztathat
reá, hogy fellülről kinyithassa, és a' kit
akar, beereszthesse. Ezt német Országban
sok házaknál láthatni.

A p r ó s á g o k.

Egykor Gordon Herczegné Erskine Doctorral beszélgetvén, azt találta kérdezni: Eljön-e ismét nem sokára a' Herczegné Edinburgba? „Isten mentsen — felelé a' Herczegné — ez igen kellemetlen hely”. A' Doctor elméssen megfordítá a' dolgot, 's azt mondá: „Engedjen meg Herczegséged, ezt én úgy veszem, mintha a' nap azt mondaná: „Ma nem akarok feljönni, mert rút idő van”.

Talleirand 1808-ban nem hagyta helyben Spanyol országnak megtámadtatását, sőt egyenesen a' Tsászárnak ezt mondá: „Ha mi Spanyol országot megtámadjuk, magunk magunkat is semmivé tesszük”. — Máskor ugyan ezen tárgyról így szólla: „A' mit Felséged Európának éjszaki részeiben nyert, azt a' Spanyol fellegvárákért ismét elveszti”. — Ezen jövendöléseket az idő beteljesítette. — Ne quid nimis!

R e j t e t t s z ó.

Láddsza nem él az egész, 's azt istállóba
találod:

Él feje véve viszont, 's furni faragni tanúlt.

Szebők Ferencz.

J e g y z e t. Az 19-dik számbeli Rejtett szó: Závár.

Az Asszonyi szépségnek bélyegei.

Egyik Spanyol Költő az asszonyi szépségnek bélyegeit e' következőképpen adja elő, háromszor kilencz szám formában: „Hogy egy asszony tökéletes szépséggel bírjon megkivántatik:

1) Hogy három F e h é r szépség bélyegével bírjon: t. i. bőre, foga, és keze fehér legyen.

2) Három feketével: t. i. szeme, szemöldöke, és szempillája fekete legyen.

3) Három pirossal: t. i. ajaka, arczája, és körme piros legyen.

4) Három hosszúval: t. i. haja, újjai, és teste szabása hosszú legyen.

5) Három röviddel: t. i. fogai, fülei, és lábai rövidnek legyenek.

6) Három domborúval: t. i. homloka, szemöldöke köze, és mellye domború legyen.

7) Három nyúlánkkal: t. i. növése, keze, és lába nyúlánkok legyenek.

8) Három vastaggal: kara, ezombja, fara.

9) És három vékonyal: újjai, hajsza-
lai, és ajakai.

A' Föld Culturájának változásai.

A' nagy Mindenséget úgy kell tekintenünk, mint egy valót, melly különböző változásokat szenvedvén, mindég jobban kifejtődzik, és magassabb kiképzésre törekszik. Szinte így változnak egyes tagjai, u. m. a' Világok, és a' világokon tenyésző egyes természeti testek, mellyek, ha kiképzésöknek legfőbb polczára jutottak, ismét el fogynak, el romlanak, más természeti testek kifejtődzésének adván helyet. Minden tehát a' mit látunk nő, és fogy. Az, a' mi volt, egy szempillantatig sem marad semmi. Az ember, a' mi Földünk természeti testeinek legkésőbbi, de legtökéletesebb virága; ugyan azért az ő kiképzésének története, a' föld kiképzésének történetét legjobban szemünk elejébe tünteti. A' világ történetéből látjuk, hogy az emberi Nemzet kiképzésének pályája keletről nyugot felé megy. China a' tudományoknak legidősbb anyja; Amerika a' legifjabb. A' Chinaiaktól az Indusok, az Indusoktól az Arabsok, az Arabsoktól az Aethiopiaiak, az Aethiopiaiaktól az Egyiptombeliek, az Egyiptombeliektől a' Görögök, ezektől a' Deákok vevék tudomá-

nyokat, kiktől a' többi Európa. — Valamint a' pallérozódás, és tudomány, úgy az emberi Nemzet is Keletről nyugot felé fogy. Ezen állításnak eleven tanú a China, Kelet-India, és az egész Napkelet. A' Népek költözködése ezen okból történik keletről nyugotnak, hogy a' nyugoton támadó magasabb felvilágosodásban részt végyenek, és a' keleti ész-homály elől fussanak. China és Tártár ország erejét Kelet-India, Kelet-Indiáét a' Napkelet, a' Napkeleti Tartományokét Európa ragadta magába, és valamint Európa Asiát, úgy fogja Amerika Európát meghódítani. E' szerint az Emberi Nemzet, — hasonlóan a' költözködő madarakhoz, melyek a' melegebb, életöknek inkább kedvező, tartományokat keresik, — belső vonzódásból azon országokba vonúl, hol az életnek ifjabb alakai az ő reménységeinek kedveznek. A' Földnek keletről nyugotnak térő kifejtődését, az ő természeti testeinek kezdetbeli kifejtődése módja is bizonyítja: t. i. a' Növények és állatok országának kifejtődése módja a' föld hátán. A' Föld kerekének ifjú korában tsupa óriási plánták, és óriási állatok tenyészték rajta, a' mint azt kövé vált alakjaik mutatják; de akkor még az embernek, és az emberben élő magasabb elmének semmi nyoma sem volt. Mihelyest az ember, úgymint a' természet legtökélletesbb valósága feltűnt, a' föld megszűnt óriási massákat tenyészteni, hanem tehetségeit jobban tsomóba vonva, de felségesebb tökéletes-

sebb alakokban adta elő; és valamint az emberi pallérozódás Keletről nyugotnak vevé útját, úgy a' természet régi, óriási alakjai (növevényi, állati) keletről nyugotnak fogytak. Látjuk, hogy Amerikában, hová most kezd vonulni az észnek kiművelése, ott vagynak még legtöbb óriási alakjai a' hajdankornak, mert ezen föld része, a' föld részeinek legifjabbika. Egy szóval a' földön minden a' szerént összébb, és összébb vonúl, a' mint ezen Planéta időssebb és időssebb lesz. A' föld régi korának plántái és állati nagyobbak voltak, mint ugyan azon nembeliek mostan. A' víz mennyisége a' föld ke-
reken mind inkább 's inkább fogy. Hol előbb tengerek voltak, most száraz föld vagyon. Amerika, mint a' legifjabb föld része, még legtöbb vízzel bir, mellyek a' szerént fognak fogyni, mint a' föld az idejében nő.

Az Angliai Fabrikákban dolgozó Napszámosoknak kínos kenyér keresése.

Manchesterben a' Karton szövés Fabrikákban naponként mintegy ezer ember 14 óra folyásáig dolgozik. A' Fabrikákban télen nyáron mindég 84 Fahrgrádusnyi a' hőség. Illyen hőség a' Caniculában is ritkán vagyon, és ha vagyon ember és állat elbetegszik. A' szegény napszámosok egy szempillantatig sem hűthetik meg magokat. A' Fabrikák ajtai ablakai napestig zárva vannak, tsak

midőn Thét isznak, nyílnak meg fél órára. Egész nap egy tsep fris vizet sem kaphatnak. A' gőznek a' testbe való káros befolyását a' gáznak rossz büze még öregbíti. Ide járúl a' munkásoknak tulajdon kipárolgások, a' lélekzéstől megromlott levegő, a' Karton por, 's a' t. Mind ez azt okozza, hogy az ott dolgozó napszámosok közül ritkán éri el egyik is 40-dik esztendejét. Hát, ha még megtekintjük, melly pénzbeli büntetéseknek vagyunk alája vetve? Ki az ablakot felnyitja, fizet 1 Shillinget; ki a' munka közben megmosdik 1 Sh.; ki olajos lámpását rossz helyre állítja, $\frac{1}{2}$ Sh.; ki gáz-lámpását korábban meggyújtja, 1 Sh.; ki azt időnél tovább égeti, 2 Sh.; ki 5 minutummal későn jön, 2 Sh.; ki szomszédjával tsatsog, 1 Sh.; ki megbetegszik, és mást maga helyébe nem állit, $\frac{1}{2}$ Sh. Ide járúl, hogy nekik szállást, ételt, italt, tulajdon Uroktól kell jó drágán venniök.

A' Vadászat rendkívül való kedvelése.

Az Anglusok rendkívül kedvelik a' Nyúl, és Róka vadászatot. Ennek eleven tanúja Glocestershirében Wingard Úrnak tette. — Wingard megholt Feleségének temetésével volt. Fájdalma könnyeket fatsart szeméből, és minden embernek hallattára zokogott. Egyszerre nyúl ugrik fel mellette. Wingard el felejtí, hogy felesége temetésénél van. El dobja löpönyegjét, és két agarát, mel-

lyek mindenütt kísérték, a' nyúlra huszítja, ő pedig utánnok iramlik. Midőn a' nyulat megfogatta, ismét vissza tér a' koporsóhoz, és szinte úgy zokog, mint annak előtte.

A^o Minister és az öreg Franczia.

Turgot Minister, nem tsak mély tudományára: hanem szíve jóságára nézve is el volt híresedve Franczia országban. 1774-ik esztendőben egy nap váratlanul megjelent nála valamelly igen idős ember, 's midőn a' Minister kérdezné, mitsoda keresete volna? ez egyenesen tsak azt felelé: „Semmi, hanem tsak azt akartam tulajdon szemimmel látni, mitsodás lehet egy illy nagy Minister. Mint igaz Franczia, azért jöttem ide, hogy Excellenciádnak mély tiszteletemet kinyilatkoztassam, és bizonyossá tegyem, hogy mennyivel kevesebb kintseket gyűjt magának, annyival nagyobb tisztelettel, és háládással fognak eránta lenni minden emberséges emberek”. Evvel eltávozott.

Új Találmányok.

Angliában új, és a' göznél hathatósabb mechanikai erőt találtak fel. Ezen erő nem egyéb az össze szorított levegőnél. Brown Sámuel Londonban új találmányának Modelljét a' megszemlélés végett nyilván ki-

tette. A' legnagyobb Mechanikusok megvi'sgálván, azt az ítéletet hozták, hogy ezen találmány a' mechanikának leghasznosabb, és leghathatósabb találmányai közé számlálathatnak, mert valamint a' gőz által, úgy az összeszorított levegő által mindennemű nyugvó testeket, u. m. hajókat, kotsikat 's a' t. mozgásba lehet tenni, és mivel ennek használása sokkal oltsóbb költséggel jár, kételkedni sem lehet, hogy a' gőznek tekintetét kevés idő múlva elveszi.

A' ki a' festett Kartont úgy megakarja mosni, hogy se színét, se fényét el ne veszítse, az e' végre a' főt Riskásának levét használja: 2 font Riskását 8 pint vízben puhára kell főzni. Ezután a' levét le kell szűrni, és meghűtteni. Ezen lében a' festett Kartont mind addig kell mosni, még abból minden motsok ki nem ment. Ezután szint annyi Riskását az említett mennyiségű vízben meg kell főzni, és meghűtött, és leszűrt levét, tiszta langyos vízzel össze keverni. Ezen vízben a' matériát végképpen tisztára lehet mosni. Ezután kifatsarván ismét tiszta Riskása lébe kell bemártani, és a' szárítás végett felakasztani. Ha megszáradott, simító, és fényesítő kövel kell megsimítani, mert a' téglázó vas fényét elveszi.

Bristol tájékán Puklechurchban, Swagne Úr már néhány esztendőök előtt az ő Fab-

rikáiban a' Tölgy és Tserfa levelekkel próbát tett, és azt tapasztalta, hogy azokat a' gubatsok, és az említett fák kérge helyett a' Talp és Bör készítésre használni lehet. De mivel Angliába ezen surrogatumnak bevitelét egy Parlamentomi végzés tiltja, tehát az ő próbái abba maradtak. Nálunk, hol ilyen végzés az igyekezetnek határokat nem szab, méltán meg lehetne azon próbákat újjítani.

A p r ó s á g.

Egykor Madám Laetitia említetté Napoleonnak: miért választana Tanácsosinak olly rossz embereket, mint F—? Erre a' Tsászár: „Ime XVI. Lajos a' legjobb erköltsű embereket választá Ministereinek, és még is mi lett a' vége”?

R e j t e t t s z ó.

Fáradtan nyugtat, ha feszítesz, vége erőt ad,
Add oda most elejét, 's vissza kimondva
öröm.

J e g y z e t. Az 20-dik számbeli Rejtett szó: Ráts, áts.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(22.)

Hazafiúi Öröm, mellyet Méltóságos
 Láncki Láncky Jó'sef Úr,
 Ő Császári és Apostoli Királyi Fel-
 sége Udvari Tanácsosa, 's a' Fő
 Méltóságú Hétszemélyű Törvény-
 Szék' Birájának Ő Nagyságának
 1825. esztendei Sz. Jakab Hava' 26-
 dik napján Tekintetes Nemes Bé-
 kés Vármegye' Fő Ispányi Székébe
 való fényes iktatásának alkalmával.
 Gyulán érzett T. N, Békés Várme-
 gyének Számvevője Kazay Mihály.

Fő Hormányodtól Békés, legjobb Akaródtól
 Megváln felakadsz, 's érte panaszra fakadsz?
 Nem! Nem is illendő, sem okod nints már elegendő!
 Károd visszakerül, bús napod újra derül:
 Mert Fejedelmedtől koronázott drága Fejedtől
 Mást nyervén se bajod, el van enyészve jajod.

Lánczi leszen néked, kinek érdeme megteli
Széked,

Itt az öröm koszorú: hát Te ne légy szomorú.
Semmi hibád sintsen, mert van, kire bízva kekín-
tsen

A' Megyebéli lakos, szive ha nem salakos.
Lánczi körülvévén szeretettel Székibe lévén,
Mint vele láncz szemeket, szinte tekint titeket.
A' maga hírében tündöklék ez Úri nevében,
Dolgaiban ki szemes, 's törzsöke régi Nemes.
A' legfőbb Törvényszékenn hol több Ügyes
Örvény
Gyülni rakásra szokott, nagy Szava, Széke van
ott.

Láncz Helységében született A b a ú j j kebelében,
A' mellyben tsak ugyan szép ösi Birtoka van.
Oh be szerentsés vagy, 's méltán A b a ú j j örömed
nagy:

Mert bizonyára neked L á n c z i jeles Remeked.
Úgy de szerentsésesebb B é k é s, 's örömébe te-
téssebb

Minden esetre lehet: L á n c z i mivel Neje lett.
'S im jelen is van már, kit ohajtván Széke nagyon
vár!

Ülj bele hív Magyarunk! néked ajánlja Karunk.
Légy mi velünk békes, biz' ezen szép Vármegye
B é k e s

Lesz szavadat fogadó, 's Tiszteleted' megadó.
Virtusidat nézvén, követéssel többre tetézvén,
Tudjuk előre megyünk, tsak szeretetbe legyünk.
Érj sok ezer jókat mindég kedvedre valókat,
Nagy Betsedet nevelő, légyen az Ég emelő.

Légyen ez állandó mi közöttünk megmaradandó!
Éljen Ez! élnivaló, 's hár ha leszen kihaló!

Philadelphiai Jótévő és Tudós - Intézetek.

1) A' Pennsylvanai Ispita (Pennsylvania Hospital). Szerzette Benj. Franklin és Dr Bond 1750-dikben. Ez három emeletű nagy épület, körülvéetve nagy kertektől. Keleti szárnyában a' betegek fekszenek; a' közép épületben van a' patika, a' bibliotheka, a' házi Tisztek lakása 's a' t. a' harmadik emeletben a' testek felbontására való paloták; nyugoti szárnyában a' tébo-lyodottak intézete; egyik részén a' Venereus betegeknek három emeletű kórháza. Ugyan itt vagyon egy Osztály a' Gyerme hágyas asszonyok, és a' Szülők számára. Az intézetet esztendőnkint 150 tanuló, és gyakorló deák látogatja. — 2) A' Philadelphiai orvosságot szolgáltató intézet (The Phil. or central Dispensary) 1786-ban állíttatott. Ezen intézetben esztendőnként mintegy 5000 — 5500 betegek vétettetnek fel. Vagyon benne 8 rendes Orvos, és Seborvos, és 4 Tanátsoló orvos. — 3) Az Éjszaki Orvosságot szolgáltató Intézet. (The Northern dispensary. 1816-ban állíttatott. Esztendőnkint 1500 — 2000 beteget vesz fel. Vagyon benne 4 rendes, és 4 tanátsoló Orvos. — 4) A' déli orvosságot szol-

gáltató intézet (The Southern Dispensary) 1816-ban állítatott. Esztendőnként 2500 —3000 beteget vesz fel. Vagyon benne 6 rendes Orvos, és Seborvos. — 5) A' Szegények Háza. (The public Alms House). Melly esztendőnkint mintegy 1300 öreg apró ügyefogyottat el tart, sokért a' házon kívül is asztalt és szállást fizetvén. 1823-ban költött 52,000 Dollárt. Ezen intézethez tartozik egy Ház, melly a' Gyermek nevelésére van határozva. Ez 1820-ban állítatott. Ugyan ezen intézetnek van különös ispitálja, mellyben 4 Orvos, 4 Seborvos, 2 Bábáskodó, és egynéhány deák vagyon, különös Könyvtára, malma, és olly osztálya van, mellyben tulajdon mesteremberei dolgoznak. — 6) A' Quaker-szegények háza (The Orphan Asylum) 1814-ben egy Asszonyi Egyesület szerzette. Ezen Intézetben szegény árvák neveltetnek. — 8) Sz. József Árvák Háza (St Joseph's Orphan Asylum) 1807-ben a' Catholikusok szerzették, hasonlóképpen az árvák számára. A' szolgálatot Apácák teszik tsupa könyörületességből. — 9) A' Pennsylvanai Süket-némák Intézete (Institution for the Deaf, and Dumb) 1820 ban állítatott. A' Süket-némák mesterségekre tanítatnak. Egyszerre 75 — 80 vagyon az intézetben. — 10) A' Philadelphiai Süket-némák Intézete. 1823-állapított meg az Országlószék által. — 11) A' Heresztények ispitálja. (The Christ Church Hospital). Ezen Intézet Dr

Kearsley hagyományából állíttatott. Ki minden vagyonát öreg asszonyok gyámolítására hagyta. — 12) Szem, és Fülbeli betegségek Intézete. (The Eye and Ear infirmary) 1822-ben állíttatott. — 13) A' Tébol y o d o t t b e t e g e k h á z a (The Lunatic. asylum). Ezen pompás épület 55,000 Dollárba került. Közép épülete három, szárnyai két emeletűek. A' tébol y o d o t t a k n a k v o n z ó d á s a i k h o z k é p e s t k ü l ö m b f é l e f o g l a l a t o s s á g a i k v a g y n a k. Látogatók nem eresztetnek be, ha csak az Elöljárók közül valaki be nem vezeti. — 14) Az Ö z v e g y e k g y á m o l í t á s á r a v a l ó I n t é z e t (The Asylum for Indigent Widows and Single Women) 1817-ben asszonyi Egyesület állította. — 15) A' H o l t n a k l á t s z ó k f e l e l e v e n í t é s é r e v a l ó I n t é z e t. (The Human Society) 1780-ban állíttatott. Ezen Intézet jutalom kérdéseket tesz az említett tárgyról — 16) A' H i m l ő o l t á s i n t é z e t e (The Vaccine Society) 1809-ben állíttatott, a' szegényeknek ingyen oltása végett. — 17) A' s z e g é n y g y e r m e k e k ' g y ó g y í t á s a i n t é z e t e. (for Relief of the Children of the Poor) 1819-ben állíttatott, leginkább a' gyermekek nyaratszakai betegségeik (Cholera infantum) gyógyítására. — Ezeken kívül még vannak: — 18) A' g y á m o l í t ó T á r s a s á g (The provide Society). — 19) Az asszonyi szegényeket foglalatostkodtató Egyesület. — 20) Az asszonyok dolgozó háza. — 21) A' szegények

számára gazdálkodó Társaság. — Az oltsó
tüzellést eszközlő Társaság. — 23) A' levest
osztogató Társaság. — 24) A' Sz. Mária
Intézete, melly a' tömlőczben elnyomoro-
dottakat gyámolítja. — 25) A' rabszolgákat
gyámolító Társaság. — 26) A' szabad kö-
művesek Társasága, és még más 150 kü-
lömbféle jótévő Intézet, és Társaság, mel-
lyek az ügyefogyottakért, betegekért, és a'
beköltözködött idegenekért állítottak. —
Végre a' Franklin híres hagyománya, melly-
ből az ifjú mesteremberek segíttetnek; va-
gyon más hagyomány, melly a' szegények-
nek tüzelő fát, más melly azoknak kenyeret
ád; ezeken fellül egy intézet a' Sárga hi-
degelésben fekvő betegek számára. — Tu-
dományos Intézetek 1) A' Philadel-
phiai Orvosok Collegiuma. (The College
of Physicians of Phil.) 1787-ben állítottatott,
melly belső rendes, és külső tiszteletbeli
tagokból áll. Az Országnak tulajdon beteg-
segeit vizsgálja. Collegiumait a' hat téli ho-
napban tartja. 2) A' Phil. Orvosi Tár-
saság. (Med. Society) 1792-ben állítottatott.
A' Nép felvilágosítását tárgyalja. — 3) A'
Philad. Orvosi Egyesület. (Med.
association) 1824-ben állítottatott, az Orvosi
tudományok előmenetele végett. — 4) A'
Patikárosok egyesülete. Ezen Tár-
saságnak különös tanítói vagynak. 1821-ben
állítottatott. — 5) A' Phrenologiai Tár-
saság 1822-ben állítottatott. — 6) A' Pen-
sylvaniana University 1750-ben kez-

dett támodni, és 1791-ben nyerte mostani formáját. Vagyon négy Fakultása: u. m. a' Philosophiai; a' természet históriai; az orvosi; és a' törvénybeli Fakultás.

Gőz Ágyúk.

Perkin Úr Angliában olyan ágyúkat talált fel, mellyeket Puskapor gyanánt gőzzel lehet elsütöni. Ezen újmódú ágyúkkal mostanában próbát tettek, mellyből kitetszik, hogy hasonló távútságban három gőz ágyú nagyobb pusztítást okoz, mint harmincz puskaporos ágyú. Mivel pedig ezen ágyúknak odább való szállítások a' gőz masinával együtt két ló által könnyen — 's könnyebben mint amazoké — megtörténhetik, kételkedni nem lehet, hogy kevés időre a' hadviselés dolgában nagy változást fognak tenni. — Ha pedig igaz az is, hogy az összeszorított levegő által a' gőznél még hathatósabban lehet munkálódni, azonföül oltsóbban is, tehát mind ezen találmányoknak a' jóra és rosra irtóztató következéseit várhatjuk.

Kővé vált Állat.

Oxfordnál, a' mészköves hegyekben a' tsúszó-mászó állatoknak valamelly új kővé vált nemére akadtak, melly egész formájá-

ban a' víz-özön előtt élt állatoknak iszonyatos formájával bir: magassága 7 lábnyi, hosszúsága hatvannál több, úgy hogy a' mostan élő illy forma legnagyobb Amphibiumok hozzá képest csak apró gyíkok.

Némelly históriai nevezetességek.

Nagy Károly ollykor ollykor leveleit kardjának markolatjával petsételte le: „Kardomnak hegyével, úgymond máskor megteszem katonai kötelességemet”.

Egyik Francia Krónikában szórúl szóra ezt olvashatni: „October 10-kén 1409. betsületes Montaque Jánosnak feje vétetett, azután holtteteme az akasztófára akasztatott”.

A' Francziák Királya, Sz. Lajos, annyira kedvelé a' tudományokat, hogy sokszor ezt mondaná: „Inkább Királyságomnak felét kész volnék elveszteni, mint a' Párisi Univerzitást”.

Rejtett szó.

Elfúhatod az egészet;
De eleje belső kín.
Közepe megenyhíti ezt
Vége erő és nem szín.

J e g y z e t. Az 21-dik számbeli Rejtett szó: Szék, kész.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(23.)

A' Muzsika kedvelésének terjedése.

Az új Muzsika darabok szaporodása, és pedig hazánkfiái által, valamint ezen Szép mesterségekben szerzett nagyobb tökéletességnek jele, úgy bizonyosága a' közönségsőbb kedvelésnek, melly viszont a' tsinosabb nevelésnek tagadhatatlan jele. Illy kedves észrevételekre vezetett bennünket a' Ns. Veszprém Vármegyei Muzsika egyesületnek feltett céljára szerentsés törekedése; ugyan is megjelent a' Klavirra alkalmaztatott Magyar Nóták gyűjteményének ötödik Fogása, melly Mélt. Báró Splényi Amália Ö Nagyságának, Mélt. Tolnai Festetits Antal Ts. Kir. Kamarás Úr Hitvesének vagyon ajánlva. Ezen fogásban találatnak a' 31-diktől 40-dik számig terjedő külömbféle idő mértékhez szabott darabok. Az első a' mennyire a' betűkből arányozhatjuk, Tek. Bezerédy Amália Asszonyiságnak, ugyan Tek. Bezerédy István Úr Hitvesének szerzése. A' következők Rózsavölgyi, Csermák, és

Ruzsitska Uraké. — A' 6-dik Fogás, Méltós. Báró Kray Francisca Ő Nagyságának, Mélt. Marich István Dávid, Ts. Kir. Kamarás Ur Hitvesének vagyon ajánlva, és benne a' 41-dik számtól, 49-ig terjedő darabok foglalattanak, mellyek Szerzőjének Ruzsitska, Csermák, Rózsavölgyi, és Bihari neveztetnek. — A' 7-dik Fogás egész 56-dikig terjed, és a' benne lévő darabok előtt, Krommer, Csermák Ruzsitska, és Kleinnian Szerzőknek neveztetnek. Ezen Szép igyekezet annál nagyobb pártfogást érdemel, mennél állhatatossabb, és mennél szerentsésesebb a' választásban, úgy hogy valamelly muzsikás nagy talentum ezekből még idővel a' Magyar nótáknak legszebb minémúségeit fejtheti ki. Itt hosszú volna a' darabokról egyenként értekezni, tsak azt mondjuk, hogy minden tekintetben érdemesek a' közönségessebb el terjedésre, és akárkitől is megérdemlik azon tsekély hazafiúi áldozatot, a' mellybe kerülnek, (egy egy fogás ára, 24 kr. Con. pénzben). Találatnak Müller Muzsikaliákkal kereskedőnél Pesten, és Sebestyén Gábor Fiskális Úrnál Pápán.

Ricci Husvétii gyertyatartója.

Páduában Szent Antal templomában találatik sárga rézből készítettett husvétii gyertyatartó, mellyet a' képfaragás remek művének tartanak. Ennek magassága mintegy két ölnyi, 's azonkívül a' talpa négy lábnyi ma-

össégű fehér márványból vagyon, az egész gyertyatartó sárga rézből (bronzból) vagyon és alólról kezdve egész fel, különbözőféle képes előadásokkal vagyon ékesítve; ugyan is legalól látszanak az Asztronomiának, Harmoniának, Kozmographiának, és Históriának allegoriás képei; azután felfelé a' három Királyok, a' bányának feláldozása; Krisztusnak a' koporsóba tételése, hol az Asszonyok kép-tsoportya igen jelesen vagyon kidolgozva, és a' Szent Atyáknak Limbusból megszabadulása; továbbá, a' három Theologiai erkölcsök, és legfentebb a' Religió, a' tisztaság, a' vigasztalás, a' hír, és az együgyűség. Ezen képes előadásokon kívül, vannak szörnyű sok apróbb czifraságok, u. m. virágbokrok, vázok, ál-orczák, s a' t. öszveségesen 500 figurák. Ricci ezen óriási gyertyatartón tíz egész esztendeig dolgozott, és a' mint a' Franciscanusok Archivumában lévő számadások mutatják, neki ezen rettenetes nagy munkáért, csak 3720 Lirát fizettek, melly a' mi pénzünk szerint 750 forintot tenne, melly olly tsekely summa, hogy most azon az áron, a' gyertyatartóra megkívántott érczet sem lehetne megvenni. Az ő nagy tehetségét már akkor megismérték, mert a' Benediktinusok ő vele készítették Sz. Juszтина roppant templomának rajzolatát, melly az ő nagy Mesteri elméjének elenyészhetetlen emlék jele lészen. Ezen templom eránt való éggyezésben ekképpen szóllanak a' Benedictinusok: Plenam notitiam habentes de

ingenio, et judicio charissimi, et famosissimi sculptoris D. Magistri Crispi Patavini 's a' t. mellyből kitetszik hogy az ő tulajdon neve Crispus volt, a' mint ezt az ő sírkövére tett írás is bizonyítja, mellyen az ő örökössei „Andreas Crispus Brioscus” néven nevezik. Ő meghalt 1532-dikben életének 62-dik esztendejében. Róla Sazanarola jeles Vers Költő ezen szép pár verset készíttette.

Marmore Praxiteles, pictura clarus Apelles,
Ignipotens ferro, Riccius aere valet.

A' Holsteini Tó-halászatok.

Ezen Herczegségben a' tavakban való halászat régi ága a' mezei gazdaságnak, már a' 14 dik századból vannak levelek, hogy az Ahrensböki, Cismári, és Reinfeldi Klastromokban, mellyeknek mostanság a' nevök is alig maradt fen, annak idejében igen értették a' tavakbéli halászattal való gazdálkodást, és abból tetemes jövedelmet húztak, de ezeken kívül más jószágokon is tudták az Uraságok használni, ha mind nem tsináltak is belölle fő gazdálkodást, valamint hogy nem is tsinálhattak, mert még akkor ismeretlen dolog volt, hogy a' tavakat felváltva halászatra, gabona vetésre, vagy rétre fordítsák. Ez hihetőképpen az újjabb időknek találmánya, a' melly által a' tavakbéli halászat mind ritkább ritkább lett, kiváltképpen mióta a' gazdák

tapasztalták , hogy a' földeknek margával való meghintése , majd hihetetlen nagy bővséget szerez , és mióta a' repcze magnak ára támadt. Ezen két tekintetből sok mezei gazdák felébredtek , hogy azon földet mellyet a' halas tavak foglaltak el , folyvást gabona termésre fordítsák , kiváltképpen mióta észre veszik , hogy a' pontyoknak ára , mellyek a' tavaknak díszei szoktak lenni , tetemessen leszállott , ellenben a' gabonának , 's különösen a' repczének ára sokkal több jövedelmet hoz. Ennekelötte voltak Holsteinban olly tavak , mellyekből egyszeri kihalászatra 4 , 5 , sőt 6 száz Zuber halat is kihúztak. (Zuber edény neme mellyben 140 font is bele fér). Most legnagyobb tó Holsteinban , a' Dobersdorfi tó , melly minden ötödik esztendőben kihalásztatik , és 1000 Zuber halat is ad.

Phidiás , és Alkamenes.

Mind a' kettő Görög Országnak híres képfaragója vála , 's ugyan azért bizattatott reájok , hogy mind a' ketten dolgoznák ki , Minerva képszobrát , és a' mellyik szebbnek találtatnék , az fogna egy magos Oszlopra felállittatni. A' Mesterek szorgalmatossan dolgoznak , 's midőn el készíték műveiket , a' köz megvi'sgálásra eresztették. Alkamenes képe közönségesen megtetszett , testi alkotásának arányosságára , gyengéded hajlásira , és kellemetes vonásaira nézve. Phidiás képé-

ben rémítő vonásokat, merőn álló nagy szemet, 's mint egy ásító szájat találtak, azonkívül az ábrázolán durva vonásokat, 's mintegy feldagadott inas-húsokat, a' ruha hajlésaiban feszességet, és keménységet. A' nézők nem tudták megfogni, hogy ilyen derék Kép-szaragó munként teveszthette el magát, és hogyan vetemedhetett illy durva, és szörnyű munkára? és miként tehetette ki Alkámenesnek rendes, és módos képe mellé? Phidiás tsendessen halgatá, 's végre így szólla: „Tegyétek fel a' maga helyére, és akkor ítéljétek”, ez meg lett és Phidiás munkáját ki ki bámulta.

Perui Asszonyok.

Egy útzó a' Perui Asszonyokról azt mondja, hogy általjában szépek, 's tellyes, kellemetes növésűek. Igen kised lábalk vannak, és sétálás közben igen kedveltető öltözetet viselnek, melly Sayaból, és patyolatból áll. A' Saya nem egyéb, hanem fekete, vagy kék selyemből készült olly szűk öltözet, melly a' testnek egész állását kitetszövé teszi. Némelly Asszonyok ezen öltözetet olly szűken viselik, hogy bokában lévő szorosága miatt, az útza vize tsatornáján is alig léphetnek által. Tetétől fogva talpig fekete fátyolba vannak burkolva, ugy hogy a' kar-

jaikat is ebbe szorítják, így tehát az orozások is el van fődve, csak egy szemek hagyatattik szabadon. — Spanyol országban ezen viselet megjelenvén az Országlószék külömbféle parantsolatok által ellenzette, és a' kihordozná, arra pénzbeli büntetést, és a' fátyolnak el vétetését rendelte. Tulajdonképpen ezen öltözetet Tapadasnak nevezik, és most Limában, minden tsinos Asszonyon csak azt látni.

A' Méheknek új neme.

M. Arthur Úr, a' Londoni gazdaságbeli Társaságnak a' méheknek valamelly új nemét mutatta be. Ezen ember a' méhek tenyésztésében rendkívül való előmeneteleket tett; de mindedig az ő titkait a' világgal nem közölte. Most egy egész kassal ajándekozott ezen új fele méhekből ez említett Társaságnak. Különös tulajdonságaik ezen méheknek, melyek által minden ismértes méhektől különböznek, e' következendők: u. m. Sokkal apróbbak, mint akármelly ismértes neme a' méheknek; fullánkjok nintsen. Mézők sokkal édesebb és jobb számatú, mint a' mi méheinké; azonfellül sokkal dolgozabbak.

Új Menageria Angliában.

Angliában most egy iszonyú nagy Menageriát (Vad, és szelid állatokat tartó helyet) kezdenek állítani, mellyet a' tenger vizével tölt nagy árkok, tsatornák és tavak fognak hasítani. Ezen menageria úgy lesz elintézve, hogy abban a' Bengaliai Tigris, a' Tibeti ketske mellett; az ölyv és faskeselyű a' Galamb mellett bátran élhessen.

Rejtett szó.

Öt betűm kettővel
Tsirkét édesgeti,
Hármával a' földet
Jó termővé teszi.
Az egész tsupa szín,
Mellyben leány büszke,
Míg bele nem tsaphat
A' betegség üszke.

J e g y z e t. Az 22-dik számbeli Rejtett szó: Bu-bor-ék.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(24.)

Öröm Áldozat, mellyet Méltóságos
 Báró Vitsapi Malonyay János Aloiz
 Úrnak, Ts. Kir. Kamarásnak, Ud-
 vari Tanácsosnak, a' Felséges Ma-
 gyar Udvari Kancellárián Referen-
 dáriusnak, Ö Nagyságának, Tekín-
 tetes Nemes Nyitra Vármegye Fő
 Ispányi Hívatalba Sz. Jakab Havá-
 nak 28-kán 1825-dik esztendőben
 lett beiktatásakor mély Tiszteleté-
 nek megbizonyításául bémutattak a'
 Nyitrai Nemzeti Iskolák.

Hálás Ró'sa kötelünknek

Illatozó füzése :

Bimbós korú szíveinknek

Ez ártatlan érzése.

Ezt Megyénk legfőbb Ékének!

Nagy készséggel szenteljük,

Hogy e' Törvényes Ünnepek

Díszét ezzel neveljük.

Hit az Erkölc, és nagy Elme,
'S Hazafiság nemesít,
Azt most a' Felség kegyelme
Fő Czimekkel ékesít.
Mert gyámola az Árváknak,
Szószóllója szegénynek,
Védője el nyomattaknak,
Pártfogója Érdemnek.
Felséges Arany Hazánknak
Nagy Lelkü Apolója!
És Szent Honny-alkotmányunknak:
Egyik felvigyázója!
Ragyogtatja mély béléátás
Mint ősi Fő hagyomány,
Nemes szív, 's nagy tapasztalás,
Teljes fényű Tudomány.
Sarkalatos Jus Istápot,
Vezért köz nyomos ügyek,
A' homályok déli napot
Méltóságodban lelnek.
Terheit, 's jajjait kísért
Szegény köz adózó nép:
Oltalomért, pártfogásért,
Mint legjobb Attyához lép.
Ezrek rebegő ajakkal
Ki jelölt környékében
Tetézik óhajtott jókkal
Pályája küzdésében.
Hosszú életet harsogunk
Itt tisztelkedőivel
Felavatott Fő Ispányunk!
Hogy Éljen meggyéjével.

Ezen Honnyi szertartásink
Legszivesbb hangozási :
El húnyn szakállas Apáink
Édes megújítási.
Nagy kegyelmű Üri Rendek,
Kik bennünket bájolnak
Tiszteletnek szeretetnek
Ma fényében ragyognak.
Zobor mohos szirt ormain
Már örökölt neve zeng,
'S az érdem láng oszlopain,
Új örömekek lelke leng.
Nyittra! szerentséd neveled,
Tsak nézd e' nap sátorát,
Mert kebledben már öleled,
Megyéd méltó Nádorát!
Éljen soká a' Királynak,
'S szerette Nemzetének
Éljen Törvénynek, Hazának,
Éljen hív övéinek.
Kövesse kívánt szerentse,
Számkivettessék a' bú,
'S egykor homlokát kerítettse
A' Polgári koszorú.

Drnovszky Eferencz.

A' legelő Állatok' beleikben gyomraik-
ban találtató kőforma gombolya-
gok.

Ezen nemű állatoknak több gyomraik
vagnak, és többnyire négy, mint a' mi

házi kérődző állatinknak, az ökörnek, juh-
nak. Többnyire az első gyomrokban, de
néha néha a' másodikban is, találatnak ke-
rekded, vagy hosszúkás gömbölyű gombo-
lyagok, mellyek háromfélék lehetnek: t. i.
vagy lenyelt szörből állottak öszve (a' szört
akkor nyelik le, midőn magokat nyalják);
vagy külömbféle növevények szálkáiból;
vagy végre a' beteges nedvességekből kivá-
lalktott valóságos kövek. A' szőr gombo-
lyagok kívülről rendszerént simák fényes-
sek, és kemények, ilyenkor olyan fekete
kérgök van, mint ugyan azon nemű meg-
üdült állatoknak záp-fogaikon szokott lenni,
néha pedig szőrössek is. Törésökön kitet-
szik, hogy a' szőr bennök úgy öszsze szö-
vődött, mint a' posztóban szokott lenni. A'
palánta szálla gombolyagok többnyire a'
Havasi ketskék' gyomraiban találatnak (*aegop-
ropilae*), és törésökön olyak, mint a' fi-
nom banya tapló szövete, külről pedig fe-
kete, fényes, szine, kemény kérgök van.
Az úgy neveztetett Bezoar kövek hasonló
szerű gombolyagok. Ezek vagy napkeletről,
vagy nyugotról jönnek hozzánk. A' keletiek
vad ketskéktől származtak, a' nyugotiak
pedig a' déli Amerikai tevék gyomraiban
termettek. Az első rendbeliek zöldes feke-
ték, kerekded tekenőkkel birnak, és közé-
pett rendszerént egy darab Riskása fa va-
gyon; a' második rendbeliek, pedig sárgás
hamvassak. Ezeknek magvok több természet
tudosok vizsgálásaik szerént valamelly vörös-

sel fekete tömött szerből áll, melly törésén olyan, mint a' Havasi ketskék gombolyagjai. Nagyságokra nézve ezen rendkívül való testek nagyon változnak, mert egy kis tojásnyi nagyságtól, egész ember fő nagyságáig valók találatnak. Valamint az előbb említett állatok gyomraikban, úgy találatnak néha a' lovak és caselotok beleikben külömbféle nagyságú kő forma gombolyagok. A' lovakból származottak sárgás hamvassak, egészen gömbölyűek, kívülről fényesek, mintha zsirossak volnának; törésök föld forma, keményetskék, porhanyók, nagyságokra nézve olyak rendszerént, mint a' Billard golyóbis, de néha ember főnél nagyobbak. Többnyire a' molnárok lovaikban találatnak, vagy másokéinál is, ha liszt port és korpát ettek. Ollykor tsak egy, ollykor pedig igen sok vagyon a' belökben. Ugyan a' lovaknak vastag beleikben még más forma gombolyagok is találatnak, mellyek szintollyak, mint a' Havasi ketskéktől származottak. Ugyan azért ezeket aegagropilus, amazokat Bezoar equinumnak hívják némellyek. A' Caselotban (Pottfiph) találató kő gombolyagok, a' Hamvas - Ambra neve alatt isméretesek, melly nagy drágaságú szer, majd állati ganajnak, majd ásványnak, majd fa-enyvnek lenni mondatott. Banks vizsgálatai szerént, ha a' Caselotnak hig ganéja megreked, ambrává áll össze. Ugyan azért tsak sovány, beteges halakban találattik, a' legkeményebbet, és legdrágábbat

pedig a' megdöglött halakból bontogatják ki, mellyek a' szorulás betegsége miatt dögöltek meg. Mind ezen külömbféle ritka gombolyagokat a' Muzeumokban szokták mutogatni. A' drága ambra pedig patikabeli szer:

Mexikónak állapotja Spanyol igazgatás alatt.

Tsak most (1824 végén) jelent meg Londonban ezen könyv: „Six Months Residence, and Travels in Mexico, by W. Bullock (Hat hónapi tartózkodás és utazás Mexicóban), melly a' Mexikói mesterségeket és tudományokat e'képpen rajzolja: Spanyol országnak politikájában állott, az ő Coloniáiban, a' tudományoknak és mesterségeknek minden előmenetelét elfojtani, hogy azok mindenben az anya országra szorúljanak. Fabrikák nem voltak és a' hol voltak, azokban tsak rabok, és számkivetettek dolgoztak, a' legszegényebb ember is szégyenlett, vagy félt ott munkát vállalni, ugyan azért azok előre nem mehettek. A' selyembogarak tenyésztetése, úgy szinte a' lennek, és kendernek termesztése kemény büntetés alatt meg volt tiltva. Posztót sehol sem készítettek, a' ki Külföldi posztót nem vehetett, göromba kartont kellett vennie. A' bőr készítésnek hire sem volt. A' mi papiros volt Mexicóban, mind a' Külföldről jött, nehéz is lett volna ottan készíteni, mivel

az alsóbb rendbeliek, semmi fehérruhát sem viselhettek. Vas öntést, vas és aczél szerszámok készítését ott senki sem értette. A' villát névről sem ismerték, és a' kés a' gazdagok házában is ritkaság volt. Az utazók azt beszéllik (Lewis Sulzer), hogy sokszor a' nagyobb asztalokon is csak egy kést láthatott az ember. A' kinek órája van, azt mindenek igen vagyomos embernek tartják; az üveg, és tserép edények is igen ritkák és durvák. A' szönyegek nevökről is alig ismeretessek. A' Congressus szobáiban láthatni egy két alábbvalót. Az optikai, és physikai műszereket sem el készíteni, sem megjavítani nem tudták. Iskoláik, könyveik, folyóírásaik nintsenek. A' nagy piaczon állnak az írástudók, kik a' szabad ég alatt dolgoznak. Megrendelt munkáik többnyire szerelmes levelekből állanak. Az orvosi és seborvosi tudomány a' legroszszabb kárban van, az emberi testnek elboncsolását a' törvények tiltják. Egész Mexicóban nints egy orvos, ki a' hálogot a' beteg szeméről levehetné. — Mindezek az ujjabb politikai történetek alatt megváltoztak, és most Mexiko culturája óriási lépésekkel megy előre.

A p r ó s á g o k.

Sz. Ilona szigetében, hol igen elszaporodtak a' szederfák, mostan Angliából küldött selyem-bogarak tenyésznek, és igen sok szerentsét ígérnek.

Bizonyos Bell nevű Úr Vortcesters hírében a' hajós-legények vízbe fulladásának gátlásása új nyakravalót talált fel, melly kerekded bőrből vagyon készítve, három hüvelyknyi az általmérője, és olly hosszú, hogy kiki hátul a' nyakán öszve tsatolhassa. A' bőr nem veszi bé a' vizet, és az egész olly erővel bir, hogy elégséges akármelly mély vízben az embernek fejét a' víz színén fellül megtartani. Ennek fizikai oka az, hogy az emberi test' részei között tsak a' fejnek súlya okozza az elmerülést; minthogy tehát ezen duzzadt nyakravaló által a' fej a' vízen fenn tartatik, a' többi testnek terhe el nem süllyesztheti.

Nem rég Angliában a' Leithi hídon egy Neu-Fundlandi szelindek valamelly kisedet eldöntött, úgy hogy az a' vízbe esnék. A' kutyanak Ura ezt látván, hirtelenében parantsolja neki, hogy ugorjék a' gyermekért. Ez meg lett, 's a' kutya a' gyermeket szerentsésen kihozta.

Rejtett szó.

Elöl is az vagyok, a' mi visszájára,
Én tartok számot a' madár koronára.

Jegyzet. Az 23-dik számbeli Rejtett szó: Piros.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(25.)

E p i g r a m m á k.

Módi Kalap.

Hő házat fednek rézzel, vagy sárga tseréppel;
Hitvány sár-kunyhót nád, 's tsupa szalma
fedi.

Kis Nő

Mért vettél olly kis feleséget, kérlek, Okosdi?
„A' sok rosszak közt jobb leszen a' kitsi-
nebb”

Kováts Tamás.

Természeti Tűnemény.

A' Budai Tsillag-visgáló Toronynak T.
T. Igazgatója Tittel Pál Úr hozzánk illy bö-
tsős tudósítást küldött:

„September 18-dikára virradólag, há-
rom fertály kettőre egy rendszerént való
foglatatosságom végezetével éjjeli tsövünk-

höz (lunette de nuit; így nevezi a' franczia azon tsövet, mellyet a' Németek Kometen-suchernek mondanak) járulván, olly szándékkal, hogy ezzel az Eget köröskörül nézzem, Albert Ferencz tanítványom által egy felhőtskéhez hasonló tüneményre tettem figyelmetessé, mellyet tsak ugyan a' Bika jegy szügyiben szabad szemmel lehetett látni. Ezen formátlan tünemény a' tső enyhében egy gyönyörű üstökös tsillaggá változott, jó nagy fövel és több gráditsnyi távolságra kiterjedett farkkal, melly nemzeti öltözetünk díszéhez, egy kótság bokkrétához igen hasonlított. Tornyunknak gazdag készületivel könnyű volt helyét az égen hirtelen meghatározni: találtam a' tsillagok szerént forgó órákon (melly ez esztendő tájban a' polgári idővel tsak nem együtt jár) 3 fertály háromra.

egyenes fölmenetelét	—	56°59'
az egyenlítő körtől éjszak felé való hajlását	—	9°39'

Ezentúl szorgalmatossan fogom útját nyomozni: kár, hogy a' közelébb múlt éjszakán Egünk fölhöbe borult; külömben immár lehetne valamit felölle mondani. Észre vételre méltó pedig (a' mi mély tisztelettel legyen mondva) hogy éppen az nap tünt föl nemzeti tornyunkra való nézve ezen szép vendég tsillag, a' mellyen kegyelmes Királyunk az Ország-gyűlésére Posonyba várattatott' *).

*) Félegyházáról T. Sántha Ferencz Pósta Mester Ur barátságos levele által ugyan azt jelenti, hogy 19-diken éjjel, éjfél után egy óra tájban szabad szem-

A' Levegő változásainak észrevételei.

(Meteorologiai Aphorismák.)

Hegységek, erdőségek, és nagy vizek hathatósabban ellent állanak a' tsillagzatok befolyásának, mint más tájak: ugyan azért a' levegőnek a' tsillagzatok állásától okoztatott változásit a' szél mentében eső, és velök határos vidékek fogják érezni.

A' fölhök képzését a' hegységek, és erdőségek nagyon segítik, és azokat magoktól a' szél huzódásával más vidékekre küldik; ellenben szint olly könnyen magokhoz szívják más vidékekről, a' fölhöket, ködöket, és fürgetegeket. Ugyan azért a' fölhöket természeti pályájokról el-tsavarják. Ez által olyan vidékek a' levegő sokféle, és hirtelen való változásinak vagynak kitéve.

A' szigetek, és tenger melléki tartományok annál inkább magokba szívják a' tengernek ködeit, mennél több hegység, és erdőség borítja őket. A' nagy fölhö csoportok is magokba szívják a' kisebbeket, és ez által azokat természeti menetelök útjától el vonják.

A' szél' vonása vagy földszint, vagy függő arányban történik majd fel, majd alá.

A' nagyon megmelegedett levegő, könnyüése miatt, a' földszínéről felfelé: el-

mel az úgy nevezett fias-tyúkhoz közel szinte illy üstökös-tsillagot tapasztalt, mellynek üstöke nyugot felé nyúlt.

lenben a' hűvesebb a' magosról aláfelé siet, és így annak örökös észrevehetetlen keverése vagyon.

Midőn a' megritkúlt meleg levegő felfelé törekszik, akár egész égöv alatt, mint p. o. az aequator alatt, akár pedig kissébb tájakból, tehát az a' hűvesebb levegőt más vidékekről oda tsalja, és úgy a' levegőnek többnyire földszint való vonását fogja okozni.

Hajnalban, vagy esthajnalban a' levegő hűvesre, vagy hidegre, vagy nedvesre azért változik, mivel a' magosabb hűvesebb levegő a' földszinére száll, és onnan a' melegebb levegő el távozik.

A' levegő' megzavart arányossága, mind a' hőségre, mind a' szárazságra nézve magát mindég helyre hozni, és kiegyengetni iparkodik.

A' levegőnek messze terjedő változása, legyenek azok akár szelek, akár esözések, soha sem kezdődnek földszint, hanem a' levegőnek magas, vagy legmagasabb tartományában. Ez által megbizonyodik az, hogy nem tsupán földi és helybeli okokból származnak illyes változások, hanem leginkább égi, és a' tsillagzatoknak helyheztetésétől eredt okokból.

Ugyan azért a' Barometrumok, és Manometrumok már több napokkal előbb a' magasabb levegőnek változásira mutatnak, midőn még nálunk a' földön annak semmi jelenségét sem látjuk.

Közönséges életbeli Angol szokások.

Angliában hol a' politikai szabadságot olly nagynak lenni mondják, az egyes tagokkal a' szokás, és illendőség igen tsűfűl bának. A' kit jobb modú házba ebédre hívnak, tetőtől talpig fekete selyem ruhába kell öltözködve lennie (harisnyában és czipőben), mellyre valójából, valamint Frackjának új-jából széles fodrú ingének ki kell látszatni, gallérjának feszessen kell állni; kesztyűje fehér vagy fekete, kalapja kerekded, vagy lapos. Szinte így kell a' Concert, és táncpalotákban megjelenni. Ezen szokást meg kell tartani, ha az ember falun valakinél látogatóban van. Ha a' fiú az apját, a' jóbarát barátját látogatja, egy hajszálnyit sem távozik el ezen szokástól. — Egészen másképp van, ha valaki regveli látogatását teszi. Ekkor barna Frackja, kék, vagy dióhéj színű nadrága, tsizmája, színes melyre valója, sárga kesztyűje, kerekded kalapja van. Ingének nints fodra, nyakravalója fekete, ha pedig fehér, igen gondatlanul legyen felkötve. A' szakála nints leborotválva. Így ül a' látogató a' kotsiban, az inas pedig a' szépen kimetszett látogató kártyával a' kapuhoz megy és azt hétszer egymásután megdörrenti. Ha az inas kevesebbszer zörget, vagy nem elég erőssen, a' látogatót nem tartják nemes embernek. Ha pedig regvel valaki fekete ruhában adja be kártyáját, falusi, neveletlen embernek tartják. — Egyik

Uraság újjonnan fogadott inasával ezen mód szerént reggeli látogatását megtette. Másnap inassa által egyik házba könyvet küld, hol előtte való nap Urának kártyáját beadta. Az inas, most is, mint előtte való nap hétszer megdörrentette a' kaput. Az ajtó megnyílik, az inas bejön, a' háznak minden szolgálái össze futnak, és kaczagnak. „Mi bajotok, kérdi az inas, megholondúltatok-é”? Ekkor elő áll az Udvari - Mester, és így szól hozzá: Uram! látom kend idegen ember, kendnek nints jussa annyiszor, és olly nagyon kopogtatni, mint egy Uraságnak. Kend, inas, tehát tsak egyszer zörgessen, a' Pósta kétszer, a' polgár háromszor, ha nagyon gazdag négyszer, az Uraságok hétszer, a' Lordok kilentyszer, ehez tartsa magát kend. -- Egy igen kegyes Dáma jó erkölcsű inassát tüstént el botsátá, mivel ötet úgy jelentette, mint a' polgár asszonyokat szokás jelenteni. Hogy Uraságnak tartsanak pénzednek, és ajánló leveleidnek kell lenni. Ezen fellül Báró, Gróf, vagy Marquis nevet kell felvenned, kotsidon czimer, hátul a' bakon pedig tarka liberias inas legyen.

Góthe és Schiller.

Nem régiben egy Olasz tudós, a' német nyelvről, és Literaturáról adott tanításiban ezen két híres Költőt eképpen charak-

terizálta: „Hi vallyon azon felette tsudált Göthe, kit a' Németek annyira bálványoznak? Minden ész, és ízlés nélkül való Barbarus, ki sem a' régi írókat nem ismeri, sem az újjabb időnek jobb Költőit. Mik az ő „Faust, és Götz von Berlichingen” színdarabjai? Nem valamelly iskolás deák költésének hordják e' bélyegét, minden jó ízlés nélkül? Hol ezen darabokban a' hihetőség, az illendőség, az időnek, és tételnek egyszerűsége? ha ő Horatiust, vagy Boileaut olvasta volna, illy szembetünő hibákat nem követett volna el. De így ezen Költő munkái Shakespearenak vad és rendetlen módjával, Voltairnek szemet és fület sértő módját magokba foglalják. — Német országnak második bálványozott Költője Schiller. Itt ott ugyan találhatni szép mondásokat az ő darabjaiban; de az egész szinte olly rend, törvény és ízlés nélkül való keverék, mint Göthének firkálásai; az erköltsel sok helyett rútul bánik, a' nemessebb érzéseket kéméltlenülül sértegeti, a' hitnek szentségét pedig lábbal tapodja: p. o. Maria Stuart Királynét a' játékszínen nyilyán áldoztattya”(!)

A p r ó s á g o k.

Abälard Péternek híres tudósnak, a' ki 1079-ben született, és meghalt 1142-ben sirjára különös Versek készíttettek, mellyekből ezeket közöljük:

Petrus amor Cleri, Petrus inquisitio veri,
Lingva salutaris, turbaeque lucerna scholaris.

Eloquii flos, consilii ros, ingenii cos
Grammaticae fons, Rhetoricae pons, ac Lo-
gicae mons.

Hinc abiit, sed non obiit, nec desiit esse.
Praeteriit, sed non periit, transivit ad esse.

Bizonyos Gavallér Brokmann Színját-
szót majd fél esztendeig mindég figyelmete-
sen nézte a' játékszínen, a' nélkül, hogy má-
sutt tsak egyszer is látta volna. Egyszer vele
véletlenül egy társaságban össze jött, 's mi-
dön figyelmetesen szemlélgette volna, végre
igy szólla hozzá: „Mondja meg kegyelmed,
hány személyből áll? Én a' theátromon na-
ponként más személyt láttam játszani, 's
most mind azoktól különbözik”. (Ennél job-
ban megdicsérni ötöt nem lehetett).

Rejtett szó.

Óra helyett szolgál falukon: ki ne vesd az
utólsó
Görbe betűt, mert úgy tsunya gyermeki szóra
találhatsz;
Másod részében élelmet télre tehetsz el,
Vissza felé mond ezt, 's játékká válik azonnal.

Kovács Tamás

J e g y z e t. Az 24-dik számbeli Rejtett
szó: Sas.

Szép Mesterségek.

Már több ízben emlékeztünk azon jó igyekezetről, melly Hazánknak elhalt, vagy élő nevezetes férjfiait még mostan talátható képekből rézre metszve kiadja. Ezen ditséretes, 's a' Nemzetnek ditsősségével közelebbről össze-kötötett szándéknak most újabb gyümöltsei jelentek meg, u. m. 1) A n t o n i u s V e r a n t i u s (V r a n c h i c h) Észtergomi Érsek, Magyar Országgi Primás, és Királyi Helytartónak Hépe a' Bétsi Tsász. Kir. Könyv-tárban lévő eredeti festés szerént. Ezen tudós, és híres Férjfiú született 1504-ben, Május 20-dikén, meghalt 1573-ban, Julius 21-kén. — 2) Csábrághi, és Szitnyai, K o h á r y F e r e n c z H e r c z e g M u r á n y' örökös, és Magyar Királyi Udvari Fő Cancellarius eleven képe szerént rajzoltatva. Született 1766-dikban Sept. 7-dikén. — 3) Ü r m é n y i Ü r m é n y i J ó ' s e f Státus Minister újabban igen szépen kidolgozott, és Ehrenreich által rézre metszett képe, mellynek

eredeti festése a' Magyar Kir. Universzitásnál találtatik. Született 1741-ben, meghalt 1825. Junius 8-kán. — Ezen képeket találhatni Eggenberger Könyv-árossnál, és Miller Szép Mesterségek Műveivel kereskedőnél.

Az Állatok' Szarvaik.

A' szarvas állatok' szarvaik, az állatok különbsége szerint a' főnek külömbféle tsontjaiból nőnek ki. Az ökörben és juhban a' homloktsontból; az egyszarvú Rhinocerosban orr-tsonthól, a' két szarvuban az egyik az orr-tsonthól, a' másik a' homlok-tsonthól. Némelly szarvas állatokban ugyan azon egy tsontból több szarvak nőnek ki, mint p. o. a' sok szarvu juhban a' homlok-tsonthól. Nem minden szarvak egyforma alkotásuak. Azon állatok szarvai, mellyek azokat nem változtatják, tsontforma alkotásuak: illyek az ökörnek, juhnak, ketskének, és az antilopának szarvai. Ezen állatokban a' homlok tsontnak külső színéből akkora forma domborodás emelkedik ki, mellynek ürege, a' homlok üregekkel özsze köttetésben van, és lassanként növén, állandó szarvakká válik. Ellenben azon állatok szarvai, mellyek azokat eszten-dönként változtatják, kemény forma alkotásuak, és bőrtokban vagynak elrejtve, mint p. o. a' szarvasok szarvai. Ezen szarvak belől nem üresek, mint az előbbieik, és a' homlok tsontnak különös domborúságából, mellye-

ket virág bokroknak hívnak, nőnek ki, és midőn esztendőnként változnak, szinte azon virágbokornál válnak el. Vagyon még a' szarvaknak különös neme, melly formájára, alkotására, és belső üregére nézve a' tsont forma szarvakhoz; de az által, hogy szinte bőrtok földi, a' szarú forma szarvakhoz hasonlít. Ezen nemet a' szarvaknak a' Giraffakban láthatni. Az Antilopák szarvai is némű néműképen ezekhez közelítenek. A' szarúforma szarvak változása különös tüneménye a' természetnek, ha meggondoljuk, melly rövid idő alatt megszűnik az üdült szarvaknak táplálása, midőn azokat az állatok elvetik, és ujjakat kapván, melly rövid idő alatt helyre állnak: p. o. egy vén szarvasnak $\frac{1}{4}$ mázsás szarvai tiz hét alatt végkép megnőnek, melly iszonyú tápláltatás kívántatik ehhez! Továbbá, ha meggondoljuk, hogy egy állati testnek egyik tagja egészen különös életet él, melly azon állat életétől, a' mellyen tenészik, egészen független: p. o. a' szarvas, élete rendszerint 70. esztendőre terjed: de szarvain tsak egyre; mert minden esztendőben egy ággal bojtossabb szarvat kap. — És mégis, a' szarvoknak ezen különös élete, az állat némelly egyéb tagjainak életével szoros összeköttetésben van különösen a' szarvasoknál a' nemzés tehetségével; mert ha a' szarvasnak nemző részei, vagy készakartva, vagy véletlenül megsértetnek, a' szarvaknak változása (a' sértés nagysága szerént) vagy végképen félbe szakad, vagy

igen híjánossan történik. Ezt Dr. Rich. Russel sokféle próbái bizonyítják, de, a' mi több, Dr. Paris, és Mellin tapasztalásai szerint, ha a' szarvasnak ujjonnan termett szarva megsértetik, a' hím állat terméketlené lesz. — A' szarvak képzésének különös tüneténye némelleyk szerint a' Nyulakban látszik. Mutogatnak t. i. némelley Museumokban (különösen Casselban, hoszsujtojtos szarvakat, mellyek nyulak fő koponyáikon termettek. Mondják, hogy kelet Indiában volnának; de hogy a' XVI. században Európában is lettek volna ilyen nyulak, az ujjabb természeti Tudósok szorossabb vizsgálataik szerint most tagadják, mindazáltal ezen szarvak öz szarvaknak lenni tapasztaltattak.

Cabbala.

Dessauban Richter, illy czimü munkájában. „A' Napkeletnek legrégiebb Religioi” ezen szónak értelmét ekkép fejtegeti. A' Cabbala szó titkos hagyományt jelent. Tanításainak fő czikkelyei e' következők: Semmiből semmi sem lehet. A' mit látanak, öröktől fogva van. De a' mi örök, nem lehet a' változó matéria, hanem tsupa lelki valóság. Nem egyéb Ensophnál (Istenség-nél) és minden belöle ömlött. A' kezdetbeli valóságból tiz fény sugarban ömlött ki minden, mellyek Sephirothnak (számoknak) hivattnak. Ezen kezdetbeli Sphérák formál-

ják, a' négy világot. Az 1-ső világ Aziluth, a' legtökéletesebb, mellyben tsak test nélkül való lelki valóságok lakoznak. A' 2-dik világ Briah, melly az előbbiből származott, hasonlít Plató Világlelkihez. A' 3 dik Jæziroh az angyalok világa. A' 4-dik Asia, a' szemfény vakításnak, tsalfaságnak, életnek halálnak világa.

Általlátszó festések.

Mind ez ideig, a' lögügyesebb festők is, tsak gyáván másolhatták a' nap sugárait, vagy a' hold fényét. Mostanában Koenig Úr Bernai Festő, feltalálta azon módot, melly által a' természetnek ezen tüneményeit igen elevenen lelehet rajzolni. Az ő módja abból áll, hogy az ő képeinek általlátszó (transparens) festést ad Koenig Úr illy módon a' Svaicznak valamelly gyönyörű vidéket festette le, a' napsugárainak alkonyodása korában. Képét a' nyilván való szemlélésre kitette, és mindazokat, kik azon felséges vidéket láták, megvallották, hogy a' természetet hivebben követni más mód szerint készült fejtéssel lehetetlen volna.

Új Puskák.

Londonban nyilvánvaló szemlélésre kitétetett egy egészen új készületű puska.

Ezen puskának hét tsöve van, és még sints olly nehéz, mint más közönséges puskák. A' középső tsönek hosszúsága olyan, mint rendszerént a' puskáké szokott lenni, a' többi hat, melly a' középsőt körülveszi, tsak három hüvelk hosszúságú. Mind a' hét tsövet meglehet tölteni, és egy rekesz által az elsüléstől megóvni; ellenben mind egyenként, mind egyszerre is ellehet őket sütni.

A' Sváb Konrád Tsászárnak kardvágása.

Midön a' kereszties háborúknak egyikében Balduin Fővezér Damaskra rohant, a' Száraczenusok dühössen ellenzették a' folyón való általkelését. A' Joanniták, és Templáriusok, kik az ütközet első sorában állottak már hátrálni kezdettek. Midön ezt meghallotta Konrád Tsászár, ki német seregeivel hatul volt, az ütközet rendein keresztül tört, és olly vitézül megvívott a' szeretsenyekkel, hogy azok megzavarodának. Ekkor neki futtat egy óriási Szeretseny, és a' Tsászárt kettős bajvívásra hívja. Konrád bár a' sereg ellenzette, elfogadta: Még ök küszködtek a' két sereg egymással szemközt megállott. A' kettős viadalnak hamar vége lett, mert Konrád úgy vágott a' Szeretsenynek vállába, hogy kardja azon, és hát gerinczein, és vékonyán keresztül futván, teste ketté oszlott.

Napoleon Betsület érzése.

Azt mondták némellyek, hogy Napoleon szándéka lett volna a' Világ' birása; de ő azt felelte erre: „Nem! Az én kinézésem arra czélozott, hogy a' francia Nemzetet nagyobbá tegyem más Nemzeteknél: de nem igyekeztem közönséges Monarchiát állítani. — Így p. o. nem volt akaratom az Alpeseken által hágni: hanem hajlandó voltam arra, hogy, ha még egy más fiam lesz, azt Olasz országi Királynak tegyem. Róma lett volna a' fő városa, és egész Olasz Ország, Nápoly, és Sicilia vele öszve kaptasoltatott volna. Muratnak ismét elkellett volna Nápolyt veszteni.

A' Párisi Újság.

Mikor Napoleon Elbát elhagyá; és Cannesbe jött (1815) egy Párisi Újság így kezdé levelét: „Bonaparténak pártütése”. Öt nappal ezután ezt mondja: „Bonaparte Generalis Grenoblébe bényomúlt”. — Egy nappal később: „Napoleon Lyonba bément”. És végre 20-dik nap után: „a' Tsászár a' Tuillériákba bément”. Így változnak a' történetek! Így a' szóllások!

Napoleon mint Pattantyús.

Napoleon boszongodik vala egy szünetlen reája tüzelő Anglus hajóra a' Bulonyi

likötöben. Egy azt mondá neki, hogy nem lehet rá vissza felelni, mert a' golyóbis nem ér el az ellenséges hajóig. Napoleon mindjárt gondolta, hogy azt a' töltésnek gyengesége, és kevés volta okozza; parantsolja tehát a' Pattantyúsoknak, hogy a' puskapornak mennyiségét megnagyobbítsák, és azt ő mérte ki. Bétöltöttek, de a' Pattantyúsok nem merték elűtni, mert félték, hogy széllyel pattan az ágyú: „Add ide a' kanótzot”! mondja Napoleon, fellobbantja az ágyút, és a' golyóbis az Anglus hajónak elejét elvitte.

A p r ó s á g.

Burmann Német Vers Költő magánosan éldegélt Berlinben, és végre elég nyomorúságosan. Ezt megtudta Karsné, a' kivel nagy haragban volt, 's mégis azt tselekedte, hogy jó baráti között segedelem pénzt gyűjtött, 's neki elküldötte. Burmanntól sokan azt várták, hogy, tudván kitől jön a' pénz, el nem fogadja; de ő elnevetvén magát, így szólla: „Noha ellenségemtől jön, tsak az ő boszújára is elfogadom, 's víg napokat élek belöle”.

R e j t e t t s z ó.

Ez testednek ügyes tagja,
Vitéz koszorút ez adja;
Vissza fordítva legény
Teszi kazal tetején.

J e g y z e t. Az 25-dik számbeli Rejtett szó: Kakas.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(27.)

A' Pozsonyban koronáztatott Királyok, és Királynék.

T. Gyurikovits György Úr Pozsony Városának érdemes Senátora, a' mostani Királyné Koronáztatása' Ünnepe't az által tette nevezetessé, hogy Pozsony városában koronáztatott Királyoknak, 's Királynéknak lajstromát rövideden kiadta. Ezen históriai emlékeztetést mi is kívántuk közleni e'képpen:

„Midőn 1530-dikban a' harmadik Országgyűlésen, mellyet I. Ferdinand Király Pozsonyban tartott, ezen város Buda helyett, mellyet nem sokára a' Törökök elfoglalának, az Ország Fő Városává neveztetett, a' Törvénynek 40-dik Czikkelye szerént; az óta kettőt kivéven, minden Diéták Pozsonyban tartattak. Ugyan ide tétetett által a' Királyok', és Királynék' koronáztatása is Székes-Fejérvárról. A' Királyok', és Királynék' koronáztatásának történeteit T. Tudós Kovachich Márton György Úr öszve szedte

1525-diktől — 1790, és folio formában ezen név alatt kiadta: „Solemnia inauguralia Principum utriusque Sexus, qui ex Augusta Stirpe Habsburgo — Austriaca Corona Apostolica in Reges Hungariae, Reginasque Periodo 3-ia redimiti sunt”.

1563-dikban Augustus 20-kán kezdődött Ország-gyűlése alkalmatosságával, Septemb. 8-dik napján I. Ferdinand Király első szülött fiját, II. Maximiliánt, Magyar Királynak megkoronáztatta. Ezen ünnepre a' Tsászár Bétsből a' Dunán jött le Pozsonyba. A' koronázatásnak rendében, és czeremoniájiban minden azon módon megtartatott, mint az előtt Székes - Fejérvárott szokásban vala (I. Istvánffy L. XXI. pag. 261.) Az új Királynak koronázásbeli tisztelet - ajándéka 35,082 forint, 57 pénzből állott.

1563-dikban Sept. 9-dikén megkoronázatott II. Maximilián Királynak Felesége Maria Királyné V. Károly Tsászárnak leánya.

1572-dikben Febr. 2-dik napján kezdődött Ország-gyűlésén Magyar Országnek Rendei kérték Maximilián Királyt, hogy legidősbb fiját Rudolfot maga következőjévé nevezze ki, és őtet a' Magyar Országi dolgoknak folytatására fordítsa; mind a' kettőt megigéré a' Király, és e' végből még azt is, hogy a' szükséges készületeknek végbe menetelével a' fiját azon esztendőben Pozsonyban megkoronáztatja. Ezen koronázásbeli Diéta ugyan 1572-dikben Sept. 8-dikán kezdődött, és a' koronázás Sept. 25 dikén

végbe ment. Temérdek sokaság gyűlt össze ezen pompás ünnepre, és kiváltképpen sok Fő idegenek; e' végből az Udvar maga buzdította a' Magyar Magnásokat, hogy minél nagyobb pompával jelenjenek meg. Ezen Ország-gyűlésében különösen gondoskodtak a' Magyar Ország' Rendei, hogy újabb Törvények által régi szabadságaikat megerősítsék. Koronázásbeli ajándékul 1 forintot ajánlanak egy egész helytől, úgy hogy ezen forintot két ízben tartozzanak lefizetni. Ekkor Pozsony Vármegye 3,702 portákat, vagy is helyeket számlált.

1608-dikban Novemb. 19-dikén Forgács Ferencz Kardinális, és Eztergomi Érsek által koronáztatott meg II. Mátyás kimondhatatlan nagy pompával. Ekkor az végeztetett: hogy az Országnak Koronája jövendőben a' Pozsonyi Várban tartassék, és Korona őrzőknek Révay Péter, és Pálffy István nevezettek.

1615-dikban Mart. 25-dikén koronáztatott meg Anna Királyné II. Mátyás Királynak felesége, és Ferdinand Austriai Fő Hercegnek Tyroli Grófnak leánya. Ezen Ország-gyűlése kezdődött Febr. 24-dikén, és végződött Aprilis 12-dikén. Úgy látszik, hogy a' Királynéknak adandó koronázásbeli ajándék Anna Királyné koronázásával kezdődött.

(Folytatása következik.)

Asszonyi Szépség, és Szemérmesség.

Gvaldrada a' maga idejében legszebb Leányzó vala Florentziában, Bellincione Bartinak leánya a' Revignani Nemzetségből, melly a' Városnak legrégebb familiáji közé tartozott. Történt egykor, hogy 4-dik Otto Tsászár jelenlétében igen számos Nemes Vitézek és Fő Asszonyok gyűlnének öszve Florentziában a' Sz. János estvéjén történni szokott tüzi játéokra; szemébe tűnt a' Tsászárnak a' leányzónak ritka szépsége, és kelleme, 's rendkívül való benyomást tett rajta; a' mint kérdi, hogy kitsoda? azt feleli az Attya, ki éppen a' Tsászár mellett áll vala, hangosan a' gyülekezet előtt: „Az egy embernek leánya, a' ki nem kíván többet, hanem hogy Ő Felsége megtsókolja”. — Az Attyának ezen szavára elpirúlt az ártatlan Szüz, és félig fájdalmasan azt mondja: „Hérlek Atyám! ne légy olly szabados kívánságoddal, melly engemet megszegyenit; tudnod kellene, hogy engem semmi férjfi meg nem tsókol, a' ki nem valóságos férjem”. Tsudákozott a' Tsászár a' fiatal leányzónak olly szemérmes, és okos beszédén, és azonnal elő szöllítja egy Guido nevű Báróját, és azt parantsolá neki, hogy ezen Kisasszonyt feleségül vegye, a' kivel ő házasságbeli adományúl a' Cassentini földét, és Romannyának egy részét fogja adni. Egyszer'smind ötet is Gróffá tette, 's

ettől származik a' Guido Grófok' Nemzet-
sége.

Xenocrates Philosophus.

Ezen nevezetes férjfiú Kristus születése előtt 404. tájban élt; Chalcedonban született, 's onnan Athenába jöve olly végből, hogy Platót hallhassa. Nem látszott ugyan igen éles elméjünek, is könnyű megfogásúnak; de annyival nagyobb volt a' Böltseségre való vágyódása, a' tanulásra való kedve, 's ugyan e' miatt olly nagy volt a' szorgalmatossága is, hogy a' természet' akadályait szerentsé-
sen meggyőzte. Plato után Speusippus, ezután pedig Xenocrates következett az Akademiában, mint fő tanító bölt. Az ő characterre komor volt, sőt boszús, és kedvetlen; de az ő embersége 's igazság' szeretete az ő erköltsi jóságát közönségesen tiszteletes-
sé tette, úgy hogy az Athenai előljárók minden polgárok között ötöt megkülömböz-
tetvén, az ő puszta szóbeli állítását annyiba vették, mint másoknak esküvését, és mondásának igazságáról soha nem kételked-
tek. Az ő erős szívűsége, és állhatatossága megegyezett egyéb erköltseivel; ennek példáját adta, midőn Dionysius Syracusai Tyrannus azzal fenyegetődött, hogy Platónak fejét véteti: ezt hallván Xenocrates, így szólla: „Ha ezt akarná, előbb az én feje-
met vágassa le”. — Az Athena-béliek egyszer

Macedóniai Fülöphöz , másszor Antipaterhez küldék Követül. Sem egyik, sem másik Király nem bírhatta reá, hogy magát pénzzel megvesztegettetni engedje, ő olly takarékosan élt, hogy gazdagságra nem volt szüksége; ezt N. Sándornak is megbizonyította, a' ki hajlandó lévén a' nagy tudományú Férjfiakat nagy ajándékokkal megbetsülni, egyszer Xenocratesnek 50 talentumot küldé. A' Philosophus küldötteit igen bárátságosan fogadá, és őket magához ebédre hívá; a' vendéglés igen takarékos vala: más nap tehát, midön ötet kérdeznék a' küldöttek, hol tegyék le az 50 talentumokat, melyeket számára hozának? — Erre ő így felele: „Nem vettetek-e észre a' tegnapi kis ebédről, hogy nekem pénzre szükségem nintsen”? — Mindazáltal, ne hogy a' Király' kegyelmét tellyesen megvetni látszassék, 30 minát elfogadott. De éppen ezen pénz megvetés ötet olly szegénységre hozta, hogy az árendásoknak az idegenek által fizettetni szokott adót le nem tehetette. Ezek tehát ötet rabszolgának eladák; de Lycurgus szószóló ötet kiváltotta, és szabadságba helyeztette. Xenocrates élet-regulái között fő állítás volt az: „Hogy az igaz Philosophus önként teszi azt, a' mit mások a' törvénytől, és büntetéstől való félelemből tesznek. — Xenocrates az Athenabelieknek az által kimondhatatlan nagy hasznokra volt, hogy minden erejével azon igyekezett, hogy az

ifjúság között terjedő erköltsi megromlást gátolja, és kírtsa.

La Peyrouse elvesztének igaz helye.

Nem rég érkezett Párizsba Manby Admirális, ez hozta bizonyos híret, hol veszett legyen el La Peyrouse? a' ki harmincz egy-néhány esztendőök előtt új felfödözésekre küldetvén, úgy eltűnt, hogy sem ő róla sem számos kísérőiről bizonyost nem lehetett tudni. Előbbi útazásai ezen jeles Férfiúnak igen tanúságosan le vannak írva, és kinyomtatva, de utolsó fordúlása, és halálának helye mind eddig tudva nem volt. Manby Úr úgy adja elő, hogy bizonyos Anglus Czethal halászó nem rég megfordult Új-Kaledónia, és Új-Ginea-között. Itt mint egy a' két sziget közt lévő távulságnak közepette egy alacsony szigetet talált, melly tsupa köfalakkal volt körül vétetve. Midőn ott kikötne, a' szigetnek lakosi látogatására menének. A' csoportnak Feje, és Vezére, mint egy ötven esztendős ember volt, és a' mit az Anglusok álmélkodva néztek, a' fülében Szent Lajos Vitézi Rendének Keresztje lógott függöképen. Némellyeknek az ő kísérői között kardjok volt, mellyeken Párizs Várossának neve vala bemetzve, voltak többen, kiknél XVI-dik Lajos képével bélyegezett Medályok valának. Az Anglusok nem tit-

kolhatták el tsudálkozásokat, hanem kérde-
 zék a' lakosokat: miként jutottak ezen jó-
 szágokhoz? A' Vezér így felelt: gyermek
 koromba igen erős szélvész egy nagy hajót
 hajtott köszikláinkhoz, és azt úgy öszve zú-
 zta, hogy a' hajón lévők mindnyájan el vesz-
 tek, hanem a' víznek ereje némelly ládákat
 a' partra hajtott, 's azokban találtuk mind
 ezen jószágokat, és az én függömet is. —
 Manby Admirális, a' ki a' Világ körül útaza,
 maga tapasztalásából is azt bizonyítja: hogy
 azon Medályokból, mellyeket La Peyrouse
 a' Kaliforniai lakosok között kiosztogata,
 többeket szemeivel látott. — Az Anglusok
 megszerezték a' sziget lakosítól azon Szent
 Lajos Keresztjét, és Európába mint ritkasá-
 got hozzák. — A' Francia Országló-szék
 tulajdonává fogja tenni ezen keresztet, és
 a' mint mondják, Manby Admirálist vele
 megajándékozni, a' ki ama híres Francia
 utazóról, 's annak szomorú haláláról bizo-
 nyos hírt hozza.

M e s e.

Láthatod, noha ő semmi testtel nem bír,
 Mozoghat, bár soha lábokkal sem is bír;
 Nála nélkül test ellehet:
 De ő test nélkül nem lehet.

J e g y z e t. Az 26-dik számbeli Rejtett
 szó: Kar.

H a s z n ó s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(28.)

A' Pozsonyban koronáztatott Kirá-
lyok, és Királynék.

(Folytatása.)

1618-ban koronáztatott meg II. Ferdi-
nand Károly Austriai Fő Hgnek, és Stájer
Országi Hgnek, nem külömbben Máriának
Szavariai Albert Hg. leányának fija. Ezen
koronázás Junius 1-ső napján ment végbe.
A' Király különös esküvés formája szerint
esküdött fel, melly Kovachichnak fellyebb
említett munkájában 74-dik levélen, és Ka-
tona Historiájában megtaláltatik.

1658-ban tartatott Ország-gyűlésén szó-
ba jött Anna Királynének III. Ferdinand Ki-
rály feleségének, és III. Fülöp Spanyol
Király leányának koronáztatása. Ebben mind-
járt megegyeztek az Ország' Rendei, 's ugyan
azért Febr. 14-kén végbe is vitetett Lósy
Imre, Esztergomi Érsek, és Jakusits György
Veszprémi Püspök által.

1646-ban Aug. 24-dikére volt rendeltetve az Ország-gyűlése. Ebben a' Protestansoknak vallásbeli szabadság engedtetvén, ők valának az elsők, kik IV. Ferdinándnak III. Ferdinánd' legidősbb fíjának megkoronáztatását ajánlották az Ország Rendeinek: ezen Ország-gyűlésére III. Ferdinánd Tsászár maga helyett Commissariusokat küldött, u. m. Gróf Schliek Henriket, az Udvari Hadi Tanátsnak Elölülőjét, Gróf Ungnad Danielt az Udvari Kamara' Vice Praesesét, továbbá Slavata, Kurtis, és Pukheim Grófokat. Ezen Commissariusok által, az Ország' Rendei mindnyájan megegyezvén, III. Ferdinand Királytól kérték: hogy fíját, a' ki még nem volt 14 esztendőös, a' Királyságban leendő örökösének megkoronáztatni engedné. Ő megegyezett az Ország' kívánságával, és a' koronázás Diétája 1647. Junius 23-dikára rendeltetett. Más nap mindjárt a' Korona-örökös különös Diploma által bátorságossá tette az Ország' Rendeit régi Jusaiknak, és szabadságaiknak megtartásáról, erre Junius 26-kán végbe ment a' Koronázás, és Junius 27-kén a' Király megerősítette a' 155 Czikkelyből álló Törvényt, és evvel az Ország-gyűlést bérekesztette.

1655-dikben Januar. 24-dikére rendeltetett Ország-gyűlésében két nevezetes koronázás ment végbe. Az egyik ugyan Eleonóra Tsászárné, és Királyné koronáztatása, a' ki Mantuai Károly Hgnek leánya vala, és III. Ferdinánd' Királynak harmadik felesé-

ge. Ezen koronázás Junius 6-kán ment végbe. — Második volt Leopold Hgnek III. Ferdinand második fijának koronáztatása; mivel IV. Ferdinánd 1054-ben Julius 10 kén megholt. Ezen Ország gyűlése Julius 3-kán 115 Törvény czikkelyeknek megerősítésével végződött.

1087-dik October 18-dikára volt rendeltetve az Ország-gyűlése, mellyben I. Leopold Tsászárnak és Királynak Jó'sef fija, a' ki tsak 9 esztendős vala, Magyar Ország-nak örökösödő Királyává nevezetvén, December 9-kén megkoronáztatott.

1712-ben Apr. 3-dik napjára volt kihirdetve a' Diéta, melly alatt megjelent Spanyol Országból Károly Hg, és Május 10-kén Pozsonyba érkezvén, koronáztatása előtt Május 21-kén a' Bátorságosító Diplomát az Ország Jussaira, és szabadságaira nézve kiadta, és más nap megkoronáztatott. Ezen Király a' M. Orzági Királyok' sorában III-diknak, a' Tsászárok sorában VI-diknak nevezetik.

1714-dikben III. Károly Király Julius 14-kén kiadott meghívó levele által M. Ország' Rendeit Sept. 8-dik napjára gyűjtötte egybe, Erzsébetnek az ő Hitvesének Braunschweig-Lüneburg Lajos Rudolf leányának megkoronáztatására. Ez October 18-dikán ment végbe. Ezen koronázás alkalmatosságával Otto Jó'sef Veszprémi Püspök a' Wolkra Grófok nemzetségéből kétségbe hozta az Esztergomi Érseknek azon jussát, hogy tsak

ő koronázhatná és kenhetné fel a' Királynét. A' kétséges kérdés úgy igazítottatott el: hogy az Érsek Christian August a' Szász Herczegi Nemzetségből a' Királynénak jobb vállára tenné a' régi szokás szerént a' Országnek koronáját; a' Veszprémi Püspök pedig egy drága házi Koronát tenne a' fejére (l. Disquisitio de Jure coronandarum Reginarum Hung.)

1741-ben Junius 25-kén koronáztatott meg ugyan a' Pozsonyi Diéta alatt Mária Therézia VI. Károly Tsászárnak leánya, és I. Ferencz Lotharingyai, és Toscanai Herczegnek felesége, de az ő koronáztatása nem úgy ment végbe, mint a' Királynéké, hanem úgy mint a' Királyoké; mivel már az előbbeni Diétákon a' Királyi Koronának örökösödése a' leány ágra is kiterjesztetett. — Ezen koronázáson nem volt jelen egyéb külföldi Hatalmasságoknak Követe, hanem tsak a' Pápa' Nunciusa, és a' Velencei Republicának Követe. Európának tsak nem fele villongásban és háborúban vala Maria The-reziával, noha az a' Pragmatica Sanctiót nagy áldozatokkal szerezte meg. Ezen kétes állapotban különösen kitetszett a' magyar nagy lelkűség, és vitézség: mert az Ország' Rendei látván a' Királynénak szorongattatásait, és szükségeinek könyves szemmel való előadatását, egy szívvel lélekkel felkiáltának: „Haljunk meg a' mi Királyunkért“! Ezen nagy elszánáshoz képest M. Ország nagy hadi erőt állított, és a' Királynét thró-

nusában megtartván az Austriai Házat mintegy újra fundálta. A' koronázásbéli ajándék 100,000 forintból áll; a' koronázásra vert emlék-pénzen látszik a' M. Koróna ezen írással: „Maria Theresia in Regem Hungariae coronata Posonii 25. Jun. 1741.“ A' másik oldalán két Oroszlány tartja M. Országának kettős czimerét, 's illy körül írás vagyon: „Justitia, et Clementia.“

(Bérekesztése következik.)

Dümurié, és Taubenhaim.

Taubenhaim Dreszdai Minister találkozott egy estve Dümurié Francia Generálissal a' Dreszdai útszán, mikor ez a' Francia armádától valami dologban ide jött vala. Dumourier meg nem ismerte a' Ministert, mind az alkonyodás miatt, mind azért, mivel Taubenhaim is ruhájába hévonta vala magát; de ez azonnal rá ismért a' Francia Generálisra. — Dumourier megszóllítja Taubenhaimot: „Barátom! nem mondhatná meg nékem, hol lakik N** Úr?“ — Igen is, felel Taubenhaim, messze kün a' külső városban lakik; nekem épen arra van menetelem, el vezetem oda az Urat.

Megelégedett ezzel Dumourier, és Taubenhaim el vezette ötet a' bizonyos helyig; 's mikor Taubenhaim a' keresett házat megmutatá, mondja Dumourier: „Köszönöm, édes Barátom!“ 's nyúl az erszénnyébe, és

ád a' Ministernek, mint kalauzának egy tallért. Taubenheim elveszi a' pénzt, és mondja: „Úgy tetszik, hogy nem ismer engem a' Generális Úr, én Taubenheim Minister vagyok; de még is ezen tallért megtartom; mert collectát gyűjtök egy szegény Familiának felsegállítására, melly a' Francziák miatt nyomorúságra jutott“

A' Himlőnek ellenzése.

Serres Doctor Párisban de la Pitié Ispitályban különös módot talált a' himlő kiütésének gátlására. Ezen mód abból áll: hogy a' himlő-hólyagokat szalpeter-savanyos ezüsstel kietesse, vagy is kipáczolja. Ez által mind a' Tudomány, mind az Emberiség vég nélkül sokat nyerhet; kiváltképpen most, mivel az egyesült Amerikai Státusokban, és az Atilla szigetekben olly mérges erejű himlők támadtak, mellyek ellen sem a' tén-himlőnek, sem a' közönséges természeti himlőnek beójtása nem óltalmazhatja az embereket.

Meteorologiai Jegyzések.

Ha az ég sok időig tiszta volt, és megváltozván felhősödni kezd, tehát a' befőlhősödés a' levegőnek legfelsőbb részeiben történik, ha a' szél vonása fen, és alatt egyforma volt.

Ha a' magas levegőben déli szelek támadtak, midőn földszint még keleti, nyugoti, vagy éjszaki szelek fúvnak, tehát a' Barometrumban a' kényeső leesik; ellenkező esetben pedig fellyebb szál. Hasonlóképen fellyebb száll, midőn a' déli, vagy nyugoti szél, éjszakivá vagy keletivé akar változni; az ellenkező esetben pedig leesik.

Legmagasabb állása van a' kényesőnek a' Barometrumban éjszaki szélkor; kevesebbé magas keletikor; még kevesebbé nyugotikor; legkevesebbé déli szélkor; úgy szinte déli, vagy délnyugoti fergetegkor.

A' Holdnak, és napnak a' földhöz való nagy és legnagyobb közelítése a' Barometrumnak mély állását okozza; ellenben az ő távulságok annak magas állását. Ha még ezen Planéta-állásokhoz a' mondott szelek ütődnek, tehát a' Barometrum a' szerént vagy igen magasán, vagy igen mélyen fog állni.

A' Barometrum közép állása a' nyári évszak alatt, a' nap állása részéről sokkal magasabb, mint a' Barometrum közép állása a' téli időben.

Úgy szinte az őszi évszakasz alatt a' Barometrum közép állása magasabb, mint télen, ellenben alacsonyabb mint nyáron.

A' Barometrum közép állása a' tavaszra nézve ismét magasabb, mint a' Barometrum közép állása a' télre nézve; és alacsonyabb, mint nyári, vagy őszi időben.

Ellenkezőt csak akkor tapasztalunk, ha rendkívül való tartós szelek uralkodnak, vagy a' Planétáknak állása változik.

Mennél több Planéták lebegnek az Aequatortól éjszakra, a' szelek annál inkább éjszakiakra változnak, és a' kényeső a' Barometrumban magasabbra emelkedik.

Ellenben mennél inkább lebegnek a' Planéták délre az Aequatortól, a' szelek vonása annál inkább délre változik, és a' Barometrum alább száll.

Sok délre lebegő Planéták, a' Barometrumnak őszi, és téli időbeli mély állását, a' feltámadott déli szelek által, még mélyebbé tehetik, úgy szinte a' Barometrumnak nyári, és tavaszi magas állását, az említett szelek által alább szállíthatják.

Tapasztalás bizonyítja: hogy nedves esztendőkben, és nedves évszakokban a' Barometrum közép állása magasabb, mint száraz esztendőkben, és száraz esztendő szakokban. Ezen különösség az uralkodó szelektől támad.

Rejtett szó.

Tsak lábbal tapodják Pesten

Megnyújtva a' fejemet;

Lábam a' szép természetten

Nem hagy semmi kellemet:

Tedd öszve mind a' kettőt,

'S mindenre találsz kötöt.

Kováts Tamás.

Jegyzet. Az 27-dik számbeli Mese:
Árnyék.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(29.)

A' Pozsonyban koronáztatott Királyok, és Királynék.

(Bérekesztése.)

1790-dikben November 25-kén ment végbe II Leopold Tsászárnak Magyar Ország Királyaá koronáztatása, mellynek különös díszére vált Ferdinand Nápolyi Királynak jelenléte; a' Magyar történetekben pedig annyiból is jelessé lett, hogy ezen Felséges Vendégnek jelen létét örökösíteni kívánván Magyar Ország' Rendei különös emlékeztető pénzt verettek, mellyet a' Király', és Nemzet' nevében nagy emlékezetű Gróf Szécsényi Ferencz Nápolyban mutatott bé Felséges Ferdinand Királynak. Ezen koronázás' ünneplését különösen leírta Schauf János, és Leopold Királynak képével ékesítvén, az Ország' koronájának, 's a' Királyi jeleknek, az emlékeztető pénzeknek, a' Pozsonyi fegyveres Polgárok kompániáinak, és Pozsony városának rajzolataival, negyed réthen 1790. kiadta.

1808-ban Sept. 7-dik napján koronáztatott meg Maria Ludovica a' mostan uralkodó Felséges Királyunknak harmadik Hitvесе, és az Ő Nagy Bátyjának Ferdinand Fő Herczegnek leánya, kinek emlékeztető pénzére ezen jel mondás van téve a' lilium-szál alá: „Recte et candide”. A' koronázásbeli ajándék 50,000 aranyból állott. Az ünnepnek leírása hőven megtaláltatik az 1808-dik Ország-gyűlésének Napló könyvében.

Mostan, úgy mint 1825-dikben Sept. 25-dik napján az egész Nemzet köz örömére fényes pompával koronáztatott meg Carolina Augusta Felséges Asszonyunk, Felséges I. Ferencz Királyunknak negyedik Hitvесе, és Max. Jósef Felséges Bajor Királynak leánya. Koronázásbeli ajándéka 50,000 Hörmöczi aranyból állott, melly Nemzeti ünnepnek leírása Újság leveleinkben közöltek.

A' Franczia Constitutiók.

Semmi Nemzetnek nem volt olly rövid idő alatt annyiféle Constitutiója, mint a' Francziának; ugyanis a' régít elhallgatván az első 1791. Sept. 10-kétől fogva tartott 1 esztendeig 10 hónapig, és 27 napig — A' második 1793. Aug. 10-kétől fogva tartott 2 esztendeig, 1 hónapig, 13 napig. — A' harmadik 1795. Sept. 23-kától kezdve tartott 4 eszt. 2 hónapig, 20 napig. — A' ne-

gyedik 1799. Decemb. 13-kától fogva tartott 2 eszt. 7 hónapig, 21 napig. — Az ötödik 1802. Aug. 2-kától fogva tartott 1 eszt. 9 hónapig, 14 napig. — A' hatodik 1804. Május 18-kától fogva tartott 9 eszt. 10 hónapig, 15 napig. — A' hetedik 1814 Apr. 1-ső napjától fogva tart. —

A' Francia Constitutiónak ezen sokféle változásait részint az elmúlt zavaros idők' mostoha környülállásainak, részint a' Nemzet' állhatatlan characterének, és változó természetének lehet tulajdonítani. (Mennyivel állandóbb ennél a' Magyar Nemzetnek mind characterere, mind Constitutiója, melly már ezer esztendőhöz közelget!)

Magát meghólnak képzelő.

Egy nemes ember olly elámulásba esett, hogy ő valóban azt hitte, hogy meg van halva, és barátinak semmi kérései nem voltak olly foganatosok, hogy valamit evett volna, mert elhitette magával, hogy az étel a' hólnak semmit sem használ. Végre barátai által látták, hogy neki valóban meg kell halni az étlenség miatt; mert már 7 nap koplalt vala. Hogy tehát a' beteget bolond hagymázából kivegyék, illy furtsaságot gondoltak ki. Az ő megsetétetett szobájába béküldöttek egy víg, 's egészen halott ruhába öltözött fiút, a' ki ételt és italt vivén bé magával, jó ízűen enni kezdett. A' beteg

egy gyertya sugárnál meglátta ezt, és kérde: hogy ő mitsoda, és mit akar? „Mi halottak vagyunk”, felel ez. „Hát esznek a’ halottak is”? kérde amaz. „Igen is, mond ez, és ha kend is közünkbe üll, meglátja, milly jól esik”. Felugrik erre amaz az ágyából, és jól esznek ketten. Rövid idő múlva elaltatja a’ beteget az álompor, mellyet az ételébe kevertek, és midőn felébredt, már többé nem tartotta magát holtnak.

Spanyol Theátrum.

A’ Spanyolok a’ Poëzisnek minden ágában híres költeményekkel birnak: különösen nevezetesek az ő Theátrumi darabjaik, és theátrumi íróik. Az utóbbiak között Lopez de Vega, Calderon de Barca, és Carpio leginkább bővítették a’ Spanyol szép Literaturát. Lopez egyedül 300 nyomtatott, és mintegy 600 kéziratban lévő theátrumi darabot hagyott. Alig volt a’ föld hátán termékenyebb toll az övénel. A’ Criticusok felszámolása szerint az ő munkáit esztenihez mérvén, éltének mindegyik napjára születésétől fogva holta napjáig, öt nyomtatott árkus jön. A’ másik termékeny író Calderon volt, kinek munkáiból Baretti tíz Quartantokat (negyedrébéli köteteket) birt, mellyek 130 komédiát foglaltak magokban, ezeken fellül más hat kötetet, mellyekben mintegy 100 Autos Sacramentales

volt, melly a' Tragi-komédiának valamely neme. Ezekben a' Spanyolok, és Portugalusok rendkívül gyönyörködnek. Az Autosokban az egyházi, és világi képzőletek tsudálatossan össze kevertetnek. Az Allegorikai személyek között pogány istenségek, Próféták, Szentek, Angyalok, Ördögök, a' Szűz Mária, és néha maga a' Megváltó is előfordúl. Az Autosokat Prologus gyanánt az úgy nevezetett Loa előzi meg, melly néha egy különös Dráma, de többnyire tsak az Autosba való bévezetés. Az előadásnak könnyebb megfogása végett ide iktatjuk Calderon egyik híres Autosának személyeit: Loa: A' Hit, asszonyi személy. — A' Hír. — Az Itélet, férfiú. — Theologia — Jurisprudencia — Philosophia — Medicina. — A' Természet — Musikusok mind a' két nemből. — Autos Sacramentales: Az Elmésség, férfi személy. — A' Gondolat, tébolyodott ember. — A' pogány Hit, utálatos asszonyi Személy. — A' Sinagoga, rút asszonyi Személy. — Az Isten-tagadás, férfi szörnyeteg. — Sz. Pál Apostol. — A' kereszttség, deli gyermek. — A' Gyónás, asszonyi személy. — Egyházi szolgálat, férfi. — A' Házasság, férfi. — A' természet törvénye, asszony. — Az írott törvény, asszony. — A' kegyelem, asszony. — Az illyes Autosokban többnyire asszonyi személyek fordulnak elő, mivel ezekelőtt Spanyol országban férfinak nem volt szabad a' játékszinre fellépni, és a' férfi személyeket is asszonyoknak kelle-

tett játszani. — Ezen előadott egyházi Loasoktól különböznek a' világi Loasok, mellyek a' Királyi ünnepi napokon szoktak előadani. Calderonnak II. Károly Király névnapjára szerzett Loasában a' személyek között : egy Phönix , egy Sas , egy Páva , a' 12 hónapok , és a' zodiakusnak 12 jegyei vagynak. — Az Irók minden Drámáikat la gran Comedia, vagy Comedia famosa-nak szokták nevezni, akármelly parányik legyenek bár. — Az egyházi személyeknek a' Spanyol theátrumban különös rekesztett ülléseik vagynak, a' Szerzeteseknek is szabad a' játékszínt meglátogatni. A' Spanyoloknak az említett Theátrumi darabjaikon kívül még más darabjaik is vagynak u. m. az úgy neveztetett Saineté, Entremes, és Mocigangas, mellyek tsupa Bohókodások, és többnyire, a' Tragödiák, Comédiák, és Autosok után adatnak. Többnyire két asszony, és két férfi személy játszik bennök, és mennél nevetségesebbek, annál jobban tetszenek a' nézőknek. Többnyire Satirákat foglalnak magokban, és az éneket, declamatióval felváltva szokták adni, végezetökkel közönséges hahota, és muzsika zendülés támad. Sokszor Czigány asszonyokat is szoktak felfogadni, hogy annál több bohókodást adhassanak. — Madridban két nagy Theátrum vagyon, mellyek a' felosztásokra nézve minden egyéb Theátrumoktól nagyon különböznek. Részeik e' következők: **El Platjo** (Parterre) tsupán a' férfiak

számára, a' legalábbvaló népségből. — La Luneta, melly a' muzsika Kar, és Parterre között lévő elrekesztett hely nagyobb tekintetű személyek számára. — Las Gradás, így hívatnak egynéhány sor garáditsok, mellyek a' Lunetát, és Platiót körül veszik. Ezen hely is jobb sorsbeli emberek számára vagyon: — La Caza a' Galeria tsupán közrendű asszonyok számára. — Tartulia az előbbi fölött lévő Galeria, kevert nép számára. — Los Aposentos, két sor Logek fő rendűek számára, mellyekben az asszonyok férfiakkal egyetemben ülnek. — Los Aloseros a' Gradásokkal egy sorban lévő Logek, mellyekben a' Policzianak fő Tisztjei ülnek.

A' hazát szerető Tanácsosok.

IV. Alfons Portugalliai Király ország-lásának kezdetét az igen kedvelt vadászatban tölti vala. Egy napon az Ország dolgaiban öszve gyűlt Tanácsosainak hosszabban elbeszélé egy nevezetes vadászatnak történeteit, melly négy hétig tartott. A' Tanácsosok erre boszorkodván, felállanak, és egyik így szólla: „Uram! nekünk kötelességünk a' Portugalliai Királyt tanácsainkkal támogatni, de nem az ő vadász történeteit hallgatni”. A' többi Tanácsosok szabadon szemére hányták, hogy az Orzáglás dolgaiban melly tunya, és népének böldogsága

melly kevésbé fekszik szíven; hozzá tették még azt is; hogyha meg nem jobbitja magát, más Királyt keresnek magoknak. Alfons bosszúsan kimene, de rövid idő múlva tsendesen vissza jöve, és szelíden így szólla Tanácsosihoz: „Érzem szemrehányástoknak igazságát; de ezután nem leszek Alfons vadász, hanem Alfons Király.

A p r ó s á g o k.

Yorkban olly nagy muzsika ünneplés tartatott, mellyre 21,562 biléteket osztottak ki: ezekért bejött 20,200 font Sterling, és a' költségeken fellyül megmaradott 9,000 font Sterling.

A' Sussexi partoknál Napoleon kiszállása ellen 91 tornyokat építettek, mellyek 900,000 font Sterlingbe kerülének. Most ezen tornyokat a' vámosok számára alkalmaztatják.

R e j t e t t s z ó .

Egy hím állatban fognak neve, 's árthat is
azzal:

M ha előtte vagyon, nemzeti névre találsz.

J e g y z e t . Az 28-dik számbeli Rejtett szó: Rötél, kő, tél.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(30.)

E p i g r a m m á k.

A' Fa, és a' Nedvesség.

Nedvességre vagon fának szüksége, hogy
 éljen,
 Az nélkül kiaszik, 's törzsöke tüzre való,
 Hogyha felette vizes-megfog rothadni bizonyal:

Sok közt legjobb azt tartani, a' mi közép.

A' C s e m e t e.

Hogy ha gyümölcsöt akarsz csemetédrül szedni
 jövőben,
 Tisztítsd gyakrabban, 's önts gyökerére
 vizet;
 Mert ha magára hagyod, vagy időnek előtte
 ki szárad,
 Vagy ha gyümölcsöt adand, nem leszen annak
 ize.

A' H ö s.

Harczba repül a' Hős, hogy védje szerette Ha-
 záját,
 'S a' maga jussaitul senki ne fossza meg azt.

Nem Hős, czégéres lator az, ki azért feni
kardját,
Hogy vérontással hirre emelje nevét.

A' H i t.

Szükséges nagyon, embernek hogy biggyen
az ember ;

Eggyütt, ez nélkül, nem lehet élni sehogy'.
A' ki tudós, 's igaz embernek nem hinne, bo-
lond az :

Hát ki az Istennek sem hiszen az mi? dühös.

A' R e m é n y s é g.

A' nyomorúsággal küzdöt biztatja Reménység,
Hajnala, hogy nyílik még valahára talán.
Békén élni szeretsz? ne reméllj soha többet
ez egynél :

„Mostani sorsomnál sorsom alábbra mehet”.

A' S z e r e t e t.

Állati ösztöntül szeretet soha tiszta egészen
Nem lehet állatban, bár okos állat is az.
A' szeretetben ugyan van sok szép példa; de
még is

Önszeretet nélkül, szóljon az, a' ki szeret.

C—r.

A' Gázzal való kivilágosításnak ki-
terjedése.

Lebon Fülöp Francia, találta fel 1799-
dik esztendőben a' faszénből készített Gázzal
való világítást. Lebon titkon tartotta tuda-
mányát, de ugyan akkor J. A. Winzler, né-

met születésü, feltalálta. Ez gázzal világító lámpását először Bétsben mutogatta, hol avval több próbákat tettek. A' többi között Ausztriában téglá égetésre kezdék használni. A' gáz ekkorában kevés hasznot ígért, míg az Anglusok köszéből nem kezdék készíteni, és a' gázzal való világosítást nagyban nem üzek. Tüstént London, és Angliának több más városi, és sok Fabrikái gázzal világosítottak. További kiterjedése e' következő vala: 1810. Amsterdám városát kezdék gázzal kivilágosítani, úgy szinte Coppenhágát, és Prestont; eggyik útszáját 36. lábnyi magosságú oszlopon égő gáz világosítá meg. — 1817. A' víz-szesz-gáz Brüsszelben közönségessé lesz. Camel Gerdet Fabrikájában Luviersben a' kivilágosítást, a' posztó szárítást, és a' fűtést egy úttal tellyesíti. A' Bétsi Politechnicum azzal kivilágosítatik, úgy szinte a' Freybergi olvasztó műhely. F. A. Windsor Párisban a' panorama Theátrumot gázzal kivilágosítja; Berlinben a' vas-öntő műhely gáz fénytől tündöklik, az útszák kivilágosítására Párisban, Antverpiában, Monachiumban próbák tettek. — 1818. Angliában, Londonon kívül, a' gáz kivilágosítás Liverpoolban, Edinburgban, Glasgowban, Dublinban, Birminghamban, Oxfordban, Bathban, Manchesterben, Chesterben, Rochesterben, Keddsmünsterben, Brightben, Helmstoneben közönségessé lesz. Kopenhágában a' Játékszin, Becker Kávéháza Manheimban, Weszfá-

liában Dinnerdahl fabrikája; Gleiwisben a' vasöntő műhely; Párisban Sz. Lajos Ispitálya, Varasdon Halter patikája gázzal kivilágosítatik. — 1810. Olmützi patikáros Schrötter tulajdon házat. Annecyben (Savoya) Dypport fonó műhelyét; Frankfurt mellett Frankfurter Hof nevű Vendégfogadót gázzal kivilágosítatják. Danczkában, és Isztriában a' világitó tornyokon gázt égetnek. 1821. Stockholmban szurok olajból készítenek világitásra szolgáló oltsó gázt. — 1823. Clarke, Griffith a' gáz kivilágosítás elterjesztésére egész Muszka birodalomra privilegiumot nyernek. Calcuttában egy Magazint gázzal kivilágosítanak. 1824. Angliában 52. Városban, 63. privilegiált társaság támad a' gáz hasznának elterjesztésére; ezek közül 5. társaság olaj gázt éget; ugyan Angliában feláll azon Társaság, melly Berlint, Stockholmot, Copenhágát gázzal kivilágosítani igyekszik. (A' gázzal való kivilágosítás mestersége tehát nyugotról (Paris) kelet felé (Béts) költözködött; innen a' terger felé és azon által ment, a' honnan újjonnan éjszakra vissza (Berlin) vissza jött. — Azt kell tudni továbbá, hogy azóta ezen mesterség Éjszakon olly közönségessé lett, hogy ott mostanában egy 100 mértföld hosszaságú földön a' pósta utat készülnek gázzal kivilágosítani.

Magyar Országi hosszú élet' példája.

Oroszországban, és más hidegebb tartományokban a' fris levegőnek egészséges volta, és az élet módjának egyszerűsége miatt nem ritka a' 100 esztendőt meghaladó ember. Az bizonyos, hogy a' melly föld lakosi a' természet' eredeti együgyűségében élnek, vagy ahoz közel vannak, sokkal nagyobb korúak szoktak lenni, mint azok, kik a' sokféle változás, tsinosítás, művelés, kortosítás által a' Természet mint édes anyyoktól el távoztak, 's a' testnek sokféle kényeztetései által élet szereiket meggyengítették. Innét vagyon, hogy a' faluknak, hegyeknek, mezőknek lakosi tovább élnek a' városiaknál.

Hazánkban is már többször akadtunk a' hosszú életnek példáira; de a' mostani igen nevezetes, és megérdemli, hogy Olvasóinkkal közöljük; ugyan is

Rockenstein Lőrincz földmivelő Pest Vármegyében Tsászártöltés nevű helységben a' folyó eszt. Aug. 31-dikén halt meg életének 123-dik esztendejében. Két felesége volt: az elsővel 40 esztendeig élt, a' másodikkal pedig egész 53 esztendeig, a' ki tsak ugyan előtte másfél hónappal halt meg; — mikor először megházasodott, 30 esztendős volt. — Ezen tiszteletre méltó öreg egész életében soha sem betegeskedett; többet evett, mintegy egészséges fiatal ember; hallása, látása legjobb volt; egyenesen járt, és olly erő-

vel bírt, hogy kevéssel halála előtt a' szőlőjében pipázva legnagyobb buzgósággal dolgozott. Guta ütés által tsendessen múlt ki a' világból, a' mint említém száz huszonhárom esztendőskorában. — Ezt a' helybeli Tiszt. Plébánus Úr hitelesen bizonyítja.

A' halandóság mostani közép száma.

Mostan a' halandóság más időkorhoz mérvén, sokkal tsekélyebb. Villermé a' Párisi orvosi Karnak értekezését felolvasta, melly szerént mostanában esztendőnként 37 ember közül csak egy halt meg; a' 16-dik században minden 20-dik meghalt; — a' 14-dikben pedig minden 10-dik ember. — Hajdan a' nagy városokban a' holtak száma többnyire mindég nagyobb volt az újjonnan születtek számánál, mostan majd nem mindenütt ellenkezőt tapasztalunk. — Honnan ezen különbség? A' himlő oltás elterjedésétől e' vagy a' jobb neveléstől, a' jobb és nagyobb számú beteg intézetektől, az előbbre törekedő civilisatiótól?

Újjonnan feltalált népségek.

Londonból, Gordon Laing Major vezérlése alatt expenditiót küldöttek a' Timannees, Koorankos, és Solimások Tartományiba. Ezen előbb ismételten népségek Afrikának nyugoti partjainál élnek, és tö-szom-

szédjai a' Sierra Leonai szállításoknak. Gordon Láing tapasztalásai szerint ezen népségek, mind lelki, mind testi tekintetben igen el hagyatott állapotban vannak. Ezen Expeditió előtt az említett Tartományokban még soha fehér ember nem volt. A' Timanneeseknél különösen a' Szeretsenyek tanyái valamelly Purrah nevű Latrok zsarolásai alatt nyögnek. Ezeknek fizetnek adót, ezek ragadják el gyermekeiket rabszolgáknak. A' Purrah Latrok teste böködések által van kiczifrázva (tattovirozva), és organizatiójok olly jó, mint a' legjobb Olasz országi rablóké.

Kutyák száma Párisban.

Egyik Párisi Újság szerint, Párisban 85 ezer kutya vagyon. Ezek közül 31,700 mézárós, vontató, vagy vígyázó 's a' t. kutya; a' többi 53,300 egészen haszonvehetetlen. Ez az orvosi policziára nézve igen nevezetes jegyzés.

Anglus fény, és Anglus nyomorúság.

Egy Arabs asszony bizonyos Anglus Fő Tisztnek feleségével Bombáiból Londonba ment, mint dajka, és ott öt esztendeig maradt. Midőn azután hazájába vissza tért, nyughatatlanul kérdezősködtek tőle hazafijai Anglia felől: „Ah! — felel ez — ott minden

pompás és fényes: a' házak és útszák, kocsik és lovak, paloták és kertek, bóltok és piacok, minden, minden, minden! Még i mindazáltal egy nyomorúlt Ország az". — Miért? — egyszerre kérdik mindnyájan. — Mert ott még egy Egyiptomi szilva-fa sints (phoenix dactilifera, Dattelbaum). — Mitsoda? kiáltának az Arabsok, — Mitsoda? — semmi Egyiptomi szilvafa? — ó, legnagyobb minden Országok között! — Hogy lehet, hogy ott az emberek élhetnek!"

A p r ó s á g.

Dronthaimban Norvegia városában Junius 8-kán reggel már 2 órakor fel jő a' nap, és estve 10-kor nyugszik le. Ellenben pedig December 24-kén reggel csak 10 órakor láthatják a' lakosok a' napot láthatárjokra feljönni, és délután két órakor ismét el hagyja őket. Legnagyobb hideg mindég Februáriusban szokott lenni.

R e j t e t t s z ó.

A' feje him állat; lábát tartsd rakva vagyonnal:

Hogyha lovad van már, azután tégy szert az egészre.

K. T.

J e g y z e t. Az 29-dik számbeli Rejtett szó: Agyar, Magyar.

Leycester Juhok.

A' Franczia mezei gazdaság év-könyveiben (Annales de l'Agriculture Française) különös tudósítás találtatik a' többi Anglus fajta juhokról is ugyan; de kiváltképpen a' Leycester és Dishley fajta juhokról. Mellyek mivel még hazánkban nem ismeretesek, a' nagyobb Birtokosok' felébresztésére itten leírjuk:

Ezen juhoknak gyapjú finomsága minden más gyapjút meghalad, 's ugyan azért az Angliai Fabrikákban az ő különös tulajdonságaira nézve kiváltképpen kedveltetik, 's ennél fogva a' Mezei Gazdáknak, és a' juh tenyésztőknek gazdag jövedelmet szerez. Közelít ugyan ezen gyapjú az Egyiptomi juhok gyapjához, de azt finomságával meghaladja. Minden esztendőben 8—9 hüvelknyi hosszúságra nő, 's a' kosoknak gyapja még hosszabbra is. Mindenkor megmarad az ő fejérségében, finomságában, és a' selyem-

hez való hasonlatosságában; különösen lágy és púha, ha tapintatik, és ezüst fényességét akár mi setét színre festessék is, soha el nem veszti. Nem tsuda tehát, hogy ezen tulajdonságaira nézve az olyan országban, mint Anglia, hol a' Fabrikák olly nagy dívatban vannak, vég nélkül betsültetik; mert a' belőle készített szöveteket finomságokra, és fényességökre nézve tisztán magokban is, alig lehet a' selyemtől megkülömböztetni. Innen vagyon, hogy az Angliai Merinos, és Veszti matériákhoz még hasonló nem készítettik, és ugyan ezen gyapjúnak a' szövetekre való alkalmaztatása által lett a' merinos nyakba vető kendőknek tökéletesedése, és a' Kasehemiri Sálókhoz való szerentsés hasonlatossága ezek által vitetett végbe.

De a' természet ezen Leycester fajta juhoknak nem tsak a' gyapjokra nézve kedvezett, hanem még más tulajdonságokat, és minémüségeket adott, mellyek más fajta juhokban nem találtnak, t. i. nagyobbak, és erősebbek, úgy hogy nekik a' rossz idő semmit sem árthat; igen hizodalmasok, és vastagok, 's kövérek lesznek, ha meghizlaltatnak, 's a' húsok igen igen jó ízű. — Mint hogy őket igen könnyű táplálni, és igen tartós természetűek, őket Angliában egész esztendőt által a' mezőn, 's a' legelön hágygyák, mellyet a' rajta járás által trágyáznak is; tsak a' legzivatarosabb, és havasabb teleken tartják őket répával, 's egyéb hasonló gyökeres növényekkel. Minthogy a'

merinosoknak nem hasznos a' fris mezei táplálás: a' Leycesteri juhokban azt igen különösen betsülni kell, hogy ők éppen azt a' fris füvet szeretik, és hogy ők a' nedves lapányokon is mentek maradnak a' rühtől, a' melly táplálás miatt számtalan merinosok el vesznek.

Illy megbetsülhetetlen tulajdonságaira nézve a' Leycesters - híre környékbeli gazdák nem egy könnyen adják el juhaikat, 's már az is szerentsésnek tarthatja magát a' távúl lévők közül, ki a' juhait ide való kosokhoz eresztheti. Innen vagyon, hogy igen nehezen, és tsak igen drágán lehet e'féle juhokat kapni. — De most Hazánkra nézve már azt az örvendetes jelentést is tehetjük, hogy ezen fajtából már közelebbről lehet kapni; mert Genévában Jakó Wallner J. Úr jó baráti által Angliából szerzett magának illyen nemes nyájt, és abból már Austriába is szállított: a' mire annyival méltóbban figyelmezhetnek a' Magyar juhos gazdák, mivel ezekkel a' tulajdonképpen való magyar juhaikat megbetsülhetetlenül nemesítetik, és így az idegen birka fajták nélkül el lehetnek; sőt azokkal magoknak sokkal nagyobb hasznokat hajthatnak.

Ezüstöt kipótoló ércz keverék.

Frik Úr össze olvasztván 50 rész rezet, 31'25 Zinkumot, és 18'75 Nikolumot, va

lamelley fehér színű érczet nyert, mellyet simítani, és a' hidegben laposra verni lehetett. Ezen ércz keverék a' levegőn meg nem rosdásodott, és színe 's hangja olyan volt, mint az ezüsté. Ha pedig 53'50 rész rezet 20'13 Zinkumot, és 17'48 Nikolumot olvasztott össze, tehát színe és hangja az ezüstéhez még inkább közelített. Keménysége mindazáltal nagyobb volt az ezüsthöz, és igen nyúlós volt. Az első rendbeli keverékből kanalat készítettet, és ez az érczet, vaj, és olaj befolyásának szinte úgy ellent állott, mint a' 18 karátos ezüst. Ezen keverék tehát az említett finomságú ezüstöt kipótolhatja, és a' fegyverek, házi eszközök, órák 's a' t. kirakására és ékesítésére igen alkalmas lesz. — Hasonló tulajdonságú keveréket készít most Geitner Úr, Schneebergben, Argentan nevezet alatt, és fontját három talléron adja. Hoheim nevezetű Liptsei művész ezen ércz keverékből sarkantyúkat, kengyeleket, tsatokat 's a' t. készít. Mivel pedig a' Nicolum, mint ezen ércz keverékhez szükséges ércz, nem igen ritka, tehát ezen keveréket rövid idő alatt oltsóbban is fogják készíteni. — A' Francziák már régtől fogva rézből és egér-kőből (arsenicum) olly ércz keveréket készítenek, melly külső tulajdonságaira nézve az ezüsthöz tökéletesen hasonlít. Ők ezen ércz keveréket argent-haché nevezet alatt árulják, és más egyéb ékességekre szolgáló eszközökön kívül kanalakat, kés és vella nyeleket is készítenek

belőle; de mivel a' vegyületben foglaltató
hathatós méreg könnyen ártalmas lehet,
legkivált az evő eszközök által, tehát ezen
érczkeverék mind eddig nem igen jött di-
vatba.

Drossera plántának különös táplálta- tása.

Londonhoz közel, Hampstead Heath
nevű dombon kevés idő előtt egy nevezetes
plánta virágzott, melly a' Drossera neve-
zete alatt a' Botanikusok előtt ismeretes.
Ezen plántát többnyire állati szerek táplál-
ják. Levelei szőrössek, és mindegyik szőr-
nek hegyén egy tsöp ragadós lész vagy on,
mellyre a' bogarak reá ragadnak. Ottan el-
rothadván lassanként a' plánta enyv magába
szívja, és a' növevénynek táplálásul által-
adja. Ha valaki az enyvről a' reá ragadott
bogarakat leszedi, vagy pedig hálóval be-
földvén azoktól megóvjja, tehát csak nyomo-
rútul fog tenyészni, és soha sem fog virá-
gozni.

Hoeck, és Cabilliaux Belgiomi ellen- séges Felekezetek.

A' Hoeck és Cabilliaux felekezetek Bel-
giumban, a' 15-dik században igen kegyet-
len harczokat viseltek egymás ellen. Egykor

a' Hoeckek a' Leck vizén fekvő Schoonkoven városát ostromlották, mellyet a' Cabilliauxoknak egyik legdühösebb vezére Beiling Albert védelmezett. Hosszú ostrom után a' Hoeckek a' várost Beilinggel együtt elfoglalván ötlet elevenen való eltemettetésre kárhoztatták. Beiling egy hónapra engedelmet kért, hogy vagyomát rendbe hozhassa. Ezt neki megengedték, és ő betsület fogadása mellett szabadon bocsátatott. Egy hónap múlva vissza tért, és ekkor a' Hoeckek elevenen eltemették. E' történet után kevés időre a' Cabilliauxok ostromlották a' Hoeckek felekezetét Barneveldben, mellyet Schaffelaar dühössen védelmezett. A' vezér felekezetével már utolsó menedék helyébe, egy templomba szorúlt, 's midőn látná, hogy tovább ellent állnia lehetetlen volna, kapitulálni kívánt. A' Cabilliauxok egynek sem ígértek pardont, ha csak vezéröket a' templom tornyának tsutsáról le nem taszítanák. A' Hoeckek inkább egyig el akartak veszni, mintsem hogy ez irtóztató tettet végbe vigyék. De Schaffelaar ismérven ellenfeleinek megkérlelhetetlen haragját, önként a' torony tsutsára ment, és ezt kiáltván: „Barátaim, jobb én haljak meg magam, mint ti valamennyen”, a' Cabilliauxok közé ugrott, kik testét lándzsáikkal felfogák. A' többi Hoeckeknek megkegyelmeztek.

Nagy termékenységű Krumpli-bokor.

Belgiomban, Almelo helysége határában, egy krumpli-bokrot vágta ki, mellynek tövében 186 krumpli volt. Ezen krumplik többnyire jókora nagyságúak valának, némelyek közülök szinte öt lat nehezségűek. Mind a' 186 tizenkilencz fontot nyomott. Ezen krumpli palánta csak közönséges földben termett, a' szántóföldön, több más krumpli fészkek között.

Pérui fényűzés (luxus).

Peruban a' fényűzés sokkal nagyobb, mint eddig közönségesen hitték. A' legszebb mindenféle házi eszközök, mobiliák, mellyeket a' szép ízlés a' gyönyörködtetésre a' legfinomabb szerekből készített Német, Francia, Olasz országokban, és Angliában, mind Peruba vitetnek hajón. A' látogató szobában lévő asztal, az asztali szerek, és konyha edények ezüstből vannak, így azon eszközök is, mellyek a' háló szobában megkívánatnak. A' hámok, zsábrákok tündökölnek az aranytól, és drága gyöngyöktől; a' szőnyegek arany fonalából, vagy tafotából arany kivarrásokkal készültek. Az asszonyi nemnek viseletéből, 's öltözködéséből különösen kietszik a' fényűzés. A' legfinomabb Cambridgi, és Brabanti tsipkék, a' legékeesebb, 's legválogatottabb selyem öltözetek, a' legdrá-

gább gyémántok teszik az asszonyi piperének ékességeit. Még az olvasójik, és fészületeik is jóféle gyöngyökkel, és drága kövekkel ki vannak rakva.

A p r ó s á g.

Mostanában Angliában a' Lord Major az idegenek felsegítésére öszve állott Manchesteri egyesületnek elejébe terjesztette, hogy 165 Olasz Országi, és 74 Spanyol Országi kibújdosottaknak adatott segedelem pénz, hogy Angliából elútazhassanak; kiki kapott 5—15 font Sterlinget. Többnyire az Amerikai új Statusokba útaznak, tsak 25 ten nyertek hivatalt Görög Országban. Ezeken kívül az Országlószék mintegy kétszáz egynehány Spanyolnak nyújt segedelmet bizonytalan időre; — a' kik tehát a' segítő ügyesületnek nintsenek terhére. Illy számosan el távozván, még is maradtak 54 Spanyolok, és 8 Olaszok az Egyesület' gondviselése alatt.

M e s e.

A' ki engem harap,
Én is megharapom;
Sok bátran belem kap,
Mert nintsen agyárom,
Réteges az alkotásom,
Szép gömbölyü test állásom.

J e g y z e t. Az 30-dik számbeli Rejtett szó: Rantár.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(32.)

K l i ó.

Régi óhajtása a' jó érzésű atyáknak, és anyáknak, hogy nemzeti nyelvünkön szaporodnának a' hasznos olvasásra alkalmas könyvek, hogy ennél fogva a' magános nevelésben a' fiatalság kezébe lehetne nyújtani olyanokat, mellyeket unalom nélkül, 's talán mulatsággal, sőt gyönyörködéssel is időnkint olvashatna. Ezen célra a' múlt századnak második felén megjelentek Faludy Ferencznek Nemes Ember, Nemes Asszony, Nemes Urfi nevezetű munkái, és az ő elmés és kellemetes énekei, mellyeket taval T. T. Bacsányi János Úr Trattner Könyvnyomtató műhelyében tsinosan harmadszor kiadott fontos észrevételekkel. Ide tartozók: az Erköltsi Mesék, Erköltsi Levelek Bárótytól; Cyane, Budai Basa, a' Romai Mesékben tett próba, a' Parnasszusi időtöltés, Kiss János' Zsebkönyve, 's a' t. Különösen pedig Tiszt. Pucz Antal Urnak Tavaszi, és Őszi Virági, Hiero Szirakuzai Király. — Erköltsi rajzo-

latok; Téli és Nyári mulattató Könyv-tár, Knigge a' Társalkodásról, Vitkovits Mihály, és Fáy András Meséi, 's több e' félek. — Illy hasznos olvasásra alkalmas könyvek közé méltán számlálhatjuk Fő Tisztelendő Kiss János Superintendens Úrnak ezen nevezetű, 's mostanában megjelent munkáját: „Klio, vagy Lélek nemesítő részint eredeti, „részint fordított darabok, kötött, és kötetlen beszédben, melly Győrben 1825-dik „esztendőben Ludvig Sámuel Könyvárosnál „jelent meg”, és magát tanúságos, elmés, és hasznos volta által a' magános olvasásra különösen ajánlja. Találtatik Pesten Eggenberger Jó'sef Könyvárosnál, — tsinos borítékban kötve 30 krajzáron Conv. Pénzben.

Az Eskuriali Könyvtár Madridban.

Ezen nevezetes Könyvtár sok apróbból állott össze. Egyik legnevezetesebb Darabja Gonzales Perez, V. Károly Király Titoknokjának Könyv-gyűjteménye vala; ki azt az V. Alphonsustól, Arragoniai Királytól nyerte, Perez kezéből Neapolisba került, onnan II. Fülöp Király az Eskorial számára megszerzette. Más nevezetes része az Eskuriali Könyv-tárnak hajdan Diaz Hurtado de Mendozaé volt, ki Hövetképpen Bétsben lévén, a' Görög kéz-iratokból nevezetes Gyűjteményt szerzett magának. Más része Augustin Antal Praelatusnak, Arias Montanus Benedictinus-

nak, Don Pedro Ponce de Leonnak, és Sirleti Cardinalisnak (Rómában) Könyv-táraikból állott össze, mellyeket hasonlóképpen II. Fülöp vett meg az Eskuriál számára. Még akkor csak kevés Arabs és Zsidó kéziratok valának a' Könyvtárban, és azoknak is nagy részét elégetteté Ximenes Cardinális, és az Inquisitió. 1611-ben a' Spanyolok a' Marokkói Királynak két hajóját fogták el, mellyeken Casiti tudósítása szerént 3000 külömbféle árabs kézírások voltak. A' Marokkói Király 70,000 aranyt ígért azoknak váltságául, de a' Spanyol Király minden Keresztény raboknak szabaddá tételét kívánta, melly feltétel mivel az akkori háborúk miatt nem tellyesített, tehát a' kéz-iratok az Eskuriál számára megtartattak, 1671-ben az Eskuriálban tűz támadván 2000-ret ezen árabs kéziratokból elemésztett. Mióta a' Bourbonok Spanyol Országban uralkodnak, ezen Könyvtár kintsei nem szaporodtak. A' legújabb benne találtató könyvek tehát már a' múlt századból valók. Az újabb könyvek a' Madridi Királyi Bibliothékában halmoztatott össze, hol Plüer tudósítása szerént 60,000 kötetnél több találtatik; de ebben csak igen kevés régi kézirat vagyon. Az Eskuriáli Könyvtár Twisz szerént két palotában vagyon. Bir mintegy 21,000 kötettel; de ezek közül 4500 régi kézirat: és pedig 577 görög; 67 zsidó; 1800 árabs; 1820 deák. Az 1671-iki tűz majd szinte ennyit megemésztett. Plüer szerént igazabban 6000 külömbféle kézirat

vagyon. Bayer Kanonok a' Görög kézírato-
kat feljegyezvén 600-ról tesz emlékezetet,
azt mondván, hogy ezeknek kintseit 10 fo-
liantokba nem lehetne össze nyomtatni. Ha
egy érdeemes Tudós ezen elrejtett kintseket
keresztül dúlná, miket nem fődözhetne fel
a' Literatúra dolgában?

Számolásbeli hiba.

Egy öreg Amerikai, a' ki ifjúságában
inkább gyakorolta magát a' kereskedésben,
mint az írásban, éldégél vala Konnektikut
városában, a' hol szorgalmatossága, 's mér-
téktelen élet módja által 20,000 Dollárból
álló szép summátskát gyűjtött vala öszve.
És ámbár nem tudott írni, még sem hívott
senkit segítségül, hanem maga vitte a' szá-
moló könyvet a' maga ideája szerént felta-
lált jelekkel. Tudniillik minden szereket,
mellyeket eladott, olyan jól lerajzolt a' pa-
pirosra, minők azok formájokra nézve vol-
tak. Egykor hozzá jön egy adóssa, hogy
tartozását megfizesse. Ez elő hozza az ő
hyerogliphás könyvét, és olvassa belőle:
„Ezen 's ezen a' napon vitetett egy pint
rumot; — ekkor 's ekkor 10 font theát, — ek-
kor 's ekkor egy pint szirupot; — és ekkor
's ekkor egy sajtot”. — Botsásson meg az
Úr! mond a' fizetni akaró, én soha sem vet-
tem az Úrtól sajtot; azt én magam készítem
magamnak. — „Már azt az Úrnak el kell

esméni, mond a' kereskedő; mivel az én könyvembe úgy van beírva". — A' másik erősíté, hogy ő soha sem vitetett tőle sajtot. Midőn így több szó váltással egy darab idő el telne, eszébe juta az adósnek, hogy egyszer tőle malom-követ vett volna. — „El találta, felkiálta a' kereskedő, én biz elfelejtettem a' közepén lyukat tsinálni, mikor ezt az artikulust a' könyvembe béjegyeztem".

Guatimala gyarapodása.

Ezen közép Amerikai tartománynak mostani nagy gyarapodásáról egy magányos levélben Junius 12-kén azt írják; hogy ezen Tartományban, és San Salvadorban két esztendő óta többet ültettek 5 milliom Cochenille bokornál, és így ezen új plántálás által ottan tsaknem háromszor annyi vagyon, mint Oajaka Tartományban, a' honnan eddig a' bibor szín olly drágán hozattatott. — A' bányák' műveltetése is serényen folytattatik, 's azoknak szerentsés hasznait tsak az is világosan bizonyítja, hogy 10 hónap alatt több arany pénzt vertek 1000 marknál. — Az Indigo szedés is San Salvadorban az idén többre ment 2 milliom piasternél.

Különös Ritkaságok.

Liverpoolban mostanában készült el az Egyiptomi Basa számára az a' drága asztalí

edény, melly 1365 font Sterlingre betsültetik.

Nem rég Angliában egy különös gondolkodású ember arra adta magát, hogy szobáját parkányozott lotteria sorsokkal rakatassa ki. E' végből az egész tájról öszve szedette a' kihúzott sorsokat, 's mindenikért egy pennit, vagyis fillért fizetett. Az öszve szedett czédulák reá mentek 39,444 darabra, és így az ő költsége ugyan csak 1000 tallerra ment; de azon sorsoknak eredeti bősök, mivel egy egy sors 10 font Sterlingbe került, reá ment vólt 394,440 font Sterlingre.

Most szándékoznak Tyne vizén éjszaki, és déli Shield között függő hidat állítani, mellynek hosszasága 1800 lábnyi leszen, magassága pedig a' viz színén fellyül 115 lábnyi, úgy hogy 400 tonnás hajók szélnek eresztett vitorlákkal alatta szabadon el mehessenek. Ezen híd még különös tsinossággal fog készítettetni, úgy hogy egész pompával függjön a' levegőben. Két esztendő alatt el akarják készíteni, és 100,000 font Sterlingbe kerül.

A' Birman Tsászár' kotsija.

A' Birmánokkal mostan folytatott háború kezdetén csak hamarjában elfoglalák az Anglusok a' Tsászárnak udvari kotsiját, 's ez már mostanában Angliába meg is érkezett.

Ritkaságára és drágaságára nézve közönséges figyelmet érdemel; ugyan azért a' Picadilly palotában az Egyiptomi Szalában tétetett ki a' közönséges szemlélésre. Ezen kotsi olly gazdag, olly pompás, hogy fényességére nézve még illyent Angliában nem láttak. Minden felülről tündöklék az arany, ezüst, és a' nemes kövektől, 's ez utóbbiaknak száma több ezerekre megyen, mellyek különbözőféle nagyságokra, színökre, és drágaságokra nézve álmélkodást gerjesztnek; ugyan is a' gyémántok, rubintok, fejer és kék zafirok, smaragdok, ametisztek, granátok, topázok kellemetes külömbbséggel váltják fel egymást, és annyival tetszetősebbek, mivel azoknak szépségét a' kotsinak gyönyörű lakirozása, és képmásai nagyon emelik. Igen kellemetes formája vagyon magának a' kotsi kasnak, 's az egész alkotmány a' legszebb ízléssel vagyon készítve, úgy hogy az Európai munkákat méltán meghaladja. Magassága 25--30 lábnyi; mindenkor elefántok szokták húzni.

Az Angliai Universzítások.

Cambridgében a' mostani esztendő folytatában a' tanulók' száma 4700 volt; és így 210 zel több, mint 1824-ikben: és 1905-tel több, mint az előbbi 12 esztendőben. — Az Oxfordi Universzításban ugyan az idén a' tanulók' száma 4660 volt, és így kevesebb,

mint a' Cambridgeiben, mellyből úgy lát-
szik, hogy az Oxfordi Universzításhoz való
köz bizodalom valamennyire megtsökkent. A'
köz vélekedést a' Tanítóknak nagy híre ve-
zeti; azért minden e'féle Intézetekben arra
termett Tudós férjfiakat szükség választani.

A p r ó s á g.

Egykor Rousseaut meglátogató két Je-
suita, neki tiszteletet akarván tenni, 's egyik
így szólla hozzá: hogy ök azért jöttek, hogy
tőle meghallhassák, miképpen teheti azt az
ember, hogy olly bájolóan, és szépen ír-
jon, mint ő. Az ő felelése ez vala: „Az én
titkom nem eggyez meg az Urak társaságá-
val, édes Uraim! és az onnét van; mert én
nem írok másképpen, mint gondolkodom”.

R e j t e t t s z ó.

Fejemmel a' helyt kérdezed;
A' lábamon el szaladsz;
Ha a' kettőt öszve teszed,
Egy madárnak nevet adsz:
Hagyd ki most az első betűt,
'S a' szabók élnek vele;
Fordítsd meg a' két vég betűt,
'S jó, ha sertéssel tele.

K. T.

J e g y z e t. Az 31-dik számbeli Mese:
Vörös-hagyma.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(33.)

Koronázásbeli emlék-pénz.

A' Nemzetnek öröm-ünnepeire mindenkor szoktak emlékeztető pénzek verettetni. Ez most is olly módon megtörtént, hogy mind Felsőleges Asszonyunknak, Országunk kegyes Anyjának, hírét képes a' késő maradványokra is által szállítani; mind a' Nemzetet mostan kellemetes örömmel el tölteni. Ugyan is verettettek arany, és ezüst emlék-pénzek, és pedig három-félék: a' legkisebbek közelítenek az 5 krajtzáros ezüst-pénzhez; a' középszerűek valamivel kisebbek a' húszasnál; a' legnagyobbak 2 forintos tallér nagyságúak. A' pénzeknek jegyei egyenlők. Ugyanis a' fő oldalon látszik a' világ golyóbisa, 's azon egy kereszt; a' golyóbisnak közepét karika övedzi; alatta pedig egymáson keresztül téve a' borostyán és pálma-ágak vannak, körül illy írás látszik: Pie. ut Clementer. A' pénznek visszás oldalán ezen szavak olvastatnak:

Carolina Augusta Francisci Aust.
Imp. Hung. Boh. Regis Coronata
Hung. Reg. Posonii XXV, Sept.
MDCCCXXV.

Az ilyen emlékeztető pénzekből nem tsak az Ország Bárói, a' Fő Papság, 's a' Ns. Vármegyék, Káptalanok, és Városok Deputátusai, hanem a' Kir. Dicasteriumok, 's egyéb közönséges Intézetek is szoktak részesíttetni.

Crichton János.

Minden emberek között, kiket a' természet sokféle tökéletességekkel idein-korán megáldott, tsaknem ezen nevezetes embert elsőnek lehet tartani. (született Skotziában 1551-ben, meghalt 1583-ban 32 esztendőskorában). Igen nevezetes, és bámúlásra méltó dolgokat hagytak emlékezetben az Irók ezen tudós Férjfiről: 20 esztendőskorában jól beszélt, és írt 10 külömbbféle nyelveken, és mindenféle testi gyakorlásokban magát tökéletessé tette. Akkor Párisba ment. Egy azon időbeli jeles Iró így írt felöle: „Ide jött egy ifjú ember, mintegy 20 esztendőskoról az Academiának első Professorai azt a' bizonyosságot tették, hogy minden Tudományokban tökéletes. Senki sem éri fel az éneklésben, muzsikában, és táncolásban, hát még a' rajzolásban, festésben, lovaglásban hozzá hasonlót az ember

nem látott. Mind a' két kezével úgy tud vívni (fechten), hogy rajta senki sem foghat ki; egy 20 lábnyi távulságról reá rohan az ellenfelére, 's azonnal kiveri azt álla helyéből. Az eszes maga feltalálása megzavarhatatlan; a' minap vetélkedett (disputált) 3,000 Hallgatók előtt, és mindenre egyenesen, nagy tudománnyal, pontossággal, és böltseséggel megfelelt mindnyájoknak bámúlására. 's a' t. Az ő tűz esze mindeneket álmélkodással tölt el, mert ő többet tud, mint egy ember tudhat; az emberek félnek, hogy ő az Antikrisztus. — Crichton azután elhagyta Francia Országnak fő városát, és Mantuában telepedett meg, hol a' Tudományokban útmutatója lett Gonzaga Vinczének, a' Herczeg fijának.

Külömbbféle jelek' értelmei a' Persáknál.

Minden Nemzeteknél szokásban van a' szóval való beszélgetésen kívül a' külső jelekkel való beszélgetésnek bizonyos módja is, melly által egyik a' másiknak némelly külső dolgok által gondolatjait értésére adja. Az ilyen jelek vagy természetiek, (naturalia), mellyeket már a' természet kötött össze a' tárgyakkal, vagy is azokkal, mellyeket jelenteni akarunk, és így minden embertől megértetnek, p. o. a' szomorú ábrázat, fájdalomnak, a' víg örömmek jele, a'

hajnal a' nap közelgetésének 's a' t. — vagy tetszésüinktől függők (arbitraria), és így nem értetnek minden embertől. Illyen a' beszéd is; de mi most a' külső jelekkel való beszélgetésről szóllunk, mellyet néma beszédnek is lehetne nevezni; p. o. a' fekete szín nálunk gyászt jelent, más nemzeteknél mást; a' kalap levétel köszöntést, a' Török-nél, Zsidónál ellenkezőt. — Különösen az Ásiai nemzeteknél nagyon szokásban vagon a' jelekkel való beszéd.

Ha egy ifjú Persa egy szíve szerént való Leányzónak érzéseit akarja kinyílatkoztatni, jelekkel él. Tudniillik küld neki egy tso ó ambra fűvet; ez jelenti: „Nemednek legszebbike, én szeretlek téged”! — Vagy egy somó áloét küld; ez azt teszi: „Lelkemnek egyedül való óhajtása”! — Vagy egy selyem darabot; ezen értetődik: „Te vagy szívemnek Királynéja”. — Vagy egy kevés lisztet; 's ez: „Te kínozol, hervasztasz engemet”. — Vagy egy tints (szál fűrt) haját; ez pedig: „Mit vétettem, hogy te haragszol”? — Vagy egy kevés tobákot: „Vedd számba az én sok izben megbizonyított állhatatosságomat”. — Vagy egy veres répát; 's ez mint ha mondaná: „Kegyetlen! a' te érzéketlenség halálra gyötör engemet”! — Vagy egy korál 'sinórt; ez azt adja tudtára: „Az én egész létem tiéd”! — Vagy egy tso mó szegfűvet: „örökre tiéd”! — Vagy egy kevés sót; 's ez: „Engedd, hogy éjjel, 's nappal együtt lehessünk”! — Ebből észre lehet venni, hogy

ezen, 's több e'féle jelekkel szerelmes levelezést lehet folytatni, 's így a' szerelmes még könnyebben kimagyarázza érzéseit, mint szóval, a' mellynek néha több értelme is van.

A' jeges vízzel, és a' fagylattal való élésnek káros volta.

A' Párisi Alsó Törvényszék nem rég, a' Párisi legnevezetesebb Orvosokból Commissiót állított: t. i. Vauquelin, Leveillé, Marc, Marjolin, Orfila, és Pelletier Urakból, kiknek az alább előadandó történetről kelle véleményöket beadni. „A' múlt nyáron, midön a' hőség legnagyobb pontján volt, majd mind azon személyek, kik a' Palé Rojáli Kávéházban (Caffé de la Rotonde) jeges vízzel, vagy fagylattal éltenek, rágást és hasmenést kaptak. A' Policzia az Orvosok által mindent megvi'sgáltatott, kik a' Vanillát félre tetették, és minden ércz edényeket, mellyekben azon szerek készítették, márvány, és fa edényekkel tserélték fel. Mind e' mellett ezen szerentsétlen eset többször előfordult; különössen akkor mindenkor, midön a' hőség 21—22 grádusnyi volt, több más Kávéházakban is. A' Policzia tehát minden fagylatot, és jeges vizet, megbizott emberei előtt készítettett, és azok által osztatta ki: de tsak ugyan ekkor is, szinte azon szerentsétlen következéseit ta-

pasztalták, különösen mind addig, míg a' hőség 22—28 $\frac{1}{2}$ grádus nagyságú volt. — Az össze állítottatott Commissió a' dolgot közelebről megvi'sgálván, azt tapasztalta, hogy az 1822-diki heves nyáron, a' hőségnek említett pontján, a' fagylattal, és jeges vízzel való élés, hasonló káros következéseket húzott maga után, azért véleményét e' következendőben állította meg: 1) Hogy a' lebetegedések nem egyéb okból történnek, mint a' rendkívül felhevült gyomor-nak, a' fagylat által való hirtelen meg-hűtésétől. 2) Hogy az említett káros követke-zések ellen csak úgy óvhatják meg mago-kat az emberek, ha ollyas alkalmatossággal a' fagylattal csak igen mértékletesen élnek, 's csak egy két kortyot vesznek egyszerre. 3) Hogy a' fagylatok, vagy a' jeges víz által okoztatott betegségekkel úgy kellessék bánni, mint a' veszedelmes Cholera morbus betegséggel". — (Mivel ezen esetek nálunk sem igen ritkák a' heves nyarakban, a' nél-kül, hogy az Orvos, vagy a' beteg maga más bizonyos okait feltalálná, tehát figyel-metessé kívántuk tenni mindeneket ezen ne-vezetes tapasztalásokra).

Különös ellenkező itéletek.

Reaumur azt tapasztalta, hogy a' Méh-kashan sokkal nagyobb a' hőség, mint a' külső levegő hősege. Ezt ő a' kashan meg-

szorult állati melegnek tulajdonítá, melly a' méhek testéből kiömlik. A' híres Tresitánus az ő Biologiájában (Biologie, oder Philosophie der lebenden Natur für Naturforscher, und Aerzte) ezen állítást meg akarván jobbitani, azt mondja, hogy a' méh-kasban tapasztalható hőség azon bogarak testének egymáshoz való dörgölődésétől támad! Ő tehát olly mechanikai törvényből származtatja ezen melegséget, mint a' régiek az emésztést az állati részeknek egymáshoz való dörgölődéséből származtatták.

Miképp lehet a' Lisztnek dohos- ságát elvenni.

A' híres Davy, a' Nagy Britanniai Kir. tudományok társaságának Elölüllője, azt tapasztalta, hogy a' szénsavanyú magnesiának igen kevés része a' Lisztbe kevertetvén, annak dohos szagát, és ízét elveszi. E' végből egy egy font Lisztbe 30 grán szénsavanyú magnesiát kell keverni, vagyis 150 font lisztbe egy font magnesiát. E' szerént elkészittetvén a' Liszt, avval a' főzésben, sütésben úgy kell 's lehet bánni, mint a' közönséges Liszttel, és a' tészta könnyebb, spongiassabb, és fehérebb lesz, és finom ízt nyer.

Váratlan felelet.

XIII. Lajos Francia Király midőn jártában egy kisdud várost látogatna meg, a' Polgár Mester egy igen unalmas beszéddel köszönté meg őtet. Látván egy az ott lévő Ministerek közül a' Királynak türedelmetlenségét, azt gondolá, hogy neki tetszése szerént tselekszik, ha a' Szószóllónak beszédét félbe szakasztatná; és azért azt kérdé tőle: „Hogy lehet venni egy szamarat az ő Tartományokban”. — A' beszéllő nem szakasztá félbe szavát, míg egészen el nem végezte mondani valóját; hanem ez meglévén, így felele a' kérdező Ministernek: „Ha a' nagyok közül valók, 10 talléron el kelnek”.

M e s e.

Én barom hátából lettem,
'S barmokat ijeszgetek.
Hogyha fájdalmat ejtettem,
Engedelmet nyerhetek.
Ártani nintsen szándékom:
De a' restet megindítom.

J e g y z e t. Az 32-dik számbeli Rejtett szó: Holló, hol, ló, ól.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(34.)

A' Sónak használhatása a' kertészke-
désben, és mezei gazdaságban.

Mivel a' Konyha - sónak boldog hazánk-
ban nagy a' bősége, elő számláljuk annak,
a' tápláltatáson kívül való kiterjedett hasz-
nait, hogy a' szorgalmatos gazdáknak ez ál-
tal is gyarapodjonak tapasztalásaik. Dingler
Polytechnicum Journaljának XVI. k. 2-dik
tsomójában a' Konyha-sóról ezek vagynak fel-
jegyezve: „A' Hindusok, a' föld-kereknek
legrégiebb nemzete, az ő kertjeit, és szántó
földjeit konyha-sóval trágyázza; ugyan ezen
szerrel (úgy szinte sós vízzel) élnek trágya-
gyanánt a' Chinaiak is. A' régi Rómaiak
kertjeiket sós vízzel trágyáztván, veteményeik-
nek jobb ízt szerzettenek. Parkes Angol, a'
Caledoniai kertész Társasághoz (Caledonian
Horticulturail Society) a' konyha-só hasznai-
ról egy értekezést intézett, mellyből ezeket
tanuljuk: Dr. Brownrig, a' konyha-só ké-
szítéséről való könyvetskéjében a' konyha-

savat a' legjobb trágyának lenni vallja, a' Búzara, Rozsra, és más illy veteményekre nézve. Middlewichben egy polgár ősszel kertjét sóval megtrágyázta, tavasszal Krumplit vetett bele, mellyek olly annyira diszlettek, hogy némelylek 60 Ángol fontot nyomnának (egy fontba 24 Ángol latot számlálván). Dr. Cartwright ezen próbákat 1804-ben megújította, és azt tapasztalta, hogy mind azon földjein a' Krumplik jobban diszlettek, mellyek sóval voltak trágyázva, még jobban azokon, mellyek sóval és korommal. Hasonló nagy erejét tapasztalta a' kerék, és sárgarépa, és a' kukoricza termesztésére nézve. A' híres Churlini kertész Beck minden hagymát termő kerti növényeket sóval trágyázott földben termeszt, és nála szebb, jobb és nagyobb hagymákat senki sem termeszt. Ő a' sót a' magnak elhintése után szórja a' földre, mert a' gyenge kikelt plántára hintvén, azt elrontja. 8 latot számlál 3 □ lábra. Azon részen Angliának, hol Cydert készítenek, (alma levéből készült bort), a' fának törzsökéhez sót temetnek, melly által a' fa több, nagyobb, és izessebb almát terem; a' magtalan gyümölts fák ez által termővé válnak. A' fa oltoványok, és sarjak, a' földből kivétetvén ha el küldetnek, jobban megfogamzanak, ha az elrakás előtt sós vízbe mártatnak. Hitt híres kertész a' korlátokat, mellyekhez a' fákat köti sós-vízzel mosogatja, a' fákat pedig sós-vízzel befötskendezi, így minden bogarat férges, és tsigát tüstént megöl. 4 lat

sót vesz rendszerént 1 vödör vízre. Man szigetén a' réteken termő káros mohát sóval való trágyázás által vesztik el. Meg kell mindazáltal jegyezni, hogy trágyázás végett a' sóval csak mértékletesen kell élni, ne hogy káros legyen.

Őszi Kökörtcs.

(*Colchicum Autumnale*).

Ezen növénynek orvosi ereje már régtől fogva isméretes, különösen a' víz kórságokban és a' fehér folyásokban; de nagyobb hirbe jött a' mi időnkben hathatós ereje által a' régi köszvény és inak szaggatása ellen. Franciaországban és Angliában ezen növényből a' patikák egy készítményt tartanak, ezen nevezet alatt: *Eau medicinale d' Husson* (Husson orvosi vize), melly a' köszvényt számtalan esetekben meggyógyította, melly Home szerént nem egyéb, mint a' *Colchicum* gyökerének, vagy magvának égett borral készített Tincturája, ezt pedig azon okból állítja, mivel ő az említett növény Tincturájával a' régi köszvényt és szaggatást sokszor meggyógyította; hasonlót tapasztalt Want, Williams Angliában, Montequé Franciaországban, Conspruch Németországban. Más patikabeli készítmény ezen nevezet alatt isméretes „*Vinum seminum Colchici*” (a' *Colchicum* magvának bora), melly Williams tapasztá-

lása szerint a' testbe rögzött rheumatismust hamar kiírtja. Naven ezen borral a' Sz. Vitus tánczát szerentséssen gyógyította. Mindazáltal mivel ezen növénynek készítményei mérges erővel is birnak, és vigyázatlanul véve az életet eltörlik, tehát tsak az Orvosok' megrendelése szerint kell használni.

Európai Városok nevei éjszaki Amerikában.

Ámbár az Európai Nemzetek' hatalma már meggyengült, sőt egészen elenyészni indult mind déli, mind éjszaki Amerikában, de jól tudjuk, hogy tsak fél század előtt is majd az egész új világ az Európai Hatalmaságoknak kemény járma alatt nyögött. Hogy a' meghódított tartományokat szolgálai fenyték alatt birtokokban megtarthassák az Európai Országlószekek, sok zsoldos katonákat tartának ott; sőt szállítványokat küldének oda; utóbb pedig sok Anglusok, Francziák, Spanyolok, Németek, Belgák 's a' t. önként költözének a' világ golyóbisának másik felére, kik többnyire pallérozott tudósok, gazdagok, mesteremberek valának, megkedvelék az ott lakást, 's ott maradának. — Mi tsuda tehát, hogy a' megunt igát erős elszánt igyekezettel nyakokról lerázni felzúdulának? mi tsuda, hogy ott most a' tudományok 's mesterségek szép virágzásra indultak? mi tsuda, hogy sok Amerikai városok, az Európai

roppant városoknak hírét, és nevét magokra ruházták? — Így kétszer jön elő ott: Róma, Florencia, Stokholm, és Edinburg. Háromszor: Geneva, Genua, és Madrid. Négyyszer: Heidelberg. Ötször: Béts (Wien) és Páris. Hatszor: Hamburg, és Lissabon. Hétyszer: Dublin. Nyolczszor: Frankfurt, és Berlin. Kilenczszor Braunschweig. Ezekén kívül még: Potsdam, Velenze, Ravenna, Amsterdam, és Palermo.

Francia-Török Szótár (Lexicon).

Rhasis Úr, a' ki született Török, és most Gróf Woronzoff Orosz Fő Tisztviselő Úrnál a' napkeleti nyelveknek Tolmácsa, kihirdettette, hogy ő egy Francia-Török szótárt vagy Lexicont szándékozik kiadni, melly 12,000 példák által megvilágosított szavaknál többet foglal magában, és negyed réthben mintegy 800 oldal tesz. A' subscriptionak árra 40 Rubel; vagy is 80 forint ezüstben. (Minket, mint szomszédokat, közelebbről illetne a' Török nyelv, óhajtani kell tehát, hogy valaki Magyar-Török Lexikont dolgozzék ki).

A° Rózsákat télen által is virágoztatni.

Juliusban az egész rózsá virágzásnak elmúlik az ideje; azért a' közönséges rózsákat későbbi hónapokban, vagy télen által is virágoztatni csak a' következő mesterséggel lehet, tudniillik: mindjárt tavasszal, midőn a' rózsá bokor bimbókat hajt, azokat le

kell tsipkedni, 's midőn másodsor, és harmadsor is megjelennek a' bimbók, ismét le kell tsipkedni. a' bokor negyedszer is fog bimbózni, és ezt már meg kell hagyni; mert szinte olly erővel, mint tavasszal virágzott volna, virágozni fog September, és October hónapokban. A' természetnek munkálkodása 4 hetet kíván, hogy újabban leveleket és bimbókat hajtson, azért ehez képest kiki úgy intézheti el rózsá ágának virágzását, a' mint magának tetszik; mert ha még későbbre akarja virágoztatni, még egyszer kétszer le kell tsipkedni a' bimbókat, és ha azon rózsá ágakat edénybe téven, télre a' szobába viszi, azok sokkal szebben fognak virágozni, mint a' hónapos rózsák, mellyek rendszerént igen hamar elhalaványodnak; ellenben az említett későbbi letsipkedés által olly erőben maradnak a' rózsá szálak, hogy Februáriusban is tellyes szépséggel virágoznak, sőt egész Májusig is eltartanak. A' ki ezen próbát tette, azt állítja, hogy egy szép rózsá-bokornak, mellynek erejét a' tavasszal, és következő hónapokban el nem hagyta fogyni, késő ősszel, sőt egész télen rózsáji virágoztak.

Frater Cziprián első levegőbeli hajós mesterséges szárnyak' segédelmével Magyar Országban.

Nem ama' Bétsi Órás Deegen Úr volt első, a' ki próbát tett mesterséges szár-

nyak' segedelmével magát a' levegőbe fel-
emelni; hanem ő előtte jó idővel, sőt a'
levegői golyóbisnak (Luftballon) feltalálása
előtt jóval, mellyet Franciaországban
Montgolfier testvéreknek köszönhetünk, a' ve-
res Klastromban *) Szepes Vármegyében egy
Cziprián nevű Laikus (Frater) ki a' Barátok-
nak Seborvosa volt, tett legelőször próbát
a' Kárpát hegyeken mesterséges szárnyakkal
a' levegőbe repülni. Sokkal többre is ment
ezen próbájában, mint Deégen Úr; mert ő
nem szoritotta magát egy ló-iskolába, mint
ez; és nem vett maga segedelmére egy kis
levegő-golyóbist; hanem a' szabad levegő-
ben a' veres Klastromtól egy jó távúl lévő
Korona nevű hegynek bérchezéig repült jó
magasan. Ezen nevezetes tselekedet, nem
csak a' Szepességieknek emlékezetökben máig
is fenn maradt, hanem Bredetzky is in „Neue
Beyträge zur Topographie und Statistik
des Königreichs Ungarn, Wien 1807.” 320
lap elbeszéli.

Fekete Róka-bőr bunda.

Találtatnak Sziberiában fekete rókák is,
mellyeknek bőreiből bundát szoktak készíte-
ni. Mivel ezen állatok kitsinyek, egy olyan
bundának készítésére igen sok bőr kívánta-
tik; és egy ilyen bundának kiállítására sok
idő szükséges. Innét vagyon, hogy egy ilyen
fekete róka bőr bunda húsz ezer aranyra be-

*) Ez most a' Kamara jószágaihoz tartozik.

tsülletik. Közönségesen az Orosz Udvar tsak valamelly rendkívül való ünnepi alkalmatossággal szokott ilyen bundát ajándékozni. Külömbben a' Sziberiai népek fekete róka bőrrel, mint az ő természeti producumokkal adóznak az Országlószéknek.

A p r ó s á g o k.

Midön Commodore Anson Anglus hajós Kapitány Hantonban volt, a' Tiszteknek mulatására bált adott; több Rhinaiak valának jelen a' tánczos mulatságot nézni, 's közülök egy előkelő a' melette lévő Anglustól kérdi: Miért töritek magatokat annyira? Miért nem bizzátok inkább az ilyen fáradságos munkát szolgálóitokra?

Antverpiában van egy galambász társaság, ez a' f. e. Julius 26-kán 90 kitanított galambot szárnyakra botsátott Páris felé 7 órakor reggel, és 12 órakor már közülök 15 ismét vissza jött Antverpiába sőt az első 11 $\frac{1}{2}$ órakor megérkezett; — így tehát 4 $\frac{1}{2}$ óra alatt 100 mértföldnél többet által repült, vagy is egy mértföldet 3 minutum alatt.

R e j t e t t s z ó.

Magyarúl ezt kiki ős anyjának vallja;
Visszáson a' deák köszöntésül hallja.

J e g y z e t. Az 33-dik számbeli Mese:
Korbáts. —

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(35.)

Felső Magyar Országi Minerva.

(Folyó írás 1825. Harmadik Negyed)

Már nem csak a' hirdetéséből: hanem a' két Negyedéből is közelebbről isméri a' Haza ezen Havi Írást. — Valamint minden, időnként járó Írásokban, úgy ebben is az Íróknak nagy könnyebbségök, hogy apróbb darabjaikat bele lerakhatják, és így valami-kép' az elenyészéstől megmenthetik: de az Olvasónak is hasznos és kellemetes, hogy több rövid, 's külömbféle tárgyakat együtt lelhet. E' jelenvalóban, melly Julius, Augustus, és September-re szolgál, figyelme-tességet érdemel négy Élet-írás, u. m. Esz-terházy Pál Hgnek, Magyar Ország Nándor Ispánnának élete, Bárány Ágostontól; Sán-dor Lepold Fő Hgnek, ugyan M. Ország Nándorának Birkenstok szerint Deákúl, Dul-házy által magyarul, köre-írás formában; Laszky Hieronimus élete, Szalay Antaltól; Szirmay Antal Udv. Tanátsos élete önnön

jegyzései szerint Hazinczy Ferencztől. — Még kedves históriai darabok: Laszky Hier. titkos követségének, Szoliman Török Tsászárhoz, levelekben előadott története. — Tanúságos darabok: Wieland és Adelong közt való vetélkedés azon kérdésről: Mi a' tiszta Németség? Hazinczy Ferencz által; és „a' régi 's mai Poëzis között való külömb-ségről, Mokry Beniamin Értekezése. — Elme fulttatások és mulattató darabok: A' Magány, Álom, Adonyi Éjszaka, a' Nemességéről, Nem a' hely teszi az embert boldoggá. — A' Versezetek között kellemetesek: a' Csalárdhoz, Gr. D. J.-től. — A' Cél, Thott Jos.-től. — A' szegény Pár. Sédeltől. — Ezen Negyedét is szép könyömási (nem kö-metszési) kép ékesíti. De értelmes emberek tagadják, hogy Hg. Eszterházy Pál képe volna. Az ilyen kétségek eltávoztatására szükséges volna, hogy az eredeti képeknek valósága 's hitelessége megmutattassék, midőn illy másolatok közöltetnek.

Reaumurnek, és Spallanzaninak próbáik a' tyúkok emésztő tehetségének erejéről.

A' Tyúkok, és több hozzájuk hasonló röpülő állatok, erős inas-húsos gyomrokkal a' legkeményebb testeket is képesek össze morzsolni, megemésztetni. Emésztő tehetségöknek nagyságát kikémleni akarván

Reaumur, apró ércz tsövetskéket készítetett, mellyek két végökön nyitva valának. Ezekbe külömbféle magvakat tett, mellyekkel ezen állatok élni szoktak, és a' gyomrokba toltta. A' gyomor nedvessége, a' tsövetskének nyílt végökön szabadon a' magvakhoz vehette magát: mindazáltal több órák múlva kivéven gyomraikból a' tsövetskéket, a' magvakat sértetlenül lelte, mellyből azt következteté, hogy az emésztés a' tyúkokban nem a' nedvességtől, hanem az erős gyomor oldalaknak, v. falaknak, össze dörgölődésétől származik. — E' szerént megújítván a' próbát Spallanzani, és egy, két, három nap múlva vevén ki a' tsövetskéket a' tyúkok gyomraiból, hasonlót tapasztalt, kivéven, hogy a' magvak, vagy gabona szemek, a' nedvességtől valamennyire feldagadtak. Szinte úgy ütöttek ki próbái, azon magvakkal, mellyeket ezen állatok bögyeikből veve ki. Hogy a' próbák tökéletesebbek legyenek, és a' gyomor nedvessége a' magvakat mindenünnen érdekelhesse Spallanzani ércz golyóbiskákat készítetett, mellyek mindenünnen által valának lyuggatva: de e' szerént is hasonlót tapasztalt, tsak hogy a' magvak valamivel keserüebbek valának, mint az előbbi esetekben. Ezen próbák közben mindazáltal azt tapasztalták Reaumur és Spallanzani, hogy az ő tsövetskéik, és golyóbiskáik, ha több órákig a' tyúkok gyomraikban valának, külömbféle képp össze hajtottak, tördeltettek, feloldoztattak; ugyan

azért az utóbbi az ő tsövetskéinek végeire, és az ő golyóbiskáira ércz abrontskákat készítettett ; de még ezen készület mellett is mind össze tördeltettek. Hogy tehát próbái hátra maradást ne szenvedjenek az abrontskákon lyukakat fúratott, és ezeken keresztül erős vas drótot húzatot, és így a' golyóbiskákat minden lehetséges módon megerősíté. Négy illy készületű tsövetskék fél esztendő s kakasnak gyomrában egy napig lévén, a' drótok mind össze valának törve, az abrontskák leoldozva, a' tsövetskék össze hajtogatva, gömbölygetve, az étel közé vegyítve, 's a' tsövetskék ollyak voltak, mintha össze lettek volna kalapátsolva. Redi és Magalotti üveg golyóbiskákat, és metszett üveg koczkákat nyelettek el a' tyúkokkal, és kevés órák múlva ezen kemény testek porrá voltak törve, a' metszett üvegeknek éle pedig azonnal eltompúlt. Ezen próbákat megújítván Spallanzani, hasonlót tapasztalt, nem csak a' tyúkokban és galambokban ; hanem még nagyobb mértékben a' récékben és ludakban. Spallanzani egy galambjának dió nagyságú, tizenkét szöglettel biró gránát követ tölt gyomrába. A' galamb rekeszéből kiszökvén egy hónap múlva megfogattatott, 's a' gránát még gyomrában volt, de minden szöglete eltűnt. Ezen tapasztalásoktól ösztönöztetvén Spallanzani, egy kakasnak gyomrába kártyába takarva 12 varró tűt tölt, másfélnap múlva felbontatván a' kakas gyomra, mind egyik tű össze

volt törve, kilencznek letörött hegye végképp elveszett, háromnak tompa hegye az étel között volt. A' kakas gyomrának oldalain a' legkissebb sértés sem látszatott. Ez után 12 éles lancétákat adott be egy kakasnak, 16 óra múlva már mind össze voltak törve, a' gyomornak legkissebb megsértése nélkül. Számos tapasztalásaiból az tettszett ki, hogy ezen hegyes és éles testek már két óra múlva kezdenek össze töredezni. — Ezekután senki sem fogja tsudálni, hogy a' tyúkók gyomraiban sokszor apró követskék találtnak; mellyeket azok vagy állati ösztönből, hogy gyomrokat töltsék, vagy vi-gyázatlanságból felszednek.

A' színeknek Képes, vagy példás jelentéseik.

Vörös: Az erköltsért és igazságért való belső tűz. — Kék: Hívség. — Fekete: alázatosság, gyász. — Zöld: szabad-ság, öröm, reménység. — Viola-szín: megállapodottság, maga mérséklés. — Nar-rants-szín: kevélység. — Világos sár-ga: győzedelem. — Mások szerint: Arany szín: nemesség. — Ezüst szín: igazság. — Vörös: bátorság. — Kék: tudomány. — Fekete: veszedelem. — Zöld: jóság. — Még mások az élet szakaszai szerint osztják fel a' színeket, 's ezek szerint az Ezüst szín gyermekséget. — Kék üdül-

tebb kort. — Arany ifjúságot. — Zöld fiatal emberi kort. — Vörös érettebb emberi kort. — Fekete hanyatló élet kort jelent.

Richemont útazása.

Richemonti Desbassyns Vicegróf (Vicomte); ki egy nevezetes útazást teszen Indiába az Orosz Birodalomon, és Persián keresztül, Aprilis 15-kén indult el Tiflisből. Karaclissa Herczegnél, ki Georgiai születés, igen barátságos elfogadtatáshoz volt szerentséje. Natsivánban a' Persiai Korona Herczeg, Abbas Mirza, egy késérő biztos Tisztet küldött elejébe, és Tauris városa előtt az odavaló Igazgatónak fíjától, kit az Abbas Mirza Herczegnek Titoknoká késér vala, egy igen gazdag készületű ragyogó nyereggel tiszteltetett meg. A' Herczeg Richemont Úrnak nyilván két óráig tartó audientiát adott; nyolcz nap után pedig ötöt, és követőit gazdagon megvendégelte. A' kihallgató szálata' többi között, ékesítette Sándor Tsászárnak, Szelimnek, és Napoleónnak a' képe is. Richemont Úr Május 27-dikén bútsútvett a' Herczegtől, és 30-dikán Teherán felé megindult. Ezen útazása által ő a' Botanikát kívánja tökéletesíteni.

A' veres szín nem rossz.

Azon előítéletet: hogy „a' veres-hajú embertől óvd magad” számos példákkal meg lehet czáfolni. Így p. p. Sokra-

tesnek veres haja volt, 's mégis egy valódi bölts, egy derék ember volt. Pyrrhusis veres hajú volt, 's mégis jeles nagy tetteket olvasunk felőle, sőt az ő kellemetes nyájassága miatt kedves volt az asszonyi személyek előtt is. A' nagy nevű derék Aristides előbb ugyan szöke, de későbben veres hajú volt; ezt bizonyítja a' Koppenhágai Muzéumban lévő képszoira, melly két színű márványból olly módon van készítve, hogy a' veres fele éppen a' haját jeleli. Rövideden a' Római, és Görög Hősök, Böltsék, és Fejedelmek igen gyakran veres hajjal jelentek meg előttünk, a' mi valóban semmi éktelenséget nem mutat.

Indiában a' körnek négyelése.

Phauor Celeb Indiai Bramin ez előtt 6 esztendővel küldött a' Londoni Tudós Társaságnak egy jegyzéket, mellyben azt erősíti, hogy a' Körnek négy szegletezését (quadratura circuli) ő feltalálta: Ezután hamar meghalt Masulipatnamban életének 114-dik esztendejében. Nagyobbára csak gyökerekkel élt, és vízzel feleresztett Rumot ivott. Henry Romsonn Anglus Tiszt jelen volt a' halálán, 's ő is temette el; sok Indiai könyveket, és jó summa aranyat, 's ezüstöt hozott el tőle ezen Tiszt.

A p r ó s á g o k.

Egy Porlonsky Simon nevű Lengyel nemes nyolcz esztendeig kereste a' böltseség

követ; végre a' sokféle elegyítésekből egy metallumot húzott ki, a' melly úgy fénylik, mint az aczél, 's mégis a' mellett olly hajlékony, mint az arany. Ezen metallumból a' Nagy Herczegnek (hihető Konstantinnak) ajándékot készített, melly egy sisakból, és egy ebbe befoglalt karimás edényből állott.

Londonban a' minap egy Takáts abban fogadott, hogy tíz fontos ürü czombot egy óra alatt megeszik. Éppen tíz fontot nyomó czomb nem találtatván, kilenez fontost vettek az ő számára, 's annak rende szerént jól elkészítve lévén, több néző emberek előtt hozzá fogott: de alig telt el három fertály óra, már jó ízűen mind megette, 2 jó nagy czipóval együtt, úgy hogy egy falat sem maradt belőle. Szép szeletekre előre felvagdalták neki, 's ő olly mohón evett, hogy homlokán az izzadtság folydale, 's ott az erek is feldagadva kiállanak. Evése közben semmi bort nem ivott, hanem csak vizet, és tíz pohár pálinkát.

M e s e.

Mindegyik kívánja,
Mig azt el nem érte.
Hej! be sok megbánja,
Hogy olly buzgón kérte.
Atyafias az idővel,
Rosszúl bánik a' tődövel.

J e g y z e t. Az 34-dik számbeli Rejtett szó: Eva, ave.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(36.)

List Testvérek.

Egynehány esztendő előtt két testvérek, kik Szabó-legények valának, Jamaikába utaztak szerentséjüket keresni. De midőn oda érkeztek, láták, hogy a' kis erszényök nem elégséges rajtok segíteni, hogy valamihez okosan foghassanak. Azon kezdének tehát gondolkodni, mi módon lehetne egy 60—70 font Sterlingből álló summát öszve szereznii, 's ezzel valamelly kereskedést kezdeni. Sok elmehányás vetés után a' következő ravaszság ötlött fejökbe: Egyik a' másiknak kevés ideig hatalma alá botsássa magát, haját elborotváltassa, tetétől fogva talpig magát befeketíttesse, és magát mint Szerentsent el adassa. Ezen találmányt mind a' kettő helyben hagyván, egyik magát áldozatnak által engedte, testvére által magából Szerentsent tsináltatott, és egy rab-ároshoz vezettette magát. Mivel szép termete vala, hosszú alkudozás nélkül 80 font Sterlinget fizetett érte a' Rabokkal kereskedő. Az el

adó el mene, 's testvérét a' rab-áros kezében hagyá. De még azon éjszaka a' tettetett Szeretsen testvérehez szökött, magát megmosatta, és együtt más nap dolgoztak, mint Európaiak. Másnap kereste a' rab áros elszökött Szeretsenét, sőt jutalmat is ígért, a' ki ismét kezéhez szolgáltatná; de mind hiába. A' két Testvérek szorgalmatosságok, 's okos kereskedésök által 20,000 font Sterlingből álló summát gyűjtének öszve, 's azzal Angliába vissza térének — Még is minnelötte Jamaikát elhagyták volna, felkeresték a' rabokkal kereskedőt, emlékeztették ötet az elszökött Szeretsenre, és pénzt érdekével együtt vissza adták.

A' Rothschildek' Nemzetsége.

Mostanában öt Rothschild testvér él. Amschel, született 1773; — Salamon, született 1774; — Károly, született 1788; kik Mayni Frankfurtban Pénzváltók; — Nátján született 1777, Londoni Pénzváltó; — és Jakab, született 1792, Párisi Pénzváltó. — Az ö attyok (Mayer Amschel Rothschild), ki 1812-ben halt meg, szerzette Nemzetségének boldogságát, ügyességével, és szemességével. Attyáról ö rá semmi sem maradt, és ö Rabbinusnak készült, mindenkor igen szorgalmatossan tanult, különösen pedig a' Nummismatikában nagy előmeneteleket tett. Ezen tudománya által ta-

lálta fel szerentséjét. A' Hesseni Uralkodó Herczeg, a' régi és új pénzek megszerzésében az ő segítségével élt, ez által másoknak bizodalját is megnyerte, míg végre Dánia rá bízna költsönözését. Ekkorában Német országban nagy történetek adták elő magokat. A' Hesseni Uralkodó országából kiűzetett. Nagy magános birtoka végképp elveszett volna, ha Rothschild nagy részét meg nem mentené. Az ő fiai ekkorában külömbféle portékákkal kereskedtek. Midőn meghalt, nevezetes birtokát fiainak hagyta, kiket egy úttal az egyességre ösztönözött. Az ő fiai meg is tartották attyok kívánságát, 's ez által, 's az idő változásaitól okoztatott kedvező szerentse által, keltek azon hirre, és gazdagságra, mellyel most Európában birnak. — Egyike ezen testvéreknek nőtelen, négye pedig (Amschel, Salamon, Nátán, és Károly) házas, de az elsőnek nintsenek gyermekei. Ezen kevés szavakban foglaltatik a' Rothschildnek egygyügyü, de tanúságos történetök, kik a' Pénz kereskedés által egész Európát Adózójokká tették.

A^o madarak költözködéséről való különös vélemény.

Több ízbeli hiteles tapasztalások bizonyítják, hogy kelet Indiában sokszor Európai költözködő madarak lövettek. Európában is megtörténik néha, hogy Afrikai,

vagy Asiai költözködő madarak lövettetnek, vagy fogattatnak. Ezen tsudálatos eset külömbféle véleményekre adott már alkalmatosságot; a' legkülönösebb az, a' melly szerént ezen madarak annyira felemelkednének a' levegőben, hogy a' földnek az ő tengelye körül való forgása erejét már nem érzik. Ezen ponton egy két óráig lebegvén, a' föld akkorát fordul, hogy leszállván az Európai madarak Persiában, Indiában vagy Chinában vannak. Ezen állítást egy két szóval meglehet czáfolni. Egy test sem lökheti ki magát a' föld levegőjének köréből, és még abban van annak hatalmas forgásától elragadtatik. Mivel pedig a' föld az ő tengelyén nem keletről nyugotnak, hanem nyugotról keletnek forog, tehát az Európai madaraknak nem Indiában, hanem Amerikában kellene jutniok. Nagyobb kérdés az, hogy ezen madarak gyomraikban sokszor olly eledelek találtatnak, mellyeket az ő hazájokban nyeltek el. Ez rendkívül valónak nem fog tetszeni, ha meggondoljuk, hogy a' madarak költözködésök idején; midön megeröltetve röpülnek, az eledeleket későn emésztik meg; továbbá, hogy kevés idő alatt igen hosszú utat elhaladnak. A' Galamb egy nap alatt 100 's több német mérföldet röpül; a' fetske talán két annyit, vagy még többet is. E' szerént Constantinápolytól az Indus vizének partjáig, melly 600 mérföldet teszen, 2-3 nap alatt eljuthatnak, és így gyomraikban Európai eledelek könnyen találtathatnak.

Sina Népeisége, és jövedelme.

Mostanában megjelent Angliában Thoms Úrnak Könyve, melly Mákánban a' kelet Indiai Kompaniának költségén nyomtatott. Ezen könyvben külömbbféle részek között találtatik Sina Birodalomnak jövedelméről, és Népeiségéről való előadás. A' jövedelmeket valamelly Sinai munkából vette, mellyet 1823-dikban Wang-Kwei-Sching nevű ember írt vala; némelly jövedelmeket pedig azon hivatalbeli írásból, melly minden három hónapban Tsinschin neve alatt megjelenik. A' legnevezetesebb adó, és ennél fogva a' legnagyobb jövedelem a' földtől való adó; mert 5 mows, vagyis egy Anglus földért fizetnek egy Spanyol tallért: a' többi adók vétetnek a' sótól, széntől, és eleségtől. De nem tsak kész pénzben, hanem termésben is vesznek adót, 's nevezet szerént gabonában, és riskásában. Öszveséggel a' 18 Tartományokból, vagyis az Ország annyi osztályaiból be jön pénzben 33,327,056 Täl, vagyis annyi két tallér, és 7 garas. A' gabonából, és riskásából be jön 4,230,959 Schih, vagyis 140 Anglus fontban vévén ezen mértéket, temérdek sok gabona, és riskása, melly a' polgári tisztviselökre, a' katonaságra, 's más közönséges szükségre fordittatik; úgy hogy a' tartománybeli magazinokban mindenkor készen van 30,596,789 Schih gabona, és riskása a' közönséges szükségekre.

Az Országlószék' költségei ezek : a' polgári hivatalokra 3,623,730 Täl; az ármádra, melly 1,263,000 emberből áll, kivántatik 20,484,203 Täl; a' sárga folyón való zsilipek fentartására 2 milliom; a' Tsászári kertek miveltetésére 1 milliom.

A népességet Thoms Úr így adja elő : a' száraz földön laknak 143,000,000 emberek, a' vízen laknak 2 milliom emberek; polgári hivatalban vannak 9,611 személyek, a' hadi seregben vannak 7,552 Tisztek; a' gyalogság teszen 822,000; a' lovasság 410,000; a' matrózok 31,000; és így az emberek száma reá megyen 146,280,163-ra.

A' Katonaságnak fizetése im ez : 1. gyalog katona kap hónaponként pénzben 1. Tält, és 3 mércze riskását; 1 lovas katona kap 2 Tält, és 6 mércze riskását.

Még a' belső jövedelmeken kívül az Országnak jövedelmét szaporítja a' kereskedés is, mellyet a' kelet Indiai Kompániával, a' többi Indiabeliekkal, és az Amerikaiakkal üznek. A' bé és kivitel vám esztendőnként reá megy Cantonban 1,670,299 Tälre.

A' Franczia Revolutiói Törvénszék' áldozatainak felszámolása.

Londonban megjelenő The John Bull nevű havi Irás Sept. 3-dikán leírja azon szerentsétlenek számát, kik a' Revolutió Törvénszékének szomorú áldozatai levének,

Tudósítását hiteles kútfőből merítette, tudniillik a' Times Újságnak 1796-dik, Januarius 19-kén költ leveléből. Az illy szörnyű kegyetlenséggel megbélyegezett idő rövid volt, az áldozat nagy; úgymint 1792-diki Augustustól fogva 1794-diki Julius 27-dikig az úgy nevezett Guillotine (vesztő masina) által a' következők vesztették életüket:

Maria Antonia Franczia Királyné; Erzsébet K. Hercegné a' megholt Királynak húga; 6. K. Herczeg, 3. K. Herczeg Asszony, 6. Herczeg, 2. Herczeg Asszony, 14. Marquis, 2. Marquis Asszony, 3. Báró, 23. Gróf, 6. Grófné, 3. Vice Gróf, 214 Nemes, 12. Sz. Lajos Rendének Vitéze, 127. Nemes Asszony, 45. Hajadon leány, 's más asszonyi személyek, 76. Nemes özvegy asszony, 4. Apáturak, és Apát-asszonyok, 2. Püspök, 14. Barát külömbféle szerzetből, 145 Pap, Plébánus, Káplán, 2. Franczia Ország Marsalja, 13. Tábori Marsal, 47. Generális 's a' t. Ezen summa reá megyen 2774 személyre. — A' megölettek között legidősbb volt egy 97 esztendős, legifjabb egy 14 esztendős.

A' tyúkok' megdrágulása.

Ez előtt mintegy fél esztendővel Szmirnában annyira megdrágultak a' tsirkék, és fiatal tyúkok, hogy egy párt 4—5 talléron kellett fizetni. Ezen szörnyű drágaságnak

okát sokáig nem tudták kitapogatni, még végre nyomára jöttek, hogy valamely Doctor a' podagrában, és chiragrában szenvedő betegeinek azt rendelte, hogy 6 hónapig fiatal tyúkokat, és pedig legalább harminczat vegyenek háló nyoszolyájokba, igérvén, hogy ezek a' betegséget magokhoz szívják, és így a' beteg meggyógyúl. Természetes következés vólt, hogy a' podagrások többnyire gazdagok lévén, a' piacra érkezett tyúk fajtákat mind öszve vásároltatták. Ezt megtudván a' Felsőség, kemény parantsolatot adott, hogy 12 óra múlva minden vánkoson heverő tyúkok a' podagrások ágyaikból kihajtassanak, 's így elmúlt a' tyúk drágaság. (Hát a' podagrásokból mi lett?)

Rejtett szó.

Hogyha egész, húsban; első fele szikla hegyekben
Nyújtva vagyon; színes folyadék a' vége; harapd el
Innen az első ízt, 's már az lásd benne kerenghet.

K. T.

Jegyzet. Az 35-dik számbeli Mese: Vénség.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(37.)

H e b e.

Zseb Könyv 1826-dikra.

Mint a' természet idővel gyarapít mindent, úgy a' jó igyekezet is tökéletesebbé, és szembe-tünőbbé teszi munkáját. Illy példát mutat Tudós Igaz Sámuel Úrnak hazafiúi iparkodása, mellyel ezen Zseb-könyvet, díszesebbé, 's kellemetesebbé tette. E' jelenvaló Hebe nem csak előbbi testvérjeivel vetélkedik, hanem olly díszes, és remek képekkel vagyon felékesítve, mellyek akár mī Külföldi Álmánáchban megkülömböztetve tekintetnének. Ugyan is az első Kép Báró Koháry Istváné, mellyet Widenman festett, és Blaschke rézre metszet. A' Czim lapon lévő vinyet is Bláschkétől vagyon, 's Léva várát adja elő. — Következik Lucretia Cantarini festése szerint Berkovetz által metszve; továbbá az Anyai szeretet Franceschini szerint Kováts által metszve; ezután jön Vénusz, és Adonisz Carracci szerint Hofman

által metszve. Végre Ganimed elragadtatása Correggio szerént, ismét Bláschke által metszve. Ezen válogatott remek' darabokért, mellyeket illy kellemetessen megösmértet a' Tudós Férfiú, méltó köszönetet várhat az olvasóktól, minthogy illy példák, a' szebb ízlést hathatóssan terjesztik.—A' Textus szokot tisztasággal, hibátlanúl jelenik meg ezen Esztendőben is, 's megtartja minden Szerzőnek tulajdonát a' Magyarorszában, hogy így az Olvasó maga ítélete szerént választhasson. Vannak kedves folyó és verses darabok, olly külömbbféleséggel, hogy az ismeretes Irókat újjabbak váltják fel, és mintegy több több reménységet gerjesztenek Iróinknak szaporodásáról. A' Textus után következik ismét egy tábla a' kéziratok másolatával, és egy vadász dall kotákra, mellynek Verseit Kovatsotzi, a' muzsikáját Földváry Miklós készítette, két tenorra, két bássusra, és fortepiánora. Általjában elmondhatjuk, hogy ezen Zsebkönyv, igen jeles nyeresége a' Literatúránknak. Szerzésül hozzá van adva külön a' Magyar Kalendarium hasonló nagyságban. Találtatik Eggenberger Müller, 's egyéb Könyv-árosoknál. 6 fl. V.Czed.

Gazdag magányos emberek Hollandiában.

Ámbár 20—30 esztendőktől fogva ezen Státus hatalmából, de kivált nemzeti gaz-

dagságából sokat veszített, még is ott, a' nagy kereskedőkön kívül vannak most is sok igen gazdag magányos emberek. Ennek az oka az anya Országnak a' Coloniákkal való egybe függésében találtatik. A' Coloniákban igen számos gazdag tiszti hivatalok vannak, melyeket csak Hollandusokkal szoktak bétölteni. Hogy ha ezek csak 8—10 esztendeig ott voltak, nagy Capitálissal térnek vissza hazájokba a' dús Hollandusok, és ott kényők szerint tsendes megelégedésben élnek. Nagyon vigyáznak arra, miképpen lehessen legjobban, 's legbizonyosabban interesre kiadni pénzüket. Ezt ők Státus-papirosban teszik le, és egy magokból valókozott nyerekedő felekezetnek költsönözik oda, de mindég csak 3 hónapra, hogy a' megbukás ellen magokat bátorságosítsák, ez idő alatt 20 pcentet számlálnak. Igy Capitálisok minden veszedelem ellen védve van, 's tetszésök szerint minden 3 hónapban felvehetik, és esztendőnként 80 procentet húznak.

A' Newgatei Tömlöcz Angliában.

A' ki a' tömlöczöket figyelmetes szemmel vi'ssgálja, borzadozni fog ezen intézeteknek rettenetes voltokon. Majd mindennütt földalatti mély boltozatok, nedves üreges, minden világosságtól, tiszta levegőtől megfosztva. A' foglyok vétkeiknek, és koroknak minden megkülömböztetése nél-

kül csoportosan, szük rekeszekre össze szorítatnak, melly által külömbféle, a' vérnek romlásával járó betegségek támadnak, és néha a' levegőnek elromlása miatt sokan meg is halnak. Ha pedig meggondoljuk, hogy a' híres tolvaj, a' gyilkos, a' méregkeverő sokszor egészen el nem romlott személyekkel össze tsukatik; 's ezek az ő gondolkodásaikat megvesztegetik, az illyes intézeteknek a' lélekre nézve való ártalmas voltát általláthatjuk. A' tiszta lakáshoz, és egészséges levegőhöz a' Raboknak szinte annyi jussok vagyon, mint a' szabad embereknek, ugyan azért a' fogházakban erre mindég ügyelni kellene. — Angliában a' Newgatei híres Fogház, hajdana' Foglyoknak czimeres kínzó helye volt, mai nap pedig nem egyéb olly intézetnél, mellyben a' Foglyok az ő reájok szabandó büntetéseket elvárván, mind testi, mind lelkiépp gyarapodnak. — Ezen új elrendeltetése egy jótévő Asszonynak áldozataiból következett. Madame Fry (születésére nézve Guerneý Erzsébet) vagyomos Asszonyság, engedelmet nyere, hogy bő adakozásait a' Newgatei foglyokra áraszthassa. Asszonyi Eggyesületet állított, melly a' rettenetes tömlöczből, iskolát formált. Mai nap azon Fogházban sem lánczot, sem bilintset, sem zárt nem látni; minden kapuk nyitva vannak, és minden részében a' legnagyobb tisztaság, és rend uralkodik. Az Eggyesületnek 24 tagjai felváltva meglátogatják a' foglyokat, és

a' Bibliát, 's más erköltsre oktató könyveket előttök olvasgatnak. Ugyan ezen Asszonyok a' raboknak a' munkához megkivántató szereket adnak, és a' munkáért őket megfizetik. Az elkészített munkák hetenként eladatnak, 's a' pénz az Egyesületé. Minden pénteken a' fogház a' szemlélőknek nyitva áll. A' foglyok több rendbeliekre vagnak felosztva. Minden rendbelieknek egy Vezetőjük van a' Foglyok közül. Más fogolyra az Udvar van bízva, ez egyszerűsmind megjelenti, ha látogató jön. Ajándékot senkitől sem szabad elfogadniok. Ha ki mit ajándékozni akar, pörsölbe tartozik bevetni. Szemrehányást eggyik a' másiknak nem tehet. A' káromkodás, esküvés nagyon meg van tiltva. A' kártya játék, és hívságos könyvek olvasása is tilalmas. Minden nap egyszer az imádkozásra, és kétszer a' Biblia olvasására össze gyűlnek. — Mindegyiknek tisztán kell magát tartania. Szabad nekik egymás ellen, vagy a' Gondviselők ellen is panaszt tenni. Naponként 6 órakor kelnek fel, és össze tisztogatván szobájokat egy font kenyeret kap mindegyik. 8 órakor levest esznek; ezután dolgozmennek. 11 órakor Bibliát olvasnak; 12 órakor ebédelnek, minden második nap húst és krumplit, a' közben levest és krumplit. Hevesítő italokat nem szabad inniok, kivéven sört, mellyet tulajdon pénzökön tartoznak venni, de ebből is tsak egy messzölt ihatnak napjában; délután ismét dolgoznak. 7

órákor háló szobájokba zárják. A' Foglyoknak gyermekeik egészen a hetedik esztendőig Newgateben neveltetnek, hol tulajdon iskolájok van. Ugyan itt a' Foglyok írni, olvasni tanulhatnak. A' betegek, és viselősök minden megkívántató segedelmet nyernek. Innen a' Foglyok többnyire Botany Bayba vitetnek, hol hasznos polgárokká válnak.

S e r a m p u r.

Isméretes tartomány ez kelet Indiában, kevés városokat lehet ezen Országban találni, a' hol annyi felvilágosodás uralkodik, annyi tudomány, és ismérétség van elterjedve. Legnagyobb figyelmet érdemel ama' nagy Tudományos Intézet, mellyet az Ország-lószék pártfogól az isméretes Hastings Generalisnak felvígyázása alatt. Itten Indiának a' legjelesebb Mesterei által a' régi Sanskrit, Arabiai, Sinai, 's több más napkeleti, sőt Európai nyelvek is taníttatnak, szinte a' Fizika, Mathematika, 's más tudományok is. A' tanítványok mind oda való születésűek, keresztények, és Indusok minden külömbkülönség nélkül. Ezen Intézetből sok nagy, és nevezetes napkeleti munkák is jöttek napfényre, mellyeket a' közöltetésnek könnyebbítésére nézve igen nagy költséggel az Orzáglószék kinyomtattatott.

Megjegyzésre méltó, hogy mind öszve az Indiai nyelveket két eredeti nyelvre vissza lehet vinni, mellyek a' következők: Első a' Sanskrit, második a' Sinai. Mind a' kettő tudós, és az utolsó a' Mahomedanusoknál udvari nyelv. De ezeket nem kell feltserélni a' közönséges Indus, és alálaji nyelvekkel, mellyek Indiának minden részeiben elterjedtek.

Hosszú élet új példája.

Nem rég említettünk a' Hasznos Mulatságunkban egy 123 esztendős Császár-töltési öreget, ki az idén Augustus végén halt meg; azután Ujság levelünkben 140 esztendős Seb-orvost, ki ugyan az idén Lotharingiában halt meg: most újonnan ezeknél sokkal nevezetesebb példa találtatik Angliában, hol egy embert életben, a' mindeneket megérlelő, 's végre megemésztő idő hatalmát éreztetni olly sokáig késlette, 's a' romlandóság, melly minden testekkel közös, egy eleven emberi testet olly nagy ideig megkiméllett. — Tudniillik 163 esztendős Spear Tamás nevű megaggott ember halt meg nem rég, a' mint említém, Angliában. Még két élő fiai is a' 100 esztendőt meghaladták, és számos maradékai vannak. Ezen meghalt öregnek maradékai (descendensei) 638 személyre számláltak.

Khinai órák' régiséget.

Rhinában már három ezer, 's több esztendőök előtt is keletben voltak az órák. Egy Irlandi Missionárius Rhinából Angliába egy órát hozott, melly 1007-dik esztendőben készítettett. (Akkor Európában a' mozgó óranak hire sem volt). Ezen óra a' legszebb ízlésű cziradással volt felékesítve; órát, minutát, és másod - minutát is mutatott: 40 esztendő elfolyása alatt soha sem igazított meg, 's még is ezen idő alatt tsak 10 minutával hibázott. — Midőn a' XIII. XIV. századokban a' gazdag Hollandus Kereskedők a' drága arany zseb órákat fitogatnák a' Rhinaiak előtt, azt mondá egy Rhinai: „No, már az Europaiak is kezdenek valamit tanulni”.

Rejtett szó.

Első tagom üdövel jár,
A' második régi dült vár;
Foglald össze mind a' kettőt,
Benne lát a' rosz rettentőt.

Jegyzet. Az 36-dik számbeli Rejtett szó: Kövér.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(38.)

A' szoptató Dajkák' szükségéről, és minémúségeikről.

Jöllehet a' természet érzékenyen szokta büntetni az olyan anyákat, mellyek emlőjök tejét nagy ok nélkül gyermekeiktől megtagadják, és külömbféle gyúlladásokba, fekélyes nyavalyákba, hidegglelésekbe, sorvadásokba döntvén őket, ezek ilyen betegségek által éppen azt veszti el, a' mit megtartani kívántak: t. i. a' szépséget, és egészséget. A' kényes anyák mégis mindegyre dajkák által tápláltatják gyermekeiket. — Hogy tehát tudhassák, melly esetekben nem káros önnön tejüket gyermekeiktől megtagadni, ide foglaljuk azokat: 1) Ha az anyák akár velők született, akár későbben nyert nyavalyáktól kínoztatnak: u. m. a' köszvénytől, mirigytól 's a' t. 2) Ha akár hideggleléssel, akár hidegglelés nélkül járó sorvadásban szenvednek. — 3) Ha emlőjökben tejük elapad, melly vagy a' lappangó betegségtől, vagy a' gondtól származik. — 4) Ha

az ő tejök rossz tulajdonságokkal bír, a' mit megtudhatunk, ha egy tsöppet a' szembe eresztünk, és az azt kedvetlenül érzi. —

5) Ha az emlök betegessek: p. o. ha vagy meggyúladván, vagy keményedve vannak, vagy a' tsöts bimbók nagyon össze vannak repedezve, avagy fekélyesek, vagy a' sül emészti. Ezen esetekben kötelesek az anyák, hogy gyermekeiknek dajkákat fogadjanak. — A' megválasztásban pedig e' következő tulajdonságokra ügyeljenek: Mindenek előtt, hogy a' választandó Dajka egészséges legyen, se lappangó, se nyilvánvaló betegséggel ne bírjon. — Jó lesz, ha idejére nézve az anya idejéhez közel jár, kivéven azon esetet, ha az anya már a' negyven esztendőt meghaladta volna; — úgy szinte, ha természetével némiképpen az anya természetével megegyez, kivéven ismét azon esetet, ha az anya, vagy fölötte haragos, vagy béle küszhődt volna; — A' Dajka izmos testű, erős tagú legyen, tsötse középszerű nagyságú, kiemelkedő bimbókkal; — teje se sűrű, se ritka, se kellemetlen ízű, vagy szagú ne legyen, és bőven folyjon emlőjéből; — minden külső érzése, u. m. látása, hallása, szaglása 's a' t. jó karban legyen; fogai fehérek legyenek; — lehellete bűdös ne legyen; — a' bort, vagy más erős italokat ne kedvelje; jó lesz, ha ő maga gyermekét valamivel korábban szülte, mint az anya, melly felfogadja. Szépen, és rövideden

Ielrja Samarthanus (Paedotrophia) a' jó Daj-
kának tulajdonságait ezen versekben:

„Elige, quae media est inter juvenemque
senemque,
Quae gracilis, nec macra tamen; cui vividus
oris
Est nitor, et sano veniens in corpore robur.
Brachia longa, patens pectus, proceraque
cervix,
Cuique rubent teretes exstanti tubere
mammas,
Unde pluit nivei, quantum satis est, favor
imbris.

Rendkívül való Haj és Fog képződés.

Meckel, híres Physiologus, 1814-dik esz-
tendőben egy hajadon személynek holt tes-
tét felbontván, benne egy kemény gömbö-
lyű, mindenünnen három hüvelk nagyságú
daganatot talált, és e' mellett még három
kissebbet. A' daganatot felbontván abban
szahadon fekvő hajszálakat lelt; jobbról a'
daganatnak falaiban pedig valamely formát-
lan tsontot, melly valamely nyálkás hártya-
val volt bevonva, és egyik kiemelkedésén
tökéletesen kiképzett fogat mutatott, melly
egészen hasonló volt a' tejes záp foghoz.
A' hajszálak néhány hüvelknyi hosszúságúak,
barna színűek, mint a' fő hajszálak, és va-
lóságos gyökérrel bírók voltak. A' másik két
daganatban szinte olyan tsontotskák valának,

mint a' fogak szoktak lenni, minekelötte megkeménykednek; a' harmadik kissebb daganatban pedig olyan enyves szer, mint a' tsetsemök fog-zsatskóikban. Mind ezen daganatok egészen berekesztett hólyagokban valának. Az említett Tudós már az előtt négyszer lelt illyes rendkívül való helyeken haját, de még egyszer sem lelt fogat. Ford egy gyermeknek torkában; Amatus Lusitanus egy embernek nyelvén; Tabarrini a' szemérem testben; sok más természet vizsgálók a' vizellet hólyagban; Hilden, Vicq — d'Azyr az anya méhben; Veratti az agyvelő üregeiben; Brisseau a' beleknek külső színén; Gazelles a' szemnek szaru hártáján; némellyek a' szívben; Ruysch a' hashártájában; Winschip a' hasnak három gyermekfő nagyságú daganatában $1\frac{1}{2}$ láb hosszúságú hajszálakat; Bichat több ízben látott hajszálakat az epe hólyagotska belső hártáján; némellyek mások a' májában. Szinte így találtatik néha a' juhoknak belső részeikben gyapjú; a' tehenekében tehen-ször; a' madarakéban toll, 's a' t. Penata egy réczének szívéből kisarjadzó tíz tollat talált, úgy szinte ezek alatt valamelly más hólyagban 21-et; — Néha fogak is képeződnek rendkívül való helyeken: Schill egy 50 esztendő embernek nyelve alatt 3 fogat látott. Baruet egy 17 eszt. ifjúnak szemgödrében; Ruysch egy embernek gyomrában egy daganatban négy zápfogat, és sok haját talált; egy más embernek velő közép hártájában

21 tsont, négy fog, és sok haj találtatott; Schützer egy leány belsejében két éles fogat, két agyarat, és 8 záp-fogat talált; ezen kívül valamelly áll-kapca forma tsonthan két éles fogat, több tsontot, és sok haját; Scortigagua egy asszonyt látott, kinek köldökéből egy áll-kapca forma tsont nőtt ki, mellyben fogak valának; mások ezt a test más részeiben találták. Többnyire valamennyien, kik illyes rendkívül való eseteket láttak, gyökeres és rendessen kiképzett fogakat találtak.

Külömbbféleségek.

Nem rég Londonban meghalt egy Brown John nevű koldús, 's nála halála után találtak kész pénzben 144 font Sterlinget; 120 inget; 130 kendőt; 32 pár új, és számtalan sok viselt tsizmát; felette nagy rakás ruha öltözet darabokat; 40 külömbbféle kanalat; 1 ezüst órát; 4 nagy dézsát megromlott hússal tele; egy tonnát kolbásszal, sajttal 's a' t. megtöltve. — Az örökség száll tíz onokájira.

Rómában Anna Maria Polani egy vakon született 18 esztendős leányzó Gregoris nevű Szem-orvos által két külömböző mód szerént operáltatván, a' f. e. Május 25-kén meggyógyított, és mind a' két szeme-világát megnyerte, úgy hogy már most minden színeket megkülömböztethet. — Neveze-

tes, hogy ezen leányzónak voltak még két férjfi, kik már meghóltak, és három leány testvérei, mind vakon születtek, és tsak a' legifjabb öttse lát egygik szemével.

Ama nevezetes, de már megholt Londoni Könyv-kötő Roger Payne Lord Spencertől, ki a' könyveknek nagy barátja, egyszer az Aeschylusnak pompás békötéséért 15 Guinét, vagyis 150 forintot ezüstben kapott.

Ifjú hazánkfia Liszt, az isméretes hangművész, egy ilyen nevű Operára készített Muzsikát Párisban: Don Sancho, ou le Chateau d'amour; az az: Don Sancho, vagy a' Szerelem' vára". — 's ezt ugyan ott October 17-dikén adták elő a' játékszínen először. Az Újságoknak ítéletei különböznek éránta; de abban közönségesen megegyeznek, hogy ha még nem remek-műv is ezen munka, de mégis egy 13 esztendő Művészre nézve igen nagy reménységet nyújt jövődöre.

A' f. e. Aug. 24-dikén a' Moszkvába vivő úton tiszta, és kellemetes időben hirtelen forgó - szél támadván, a' Város Hórmányozóját, és annak inassát a' kotsiból, mellyen mentek vala, kiemelte, 's jó tova vetette; de még is némelly ütéseken kívül más sérelmet nem okozott bennök; — a' kotsit pedig majd egészen öszve törte ezen kerengő szél, melly tsak néhány secundumokig tartott.

Svéd Országban September utolsó napjaiban szörnyű, és Éjszakon szokatlan történet esett. Egy asszony, hogy minden akadály nélkül jobban dolgozhassék, tsetsemős gyermekét a' mezőn letette valamely félen való helyre. Midőn a' többi munkásokkal egy keveset elávozott, lerepüle egy Sas, és a' gyermeket elragadá. Az anya hallván a' levegőben gyermeke' sikoltását, megtébolyodott, 's még most is az Ispitályban van. — Még nem akadtak azon helyre, hol a' Sas megette a' szerentsétlen gyermeket.

A p r ó s á g o k.

Amman Tigurumban, az ő szülő földén, a' Görög nyelv Tanítója volt 1525-dik esztendő táján; egyszer'smind a' deák Classicusokat is magyarázta, 's nevezet szerént Quintilianusnak Institutiójit 7 egész esztendeig fejtegette, 's ugyan azért Septilianusnak neveztetett.

Ugyan ez barátságos ismérettségben volt Erasmussal, 's ő vitte neki legelőször azt a' munkát, melly „Epistolae Obscurorum Virorum” név alatt olly sok mulatságra adott már alkalmatosságot. Erasmus mindjárt hevennyében előtte kezdé olvasni, 's olly nagy nevetségre fakadott, hogy az akkori daganatja felpattant, és így meggyógyult.

A' Német nyelv' tsinosulása kezdetén Bodmer volt az első, a' ki verseit deák betűkkel kezdé nyomtattatni, és az ue helyett y-t rakott. Ezen újításra Kásztner megindulván illy értelmű tsípös verset készített reá: „Nézzétek a' Német verseket deák betűkkel; nézzétek az epicus sorokat syllaba mérték nélkül! de a' rím erőltetése nélkül is; kemények ezek, mint a' Zyriki versek, üresek, mint a' Majszeni rimek. A' szerentsés Mester, lássátok, a' Római betűket Pythagoras' betűjével keveri, és az Olvasót elfárasztva, vesztegeti a' jobb használhatású papírost”. — (Vallyon nem illyen gúnyolást érdemelnének e, kik a' Magyarban Küpriszt, Olümposzt, Küthérét, Hümnoszt, Zeüszt's a' t. írván, fitogtatják nagy böltseségöket?)

M e s e.

Házam tele van nyilakkal,
De nem kovács kezéből;
Birok ugyan két ablakkal,
De nem fal üregéből.
Nyilaim ugyan árthatnak:
De kívülem nem hathatnak.

Jegyzet. Az 37-dik számbeli Rejtett szó: Korbáts. készítette Z. Pésett.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(39.)

J u v e n a l i s.

Az élet szokásait, a' mindennapi hibákat, 's a' káros megrögzött tetteket elmésen feddő, és gúnyoló Római Poétának Satirái Fő Tisztelendő Kis János Superintendens fordítása szerint Ns. Petrózai Trattner Mátyás nyomtató műhelyében mostanában jelentek meg. Ez igen kellemetes nevedése nemzeti Literatúránknak, 's az olvasásra annyival méltóbb, hogy a' munkás Férjfiú jegyzésekkel világosította, bővítette fordítását. Midőn ezen szép nyereségre figyelmetessé kívánjuk tenni a' Nemzetet, nem titkolhatjuk el örömünket, hogy nemzeti Literatúránk a' Római nyelvnek már a' két jelesebb gúnyoló Poetáival bir: ugyanis Tudós Virág Benedek Úr Horatius Satirait, és most T. T. Kis János Úr Juvenalist a' Nemzettel megismértette, és mintegy hazafiúsította. — E' jelenvaló munkának czíme ez:

D. Junius Juvenalis Szatirái. Résszerént folyó, résszerént kötött beszédben magyarra fordítva, 's szükséges jegyzetekkel világosítva, Kis János által. Pesten, Petrózai Trattner Mátyás be-tüivel, 's költségén 1825.

Ezen szép munkából mutatóképpen a' következő darabot közöljük.

Jóllehet elszomorít, hogy megvál régi barátom,
Még is igen szeretem, hogy üres Cumaeba la-
kozni

Megy 's eggy polgárral megajándékozza Sibyllát.
Ajtaja Bajaénak, 's e' szép pihenőhely' igéző —
Tájja ; pedig Prochytán is öröm felválni Suburát.
Mert hol lelhetnél olly puszta lakásra, hogy annál
Nem tartnád bajosabb sorsnak rettegned az égést
A' sok házomlást, a' gyilkos város' ezer több
Inségít, 's költök' Augusztusi lárma tanyáját?

Egy szekeret rak-meg minden vagyonával,
úgy indul

Útra, de késik még a' hajdani boltu tsatornák
Környékén, a' víz - kapunál, 's ott, hol Numa
szokta

Éjji barátnéját titkon rendelni magához.
A' szent forrásos ligetet, 's a' templomot abban
Most már bérbe 'Sidók vetlék, kiknél egyebet nem
Lelhetsz tsák kosarat 's szénát. Mert már ma fizetni
Minden fától kell, 's el lévén üzve Camoena,
Erdeje koldulgat. Megnézénk Egeriának
Völgyét 's a' nem igaz barlangokat. Oh mi ditsőbb
's szebb

Volna, (hahogy partján még most is zöld fű virítva),
A' forrás, 's ha fővényt nem szeplősítene márvány.

Itt már Umbricius száját illy szókra nyitotta:
Minthogy semmi nemes Mesterségnek betse nin-
tsen

A' városban, 's nem várhat jó munka jutalmat,

Minthogy az értéknek ma kevés fogyatéka nap-
 ponként,
 Még több tsorbát lát, oda menni, hol egykori
 szárnyát

Daedalus utjától fáradva letette, tökélett
 Szándékom, míg még fejemen kezdődik az ősz haj
 Míg egyenes test-el járnok hágy a' hanyatló kor,
 Míg van mit fonjon Lachesis, míg birnak erővel
 Lábam és nem kell gyámol-páltzára szorúlnom.

Az Urali arany főveny.

Az Ural hegyének kebele megbetsüb-
 hetetlen gazdagságokkal bir. Ugyanis Bo-
 goslovi bányáknál éjszokról kezdődven a'
 Sakodojka folyó mellett, délfelé a' Kole-
 chovi bányáknál Uhs folyó szomszédságában
 végződik az a' hegy, melly mintegy 1.000
 verstnyire terjedven, majd több, majd ke-
 vesebb arany fővenyet foglal magában. Ez
 kiváltképpen a' lejtősebb részeknél, a' fo-
 lyók, és patakok mellett találtatik, és a'
 hegyekből lezúgó számtalan patakokban. Kül-
 önös figyelmet érdemel az, hogy ha ezen
 tájakon a' gyöpöt, és a' föld felső hártya-
 ját elkaparják, mindjárt ezen arany homok-
 ra találni, melly egy, vagy két singnyi, de
 soha sem több nyolcz singnyinél az ő mély-
 ségében. Ezen arany homok ágyak minden-
 kor leggazdagabbak közepett, úgy, hogy
 a' felső része $\frac{1}{4}$ solotnikot, a' közepe $\frac{1}{2}$ vagy
 4—7 solotnikot is, az alja 1 vagy $\frac{1}{4}$ solot-
 nikot ad aranyban 100 Pud (1 Pud 40 fon-
 tot teszen) főveny. Közép számlálás szerént
 100 Pud főveny ad 5 solotnikot; de vannak

olly helyek, mint p. o. a' Kalatinnak földén, hol a' Tagil, és Sural öblös helyen 100 Pud fővény 1 font 60 solotnik aranyat is ad. Még eddig leggazdagabbnak találták azon helyet, melly a' Tagil hegy alja, és Newiga hegy között fekszik, és Leonowkának neveztetik. Általában ezen arany fővény leginkább találtatik Ural hegyének keleti oldalában; a' nyugoti oldalában már ritkább és szegényebb. Noha ezen arany csak apró szemekben, mint a' fővény szemek rendszerént úgy találtatik; de néha néha nagyobb tetemekben is vagy kristály formában, vagy minden forma nélkül, és ezen utóbbi darabok sokszor egynehány fontot is nyomnak. Ő Felségének a' Tsászárnak 9 fontos illyen formátlan testet mutattak bé, mellyen a' múlt esztendőben Miaskon 268 verstnyire délfelé Ekateringburgtól ástak ki. — 1823-dikban mind a' Koronának, mind magános birtokosoknak arany mosó munkásai egyetemben 7792 emberre mentek, 's ezek az esztendő kezdetétől fogva 9 milliom Pud fővenyet ástak ki; de azon esztendőnek Junius havában Sz. Pétervárából oda érkezett Soymonoff Senátor Ur Commissarius képpen, és a' munkásoknak számát 11,500-ra szaporította, és így Augustus, és September hónapok folytában 11 milliom Pud fővenyet hordtak ki, 's abból 34 Pud, és 37 solotnik aranyat nyertek; következőképpen Majus 1-ső napjától fogva, midőn az arany mosás kezdődik 5 hónapok alatt u. m. Oct. 1-ső

napjáig 20 milliom Pud fővenyet mostak ki, és abból 77 Pud tiszta aranyat nyertek. Azonkívül pedig még annyi fővenyet kihordtak, hogy 1824. Januarius 1-ső napjáig még legalább 30 Pud aranyat nyerhettek.

(Folytatása következik).

Kitsapongó Elmék.

Minden időkor szült különös elme-tehetségű Férjfiakat, kik a' magok idejökben a' többi tudósok között, mint a' nap a' többi sok ezer tsillagok között, kitündöklöttek. Némellyek ezek közül a' Tudományoknak valamely ágára különös fényt terjesztettek, vagy hosszas vizsgálódások által valami nevezetes igazságot födöztek fel; 's így a' tudományos világtól hálát érdemelnek: némellyek valami nevezetes mesterséget hoztak tökéletesebbre, vagy éppen a' semmiségből újokat állítottak napfényre, 's így az egész emberi nemtől ditsőített ni méltók. — De voltak, és vannak olyanok is, kik olly kitsapongó elmével bírnak, hogy meg nem elégedvén a' közönséges, és szükséges tárgyak körül való vizsgálódással, sőt ezeket mint hozzájok méltatlanokat éppen elmellözvén, rendkívül való, szokatlan, szükségtelen, sőt néha hihetetlen dolgok körül pajkosan foglalatostkodtatják játszani elméjüket. — Eggyik nevezetes ditsérő deák beszéddel (oratióval) a' Szak állt magasztalta, másik a' Bolhát, harmadik a' Sárt, más

megint a' Bolondságot, olyan is volt, ki a' Semmit ditsérte, olvastam olyan deák oratiót is, mellynek minden szavai S betűvel kezdődtek; tudniillik, hogy fitogtassák ékes-szóllásokat, 's elmébéli tehetségöket az illy tsekélységek körül is. — D. Artis nevű Tudós a' minap Londonban sok rézre metszett képekkel kiadta hosszú sorait, és leírásait azon plántáknak, mellyek a' vizözön előtt tenyésztek a' földön (??) — Illy nevetséges foglalatosságban nem restellik a' Tudósok elméjüket fárasztani, 's azon drága időt elveszteni nem sajnálják, mellyet magoknak is, 's az emberi nemnek is nagyobb hasznára fordíthatnak vala. — De igaz, hogy a' hijábalóságban, a' költeményen sokan kapnak, 's amazok az illyen szemfényvesztésből talán magoknak hasznót ígérnek.

Bonaparte Károly emlékeztető jele.

Napoleonnak édes Attyát Károlynak hívák. Ennek emlékezetére midőn még Napoleon Consul vala, a' Montpellieri előkelő személyek emlékeztető jelet kívánván emelni, Chaptal Minister által kértek engedelmet; Napoleon megköszönte a' jó szándékot; hanem az alkotmány felállítását elmelőzte, mondván: „Én nem akarom a' holtak tsendességét háborgatni; az ő poraik nyugodjanak békeségben”. Volt nekem nagy

Atyám, ős Atyám is, így azoknak is emlékeztető jelt kellene állítani, a' mi igen messze vinne: ha az Atyám tegnap holt volna meg, illendő, és természetes volna, hogy bánatomat, és tiszteletemet megkülömböztetett jellel kinyilatkoztassam; de ő 20 esztendőnél régebben halt meg, és így most a' közönséget nem érdekli. Ez tehát akkor elmaradt; hanem Bonaparte Lajos később az Attyának tsontjait kiásatta, és St. Leuba vitetvén, díszes emlékeztető Alkotmányt készíttetett.

A' Király és Polgár-Mester.

XII-dik Hároly Svéd Király útazása közben Pomerániában egy Városba érkezék. Ő isméretlenül (incognito) útazott; tsak egyedül a' Város Polgár Mestere vett arról még is tudósítást, és kötelességének tartotta a' Királyt elvárni, 's illendően elfogadni. Károly az ilyen fényességeknek, 's udvartárságoknak nem lévén barátja, maga elejébe botsátá ugyan a' Polgár Mestert, de éppen belépésekor kemény hangon kérdé tőle: „Kitsoda kend? Mit akar kend”? A' jó ember erre egyszerre magán kívül lett, és nagy szorongattatása között ezt feleli: Én Felsőgednek legalázatosabb Elöljárója vagyok ezen helységben: Úgy tehát, felele a' Király mosolyogva, kéntelen vagyok kendnek itt egy kevés ideig alkalmatlankodni”.

Hirtelen akármit megfagylalni.

Kajennéban Courdemanche nevű Patikáros egy bizonyos és könnyű módot talált fel az esztendőnek akár mely részében jeget tsinálni, vagy valamit megfagylalni. Tudniillik egy tserép edénybe 5 font kénkö savany széksöt kell tenni 4 font 36 grádusú kénkö savannyal öszve keverve; ezen keverék azonnal megfagylal akármit, kivált hogy ha nagyobb mértékben vétetik a' megfagylalando szer. Ezen módot az Academia is helyben hagyta.

Természeti Ritkaság.

Ormes nevű helységben Orleanshoz közel Salmon Péter Úrnak egy tseresznye fája October 3-dikán másodsor az idén érett tseresnyét termett. Ez tudniillik szokás szerint elsőben Aprilisben, másodsor Augustusban virágzott. Ez az őszi melegnek tulajdonittatik, melly az idén Franciaországban nagyobb volt, mint nálunk; segítette ezt a' fának erőssége, és a' fa nedvének sokasága, melly ismét megindult Augustusban; ehez járult a' nyár végén lett esső. (A' Szepességben is az idén a' fák másodsor virágoztak).

Rejtett szó.

Messze viritó szín, hangját ha rövidre kiejted,
Hosszítván végét, héj! keserű lakolás.

S. F.

Jegyzet. Az 38-dik számbeli Mese:
Tüskés Borz.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(40.)

T. T. Horváth István Úrhoz,
midőn a' Magyar Szityák régi történeteit felvilágosítá,

Világot dúla kardja Attilának,
Midőn Európa reszketett hevén;
'S mindenhatóság fényle nagy nevén
Az örök évck' lelkesült fijának.

De haj! mi harczeny ragyog szép apjának
Sirján, a' sülyedt idök' éjjelén?
Homályba némült költte reggelén, —
'S Ki vivja most ki hirét a' csatának? —

Általtört az észláng a' hosszas éjjen!
A' honni vágnak nincs több, mit reméljen; —
Felette fénylik a' nap, 's tiszta ég, —

'S körülragyogván dicsőségnek árja,
Örök időben végződik határja;
Feltámadt ösinek' fénye, 's lánggal ég.

B. H.

A' Kosenillát (Cochenille) kipótoló kukaczkok.

Ukrajna ugarföldein a' Hajdinának valamelly vad neme terem (Polygonum minus). Ezt Junius végén gyökerestől kitépik. Akkor gyökere valamelly apró nemű kukaczkokkal van megrakva. A' kukaczkok, mihelyest a' szellőre kitétetnek, tüstént megkeménykednek. Megszáradván kanalanként, vagy mérték szerent adatnak el a' Kereskedőknek. Ha vízbe teszik, egy kevés Timsót adván bele, gyönyörű Skárlát színt nyer a' víz. A' Kozákok feleségei ezen festékekkel fonalokat festik meg. A' Muszka kereskedők feleségeik és leányaik pedig orcájokat pirosítják vele. A' Lengyel Zsidók, és Örmények a' Törököknek szokták eladni, kik a' selymet, Marokint, és a' lovak farkát és sérényét, úgy szinte tulajdon hajokat, szakalokat, és körmöket szokták vele megfesteni. Ezen kukaczkokat a' Természet - vizsgálók Coccus polonorum-nak nevezik. Moszkvában ezen kukaczkokkal sok próbákat tettek, mellyekből kitetszik, hogy illyen egy font kukaczkokban (melly 1 Rubelbe kerül) szinte annyi pirosító szer vagyon, mint fél font Kosenillában.

Lapis Philosophorum.

Még senki sem találhatta fel azon módot, melly által a' nemtelen érczekből aranyat

lehetne készíteni, akármit próbálgattak bár az Alchymisták. Az újjabb időkben midőn feltaláltatott volna, hogy a' Gyémánt, — a' nemes köveknek legnemesebbike, — tiszta szén szeszből áll, sokan azon gondolatra vették, hogy talán valamely módon szénből lehetne gyémántot készíteni. De jóllehet a' Chemikai szét bontás által a' napnál fényesebben megmutattaték, hogy a' Gyémánt nem egyéb tiszta szennél, mégis eddig senki ezen nemes követ, mint a' természetnek mássát, nem készítheté. Most mindazáltal Silliman Professor — ha szavának hinni lehet — a' természetnek titkát kitálta. Az „American Journal of Science” havi írásban, Hare Deflagatorjáról értekezvén, azt mondja, hogy, ha fa szén, Plumbago, és Anthracites a' Deflagator által össze olvasztatik, abból tiszta gyémánt válik.

A' zöld főzekéket télen által eltartani, hogy mind íze, mind színe úgy megmaradjon, hogy a' fristől meg ne lehessen különböztetni.

Az ember tetszése szerént öszve szed egy tsomó babot, borsót, czukor-borsót, spárgát, 's a' t. midőn tisztán és melegen sűt a' nap, és úgy hozza haza, hogy egyik a' másikon meg ne melegedjék, egy száraz ruhával megdörgöli 's mintegy megmossa, és üvegekbe rakja, a' mennyi tsak azokba fér, de

vigyázva, hogy a' főzeléket öszve ne nyomja, a' mi legjobban megeshetik, ha kezében az üveget megrázogatja. Ha már tetszése szerént sok ilyen üvegeket megtöltött, új tserfakéreg-dugóval jól bédugja, és egy réz üstbe teszi, mellyet hideg vízzel úgy megtölt, hogy az az üvegek nyakaig érjen és gyenge tüzet vet alá, míg a' víz forrni kezd. Ez a' forrás ha egy fertály óráig tartott, a' tüzet elveszi alóla; de az üvegeket csak akkor veszi ki az üstből, mikor a' víz még olyan meleg, hogy a' kéz nehezen állhatja el; azután az üvegek száait úgy bészurkolja, hogy a' levegő hozzá ne férhesen; 's így elteszi az ember a' pinczébe, vagy más híves helyre. — Ez az a' titok, mellynek közléséért Appert Úr (Francia születés) az Országglószéktől 12,000 Lirát nyert.

C r i l l o n.

Crillon 1541-dikben született. Őtet a' legnagyobb Vezérnek tartották az ő kora beliek, és bátorsága, 's vitézsége miatt a' „betsület paizsának, félelem nélkül való Férjfinak, és a' bátrak között legbátrabnak” nevezték. Midőn Willarsnak armádája Quillebőf városát megtámadná 1592-dikben, ő határozatosan védelmezte, 's midőn az ellenség a' megadásra felkérétné, azt felelte: „Crillon van benne”. De vitézsége mellett igen jó

szívü, és kegyes ember is volt; mert midön egykor a' Pap Krisztusnak szenvedéseiről szólván az ő megostoroztatását említene, Crillon a' Templomban így kiálta fel: „Hol valál te akkor Crillon” és a' kardjához kapott. — Midön IV. Henrik ötödöt Guise ifjú Herczeghez küldé Marszelybe, ez próbára akarta tenni az ő bátorságát, és hajnalban lármát veretvén, Crillonhoz lehegve futott, mondván, hogy az ellenség a' kikötő helyet elfoglalta, 's már a' városba is bejött, tehát nintsen egyéb hátra, hanem ne hogy az ellenségnek még nagyobb legyen a' ditsősége, ha a' Vezéreket is elfogná, inkább el kellene hamarjában távozni. Crillon tsendesen nyúlt a' fegyveréhez, és azt mondá: „Jobb meghalni, mint a' várost az ellenség' kezében látni”. A' Herczeg látván az ő állhatatosságát, mosolyogni kezdé, mellyből Crillon észre vevé, hogy tréfa a' beszéd; de egészen komor tekintettel így szólla a' Herczeghez fenyegetődzve: „Ifjú ember! többé a' betsületes embernek szívét próbára ne tedd; mert, Istenem van, ha történetből gyávanak tapasztaltál volna, mellede a' kardommal döftem volna által”.

Szerentsétlen levegői hajós.

Veronában a' minap (f. e. Oct. 25-idikén) Orlandi nevü levegői hajós tafotából készült levegő golyóbisán (Ballon) az arra kiszített

néző helyen egy levegői utazást akara nézőinek mutatni. Már éjfélnél két ágyú lövés hirdette a következő napon leendő repülést, két lövés nap feljöttekor ugyan ezt tette, és kettő reggeli 9 órakor. A' golyóbis' készenléte 1 órakor délután kihirdettetett. Minden részről tödült a' sok néző a' városba, 's innét a' néző helyre; mintegy 15,000 ember gyűlt ide. 4 óráig háromszor próbált Orlandi a' Galeriára felhágni, de mindég foganatlanul; mert, a' mint mondá, a' golyóbis még nem volt a' maga rendében. Végre az elindulásra minden készen volt, midőn hirtelen a' levegői hajós lángba borúlt, és a' hajóból kiugrott; még is a' hamar érkezett segedelem által megmentetett: a' levegő golyóbis pedig könnyen felrepült, és a' szem elől eltűnt; melly azután Sangvinettónál, mintegy 20 mértföld távulságra találtatott meg. Orlandi most betegen fekszik. A' dolog megvizsgáltatott, és azon Chemicusok találtattak okának lenni, kik a' szerentsetlen levegői hajós segedelmeire voltak

A' következő télnek hihető járása

Fischer Jó'sef Doctor Úr a' következő 1825-dikről 1826-dikra forduló térről ilyen meteorologiai észrevételeket közöl:

Az elmúlt nyár, és mostani ősz járásának minémiségéből, melly az én előjegyzéseimmel egészen megegyezett; és az elmúlt

ilyen járású esztendőknél egybehasonlításából, ismét a' jelenvaló meteorologiai erányosságból, hihetőképen lehet következtetni, hogy a' most közelgető tél általjában kemény hideggel fenyeget, melly legnagyobb tsipőséget Januarius hónapban fogja éreztetni, Ezen előjegyzet a' természeti ösztönnél előkészületeiből is, mellyeket több állatokban, és plánta fajokban észre lebetett venni, fundamentomos okokkal békibizonyítva van.

A' déli, délkeleti, és nyugoti szél által okozandó késő meleget December közepétán az éjszaki, éjszakkeleii, és éjszaknyugoti hideg szél fogja felváltani. A' hideg a' levegőben találtató gözt borongó felhőkre, és hóra megfogja sűrűsíteni, melly zavaros időt okoz, és nagy hópejhekben hull le, ha a' melegnek hozzájárulása által a' hónap levegői gyánta szesze (*electricitas atmosphaerae*) a' hónap kristályformára való öszve verődését siettetni fogja. A' jéggel, és hóval fődözött éjszaksarki tartományokról, és a' magashegy-berczekről lenyomuló hideg, sűrűbb, és nehezebb levegő kiszorítja helyéből a' melegebbet, s ugyan azért könnyebbet, és elnyeli azon tsekély meleget, mellyet az alatt járó napnak oldalvást sütő fénye a' rövid napokban okozhatna.

Hogy közönségesen minden hideg tél inkább száraz, mint nedves szokott lenni, az a' ritkán nedves nyugoti szélnek, és a' gyakran száraz éjszak nyugoti, éjszaki, és keleti szélnek következése.

• Jannarius közepe táján meglágyúl ugyan valamennyire a' hideg, de a' hónap' vége felé ismét keményedik.

A' Békák és Halak.

Eddig kétséges volt, ha a' halas-tavakban a' békák ártalmasok e a' halaknak, vagy nem? Malsitz Úr felső Lusatiában ez eránt szorgalmatos vizsgálódásokat tett, és saját tapasztalásaiból bizonyítja, hogy a' békák az apró halakat megemésztik. Ugyanis láttott olyan békát (*rana esculenta*), melly az ő szeme láttára két hüvelknyinél nagyobb halat befalt olly hirtelenséggel, hogy az első hozzá kapásával a' halatskának tsak farka látszanék. Továbbá lesvén, látta, hogy a' békák az apró keszegek után leselkedtek, és eggyik nem igen nagy béka tsak nem 5 hüvelknyi hosszaságú halatskához kapkodott, 's az tsak hirtelen való fordulási által kerülte ki az elfogatást; rendszerént pedig tapasztalta, hogy több békák szinte lesben állva kerítették bé az apró halakat, és mellyekhez hozzá fértek, el is kapták. Ebből kitetszik, hogy a' halas-tavakban melly ártalmasok legyenek a' békák, 's ugyan azért szükséges legyen azokat a' tavakból kihalászni.

M e s e.

Nem születek, hatsak anyám' meg nem ölöm,
Ha megöltem, éltem' majdan szintígy töröm;
Halálom ugyan az, melly volt szülő öröm.

J e g y z e t. Az 39-dik számbeli Rejtett szó: Veres, verés.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(41.)

Eredeti Játékszín.

Ezen nevezet alatt kezdett mostan kiadni T. T. Kisfaludy Sándor Úr régen óhajtott Játék Darabokat. Ezen első kötetben koszorús Költőnk két darabot nyújtott a' Nemzet' kezébe: úgymint: „Az emberi szívnek Örvényei. Szomorú Játék 5 felvonásban”, és „A' Dárday Ház. Magyar Nemes Házi rajzolat 5 felvonásban”. Mind a' kettő méltó a' maga Szerzőjéhez, és a' Nemzetre nézve kellemetes nyereség: mind a' kettő Jambus versekben vagyon írva szokott tiszta nyelven, czéljának megfelelő poétai elrendeléssel. A' nyomtatása a' Pesti Kir. Univerzitás Typographiájában ment végbe igen tsinos betűkkel, és szép papiroson. Az ára díszes borítékkal 2 for. Conv. Pénzben. — Óhajtanunk kell, hogy ezen szerentsés Poétánk, kinek munkáji Literaturánkban Epochát tesznek, mennél hamarább illy eredeti Játékokkal örvendeztesse meg a' Nemzetet. Az olvasóknak előre való gyönyörködteté-

sére az első Darab 2-dik Felvonásából Lukács inasnak ezen Éneketskéjét közöljük :

„Eszkendőnként mért nintsen hét,
Karátson, és Pünkösöd, Húsvét!
’S tudgyátok-e, nagy napok,
Rajtatok én mért kapok? —

Megseperve a’ ház’ tája;
Hifenne a’ vas’ rozsdája;
Minden tiszta, minden szép,
Minden kis rongy, és tserép.

Az abroszon hús áll, nem ponty;
Menyetskéken patyolat konty,
Leányokon gyöngy párta, —
A’ ki még meg nem járta.

A’ torkokon a’ bor csorog;
Legény, Leány tánczban forog;
A’ duda szöll nem a’ csép, —
Vigad minden házi nép”.

Az Urali arany főveny mosásnak befejezése.

Az arany mosás az Ural hegyén igen könnyen, és hamar megyen végbe. Erre rendszerént 12 esztendőös gyermekeket fordítanak. A’ Bedesovi arany mosó nagy Társaságnál naponként 3500 ember dolgozik, és naponként kiöblöget 70,000 Pud fővenyet. A’ korosabb munkások naponként 48, a’ gyermekek 30 kopeket kapnak. — Mióta

az arany mosás divatjába jött, az Ural' hegyén csak nem minden bányák félbe hagyatnak, és a' bánya gödrök, még a' Beresovi bányákban is, csak nem mind vízzel eltelték; de ha az arany főveny mosás illy nagy keletbe nem jött volna is, a' bányáknak nagyobb része megakadott volna; mert sok helyeken úgy kivágattak az erdők, hogy 80 esztendő is kívántatik hozzá, még ismét szén készítésre alkalmas fák teremhetnek. — Tulajdonképpen csak 1822-dikben kezdődött fontos lenni az Urali arany főveny mosás, a' midőn a' bányász hivatal 20 Pud aranyat nyert a' főveny mosásból. Mivel pedig egész addig az Országnak minden arany bányáiból soha sem jött több 40 Pud aranynál, nagy figyelmet gerjesztett a' fővenyből szerzett aranynak bősége, és 1823-dikban Ő Felségének a' Tsászárnak parantsolatjára Soymonoff Senátornak előlülése alatt bányász Commissio rendeltetett, mellynek Fuchs Úr Kazáni Professor is tagjává lett. A' Commissio egész esztendeig folytatván vizsgálódásait, nyomára jött, hogy az arany főveny nem az Urali vizeknek termése, hanem ezen hegynék keleti oldalában 1000 verstnyi hosszúságra nem messze a' föld színe alatt terjed el, és ott nem csak a' fővenyben találtatik az arany, hanem a' levegő által elomlasztott granitban, kvarzban, sörben, és pala kövekben találtatik, úgy hogy a' quarz ágyakban darabokban lelhetni, mellyek több szolotnikot, sőt több fontot is nyomnak.

Ezen mosásoknak jövedelme esztendőnként szaporodik, úgy hogy már 1823-dikban 114, és 1824-dikben mintegy 286 Pudra ment a' tiszta arany, melly Bancó assignátákban 21 milliom Rubelt teszen, melly annál nagyobb nyereségnek tartathatik, mivel a' megszerzés, és kimosás munkája tulajdonképpen alig kerül egy harmad részébe a' bányákra fordított költségeknek.

A' legnevezetesebb gyalogló.

Cochrane Dundas J. Anglus Királyi tengeri Kapitány, (ki nem rég Valenciában Venezuela Tartományában halt meg), talán a' világ kezdetétől fogva minden emberek között egyedül volt, ki legnevezetesebb rendkívül való gyalog utazásokat tett. Ez az 1815-diki közönséges békekötés után Francia, Spanyol Országokat, 's Portugalliát megjárta, és 1820-ban a' tengeri Tisztviselőségnek azt az ajánlást tette, hogy Afrika belső részeibe megyen a' fekete folyó (Niger) kútfejének kitanulására. Hogy ezen planumát végre hajthassa, úgy gondolkodott, hogy minden Országban egy útas kereskedőnek magát eladja. Az Admirálitás még is ezen ajánlást nem fogadta el azon tekintetből, hogy az ő személyét letörtöztathatnák, vagy mivel látta, hogy egy ilyen utazás az ő tehetségét fellyül haladná. Tehát meghatározta magában, hogy a' föld kerekiségén

addig mennyen gyalog, míg a' száraz föld engedi; és tsupán éjszaki Azsiából Amerikába való általmenetelen, a' Behring szoros útján akart vízre szállani; — és mind ezt gyalog; mert szük vagyona más módot neki nem engedett. Menetelének fő czélozása vólt az éjszak sarki tenger partoknak hosszában szárazon való megjárása, Amerikába által, mint Parry Kapitány akarta ezt tengeren véghez vinni. Sz. Pétervárában Sándor Tsászártól ajánló irásokot, és oltalom ígéretet nyert; 's onnét tovább indúlt Siberián által Kamtsatkába, vagy a' Behring útján túl lépni, de nem messze ment, midőn egy erdőben a' zsványok megfogták, és még ingéből is kivetkeztetvén, egy fához kötözték, a' melly keserves állapotjából végre némelly arra utazók által szabadított meg. Az ő buzgóságát ezen szerentsétlen eset még sem hidegítette meg, hanem tovább igyekezett, és hihetetlen nyomorúságokat állván ki, melyeket ő utazásáról írt könyvében feljegyzett, Kamtsatkába eljutott, hol egy odavaló személlyel szerelembe esett, 's meg is házasodott. Itten még is általlatta az ő plánumának végre hajthatatlanságát, és Európába vissza tért. A' többiek között azt említi, hogy ezen keserves gyalog utazásában valami 6000 anglus mértföldet bėjárt egy Guinével (9 forint). Ezen nevezetes utazó onokája volt ama' híres Anglus Admirálisnak Sir Cochrane Sándor J.-nek, Bath Rend Keresztesének.

A' mostani leghathatósabb Mágneskő.

Dr. Hope, Edinburgban a' Chemiának Professora, birja mostanában az isméretes Mágnes-köveknek leghathatóssabbikát. A' Mágnes maga, hozzá nem számlálván a' felfegyverkezését $125 \frac{1}{2}$ font nehezségű, $10 \frac{3}{4}$ hüvelk hosszaságú, $8 \frac{1}{2}$ hüv. szélességű, és $9 \frac{1}{2}$ hüvelk magasságú. Midőn Dr. Hope ezen Mágnest megszerzette, 163 fontot birt el; mostanában a' nehezekeknek időről időre való megnehezítése által — 165 fontot bir el; ide nem számlálván a' 28 font nehezségű tartó lánczot, és a' tehernek tartásához szükséges készületeket, mellyek mintegy 12 fontot tesznek. Mellyek, ha mindössze számláltatnak, kitetszik, hogy 205 font terhet el bir.

A' nyomásnak rendkívül való ereje.

Perkins Úr a' levegőt, a'hoz készített eszközlőben annyira össze nyomta, hogy az össze szorított levegő oszlopának végén valamelly folyó szer támadott. Midőn a' nyomás megszűnt, ezen folyó szernek nagyobb része ismét gázzá vált, és eltűnt, mindazáltal még is valamelly része ott maradt. A' természet - vizsgálók azt vitatták, hogy ezen folyó szer víz legyen, mindazáltal ez czáfolhatatlanul nints megbizonyítva. Perkins Úr által más egyéb ilyen Gázok, ha-

sonló rendkívül való össze szorítás által, már folyó szerré által változtattak (Edinburg. Philosoph. Journ. Nr. XVIII. 40. l. 401).

Ugyan Perkins Úr, a' levegő égnek ezerszeri nyomását fordítván az Eczet össze szorítására, azt tapasztalta, hogy az tüstént Krystályokká változott. Az eképpen képezetett Krystályok a' legtisztább eczet-savanyt teszik, 's a' mi híg rész megmaradott, eczet savanyú-víz; Perkins Úr e'képpen más egyéb savanyakat is Krystályokká által változtatott.

Különös Éjszaki fény.

Scoresby Úr, az ő tengeri útazásait Napló könyvbe írta. Midőn a' jeges tengeren tartózkodnék az Éjszaki fénynek (Nord licht) rendkívül való tűneményét látta. „Egyik estve 11 órakor — úgymond a' hajó tetején álltam. Az ég gyönyörű tiszta volt, a' levegő igen kellemetes. A' száraz földről felénk tűnő hegyek, és a' jeges tenger hátán össze tornyosodott nagy jég torlatok tündéres szépségökkel szemeim mulatták. E' közben más tsudálatos tűnemény ötlött szemembe, tudniillik a' távúllévő égen egy nagy hajó tűnt szemembe, de úgy, hogy árbocz-fái alá, feneke pedig felfelé valanak. Ezen hajónak árnyék képe a' mi horizonunkon kívül volt, és még is olly tisztán lehetett minden részeit szemlélni, hogy vitorláit, árboczait, és más készületeit a' néző tsővel vizsgálván, azt könnyen, az én atyám „the Fame” nevű hajójának lenni megismér-

tem. Véleményem későbbben be is bizonyított, jóllehet az atyámmal ezen tüneményről értekezvén kitudódott, hogy mi akkorában, a' mi horizonunkon kívül 37 angol mérföldnyi távulságra valánk egymástól.

Ennél még tsudálatosabb éjszaki fényt látott Franklinnak egyik utazó társa, a' pólus körül. Ő egy ladikon az Angol folyón hajókázott, és ezen folyónak torkánál a' száraz földre kikelt. Alig hogy a' földre hággott, az éjszaki fénynek, ide 's tova villámoló, és kerengő sugárait olly közel látta magához, és olly alatt, hogy a' vele lévő Canadaiak félelmökben arczal a' földre borúltak, jajgatván, sírván, és imádkozván. Ő maga puskáját és kését messze el hagyította, ne hogy ezen vasas szerszámok a' villámokat reá szívják, mellyek a' földszínétől tsak két lábnyi magasságra, és avval egyarányban irtóztató sebességgel ide 's tova szöktek. Ezen tünemény mintegy 5 minutáig tartott, melly időközben igen hangos pattogó zaj hallatszott, mint a' széltől mozgatott zászlóknak pattogása.

M e s e.

Senki belőlem el nem vett,
Senki semmit hozzám nem tett:
Még sem vagyok, mi voltam,
Nem leszek, a' mi voltam.

J e g y z e t. Az 40-dik számbeli Mese:
Vipera, melly régi vélekedés szerént, születésével anyját megöli.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(42.)

Magyar Országi tájak' festése.

A' Szép Mesterségek terjedésének nevezetes példája az, hogy Ns. Gömör Vármegeyebeli némelly jeles tájok a' természet szerént lerajzoltattak, köre íratnak, és nyomtattatnak. Ezen tájak következők: 1) Bartova. 2) Csetnek mező-város. 3) Rozsnyó-hánya. 4) Kraszna Horkai vár. 5) Murány vára. 6) Murány allya. Ezen szép szándéknak tellyesítése már elkezdődött, mert Bartova, és Csetnek folio formában már igen tsinosan elvannak készítve, mellyek biztató reménységet nyújtanak, hogy a' jövő hónapban más két levelek, és Januáriusra a' két utólsók is kifognak nyomtattatni. A' hat képnek előfizetési megváltása 12 for. Váltó Cz. mellynek felét a' két első táblának által vételekor, másik felét pedig a' második két táblának által vételekor kell letenni. A' munka olly tsinos készületű, hogy méltán szobák ékesítésére szolgálhat. A' munkás társak a' táblák alatt imigy vannak feljegyezve: Bou-

tibonne Lajos a' természet után felvette; Lán cz Jó'sef köre rajzolta, Schmid János köre edzette. A' Táblák találtatnak Schmid Jánosnál Budán, kinél, és a' Pesti Könyvárosoknál előre fizetni is lehet.

Ritka eleven állatok gyűjteménye.

A' természet' kedvellőinek jeles kielégítésére olly eleven állatok' gyűjteménye találtatik most Pesten, mellyhez hasonlót ezen kívül Európa nem látott; ugyanis 11 eleven Oroszlányok, mellyek közül legnevezetesebb a' 7 esztendős Afrikai kan Oroszlány, melly nagyságára, testállására, és erejére nézve, úgy rettentő hangjára nézve is igen nevezetes; vagyon más 9 esztendős Ázsiai nagy kan Oroszlány mellynek orditása, mint a' menydörgés, mindent megreszkedtet; még egy Ázsiai nyöstény Oroszlány, melly Európában már 14 fiat vetett; továbbá egy pár Ázsiai Oroszlány, mellyek tsak 3 esztendősök. Ezeken kívül van egy 2 esztendős, kettő 1 esztendős, és három tsak 3 hónapos, mellyek a' f. e. Aug. 27 dikén Varsóban jöttek a' világra. Az ifjak mind az Ázsiai nagy Oroszlány párnak maradékai. — Ezen nevezetes Oroszlány nemzetségen kívül vagyon egy ritka hiúz (lynx), melly noha tsak hússal, és vérrel él, még is egy kalitkában tyúkkal lakik. — Vagyon egy Párducz, melly déli Amerikából hozattatott, és

a' Királyi Tigris után legnagyobb fajta a' Tigrisek között: a' testén látszó rováczkok olly gyönyörök, hogy dolgot adna a' Képfőnek azokat igazán lefesteni. — Zibet matska (*viverra Zibethae*), mellynek olly zatskója vagyon, mellyből a' moskust készítik. — Hosszú orrú medve (*nasua mundi*). — Mosdó medve; fekete Barribal; e' két utóbbiak éjszaki Amerikából valók. — Egy Orosz farkas, melly noha magában igen mérges, egy kutyával ugyan azon kalitkában lakik, és vele minden ételét megosztja. Van egy fejer menyét, és fejer homlokú Maki (*lemur albigrons*); ennek különössége az, hogy nintsen szőre, hanem igen lágy gyapja. — Találatnak még ezen gyűjteményben számos majmok, és paviánok, mellyek mind különböző Országokból, és más más Világ tájairól valók. Van egy pár Kazuar is, mellyek igen hasonlók a' Strucz madárhoz. Ezek Botanibából valók. Vagyon egy igen nagy és szép Pelikány, vagy is Gödény a' Jó Reménység fokáról; ez rózsa színű piros, midőn az Európaiak fejérek. Egyszerre 8 font halat megeszik, 's abból egy két minuta alatt semmi sints többé. Még igen szembetűnő ezen gyűjtemény az ölyvekre, és papagájokra néve; mert az utóbbiak között kelet és nyugot Indiából valók, és még a' Természet-vizsgálók által leíratva nem lévők találatnak; mint p. o. a' fejer Cacatoe, mellynek búbja narants színű. Az új Hollandiai papagájokból különös gyűjtemény vagyon, mellyek

között a' kék pettegetésű Loris találatik. Vannak Brazíliai éneklő madarak is, u. m. a' paraditsom madár, mellynek farka 12 hüvelknyi, noha a' teste csak 4 hüvelknyi hosszaságú. Egy ilyen számos, és ritka állatok' gyűjteménye minden tekintetben emlékezetes, és a' megszemlélésre annyival méltóbb, minthogy a' mi tájunkra illy nagy gyűjtemény még soha sem jutott. (Aken, és Martin Urak ezen gyűjteménynek tulajdonosi több hetekig szándékoznak Pesten mutatni).

A' Kurd Nemzetség.

Ezen Ázsiai költözködő Nemzetnek szép sugar termete, egy kevésbé barnára hajló, tsaknem fejr bőre, és igen kellemetes ábrázata vagyon. A' Kurdok közönségesen ketske szörből szövött vastag köpönyeget viselnek, és rójtokkal körül szegett veres posztó süveget. Mind igen derék lovaglók, és a' lövésben, lántsa hajításban 's a' t. rend kívül jól gyakorlottak. Legkedvesebb multságok mindenek között az éneklés, és közönségesen olly bangosan énekelnek, hogy egy fertály óranyi távúlságra meglehet hallani. Az ő characterök az, hogy valamint a' pusztán lakó Arabsok, úgy ök is nagyon hajlandók a' függetlenségre, vendéglésre, és a' kóborlásra. Minden idegen kedves, ha hozzájok megyen; a' vendég az

Istennek ajándéka, — az ő szerentsétlensége szent, — azt mondják ök. De éppen azok után, kikkel a' magok kunyhóikban ételöket, 's italokat megosztották leselkednek a' hegyeken, vagy pusztákon, 's megfosztják. Az atyai hatalom határtalan ezen kóborló nemzetnél. A' melly östől, vagy törsoéktől egy Kurd származott, azon rokonságból nem szabad neki házasodni, minden azon atyafisághoz tartozóknak engedelme nélkül.

A' Tibeti Ketskéknek teje.

A' mint tudva van, Terneaux, és Jauherbert Urak Franciaországba Tibeti ketskéket hajtattak, hol azok meglehetőssen tenyészaek. Ezen ketskéknek teje több irósvajat, sajtot, és czukrot tart magában, mint a' hazabéli ketskék tejének ugyan annyi mennyisége. Vajban $\frac{1}{3}$ résszel, sajtban $\frac{1}{10}$ résszel, és czukorban $\frac{1}{2}$ résszel többet foglal magában. Ezen tapasztalás nagyon ösztönözheti a' mezei gazdákat, hogy a' régi fajta ketskék helyett, a' Tibeti fajtát tenyésztessek. Barruel Úr volt az, ki ezen tejet szét bontotta 's megvi'sgálta, és az ő tulajdon jegyzései szerint ezen tej: 1) több czukorral bővelkedik, mint a' hazai ketskéké: 2) az ő vaja sokkal gyengébb, izesebb, és így könnyebben emészthető: 3) vaja bővebb, kellemetesebb, és nem egy könnyen romlik meg: 4) az Orvosok ezen tejet sok-

kal nagyobb haszonnal használhatják azon esetekben, hol az előtt a' közönséges ketskék tejét használták. — Ha még ide számoljuk a' Tibeti ketskék szőrének betses voltát, úgy nem lehet kételkednünk, hogy a' vagyomossabb Gazdák ezen ketskék fajtáját sietve fogják megszerezni.

Fazekas mesterség remeke.

Düsszeldorf szomszédságában, valamelly Schlösser nevezetű fazekas, mesterségének tökéletesítése próbáiban annyira ment, hogy nem régiben agyagból egy Orgonát készített, melly minden részeiben olly tökéletes, hogy azon éppen úgy lehet játszani, mint akár melly más Orgonán. Ezen művet tehát voltaképpen a' fazekas mesterség remekének lehet mondani.

Miképp fogják a' Crih-Indusok a' Bivalokat.

Azon korlátnak, mellyben az Indusok a' Bivalokat fogják, kerek formája van, és általmérője mintegy 100 lépés. Bemenetelénél hó van felhalmozva olly formán, hogy az egyszer behajtatott Bivalok belőle ki nem szökhetnek. Egy Angol mérföldre ezen korláttól karók vagynak a' földbe verve, 20 ölnyi (Yard) távolságra egymástól. A' Biva-

lok ezen karókat embereknek vélik, 's ezektől rettegvén félre nem szöknek, hanem mindég bellyebb futnak a' korlát felé. A' korláttól mintegy 60 ölöyire kis lesbelyek vannak készítve, hol az Indusok a' Bivallok' közelítését bevárják. Midőn a' bivallok a' lovas vadászok által ezek közé tereltettek, tehát a' lesben állók nagy zajt indítanak, és a' bivallokat annyira megzavarják, hogy azok vaktában a' korlátba futnak, hol azokat az Indusok tüstént lenyilazzák, és lelövöldözik. — Ezen vadászat kitsinyben éppen az, a' mi az Elefánt vadászat Ceylon szigetén nagyban.

A' megfagyott Halaknak újonnan való feléledése.

Franklin Polusi útazásainak leírásában emlékezik ezen különös esetről: tudniillik ollyas Halak, mellyek rövidebb, vagy hosszabb ideig megfagyva valának, ha a' tűz melegéhez hozattak tüstént feléledtek. Az ő tapasztalásai Fort-Enterprisenel történtek, az Éjszaki szélességnek $64^{\circ} 16'$, és a' Nyugoti hosszúságnak 113° alatt Gremv. szerint. A' halaknak nemei pedig e' következők valának: a' fehér-hal (*Coregonus albus*) a' Paizsos hal (*Coregonus signifer*), a' gömbölyű-hal (*Coregonus quadrilatexoles*) a' Pisztráng, a' Tsuka, és különösen a' vörös Hartsa. Eggyike ezen utóbbi Hal nemé-

nek 36 óráig volt megfagyva, és midőn a' tüzhöz hozattatott, olly elevenséget nyert, hogy magas ugrásokat tenne.

Drága házi eszközök.

Dolgoruckoi Herczeg Lengyelországban kétségkívül legdíszesebb, 's legválogatottabb ízlésű házi eszközökkel bir. Nevezetesen egy palotája jelesen ékeskedik, mellyben 50 szék, 30 karszék, 4 szofa van, mellyek mind rendkívül szépek. Minden szék czedrus, vagy ébén fából készíttetett, 's valamelly nevezetes madarat ábrázol; tudniillik: hat-tyút, gémet, galambot, papagájt, darut 's a' t. A' karszékek arany készületűek, vagy tsupa ezüstből valók, és bikát, kost, farkast, rókát, vagy még Neptunust is mutatnak. A' 4 szofa végre elefánt, czethal, teve, vízi ló formájára készült. Ezen díszes eszközöket 6 milliom forintra betsülik. És mind ezeket Hollandiában készítették.

Rejtett szó.

Testemet ámbátor kartsú vesszőcske keríti:

Még is azért Juhokat tud szaporít'ni fejem:
Vég' tagom a' munkák' vég'zésire Varga'
segédje ;

Visszán majd híres, 's régi mezőre akadsz.

Jósa Rudolf.

Jegyzet. Az 41-dik számbeli Mese:
Eczetté vált bor.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(43.)

Magyar Lant.

Ezen nevezet alatt mostanában közöl Virág Benedek Úr 28 Zsoltárokat különbözőféle lantos mértékű versekben olly világos, 's kellemetes értelmességgel, melly tsak a Muzsáknak ősz Papjától várható. Meg van mindenütt az értelemben való magasság, és az érzésben a' hathatósság. Például a' II-dik Zsoltárt ide kaptsoljuk.

II. Z s o l t á r.

Mit háborognak a' pogányok hasztalan?

Mit zúgolódik annyi nép?

A' föld hatalmas és erős Királyjai

Gonosz tanácsot tartanak

Az Úr, 's az Ő felkentye ellen. Törjük el

Láncaikat, és igájokat

Vessük nyakunkról el. Ki a' mennyben lakik,

Az Úr, nevet szegényeken.

Egykor kilobban majd haragjának tüze,

'S kemény boszút fog állani.

Engem Királynak, a' Sionnak szent hegyén.
Ő kent fel: itten hirdetem
Törvényeit. Az Úr énnekem mondotta: Te,
Fiam vagy: én ma szültelek;
Kérj tőlem, és örökbe nemzeteket neked
Adok; sajátúl neked adom
A' föld határait, 's igazgatod kemény
Pálczával őket, és töröld,
Mint a' fazekas a' sár edényeket töri.
Értsétek ezt, 's okosodgyatok
Már most Királyok, és kik a' föld népeit,
Mint Fő-Birák, vezérlitek.
Féllýetek őt, 's szolgállyatok híven neki:
Örüllyetek, rettegjetek.
Legyen e' tanítás szíveteken, ne talán az Úr,
Az engedetlenség miatt,
Rátok haragját öntse, 's mind elveszettek,
Midőn helyén van dolgotok.
Örök dicsőség fia 's örökké boldog az,
Ki benne bizakodik 's remél.

(Nyomtatott Budán Landerer Anna betűi-
vel 1825.)

A' Curhauseni Gőz-fördők Hamburg-
nál.

Ezen fördők fa kádakból állanak. Mind-
egyik kádnak kettős feneke van. A' kád-
nak fenekei két hüvelknyire vagynak egy-
mástól. Az alsó fenéken nagy lyukak van-
nak, a' felsőn kissebbek. Fellül a' kádat

födél zárja, melly úgy van alkotva, hogy azon a' gőz keresztül nem hat. A' fődélben akkora kimetszés találtatik, mellyben egy embernek nyaka elfér. A' fődélen fellül viaszkos vászon vagyon, mellyet midőn a' beteg a' kádban üll, nyaka körül össze lehet kötni, ne hogy a' gőz ottan kitódúljon. A' Gőz nagy vasfazekakból tsöveken eresztetik a' ferdő kádak lyukas fenekeik közé, honnan az egész zárt kádban elterjednek. A' kádból a' gőz ismét más tsöveken kiemelkedik. E' szerént a' gőz a' kádakban örökké változik. A' kád fődélének egy kis kimetszésében Hév-mérő találtatik, melly szerént a' beteg a' gőznek hévségét maga meghatározhatja. Azon helyen, honnan a' Gőz a' fördőkbe eresztetik, ismét más mérő vagyon, 1-től 10 grá-dusig, melly szerént a' szolgálknak kell a' gőznek kívánt melegségét meghatározniok. Lehet ezen fördöket tsepegő fördökké változtatni, tudniillik úgy, ha a' gőz a' tsöből egyenessen a' beteg tagra eresztetik (Douche). — Némelly fördő kádaknak még más különös készülétek vagyon: t. i. a' kádak fenekebe által lyuggatott fazekak vagynak iktatva. Ezen fazekakba külömbféle füveket, vagy pedig kénkö májat lehet tenni, és a' gözt a' fazekakon keresztül szivárogtatván, fűszerszámos, vagy kénköves gőzfördőt készíteni. Mivel pedig a' gőz semmi esetben sem terjed el a' fördő szobában, tehát a' betegnek a' tüdeje mindenkor szabadon ve-

het lélekzetet. Nem úgy van más fördőkben, hol a' beteg egész testével a' gőz között áll.

Versköltés jutalma.

Lord Byron minden négy soros Verséért negyvennégy forintot nyert, úgy hogy minden sorra egy Karolina arany jutna. Wieland az ő Oberonjának első kiadásakor 48 árkusra telt nyolcz soros verseiért (egy egy árkusért) nem kapott többet 5 Saxoniai tallérnál. — Vosz Homerus fordításának utolsó kiadásakor, minden hatmértékű versért (hexameter) egy Frankot kapott, melly öszveséggel igen nevezetes summát teszen.

T r i n i d á d.

Ezen sziget a' nyugot Indiai szigetek közül való, Nagy Britanniai hatalom alatt vagyon. Tabagó, és Orinocomund szigetek között fekszik. Kiterjedésében 78 □ mértföldnél nagyobb, es 33,092 lakosokat számlál, kik között 21,833 rabszolgák találtanak, és 8,556 Indusok 8 falukban laknak, mindegyiknek egy egy katholikus Missionariusza van az ott bérért dolgozó Szeretseinek számára. A' szigetnek belsejében több hegyek vannak, sőt harmad részét azok foglalják el, mellyek között a' 2440 lábnyi

magasságú Cuevas hegy legnevezetesebb. Déli része homokos, éjszaki, és nyugoti partjai kősziklások; de keleti partja tele van tenger öblökkel; levegője igen meleg: 8 hajókázható folyója vagyon, úgymint Caroni, Oropuche, 's a' t. Termesztményei a' következők: sok nádméz, kávé, pamuk, kakao, dohány, törökbúza, indigó, és sok nemes gyümölcs, fa, ló, öszvér, szarvasmarha, sertés, juh, ketske, 's a' t. Az Igazgató Puerto de Españában lakik, de a' fő hely St Joseph d' Orunna.

Pharsalus tsata-mezeje.

A' Világ történeteinek leírásában mindig nevezetes leszen ennek a' mezőnek emlékezete, hol Julius Caesar ama' Nagy Vezért Pompejust meggyőzván a' Római Respublikának szabadságát megrázta. — Ez Görögországban van; és ugyan ilyen nevezetű várostól éjszak felé végig nem látható messzeségre terjed, 's számlálhatatlan patakok vágják keresztül; a' nagy térséget széllyel szórt fák, és faluk foglalják el. Még is azon dombról, mellyen Pharsalus fekszik, Lucanus leírása szerent, mind a' két tábor helyet egészen maga előtt láthatja az ember. Még megismérheti az ember azon hegy szorúlatot, a' hol Caesar' legioi Pompejusnak szaladó seregeit üzték. Még jól látszik délfele az a' part, hol ez a' nagy, sze-

rentsétlen Vezér egy tsónakba béült, hogy Egyiptomba szaladhasson. — Pharsalus városában mintegy 5000 lakosok vannak, kik juhokkal, gyapottal, és dohánnal nevezetes kereskedést űznek.

Az embertelenségnek büntetése.

Midőn V-dik Háróly Tsászár Antwerpébe pompás bémenetelét tartaná, minden városi Tisztviselő személyeket igen nyájasan köszöntötte; de az ő fia Fülöp, már akkor Spanyol országi Király, 10, vagy 12 esztendő s ifjú, senki előtt le nem vette kalapját. A' Tsászár észre vevé ezt, és annyira felferjede azon, hogy az egész nép előtt egy jó pofonvágást adna neki, ezen szóval: „Erre az Udvari-mestered tanított”?

Nevezetes halotti kőírás.

Ez szóról szóra így van, a' mint következik: H e s z e l P h ö b e Leányasszonynak emlékezetére. Ő Stepneyben született (Angliában) és mint köz vitéz az ötödik gyalog Regimentben sok esztendőig szolgált. Európának több részeiben sorjában táborozott azzal együtt, és a' többiek közt nagy vitézséget mutatott ama' nevezetes ütközetben Fontenay-nál (1745), a' hol bajonnet szúrást is kapott a' karján. IV. György Király gaz-

dag hópénzt rendelt neki életének utolsó esztendeiben. Brightonban halt meg, a' hol sok ideig lakott, 1821. December 12. dikén 108 esztendős korában. Ezen kö födőzi sírját.

A' Timár, és Tobak mesterségekben tett nevezetes felfödözés.

Gybbon Spilsbury, Walsaleban Staffordshireben a' bőröknek kikészítése módját nevezetes tökéletességre vitte. Azon nyers bőrök, mellyek a' mesterségnek mostani bánása módja szerint 5. 6 hétig készültek mostan 9 nap múlva elkészülhetnek; és azon talpak, mellyek 9—12 hónapokig feküdtek, a' tseres kádban, mostan 6 hét alatt tömött talpakká válnak. A' mesterségnek titka a' nyomásban áll. Mert ezen mód szerint is szinte azon szerek, és szinte olly formán használtatnak, mint az előtt, tsak hogy az összehúzó szerekkel össze tett nyers bőrök különös készüllettel össze nyomatnak. (Az Eskimók Parry tengeri Kapitány szerint, a' tengeri kutyák' bőreit, mellyekkel sajkáikat bevonják, úgy szokták kikészíteni, hogy azokból hosszú szíjjakat metélnek, és a' bőrnek élesztését, melly által az a' víz általhatásának, és a' rothadásnak ellent áll, rágás által viszik végbe, mellyet ők nagy ügyességgel tudnak tellyesíteni).

A° Pióczáknak mostani nagy keletjük Párisban.

A' Párisi Ispitályokban mai nap, Broussais orvosi Systemájának következtetésében, esztendőnként 5, 6 milliom piócza szükséges. A' Hotel Dieu nagy ispitának minden szobájában naponként 400 kell, mellyeknek ára esztendőt által 150—180,000 Frankra megy. A' pióczáknak ezen nagy kelete azt okozta, hogy sok szerentsét próbálók messze földről nagy piócza szállításokat tesznek Párisba.

A° Vesúv Lávája.

Vauquelin híres természet Visgáló a' Párisi tudományok Társaságának egy Értekezést olvasott fel a' Vesuv tűz-okádó hegynek Lávájáról, mellyben azt emliti, hogy a' Vesuv legutóbbi Lávájában fa szenet is talált, más egyéb szereken kívül.

Rejtett szó.

Az egész hitván köz madár,
Ha elvesz is éppen nem lár;
Végét mond vissza jutalom,
Eleje szívig fájdalom.

Jegyzet. Az 42-dik számbeli Mese:
Kosár.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(44.)

Az Opera.

Az Operában a' Poézis a' muzsikával kezet fogva mulatja a' nézőket, és a' szerént, a' mint a' Poézis vagy komor, vagy víg tartalmú, a' muzsikának ezen érzéseket gyarapítani, nagyobbítani kell. De mivel a' muzsika csak az érzékenységet, és a' képzelődést érdekeli, tehát az Opera Költőnek leginkább olyan tárgyakat kell választania, mellyek vagy igen játszók, vagy sok érzékeny jelenésekkel bírnak. Hogy pedig a' költés' technikája a' muzsikának harmóniáját meg ne zavarja, tehát vigyázni kell, hogy a' vers mértéke, és rhytmusa szorossan a' törvények szerént legyen készítve. A' komor Operának tartalma többnyire mythologiai tárgyakból áll, holott a' változó esetek' külömbbfélesége, tsudás volta, mind a' Textus', mind a' muzsika' szerzőjének bő kútforrást nyújtanak, és mivel az Operában a' Pantomimo, a' Táncz (az

azokban előforduló Balletekben), a' rajzolás; festés, és építés mestersége az egész től okoztatott bényomástkülömbbféleképpen neveli, tehát mind ezen szép mesterségek a' mythologiai tárgyak által nagyobb kiterjedést nyernek, jóllehet nem tagadhatni, hogy az újabb időbeli históriai vitézi tárgyak az említett mythologiai Operáknak tulajdonságaikkal még nagyobb mértékben bírhatnak. A' víg Opera vagy mesés, vagy gunyoló tárgyú lehet, és a' szerént választja az ő matériáját. Az Operában a' játszó személyek' Charactereire felette vigyázzanak a' Költők, és ezek szerént intézik az indulatok nagyságának elő terjesztését, arra pedig mindig ügyeljenek, hogy a' tsendesebb érzéseket a' recitativában, a' hevesebb indulatokat pedig az áriákban adják elő. Ezek között állanak az Obligate Recitativa, az Arioso, és a' Cavatina. A' Duettek és Tercettek csak ritkán forduljanak elő, úgy hogy egy Operában egynél kettőnél több ne legyen. A' Karok nagyon nevelik az Operának szépségét, ugyan azért, ne csak azoknak végén, hanem sokszor elején, és közepett is előfordúlhatnak: mindazáltal törvényül szolgáljon, hogy a' hosszabb karokat egyes szavak énekei váltsák fel. A' Táncz pedig, hogy az Operába illő legyen a' karokkal legyen össze köttetesben, és azoknak tételeikkel természetes szövetségben lenni éreztessék. Végre hogy a' gondolatoknak, és érzéseknek muzsika által való

előadásában semmi botránkozás ne legyen, tehát a' vers, és muzsika mindég az éneklő személynek esetei, és érzései szerént változának.

A' Pók fonálnak finomsága.

A' Pók fonálnak olly nagy a' finomsága, hogy 90 pók fonál össze téve teszen tsak egy olly vastag szálat, mint a' selyem-bogárnak szála. — Leuwenhöck azt tapasztalta, hogy négy milliom pók fonalat kell össze tekerni, hogy olly vastag szál kerüljön belőlök, mint az embernek hajszála. Hogy az ember egy font pók szálat össze szedhessen, 700,000 póknak fonalát kellene össze gyűjteni. Vagynak olly finom, és tömötten szőtt pókhálók, hogy azokra kis képeket lehet festeni. Egy ilyen képetske egykor nagy bámulást gerjesztett Brünben, a' Spielbergen, hol pénzért mutogattatott.

Némelly növevénybeli keserű Mérgeknek tulajdonságaik.

A' keserű Mandoláknak keserű szere a' leghathatósabb mérég, és az nem egyéb, mint a' keserű olajos részekben foglaltatott kék savany (Burkus savany). A' keserű mérget magokban foglaló növevények sok állati Lúg-szeszel birnak (Stickstoff), illyek a' ke-

serü Angostura, a' madár Tseresnye (*Prunus padus*, *Prunus Laurocerasus*), és más ezekhez hasonló növények. A' keserü Angosturából ugyan nem lehet kék savanyat készíteni, mint az utóbbi növényekből, mindazáltal azon növénynek az állati testbe szinte olly káros befolyása vagyon, mint a' kék savany. Az említett keserü növényekből, és a' hozzájuk hasonló szerekből: u. m. az Indigóból, és az állati test részeiből, különösen a' vérből, igen könnyen lehet a' kék savany nevezete alatt isméretes leghathatósabb mérget kivonni; de egyúttal mind ezen szerekből, az úgy nevezett keserü szert (*Amère*), melly az előbb mondott mérget magában foglalja, könnyen lehet készíteni (*Annales de Chimie*. T. XXIX.). Ezen szer könnyen elpattan, mint a' Salitrom, és az állati testben szinte azon változásokat okozza, mint a' kék savany. Dr. Emmert ebből a' Gyikoknak, és madaraknak igen keveset beadván, vagy sebeikbe hintvén, az állatok rövid idő alatt meghaltak. Magendie-nek, és Delile-nek vizsgálásából kitetszik, hogy minden *Strychnos* fajták, mellyek keserűek, mérges tulajdonsággal bírnak; ellenben a' mellyek nem keserűek, mint a' *Strychnos potatorum*, *Vontac*, ártatlan szerek; úgy szinte Leschenult azt tapasztalta, hogy a' *Strychnos* tiente gyökerének belseje, melly nem keserű, ártatlan szer, ellenben ugyan ezen gyökérnek kérge, melly keserű, a' leghathatósabb mé-

reg, ilyen tulajdonsággal birnak nem tsak az egyéb keserű hánytató Diók, hanem az úgy neveztetett Sz. Ignác Babja (Ignatius Bohnen), és minden Upasok, mellyek mind keserű növények, és szerfelett erős mérgek; de némű néműképpen a' keserű Quassia is, melly a' bogarakra, gyikokra, madarakra és más apróbb állatokra nézve hasonlóképpen méreg. Az itt elő számlált keserű mérgek, és más egyéb növénybeli mérgek között nagy a' külöbség, mert az előbbiek akár külsőképpen sebekre iktattassanak; akár belsőképpen vetetessenek bé, mindenkor mérgeket a' testre árasztják, ellenben az utóbbiak: u. m. a' Sisakfü, maszlag, a' Digitalis 's a' t. külsőképpen ritkán ártalmas.

Egyiptomi Mumiák.

Minutoli Úr, útazásainak leírásában az Egyiptomi Mumiákról ezen új tapasztalásait közli: A' Mumiáknak öt külömbbféle nemeit találni. Tsak a' legritkábbak vagynak fűszerszámos gyántával elkészítve; más rendbeliek szárítva vagynak; a' harmadik rendbeliek szék-savasok; a' negyedik rendbeliek sóval, az ötödik rendbeliek hamuval vannak megtöltve. Ezen két utóbbiakra tsak nem régiben találtak Thébában. — A' Mumiák elrakásában is nagy volt a' külöbség. Az alábbvalók tsak bevannak pongyolázva, és egymásra hányva; a' gyántától

illatosok nagy temetőkbe tétettek, mellyek vagy Gránit-köböl, vagy alabastromból, vagy márványból készültek, de nagyobb részént Sycomorus fából *); az illyes mumia koporsók többnyire két három fiókosok. Ezeknek külső színén néha domborúra művelt képek találtak. Deltában a' Mumiák két egymásra állított vödörben találtak. Némmely természet Visgálók a' felső Egyiptomban talált Mumiákon, az Ethiopiai fajta embereknek arcz vonásaikat vélték feltalálni.— Az Egyiptomban, és Thebában letelepedett Görögök a' testeknek bebalzsamozását hasonlóképpen követték, ezt a' Görög Mumiáknál találtató papiros tekertsek, és a' sírköveken való görög felírások bizonyítják. Ezen mumiák koporsóin állorczák vagy vásonra festett orczák találtak. — A' Mumiák mellyek az Arabsok' kezeibe kerülnek; minden ruházataiktól, ékességeiktől, és papiros tekertseiktől megfosztatnak. Ők azt vélik, hogy az Európaiak tsak ezen drágaságokért vadásszák úgy a' Mumiákat. Az Arabsoknak szörnyű pusztításaik abból kitetszenek, hogy Minutoli Generalisnak, midőn Thebában volna, hat tevéen hoztak égető fát, melly nem egyébből álla, mint összetördelt Mumia koporsókból. A' Papiros te-

*) Sycomorus. vagy Szeder-fügefafa a' legnagyobb, legvastagabb, és legárnyékosabb fa Egyiptomban. Az ő apró gyümöltsei sűrű tsumókban és tsoportossan nőnek ki a' fa törzsökéből, mellyeknek inai olyan mint a' szederé. Fája felette tartós.

kertseket pedig szélteben, és hosszában össze metelik, és össze olvasztott gyántába mártják. A' Francia Expeditio óta ezen papiros tekertseknek nagy száma össze szedett. Rajtok részszerént képek, és Hieroglyphák, résszerént hieratikumi, vagy görög írás találtatik. Druvetti Úr 180 tekertseknek van birtokában; Salt, és D'Anastasy Urak Cairóban és Alexandriában, úgy szinte Minutoli Úr többeknek van birtokában. (Minutoli Úr é most a' Burkus Kir. Gyűjteményben vagynak, és némelleyek már szerentsésen kitekertettek).

Egy gyilkosnak váratlan felfödöztese.

Stokholmban egy inas Urát agyon verte, ki a' Svéd Regimentnél Kapitány vala. A' gyilkosságnak ezen kegyetlenségét több Német Újságírók leírták; de a' gyilkost semmi vizsgálódások által fel nem lehetett födözni. Ezután néhány esztendővel esett, hogy egy Tisztnek Német Országának egyik városában a' kapunál őrállása lévén, egy régi Újság levelet olvasgatna, mellyben ezen gyilkolásról egy Jelentés állott. Alig tette le kezéből a' levelet, a' kapun egy vándorló mesterlegény jöve be, a' ki utazó levelét (Kundschaft) megmutatván tovább mene a' városba; de midön levett kalapját feltenné, egy kis darab papiros esék le a' földre,

melly a' hajába volt tekergetve. A' Tiszt meglátá, hogy a' papiroson veres lineák valának húzva, és felvevé. Legelső is, a' mi szemébe tűnt, azon Kapitánynak neve vala, kinek megölettetését éppen ezelőtt olvasá. Vissza hívatá a' mesterlegényt, egynehány kérdést teve neki, és az említett gyilkosságnak megvallására bírá.

A' tengeri Sónak haszna a' föld termékenységére nézve.

Az előtt közönségesen azt vélték, hogy a' tengeri Só a' földnek jóságát megrontja. Legújabb időben sok próbák tétettek a' tengeri soval, különösen ezen tekintetben Angliai Chem. Professor Parkes Úr által, ki arról ellenkező bizonytságot teszen, és azt olly szernek nevezi, mely a' föld termékenységét nagyon neveli.

Rejtett szó.

Bennem van, mit igazgatok,
Én ember; az alkotmány;
Vágd el lábom, én nem vagyok:
Igy rá nem vágy a' Czigány;
De megfordítva rám ugrik,
Ha poroszlók le nem verik.

Jegyzet. Az 43-dik számbeli Rejtett szó: Veréb.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(45.)

A' Héringek' költözködéséről.

Dr. Mac Culloch a' Héring halnak természeti tulajdonságait leírván, ennek csoportos költözködéséről következő jegyzéseket közöl: Minden nyáron elhagyják a' Héringek az Iszlandi Tengert, a' Czethalaktól, Delphinoktól, és más ragadozó halaktól üzettetvén, és mindég délnek tartván, két csoportra oszlanak; a' keleti csoport a' Norvégiai partoknak hosszában úszik; itt ezen csoport ismét két falkára oszlik, az egyike a' keleti tengert, a' másika a' Jütlandi vizeket keresi fel, 's oda veszi magát. Ezen csoport újonnan két részre oszolván a' Dániai partok hosszában a' Belten keresztül a' keleti tengerbe, és Schleswig, Holstein, és Frieszland Tartományok hosszában a' Texelbe, és a' Zuyder tóba ereszti csoportjait. — Az anya csoportnak másik fő ága: t. i. a' nyugoti Schetlandiának, és az Orkney szigeteknek úszik, és onnan Skotiának tart.

Itt két csoportra oszlik, melyeknek egyike a' keleti partok mellett az Angliai Canalisba úszik, honnan a' Frieszlandiai, Hollandiai, Brabantiai, Flandriai, és a' Franczia öblökbe veszi magát; a' másika a' magas Skóciának, Hybernianak, és Man szigetének. Ezen ágak a' nagy Oczeánban később ismét egyesülnek, és az északi tengerbe ismét vissza térnek. A' ki ezen jegyzéseket csak egy kevés figyelmetességre méltatja, könnyen által fogja látni, hogy azok tapasztaláson nem épülhetnek. Ha a' Héring csak az éjszaki tengerben úsznék, akkor fel lehetne tenni, hogy az onnan költözködik más tengerekbe; de már kétségen kívül van, hogy az másutt is ívik. Egyébként a' Héringnek egy, vagy más tengerben való rendes megjelenése sem tapasztaltatott. Így a' Svéd partoknál 1740-ben először látták a' Héringeket; a' Norvégiai partoknál először 1790-ben, a' midőn ott olly bő halászat volt, hogy három hét alatt 600,000 hordót megtöltenének Héringekkel. Azóta a' Héring ezen partokat végképp elhagyta. Hogy az másutt is ívik, kitetszik abból, hogy 1669-ben az Orkney szigeteknél a' szélvész irtóztató mennyiségű fiatal Héringeket vetett a' partra, akkor azon partoknál igen bő halászat volt; de azóta a' Héringek onnan végkép eltávoztak, és csak most 3—4 esztendő óta jelentek meg ismét. I. Károly idejében főképpen Long, Loch-Maddy, és az éjsz. Vist szigeteknél tanyáz-

tal, holott egy esztendő alatt 400 hajót terheltek meg velök, a' midőn ott nagy épületeket építettek a' halászat kedvéért, de kevés esztendők múlva a' Héringek onnan végképp eltűntek. A' múlt század elején a' Héringek az éjszak nyugoti partoknál tanyáztak, és akkor Loch, Torridon, Sz. Márton, és Tanera szigeteken igen költséges épületek támadtak a' jó halászat kedvéért; de a' Héringek onnan eltűnván az épületek össze dőltek, és Birtokossaik megbuktak. Későbbben a' déli öblökbe vonúltak a' Héringek, és nem régiben a' Kenti, és Sussexi partoknál annyi Héring volt, hogy a' megfogottakat Angliában meg nem emésztették, hanem trágya gyanánt használták. Mind ezekből kitetszik, hogy a' Héring majd itt, majd ott ívik, és a' szerént tanyáit változtatja. De hogy az csak az éjszokon ivnék, és onnan költözködnék a' többi tengerekbe, azt megbizonyítani éppen lehetetlen".

A' Strucz-madárnak fészkei.

Burchell Úr Afrika belsejébe tett utazási leírásának II. Kötetében a' Strucz-madár fészkeiről ezeket jegyzi meg: „A' rónaságon Strucz fészket lelénk, melly nem egyéb, mint a' homokba vájt üreg, melly egy kis barázdával van körül véve; a' fészekben sem fa levél, sem fű, sem ágatska, se más

egyébb nints, a' mi más madár fészkekben szokott lenni. Struczokat sehol se látánk, kétség kívül messze eltávoznak élelmök keresése végett. A' homok üregben 25 Strucz tojás volt, a' barázdában pedig 9, mellyek mind pusztán feküdtek a' homok fölött. A' barázdában lévő tojások a' Strucz fiaknak első eledelül szolgálnak. Ezen tojásokat a' Struczok ki nem költik, ugyan azért ezeket akkor is meg lehet enni, midőn a' többi már a' költés által elromlott. Ezen esetben minden tojás jó volt. Mindegyik Hottentót egyet evett meg. Én egyet meg nem birhaték; mert az annyit tesz, mint 24 tyúk tojás. Elkészítésök módja e' következő: Az egyik végébe lyukat vájnak a' Hottentótok, azután egy fátkával a' tojás fehérét, és sárgáját jól össze keverik, ezután a' tűz fölé tartván, mind addig keverik, míg a' tojás jól meg nem főlt, és sült. Ezen eledel az utazókra nézve valóságos jótétémény".

A' Dongolai Lovak.

Dr. Hemprich, és Dr. Ehrenberg Burkus országi Természet vizsgálók a' Dongolai Lovakról ezen tapasztalásaikat közlik: „A' Dongolai Lovakat az Európaiaknál híresebb napkeleti Lótsiszárok a' Szyriai, és az Arabiai Nesdi fajták után elsőknek tartják. Termetők valamivel nagyobb a' középszerűnél,

testök hosszúkás, fejük vékony, orroklyuka bö, fülök igen parányi, nyakok feszes, egyenes, majd nem hosszú lábaik nyulánkok, hosszúk; terdök, és bokájok igen vékony, szügyök keskeny, melly tulajdonságok miatt, hátulról szemlélvén görheseznek tetszenek. Farkok tsak közepszerű hosszáságú, nem olly szép, mint a' Magyar és Spanyol fajtáké. Bőrök szőre igen finom, rövid, és síma. Hátok tsak igen kevéssé van meghajtva, hátulsó felök pedig nem domború, hanem mintegy egyenessen levágott. Melly tulajdonságok miatt igen könnyű a' Dongalai ló fajtákat minden egyebektől megkülömböztetni. Legnagyobb bötse van azon Dongolai lónak, melly egészen fekete, fehér homlok foltal, és fehér inhajlásokkal, és fekete patával. Fehér tsillagú fekete lovat a' napkeletiek meg nem vesznek; mert azt vélik, hogy a' ki rá üll, hamar meghal.

Procopius Konstantinápolyi Tsászár.

A' nagyra-vágyásnak, és hirtelen szerentsének rosz következéseit igen eleven példában mutatja Procopius, a' ki Ciliciában nagy nemzetségből eredett, és Julian Tsászárnak rokona volt. Ugyan ezen Tsászár, és Jovianus alatt nagy szolgálatokat tett a' Birodalomnak; de azután félre vonta magát Taurisi Chersonba a' barbarusok közé, 's ott maradt Valens Tsászárnak országlásáig.

Ezen félre vonulása közben nagy planumokat koholt, hogyan juthatna az uralkodásra. Ő külömbben jeles talentumú ember volt, komor characterű, nyughatatlan, tüzes, és nagyra vágyó Valens alatt tehát Chalcedoniába elrejtekezett, és midőn megtudta, hogy ezen Tsászár Szyriába ment, ő a' rejtekből megtévén a' szükséges rendeléseket, némelly fő emberek', és a' katonaság' segítségével hirtelen Konstantinápolyba termett, 's magát Tsászárrá kikiáltatta Kr. U. 365-dik esztendőben Sept. 28-dikán. Ez meglévén, a' hozzá szíttó seregekkel Valens ellen indult Szyriába, és az első ütközetekben olly szerentsés volt, hogy Valens mintegy kétségbe esvén már le akart mondani a' Tsászárságról: de az ő jó baráti ezt nem engedték azon reménységgel biztatván, hogy még az idő mindeneken fog segíteni. Ez bé is teljesedett: mert mindjárt a' következő évben megfordult a' szerentse, és Valensnek seregei Procopiusét a' Frigyiái táborozásban megverték, 's ezen győzelemnek hamarjában nagy következései lettek; mert katonái Procopiuszt elhagyták, 's így elfogatvatván, Valenshez vitetett, a' ki haladék nélkül fejét véteté, és azt Valentiniánusnak küldé 366-ban, Májusban. Illy szomorú, és hirtelen változás tserélte fel a' nagyra vágyásnak első szerentséjét.

A' Krumplinak nagy tápláló ereje.

A' Krumplinak tápláló erejéről Nehemias Bartley Angliában igen fontos észrevételeket közöl. Ő a' legjobb fajta krumplinak száz részében, 28 rész tiszta száraz lisztet talált, és így nagyobb mennyiséget, mint Percy, és Vanquelin, mellyből azt a' következtést húzza, hogy a' krumpli több tápláló szerrel bír, mint a' legtisztább rozs, és szinte annyit mint az Arum gyökei, mellyek most nagy mennyiségben hozatnak nyugoti Indiából Angliába.

Éghetetlen Ház.

Gróf Magnis Morva Országban, a' ki tavál a' Sztraszniczi Uraságában ezen tájon első példát adott a' láncz-híd' állításával, az idén ismét új féle házat állittatott, melly teljességgel eléghetetlen. Ezen épületben nintsen semmi fa, hanem egészen bé vagyon boltozva, és a' szokás szerént fából készült födél helyett nyújtott vasból új módon készített rudakat fordított, 's azokra igen lapos függő födelet tétetett, 's közönséges tserép téglákkal befödette. Az épület 63 lábnyi hosszúságú, 33 lábnyi szélességű, mégis az egész épület födélnek felállítására nem kívántatott több 32 mázsa vasnál. Ezen födél a' tűz ellen hátorságos lévén, még azt a' hasznót is mutatja, hogy tsaknem örök-

ké tartandó, és hogy a' födelezésre fordított szerek állandóan megtartják bötsöket. De még különösebb haszna ez, hogy sokkal könnyebb, mint a' közönséges fődél; tudniillik kilenczszer könnyebb: az ára pedig a' legdrágább esethen is csak két annyiba kerülhet, mint a' közönséges fődél; „ha pedig kereszt-falak, és tűz fal is vagyon” csak felényibe kerül, mint a' fa fődél. (Hátha tsupa boltozással, 's jó malterrel készítettnek valamelly épület falai vasakkal öszve kötötve, mért nem lehetne el egészen fődél nélkül?).

Vasat evő Bika.

Nem régiben Caléban bikát vágtak le, melly a' Watterlooi téren neveltetett. A' Bika gyomrában 13 puska golyóbis, két vas-szög, és egy gomb vala, a' melly szereket a' bika hihetőképven fellegett.

Rejtett szó.

Első tagom megszorít
Ha bírod, másik vidámít
Az egésznek víz feneke
Mindég kedves menedéke.

J e g y z e t. Az 44-dik számbeli Rejtett szó: Kotsis.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(46.)

A' Mesterségek' Iskolái.

A' Magyar Haza a' természetnek minden adományaival bővelkedvén, tsak abban érez fogyatkozást, hogy munkás kezek nintsenek, mellyek a' természetnek adományait a' közönséges életnek szükségeire minden módon kidolgoznák, és elkészítenék. Ugyan azért mind eddig az idegen készítményekre szorúltunk, noha azok közül sokaknak a' tárgyat (materiale) Hazánk szolgáltatja. Ezen közönséges szükségnek kipótolására tehetnek ugyan, és tesznek is valamit egyes Mesteremberek: de azok nem elégségesek az Országnek szükségeit kipótolni, hatsak a' Városi községek egész figyelemmel, és teljes erővel nem fognak iparkodni, hogy kebelökben minden szebb, és hasznosabb mesterségeknek Művészeit szaporítsák, és ezeknek műveik' megtanulására tehetős tanítványokat nem szereznek. Tsak így lehetne a' mesterségeket Hazánkban meggyökeresíteni,

's azok által a' köz boldogságot gyarapítani, ha tudniillik minden szükségünkre kívánatos készítményeket nem kénytelenítettünk az idegenektől drágán megvásárolni.

Más Nemzetek is illy közönséges igyekezettel gyarapodtak, 's hogy egyebeket elhallgassunk, ennek eleven példája Anglia, hol mindenféle Mesterségeknek nyilván való tanítására, 's legényeknek, inasoknak formáltatására különös Intézetek vannak ezen nevezet alatt: Mechanics Institutions. — Ezen tanító Intézeteknek szükségére legelőször is Dr. Birkbeck, előbb a Glasgowi Universitátnál volt Professor, tette figyelmetessé hazafiait, és már most minden városokban, sőt minden népesebb falukban is vannak hasonló Intézetek, mellyeknek igazgatását több Tudósok, Parlamentumi Tagok, és Fabrikások magokra vállalták. A' költségeket az Intézetnek Tagjai teszik, és az Igazgató Commissionnak legalább $\frac{2}{3}$ része mindenütt a' jelesebb Mesterekből, és Legényekből áll, kik az alsóbb foglalatosságoknak végbevitelét igazgatják. Vannak az Intézetekben olvasó szobák, külömbbféle eszközöknek gyűjteményei, és mindenütt a' Mesterségek elejének felfogására tanító Iskolák. — Legnagyobb e'féle Intézet vagyon Londonban, mellynek Előüllője tsak ugyan Birkbeck Úr, és Tagjai többre mennek 1500 nál, kik olly bőségesen adakoztak ezen közhasznú czélra, hogy 10 hónap alatt, a' múlt esztendő December 2-dikára nagy épület fel-

készült, mellynek egyik szobájában ugyan akkor már a' természeti tudományokról, 's nevezetesen a' Chemiáról nyilván való tanítás tartatott. Vagyon ezen Intézetben rajzoló Iskola, Modellák kamarája, chemiai laboratorium, különösen egy olyan olvasó szoba, mellyben a' mellette lévő gazdag Bibliothekából kiki a' könyveket olvasásra megkaphatja, 's ugyan azért mind a' Mesterek, mind a' Mester-legények a' leczkék után oda sietnek, hogy olvasás által ismereteiket bővíthessék. Egy $\frac{1}{2}$ Koronás tallérért, vagy is 20 garasért, egy fertály esztendőre az Intézetnek Tagjai beküldhetik fiaikat, és tanítványaikat ezen Intézetnek tanító Iskoláiba, mellyekben a' mesterségekhez megkívántató Mathesisbeli oktatásokban, úgy az Építés, és Hajózásbeli ismeretekben taníttatnak, általjában pedig hasonló fizetésért a' természet Tudományában, Chemiában, Technológiában, 's különösen a' Mechanicában, és Gazdaság-Tudományban oktatás adattatik, és így a' közönséges életre megkívántató, 's a' Mesterségeket előmozdító, 's tökéletesítő ismeretekben kiformálhatnak.

Ezen jeles hasznú, és nevezetes példát Dupin Úr szemlélvén, 's ennek megbetsülhetetlen következéseit által látván, Párizsba is bévitte. — Mellyik Magyar országi város leszen az, melly azt a' ditsőséges példát adja, hogy első lett illy köz hasznú Intézetnek felállításában, mellyre közelebb is a' Bétsi Polytechnica Iskola buzdító például szolgálhat!

Észrevételek az idei Üstökös tsillagról.

Azon Üstökös tsillagról, melly a' legközelebb nyáron, és öszön a' mi láthatárunk felett olly szép fényvel tündöklött, 's mellyről Hasznos Mulatságunkban a' 25 dik szám alatt a' Budai Tsillag - vizsgáló után emlékezetet tettünk, egy Francia Tsillagvizsgáló nevezetes felszámolásokat tett: hogy midön, úgymond, Julius 10-dikén a' f. e. feltaláltatott, akkor tölünk 58 milliom mértföldnyi távulságra volt. Eleinte minden 50 nap alatt csak 12 gradussal közelgetett; de végtére minden secundum alatt 4 mértfölddel jött közelebb a' földhöz. October 11-dikén mind a' két Test egymáshoz 12 milliom mértföldnyi távulságra volt, vagy 244 szer távulabb tölünk, mint a' Hold. Ezen a' napon 10 milliom mértföld hosszaságú volt az üstöke, és December 10-dikéig még mindég nevedik.

Egyiptomi gyűjtemény Sz. Pétervárában.

Tudva vagyon, hogy a' múlt esztendei öszön Castiglione Majlandi Nemes ember Sophie Marie nevű Svéd hajón az Egyiptomi régiségeknek egy ritka gyűjteményét hozta Sz. Pétervárába, mellyeket ő 17 esztendei ott tartózkodása alatt fáradszhatatlan buzgósággal gyűjtögetett. Ezen Gyűjtemény

1200 különbbfele darabokból áll, legnagyobb kintsei közé tartozik két jól eltartott Mumia, három képszobor szép Egyiptomi stylusban, eggyik ezek közül ember nagyságú, és 25 kőre rajzolt históriai képek, ide tartoznak a' Religiónak, és házi életnek különbbfele tárgyai. A' Sz. Pétervári Tudományok' Academiája ezen szép Gyűjteményt Castiglione Úrtól 40,000 Rubelen megvette, hogy Muzeumába helyheztesse; ezen Egyiptomi jelekkel díszeskedő palota, ilyen felyül-írást mutat: Egyiptomi Ritkaságoknak Kabinétje.

Kigyó és Tekenős-béka barátsága.

Nem rég egy Patikárosnál Arlesben vala egy kigyó, és egy tekenős-béka ugyan egy kaliczkában. Mind a' két állat szüntelen játszott egymással. Egy nap éppen szüksége lévén a' Patikárosnak a' tekenős-békára bizonyos orvosság készítésében, köntelen vala azt elvenni. Más nap reggel a' kigyót is a' kaliczkának eggyik szegletében dögölve találta.

Kővé vált tsontok.

A' Magdeburgiai Tartományban, Westeregelnél, azon agyag fekvésekben, melly a' Gyps fekvések fölött találtatik, és a' melly

a' Gyps hasadásai közé magát beveszi, és azokat kitölti, külömkféle állatoknak kövé vált tsontjai találtatnak: u. m. némelly Rhinocerus fajtáknak (Rinoceros tichorinus; minutus) a' Mammuthnak (Elephas mam-monteus), a' Hyánának, Lónak, és valamely kitsiny, még meg nem határozott ké-rődző állatnak tsontjai. Különösen a' Lónak igen sok kö-tsontjait találni, és ezekről Germar tudós természet-vizsgáló különös értekezést szándékozik kiadni. Ezen tsontok között, sok ragadozó madaraknak kö-tsontjaik is hevernek. Mindazáltal szemes meg- vizsgálás után kell csak ezen régi maradvá- nyokról ítéletet hozni, ne hogy a' mi ko- runkbeli állatoknak tsontjait az őszkori ál- latok tsontjaival feltseréljük, mert ezen agyag fekvéseket régtől fogva, külömbféle rókák, menyétek, házi-nyúlak, borzok 's a' t. feltúrni szokták, a' melly állatoknak tsont- jaik ott hasonlóképpen megtaláltatnak. Eze- ket mindazáltal az egyebektől színök, és tömötségök által könnyű megkülömböztetni.

A' Brasiliai Püspökségek.

A' Braziliai első Püspökség 1522-dik esztendőben Báhiában állítatott. Ezen Püs- pökség 1667 ben Érsekségi rangra emelte- tett, későbben ennek kormánya alá estek, mint segéd püspökségek a' Rio de Janeiroi, és Fernambucoi, valamint a' Sz. Tamási,

és Angolai Afrikában. A' Maranhoi püspökség, mellytől V. János alatt a' Parai püspökséget elszakasztották, a' Maranho és Báhia között lévő veszedelmes hajókázás miatt a' Lizabonai Érsekségnek alája vette. 1744-ben a' Rio de Janeirói püspökségtől még a' Marianáit, Sz. Paulóit, úgy szinte a' Gojazi, és Matto-Grosso nagy Prälaturákat elszakasztották.

Igen kitsiny hév-mérő.

Oechshe Mechanicus Pforczheimban olly parányi ércz Hévmérőket készít, hogy azok az óra kultságban elférnek. Ezen Hévmérők Reaumur grádusai szerént jelentik a' levegő változását, és felette érzékenyek.

Különös befolyása a' földnek a' rajta legelő állatok' színére.

Entinck Úr Britanniát leírván, valamint más Tudósok is, azt említi, hogy Angliának egy részében, Staffortshire Grófságban, Clots, és Buxtew nevű tájon olly sós a' föld, hogy a' szarvas marha, bár melly fekete is, midőn oda hajtatik, vagy más színű is, ha egy nyáron által ott legel, színe fehéres szürkére változik. A' lovak is igen jól tenyésznek ezen földön, de ezek is, akár melly egyenlő színök volt, tarkákra változnak.

A p r ó s á g.

Fuché emlékeztető könyveiben (Memoires de Joseph Fouché) találtatnak némelly jegyzések, mellyek között Napoleon kintse-ről ez igen nevezetes: „Napoleon naponként látta szaporodni kintseit, mellyek Marsan palotának pinczéiben voltak elrejtve, és a' mellyeket már 1811-ben 500 milliomra szám-láltak kész pénzben. Ő maga a' Sz. Ilonai Emlék-könyvében tsak 400 milliomra teszi. Ezen rettenetes nagy kints tsak maradéka volt azon 2 milliárd kész pénznek, mellyet ő hódításai által Franczia Országba bevitt. Ide kell még számlálni a' Tuillériák' pin-czéiben lévő kintseket is, úgymint 40 mil-liomot érő külömbbféle eszközöket, és 4—5 milliomra menő ezüst, és arany edényeket, mellyek a' Tsászári Kastélyokban találtattak.

M e s e.

Láttál-é már olyan tsudát,
 Mellyet én végbe viszek?
 Nintsen lábom, mégis messze
 Jót és rosszat elviszek,
 Nintsen szavam: de szavadat
 Némán mondom szándéko-dat.

J e g y z e t. Az 45-dik számbeli Rejtett szó: Búvár.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(47.)

A' Riskása termesztése Olasz Országban, Egyiptomban, és Chinában.

Nem régiben Metzger, a' Heidelbergai Universitásnak Kertésze, az Európai veteményeknek leírását közölte, 74 köre rajzolásokkal. Ezen tudós munkájában a' Riskásának némelly fajtáit leírván, annak termesztése módját így adja elő: „A' Riskása motsár palánta. Olasz országban különös, ahoz elkészített, földekben termesztik. A' Riskása föld hosszúkás négy szeglet. Szélein a' föld dombosan fel van hányva, hogy a' víz meggyűljön a' földön. Dombos szélein belül árok vagyon, hogy a' meggyült vizet le lehessen eresztetni. Az árkon belül az egész föld apró négyszegű szeletekre van felosztva, mellyeknek széleik mind dombosabbak, és gyalog út gyanánt is szolgálnak. Martius elején a' vizet letsapolván a' földet felássák, ezután vízzel elöntetik több hüvelknyi magasságra, ekkor olyan riská-

sával vetik be, melly már több napokig vízben ázott. Májusban a' vizet letsapolják, a' földet meggyomlálják, és ismét vízzel elöntetik. Ez még négyszer ötször így történik aratásig, melly October elején vagon. Ez előtt a' vizet letsapolják, hogy a' Riskása megérhessék. Az aratók a' szalmának fél magasságát a' földön hagyják, melly trágya gyanánt szolgál a' földnek. — Egyiptomban a' Riskása magvát, előbb, mintsem elvetik, pálmafa levéllel megtölt zsákokba öntik, és így 5, 6 napig víz alá mártva tartják, még a' mag nem tsirázik. A' tsirás magot nagy garmadába öntik össze, és nyers lóherrel befödik. Egy nap múlva a' a' garmadákat megkeverik, ismét kupaczbá hányják, és lóherrel befödik, két három nap múlva estve a' lóhert a' kupaczról leszedik, hogy a' harmat egy egész éjszaka a' magot érhesse. Másnap a' vízzel megtölt földre elvetik. Hogy a' mag hamarabb gyökeret verhessen, elvetése után a' vizet többször letsapolják, és felfogják. — Chinában a' hegyi Riskását termesztik; holott Januariusban elvetik, és három hónap múlva learatják. Loureiro Chinát keresztül utazván, minden hegyeken a' Riskását zöldelleni látta, midőn a' Hévmérő 3° sem mutata, a' fagyaló ponton fellül. Akármint iparkodtak is Európában ezen riskását elterjeszteni, még eddig az Országlószékek semmire sem mehettek. Ez részént onnan eredhet, hogy talán az igazi Riskása maggal nem bírunk,

részént onnan, hogy a' Chinaiaknak bánása módját nem értjük. Az bizonyos, hogy ott hegyeken, és száraz földeken termesztik, a' földek mindazáltal árkokkal vagynak bekerítve, és a' víz többször felfogattatván, azokat előnti. — A' Riskása nem tsak eledelül szolgálhat, hanem abból sok erős részegítő italokat is lehet égetni. Chinában nagy kereskedést üznek vele, és ott a' papiros készítésre elkerülhetetlenül szükséges.

Az Ónnak hazánkban előforduló nemei.

Az Ónnak használása igen kiterjedett, mind az Orvosi szerek készítésében, mind a' mesterségekben. A' termő ónból, mivel nagyon lágy, vízi tsatornák készítettnek, úgy szinte olly táblák, mellyekkel néhutt a' házokat földik; a' nem érczes ónból plájbászok, vassal és piskolczal egyesítve Könyvnyomtató betűk. Ónból készülnek a' külömbféle nagyságú puska golyóbisok, és serétek. Az ónnak hasznát veszik a' Gerentsérek (Fazekasok) a' máz készítésében; a' festők a' festékek készítésében. Kevés üveggel össze olvasztatván achromaticus üveg válik belőle (Flintglas); végre az arczulat ékesítésére is ónból készülnek fehér arcz-mázok. — Ezen kiterjedett hasznú ércznek hazánkban következő nemeit lehet feltalálni:

- 1) Termő-Ón, (Plumbum nativum) Szász-kánál (Born Catalogue raisonné de Mlle de

Raab T. II. p. 355.) Ez igen ritka, mivel a' levegőnek savany szeszet könnyen magába szívja, és porrá válik: — 2) Köz Ónfény. (Galena vulgaris) Selmech-bányán Honth Vármegyében, Barsban Pila helységénél, Zsarnóczon fellül; Zólyom Vármegyében Sz. Andrásan fellül, úgy szinte Breznobánya, Jaszena, Windisch Liptse helységeknél; Nógrád Vármegyében Lónya-bányán; Liptó Vármegyében Boczánál, Magurkánál, Maluzsinánál; Szathmárban Felső-Bányán; Marmarosban; Krassóban Dognátskánál, Oraviczánál. — 3) Ón-rozsda (Plumbum plumbago) Zólyom Vármegyében Párniknál. Ezen két érczes ónból sok ónat, és valami kevés ezüstöt is olvasztanak. — 4) Piskolczos Ónfény (Galena antimonialis) Kapriknál, és néha Selmech-bányán is. — 5) Barna érczetlenített Ón (Plumbum mineralisatum brunum) Selmech-bányán Honth Vármegyében, és Krassóban Szászkánál fordul elő. — 6) Zöld érczetlenített Ón, Zólyomban Párniknál és Jaszenánál, és Biharban Réz bányánál találtaik. Ónot, és Phosphor savanyat készítenek belőle. — 7) Fekete érczetlenített Ón. Zólyomban Párniknál terem. — 8) Fehér érczetlenített Ón. Találtaik Selmech-bányán, Sz. Andrásnál és Jaszenánál Zólyomban; Mármarosban Borsánál; Krassóban Moldovánál, Szászkánál, Dognátskánál; Biharban Réz-bányánál; és néhutt Gömörben is. Mind ebből mind az előbbiből

Ónot olvasztanak. — 8) Sárga Ón-ércz, Réz-hányánál Biharban. Sárga festék készítésére használtatik. — 9) Porhanyó Agyag-Ón. Párniknál Jaszenánál, Szászknánál, és Ochtinánál Gömörben fordul elő. Ónot olvasztanak belőle.

A' Londoni Fő Pósta.

A' Pósták igen nevezetes Intézetei a' Polgári Társaságnak, és megbetsülhetetlen segedelmei a' kereskedésnek. Ez kiváltképen szembetűnő olly városban, melly az egész világgal kereskedésbeli össze köttetésben vagon. London bámulásra méltó példát mutat. Ugyanis az itt való Fő Pósta hivataltsak az Országbeli levelekkel foglalatoskodtat 200 Tisztet, és elválogatót; azon kívül 220 levél hordót. Az úgy nevezett 2 filléres Pósta, melly egyedül a' városbeli leveleket küldözgeti, foglalatoskodtat 50 Tisztet, és elválogatót igen sok levél-hordókkal. A' külső Orzági levelekkel való bánásra 20 Tiszt, és 34 levél hordó vagon fordítva. — Edinburg, és Dublin városokban szinte így vagon Fő Pósta hivatal. Általjában pedig az Orzágnak egyéb részeiben, és pedig Angliában, 's Valesben vannak 544 Pósta-Mesterek, Skocziában 278, Irlandban 415. kiknek még fiók Póstáik is vannak. — Londonból naponként estvefele, kivévén a' Vasárnapot 21 négylóvas Pósta kotsi indul el,

mellyeken rendszerént közel 40,000 levelek, és 20,000 Újságok küldetnek el. Majd ennyi kotsik, és levelek jönnek naponként reggel a' fő Városba. Rendszerént öszve-séggel a' levelek elhordására egész Nagy Britanniában, azaz Anglia, Skoczia, Irland, és Valesben kívántatnak 170 Pósta kotsik, 4,500 lovak, és 3,000 személyek.

Újabb Üstökös Tsillag.

Florenzben Nov. 7-dikén Pons Professor Úr Eridanus tsillagzatban ismét új üstökös tsillagot fődözött fel: a' ködös idő gátolta ugyan a' folyvást való észrevételeket; hanem Nov. 10-kán estve az Ajtatos Iskolák' vizsgáló tornyában (Osservatorio delle Scuole Pie) ezen bújdosó tsillagnak menetelét e'képpen határozták meg: Egyenes felmenetele $52^{\circ} 2' 10''$, déli eltérése $17^{\circ} 22' 35''$. Ezen tapasztalás tétetett éjjel 10 órakor $29' 55''$ -kor. Más nap, Nov. 17-kén, újabban tétetvén az észrevételek, az egyenes felmenetele $51^{\circ} 52' 9''$ tapasztaltatott; déli eltérése $17^{\circ} 31' 15''$. A' tapasztalás tétetett 11 órakor $48' 56''$ -kor. Ezen bújdosó tsillagot pusztá szemmél még látni nem lehet; de farka, vagy üstöke nintsen, hanem köröskörül mint valamelly pölykők, vagy hajak kerítik bé a' tsillagnak magvát. Ugyan ezen tsillagot észre vette Stark Úr is Augsburghan Nov. 29-kén estve 9 órakor $43'$ -kor, ugyan az

Eridanus tsillagzatban I. m. és t. tsillagokhoz közel, a' Rhemiai készület tsillagzat fölött, a' ki már azt jegyzi meg, hogy a' tsillagnak magvát igen fényesnek látta, de nem volt szorosán meghatározva a' körülötte lévő pölykék, vagy hajak miatt; de farkát, vagy üstökét ő sem látta; mindazáltal a' szomszéd tsillagoknál szemre sokkal nagyobb volt. Azt jegyzik meg, hogy igen lassú a' menetele, és délnek tart. Ez már a' folyó esztendőben 5-dik Üstökös-tsillag, mellyek közül tsak a' bika homlokán látszott volt különösen szabad szemmel is szemlélhető.

Kék festék Nadragulyából.

A' Nadragulyának (Atropa Belladonna) érett tseresnyéiből Roeggerath Úr gyönyörű kék festéket nyert, mellyet a' papirosra való festésre lehet használni. Ezen kék festék bíbor színre változik, ha timsó kevertetik közébe. Mivel pedig a' Nadragulya hazánkban mindenütt vadon nagy bőséggel terem, könnyű volna ezen próbáit Roeggerath Úrnak megújítani, és, ha azok megvalósodnának, a' Nadragulya igen betses növevényé válhatnék.

Nevezetes Vargák.

A' Varga mesterség sok nevezetes személyeket mutathat elő. Két varga Chrispi-

nus, és Crispinianus a' Szentek sorában fénylenek. IV-dik Orbán, és XXII-dik János Pápák vargáknak fiai valának. Ama híres Görög hadi Vezér Iphykrates, a' ki a' Nagy Epaminondasnak a' tsata mezőn a' győzedelmet mindég kétségessé tette, egy tsizma-foltozónak fia volt. Attendulo Jakabnak, kit Sforcianak hívtak. (Ez törzsöke a' híres Sforcia familiának, melly a' 15-dik, és 16-dik században olly nevezetes volt Olasz Országban) az atya varga volt. Alphenus Varus, Cremonai varga, Rómában Fő Polgár-Mester (Consul) lett; és igen számos jeles Fő Papok, 's más Fő rangú Személyek, híres tudósok, és művészek nevedek fel a' kapta mellett, de nem maradtak annál, talán Sax Hannst kivévén, a' ki az éneklésben mester, és a' kézi munkában dolgos ember lévén, mindég barátságos emlékezetet érdemel a' Németektől.

M e s e.

Kitsin vagyok: de nagy erőm,
 Ha illatot terjesztek,
 Tüskék engem nem őriznek,
 Szégyentől szint nem vesztek
 De másnak nem is árthatok,
 Szelid és jó mit adhatok.

J e g y z e t. Az 46-dik számbeli Mese:
 Levél.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(48.)

Oriási Pástétom Pozsonyban.

Midőn II-dik Mátyás, ugyan II-dik Rudolfnak testvére Pozsonyban 1608-dik eszt. fényes pompával Magyar Királynak koronáztatott volna, a' többi mulatságok között különös volt az, hogy a' koronázási ebédnél szörnyű nagy Pástétom volt téve az asztalra, mellyben 9 esztendő gyermek czimbalommal volt elrejtve. Az ebéd elkezdődvén, a' Pástétom zengeni kezdett, és időről időre megújult a' kellemetes zengedezés, melly annyival nagyobb kedvet talált a' Felsőleges vendégek előtt, mivel a' zengő eszköz hangjához a' kis fiú éneklését is hozzá kaptsolta. Midőn így gyönyörködtetné az Urakat, időközben figyelmüket még az által is ébresztette, hogy néha eleven galambokat repített ki a' Pástétomból.

A' Brazíliai Indus fajta Népek.

Spix, és Martius Doctorok Braziliának leírásában a' Coroados Indusokról, kik Vil-

la-Rikán túl lakatlan vadonokban tanyáznak, mind politikai, mind természet históriai tekintetben bőven értekeznek. Az Országlószék őket a' fő Kormányozók által iparkodik honosítani, 's a' földnek művelésére, és a' társasági életre birni. A' megtelepedett Indusok nem tsak tíz esztendeig minden adótól mentek, hanem az első esztendőkben a' földnek műveléséhez szükséges eszközöket is ingyen nyernek. I. Jose Király rendelése szerint ők valóságos Brazíliai polgárok, és a' rabszolgaságtól örökre mentek. Mind e' mellett tsak keveset lehet arra birni, hogy megtelepedjenek. Minden Indusok, így szólnak az Értekezők, kiket a' Purie, Corópos, és Coroados fajtákból láthatánk, test alkotásokra, és arczulat vonásaikra nézve egymáshoz hasonlítanak: t. i. közép, vagy alacsony termetük, réz színük, phlegmaticusok, minden gyönyörűség iránt érzéketlenek. A' külső világnak tüneményeiről nem aggódván, tsak önnön testök eltartásáról gondoskodnak, midőn az éhség és szomjúság az életre emlékezteti. Nem tudják ők, mi a' háladatosság, a' barátság, az alázatosság, a' betsület kívánás, tsak az élet külső érzéseit használják a' vadászatra, és a' tsatázásra. — A' szemérmertességet sem ismerik, tsak a' meztelen asszonyok látszatnak valamenyire megilletődni, ha idegenek szemlélik. Az ételben való lakozást sem kedvelik, de annál jobban a' részegítő Vinhassát, és még ennél inkább a' pálinkát. A' kóborló élethöz

rendkívül való a' vonzódások. Egy Coroados Indust a' fehérek neveltek, ki minden előkészületeken által menvén Papnak felszenteltetett. Egyszerre meglepék a' vad életnek bájai, és papi ruháit elvetvén, mezítelen az erdőkbe futott. Istent nem ismernek, hanem csak rossz lelket, melly majd gyík, majd krökodilus, majd kóborló tűz formában jelenik meg nekik, és őket faggatja. Az ő Fő Papjokat, ki egyszer'smind bűbájos, és Orvos, 's a' Dämonokkal szövetségben van, Pajének hívják. Betegségökben tőle kérnek tanácsot, ha háborúra, vagy vadászatra készülnek, ő hozzá folyamodnak. Ha valaki szerentsétlenné lesz, vagy meghal a' Pajének tulajdonitják. Házasságokban semmi törvényök sincs. Kiki annyi feleséget vesz, a' hányat eltarthat, vagy el akar tartani, és akkor küldi el, mikor neki tetszik. A' szülők és gyermekeik közt, vagy a' testvérek között soha sem tapasztalánk szorosabb szövetséget. Az asszonyi nem rabszolgája a' férfi nemnek, neki kell minden házi dolgot végbe vinni, és, ha költözködnek, minden terhet neki kell hordani.

Bunduhla Birman Hadi Vezér.

Nem lehet állítani, hogy a' Birmáni nép valami vad csoportokból állana, sem, hogy a' Birmani hadi sereg, mellyel most az Anglusok küszködnek, minden hadi tudó-

mány nélkül csak vaktában rohanna a' táborba. Katonái vitézségre, Vezérei ügyes bátorságra termettek. — Nevezetes volt köztök Bunduhla fő Hadi Vezér, ki az idén a' tsatamezőn elesett. Ennek igen hathatós befolyása volt a' külső dolgokra, és a' Tsászár előtt igen nagy a' tekintete. Az ő katonáinak magokat tellyesen alája kellett vetniök, 's ő felelem által tartotta fenyítékben. Midőn az Anglus kis hajós sereg Donabewtől nagy tüzelés között elmenne, a' várbeli Pattantyúsoknál lévő Tiszt ágyúja mellett megölette, és senki sem lépett fel az ő helyére azt elfoglalni. Bunduhla ezért hétnek az ott lévők közül fejét elvágatta, hogy a' többieket felbuzdítsa, és az üres helyet az ágyú mellett bétölthesse. Bunduhlának utolsó alkudozásai között nem fog feledékenységbe menni azon felelete, mellyet ő Cotton Generálisnak azon felkérésére vissza izent, hogy Donabewet adná fel. Így szólla: „Mindegyik közülünk hazájaért harczol, és ti engemet szabadságunknak védelmezésében éppen olly bátorszívűnek fogtok találni, valamint ti igyekeztetek igazságokat megállapítani. Rivánjátok Donabewet látni? tehát úgy jöjjetek, mint jó barátok, és én nektek a' várost megmutatom. De, ha úgy jöttök, mint ellenség, csak kössetek ki! Nem sokára olyan emberekre akadtok, kik titeket meggyőzni tanúltak. A' következés megfogja mutatni, mellyik legyen vitézebb”.

A' Gyánta kőben lévő állatok alakjai,

Némelly gyánta-kövekben (Succinüm), mellyeket külömbféle ékességekre szoktak használni, sokszor halaknak, bogaraknak, és más apró állatotskáknak alakait láthatni. Jóllehet ezt sokszor a' természet maga műveli, a' gyánta kő nem lévén egyéb, mint valamelly által változott növény, mellyben azon állatotskáknak lenyomásaik megmaradtak, mindazáltal többnyire — mint Rosenthal Prof. a' Greifs-waldische Zeitschrift II. Kötetében mondja — csak a' mesterségnek művei, melly által azon kövek nagyobb bötsöt nyervén, drágábban eladattathatnak. A' művészek t. i. a' gyánta követ olajban főzik, ez által hasadások támadnak benne, mellyek majd a' halaknak, majd a' tsigáknak, majd a' bogaraknak formájokkal birnak.

Az embernek tsudálkozásra méltó erős természetéről.

Eleven példát ad Lyon Angol tengeri Kapitány, a' ki 1818—1820 Afrikának belsejébe utazott, hogy azon ismérten Tartományokról némü-némü világosságot szerezzen, magának a' midön Fezzán Királyságnak déli határáig (Tripolitól 10 grádusra délnek) benyomult, és a' napnak legnagyobb hevét eltürvén, azóta vissza tért, és Parry tengeri Kapitánnyal az éjszaki pólus kikémlelésére utazott, hol

a' fagynak legnagyobb kízásait egészségének minden megromlása nélkül ismét eltűrte.

Újj Hal neme.

A' New-Yorki Havi irások szerint azon tengerekben valamely irtóztató nagy halat fogtak, melly olly sebessen úszik, mint a' Czethal. Azon hajó, melly ezen halat vadászta, majd felforgattatott általa. Midön végtére a' horgas nagy nyillal (karpunával) megölnék, három iga ökör, 2 ló, és 22 ember alig huzhatta ki a' tengerből a' szárazra. Nehezségét 10,000 fontra betsülték. Szélessége mellyének egyik úszó szárnyától a' másikáig 18 láb. Testének hossza 15 láb; farkának hossza pedig 4 láb. Patehen nevezetű New-Yorki természet vizsgáló, ezen tengeri szörnyetegnek a' „Tengeri-Vampyr” nevet adá.

Mostani Óriás.

A' múlt nyáron Pozenben egy Tychau Péter nevű ifjú ember, kit az ő rendkívül való nagysága miatt Óriásnak neveztek, életének 29-dik esztendejében, melybeli vízkórságban halt meg. 8 lábnyi, és 7 hüvelknyi magasságú volt; a' legmagosabb testű férjfiak is fejeikkel alig érhettek neki mellyéig. Nevezetes volt benne az, hogy Szava hangja vékony volt, lábai gyengék

váltak, keveset evett, és hetedik esztendejében kezdett olly rendkívül nőni. Növése folyvást tartott, úgy hogy csak a' halál vetne ennek véget.

Régi büntető Törvény.

Syeristockban 770-dik esztendőben tartott nagy Nemzeti gyűlésben Nagy Károly azt rendelte, hogy az első lopás egyik szemének vesztével; a' második, füle elvágatásával; a' harmadik halállal büntetessék. — Illy nemű büntetéseket a' mi első Királyaink' törvény czikkelyeiben is eleget olvasunk. — Hány félszeműek, félfülűek lennének mostan, ha ezen törvényeknek ma foganatja volna!

Az állati köröm-zsír használása.

Nürnberg táján bőven kifőzik a' négy-lábú állatok' körmeiből a' bennök találtató zsírt, melly a' letsepegtetés által (destillatio) ollyan sűrűsége jut, mint a' méz. Ezen zsír, vagy olaj, színe nézve fejer, 's a' lámpásokban igen világosan ég; lángjának tisztasága annyival kellemetesebb, hogy semmiféle szagot nem ereszt, és igen kevés füstöt okoz, úgy hogy majd semmi korom sem támad füstéből. Erre nézve a' legjobb fagygyú gyertyákhoz lehet hasonlítani: de még eddig csak a' lámpásokban használták. Nürn-

berg táján ezen destillált sűrű olajat hólyagokban is árulják, és sokkal oltsóbbá kerülnek, mint a' faggyú gyertyák.

A' Verebeket a' meggy és tseresznye fáktól elűzni.

Külömbbféle módokat próbálgattak az emberek a' verebeknek a' fáktól elűzésére: némellyek kék gyapjú fonalakkal kerítették a' fát által; de ez bajosabb; legeggyűgyűbb pedig és foganatosabb mód a' következő: t. i. mikor a' meggy pirosodni kezd, egy fej fokhagymát kétfelé kell vágni, és tsak felét a' fára akasztani; a' fokhagymának szaga igen soká szokott megmaradni, úgy hogy mire a' meggy egészen megérik, addig a' szag is tart, mellytől a' madarak messze távoznak. Így lehetne a' virágos ágyakat, vagy virágos tserepeket is a' verébtől megóvni.

Rejtett szó.

Négy betüből állok, 's a' tséltsap hajtogat engem;
Láb nélkül kotsid el nem döl rajtam, fejemet vedd,
'S ös Nemzetséget nevezek poros Oklevelekben;
Tsonkított derekam víznek, 's vérednek is útja.
Láb nélkül mondj vissza, kies legelőre találhatsz.

K. T.

Jegyzet. Az 47-dik számbeli Mese:
Viola.

 Természet - történeti nevezetességek
 Hazánkban.

Jóllehet hazánk a' természetnek kintseivel, és tsudás változásival bőven meg van áldva, még is szemünket inkább a' szegényebb külföldre fordítjuk, elfelejtvén, hogy természeti ritkaságokat kémlelvén, többeket találnánk itt, mint másutt. A' mit hazánkról természeti tekintetben tudunk is, inkább külföldiektől tudjuk, mint önnön hazánkfiától. Az Ércz-bányáknak, a' Só aknáknak, a' Szék-sónak ágyait, az Orvos-vizeket, a' mezeigazdaságnak külömbféle ágait, a' folyóknak, és hegyeknek hasznát a' külföldiek elmésen fejtegetik, holott feleink a' természeti tudományok tanulását elmulasztván, azokat figyelmetességökre sem igen méltatják. Sokan, a' kik hazánk nevezetességeiről írnak is, inkább német nyelven idegenek számára írnak, minthogy hazai nyelven rokonaik számára írának. Így készült ezen könyv is (*Malerische Reise auf dem Waagflusse, von Aloys*

Freyherrn v. Mednyánszky), mellyből ezen kis értekezést vesszük ki: „Liptó Vármegyében Szent Ivány igen sok természeti nevezetességeknek fészke. Ezen helységnek ötszáz esztendőnél idősebb temploma (a' mint mondatik II. András Király idejéből) mindenünnen szabadon álló mészköves dombon látszik. A' templom kriptájában több holt tetemek találtak, mellyek három száz, és több esztendőktől fogva épen maradtak. Ruhájok is csak halaványabb lett, de el nem rothadt. A' mumiák arczulatjaiknak fő vonásaik egészen kitünök, úgy hogy, a' ki őket éltökben ismérte volna, reájok ismerhetne. A' kriptának ezen rendkívül való tulajdonsága, bizonyosan azon földnek, és környéknek minémüségétől függ: különös okát mindazáltal még eddig senki sem találta fel. A' templom hátuljától mintegy tíz lépésnyire, a' templom udvarának körében, kar vastagságnyi forrás bugyog ki a' kősziklából, melly kénköves gyántás fojtó gőzöket terjeszt el. Apró madarak, ha nap felkölte előtt a' forrás fölött elröpülnek, elszedülnek. A' forrást ezen tulajdonságáért mérges kútnak nevezték. A' völgy közepében 5—6 láb magaságú kőszál áll, mellynek mintegy húsz nyílásai vannak, mindegyik nyílásból nagy erővel víz bugyog, 's a' kibugyogó habok olly sűrűek, hogy azok forrási látszatnak. De nem ez teszi az említett kőszálat egyedül nevezetessé, hanem — a' mit valóságos tsudának lehet nevezni — azon tulajdonsága a' forrá-

sainak, hogy néhány nyílásokból hideg, másokból meleg víz ömlik. Ezen utóbbi forrásoknak gőzét télen már messzünnen láthatni. Ezen köszáltól egy dombotskát tsak az út választ el, mellyről igen derék savanyú-víz forrás hömpölyög alá. Az előbb említett meleg víz gőzének nintsen fojtó ereje, mint a' mérges kút gőzének. Távulabbról még más, és jobb savanyú víz vagyon, mellyet a' falunak lakossai rendszerent inni szoktak. A' templom tornyának ellenében egy meneteles dombra felhágván, az ember nevezetes vissza-hangot (Echót) talál, melly a' templom felül egész mondásokat, ha nyolcz sillabánál többől nem állanak, vissza hangzik.

Az Indus Orvosoknak iskolája Kalkutában.

1822 dik Esztendőben a' kelet Indiai Angol Társaság, a' Bengáli Kormányzék hasznára, Kalkutában egy intézetet, állított, mellyben Indus Orvosok formáltatnak. Ezen Intézetnek rendszabásai 30 Czikkelyekben foglaltatnak, mellyek közül ezek a' legnevezetesebbek: 1) Az intézet „Nemzeti Orvosok iskolájának” neveztessek. 2) Az Orvosok a' polgári és a' katonai szolgálatra készíttessenek el. 3) Az Intézet egy Fő-ügyelőnek kormányozása alatt lesz. 4) Eleinten tsak 20 nevéndékek fogadtatnak fel, mellyeknek hijánossága időről időre kipótoltatik, 5) Senki

az Intézetbe fel nem fogadtatik, ha tsak a' Hindosztán nyelvet nem érti, és senki 18 esztendön alól, sem 26 esztendön fellül. 6) Mind Hindusok, mind Muzulmánok felfogadtathatnak, de tsak azon esetben, ha betsületes szüléktől valók, és jó erköltsel birnak. 7) A' Tanulók úgy tekintetnek, mint katonák, és felvételök napjától fogva az Országlószék költségén tartatnak. Ha tanuló pályájokat dítséretesen elvégezik, az ármádában megüresült orvosi hivatalokba lépnek. Mindegyiknek 15 esztendeig kell szolgálni, ezentúl békesség idejében elbotsáttatását kívánhatja. 8) A' tanulók ne tsak az intézetnek betegházai-ban gyakoroltassanak, hanem a' Kormányszéknek közönséges ispitályában, a' Királyi ispitákban, és a' tsonkák, és bennák Intézetében is, hogy magoknak elég tudományt szerezzenek a' patikárosságban, a' seborvosi, és Orvosi tudományokban. 9) Ezen intézetnek nevendékei, ha szolgálatba lépnek, $\frac{1}{3}$ résszel nagyobb zsoldot nyernek, mint azok, kik nem itt formáltattak, úgy szinte öök 15 esztendei szolgálatjok után Pensiót nyernek, és szolgálatjoktól elegendő okoknál fogva tsak a' Hadi Tanáts végzése foszthatja meg. 10) Ezen intézet első Fő ügyelőjének Jameson Úr neveztetett. Az ő esztendei fizetése 20,000 Rupia.

Magyar Országi drága Ölyv.

II-dik Lajos, a' ki Mohátsnál a' Nemzetnek gyászos ütközetében fiatal életét el-

vesztette, igen kedvelte a' madarak' vadászata-
tát; és azért egy olyan Ölyvért, melly a' ma-
dár fogásra igen jól megvolt tanítva, 40,000
aranyat fizetett, a' mi szörnyű sok pénz volt
annak idejében.

II-dik Rudolf Koronázásán mutatott Magyar Táncz.

Midőn 1572-dikben II-dik Rudolf Ko-
rona Hg. Maximiliánnak, az ő édes Attyának,
éltében Pozsonyban Magyar Királynak koro-
náztatnék, a' Király és Királyi Familia előtt
Balassa Bálint jeles Nemes ifjú a' Felsőgek
előtt a' magyar tánczban olly különösen ki-
mutatta magát, hogy a' Király, Királyné, és az
egész királyi Familia nagyon nagy gyönyörű-
séggel néznék az ő ügyes mozgásait. Istvánffy
nem említi, hogy ezen pásztor tánczra ki-
muzsikált: de, ha a' név szerént szabad itélni, a'
pásztor tánczhoz tsak duda szolgálhatott. El-
lenben az idén a' Magyar tánczhoz a' híres
Bihari hegedült a' Pozsonyi Udvari bálban; a'
koronázásbeli Királyi ebédnél pedig az udvari
Muzsikusok a' mesterséges több Symphoniák
között olly gyönyörűen, olly tisztán, és he-
lyesen húzták közben közben a' magyar nó-
tákat is, hogy a' legtsiklandósabb magyar fül
nem tsak megütközés nélkül, hanem teljes
gyönyörűséggel hallhatta.

Külömbféle természet históriai nevezetességek.

Constantinápolyban mostanában egy élő Giraffa találtak. Ezen állatot az Egyiptomi Basa ajándékozta a' nagy Űrnak.

1815-ben egy Angol Táborszem a' Roncevauxtól Sebastianba vivő úton állott. A' tiszta ég egyszerre elsötétedett, a' hegytetőkön sűrű felhő csoportok bolyongtak, és képzelhetetlen sokaságú és irtóztató nagyságú jégessők hullottak. E' mellett az ég meg sem zördült; de a' lehulló jégessőtől sok katonák megsebesedtek.

Bridgewaterhez közel Westonzólandban Hunt Űrnak kertjében, hiteles Angol Újságok szerint, tavál harminczkét ezer alma termett egy almafán!

A' hideg házakban a' palántáknak, a' külömbféle férgek és bogarak nagy ártalmokra vannak. Fredgold Űr tehát azt javasolja, hogy a' palántákat keserű Aloe feloldozásával kell megmosni. Ez által a' plántában semmi kárt sem teszünk: de azt mindenféle féregtől végképpen megmentjük.

Piemontban a' Salesi orvos-vizben, melyet mind eddig a' Golyva ellen nagy foga-

nattal használtak, Angelini patikáros Jodínát talált, melly leghatósabb orvosi szer a' Golyva ellen.

W. Y. Lewis, Új, Orleansi polgár azt hirdeti, hogy Mollet Úr Luiziánában a' zöld chinai Theát magvából szerentséssen tenyésztí. Az ő nagy plántálása Amite folyó mellett van, hol az éghajlat a' Théa-plántának igen kedvezni látszik; de annak szárítása módjában össze gyöngyörgetésében, és elrakásában a' Chinaiakat nem képes követni.

Bromsgroveban, Worcestershireben, hat esztendő előtt egy asszony egyszerre négy gyermeket szült, kik mind eddig épek, és egészségesek. A' szegény szülék ajtójuk fölé egy táblát akasztottak, melly által a' Népet ezen ritkaság megszemlélésére, és jószívű adakozásra kérék.

A' Polusi tenger némelly részének különös zöld színe Scoresby tengeri Kapitány tapasztalása szerént, képzelhetetlen sokaságú, szabad szemmel nem látható (microscopiai) állatotskáktól származik. Ezekkel a' Sepiaknak némelly nemei táplálják magokat, melyeket a' Czethal rendkívül szeret. Innen van, hogy a' Czethalat különösen a' tengernek azon zöld színű tanyáiban lehet feltalálni.

A p r ó s á g.

Midőn 1815-dikben Napoleon Elbából vissza jönne Francziába, bizonyos fő Tiszt Lionban a' katonáit mustrálván, így szólla: „Ti mindnyájan jól vagytok ruháskodva, és mivel jó színben vagytok, az megmutatja, hogy jól is éltek; ezen fellyül zsoldotok is rendszerént kijár”. Erre egy Granatéros így szólla: „Igen is Uram”! — Ezt hallván a' Tiszt, még nagyobb bizodalommal folytatta beszédét, 's azt mondá: „Imé így nem volt Napoleon alatt; mert a' zsoldotok többnyire mind hátra maradt, 's ő nektek szüntelen adós volt”. Erre a' Granatéros: „Ez semmit se tett; mert neki előttünk nagy hitele volt, akkor pedig könnyű adósságot tsinálni, ha az embernek örömetst hiteleznek”.

M e s e.

Magam a' földön maradok,
Mást égfelé emelek;
Nints száma oldalbordámnak,
Nyúlánk testtel kérkedek,
Hízni soha nem szoktam
Nem mozogván mozgattam.

J e g y z e t. Az 48-dik számbeli Rejtett szó: Tér, Érd, Tér, Ér.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(50.)

A' legnagyobb döghalál (Pestis) a'
14-dik Században.

A' félelmes döghalál, melly a' 14-dik Század' közepe táján ütött ki, nem tsak Európában, hanem, lehet mondani, az egész akkori ismértes világon rettenetes öldökléseit elterjesztette.

1351-dik esztendőben, így szóll egy régi Orosz Krónika, az egész országban nagy döghalál uralkodott, melly igen sok embert elragada. Mihelyest elérte a' vérköpés, mindjárt más nap meghalt a' beteg. A' dögleletesség jobban és jobban elhatalmazott. 1353-ban annyi ember halt meg, hogy a' Papok a' temetést el nem végezhatték. Plesgow városában tsak egy éjtszaka a' Templomajtaja elejébe 30 halottat hordottak; kik reggel mind egy gödörbe takarítottak. 1354-dik esztendőben ezen szerentsetlen városnak megmaradt lakosi egy Követet küldöttek Novgorodba Massili Püspökhöz, hogy tőle áldást kérjenek. A' tiszteletre méltó Fő Pap

maga ment Plesgowba, az oltárnál osztotta a' népnek az áldást, de ugyan azon napon betegségbe esett, és rövid időre buzgóságának áldozatja lett.

A' közelebbi következő esztendőekben nem emlékezik a' Krónika döghalálról; 1360-ban a' szerentsétlen várost másodszor látogatta meg a' veszedelmes nyavalya, a' kemény tél még is most mérsékelte a' rosszat. De 1364-ben a' már elpusztult város harmadszor esett belé; az Országba beljebb is elterjedett a' nyavalya, és Novgorod, Kázán, Twer, Moszkva, 's több városokat elpusztította. 1364-ben Smolenszk városa, melly az előtt igen népes vala, tsak tizenöt lakost számlált. Glukow, és Balesow városok teljesen kihaltak. 1365-ben a' betegség más formában látszott megjelenni; mivel kikre a' nyavalya elragadt, egész testök kelésekkel volt megrakva, a' mi az előtt nem történt.

A' nagy, és olly hirtelen nép pusztulás által a' földművelés, és országos tsinosodás nagy veszteséget, és akadályt szenvedett, az éhség nevelte az előbbi nyomorúságot, 's innen új betegségek mutogatták magokat. A' temettetlen, vagy tsak félig temetett testek, és a' marhák dög testeik mindenütt elszórva feküdtek, és a' levegőt ragadó nyavalyák okaival megmérgeztették. Costroma, Wladimir, és Nowgorod vidékei 1380-dik közben messze terjedő pusztákká váltak, egész városok, és faluk kihaltak, a' gabona kalászában maradt, és a' széna, gabona, 's más élet sehol sem gyűjtetett össze.

A' vadállatoknak nagy sokasága kóborolt a' Városokban , és Tartományokban , mellyek 50 esztendő alatt a' pestis által elpusztítottak , és felényire , három fertály résznyire , vagy még egészen is népetlenekké lettek , a' mostani roppant Birodalomnak semmi része sem maradt kémélve.

De a' rettenetes döghalál nem volt egyedül Orosz Ország határai közé szorítva ; úgy látszik , hogy egész Európában , és talán az ismértes földnek minden részeiben még inkább el volt terjedve. A' víz-özöntől fogva e'hez hasonló veszedelem még nem érte a' földet. Az Orvosok olly kevésbé tudtak a' rosznak gátat vetni , melly kevésbé képesek voltak annak természetét , és okát kitanúlni.

Barnes III-dik Eduard történetének leírásában azt mondja , hogy ezen mérges betegség Török Országban is kegyetlenkedett , és rövid idő alatt a' Birodalomnak külömbféle Tartományaiban 23 milliion léleknél többet elragadott. Német Országban 2 esztendő alatt egy milliion két száz ezer személy veszett el pestisben. Tsak Bázeli városában egy esztendei hóltaknak száma 12 ezerre ment és lehet mondani , hogy Helvetia népességének egy harmadrésze akkor oda lett. Straszburg városa egyedül egy esztendőben 26,000 embert vesztett. Bétsben 6 hónap alatt minden nap 900—1000 halt meg ; Lübekben egy estvétől fogva a' másikkig 1700 ; Erfurtban mintegy 2000 ; Münszterben , és Osznabruckban nem temethették már el a' hólt testeket , hanem azok az útszákon heverték.

Angliában ezen rettenetes tsapás 1348-ban elejénte a' kikötőkben ütött ki; de November elején innét Londonba is elhatalmazott. Eggyetlen egy esztendő alatt tsak a' Cisterciták Templomának temetőjébe 50,000-nél több halott eltemettetett. A' többi Temetők is mind tömve voltak, és már nem lehetett helyet találni a' temetkezésre. A' gazdag Lord Walcher Manny tehát egy nagy szántó földet vett meg, mellyet ő a' Londoni Püspök által e' végre megszenteltetett, és megáldatott. Ezen új helyre Karátson, és Húsvét között 1349-ben naponként 200 test temettetett.

Angliából ezen félelmes döghalál 1350-ben Sveciába által ment, a' hol a' Történetírók' jegyzései szerént fél esztendő alatt 466 Papot ragadott el. Franczia Ország sem maradt kímélve. Egy nevezetes azon idei Orvos, Guy de Chaulieau, azt bizonyítja, hogy Franczia ország népességének negyed része ezen nyavalyában elveszett, és Mezeray megmutatja Franczia Ország' chronologiai Rajzolatainak második kötetében, hogy a' pestis minden Franczia Tartományokban pusztított, és mindenütt nyolczadik, vagy kilenczedik részét a' népnek megölte; semmi város, semmi falu, semmi ház ettől meg nem menekedt.

Ezen halálos nyavalya Olasz Országban a' Culturának, és tudományoknak, mellyek akkor ottan sokkal szerentsésebben fejlettek ki, mint egész Európának akármelly más részeiben, igen nagy akadályt vetett.

Florenzben, Boccaz jegyzése szerént, a' döghalál ötödfél hónap alatt 100,000 lakosoknál többet megemésztett; Szienában 80,000, a' mint Agnolo di Tara mondja a' maga Szenai Kronikájában, a' ki 5 fiait vesztette el. Siciliában 530,000-nél többen lettek a' pestis áldozatjaivá Bartalammeo della Pugliola szerént, a' ki azt is mondja, hogy a' gazdagon megterhelt hajók, mellyeken az emberek mind kihaltak, a' széltől, és haboktól ide 's tova hanyattattak, 's a' tengerbe merültek.

Azsiában, és Afrikában, nevezetesen Egyiptomban a' világ szerte elterjedett döghalál még több kárt tett, mint Európában. A' Chinai Történet-írók' jegyzése szerént 1334-ben Thouhan - Temur' uralkodása alatt, egyedül tsak az éjszaki Tartományokban két milliom két száz hetven ezer familia halt ki, vagy is 13 milliom személy. Ők beszéllenek, talán mese képpen, egy sok színű golyóbiról, melly az Égből a' földre esett, 's ott öszve omolván, bűdös gözt terjesztett el, mellyből a' levegőben mérges bogarak (insectumok) támadtak, és ezek terjesztették el mindenütt a' pestist.

Columbiának mostani állapotja.

Legújjabban (1823) G. Mollien Úr Columbiát beútafyan, annak leírását ezen czim alatt: „Voyage dans la republique de Co-

lumbia en 1823 's a' t. Paris" a' világgal közlőtte. Ezen utazó már annakelőtte Afrikának belsejét, Ásiának és Muszka Országnak nagy részét bejárta, és így könnyű vala néki a' világ külömbféle részeit egymáshoz hasonlítani. Az ő itélete Columbiára nézve nem olly kedvező, mint a' minő a' közönséges hír ezen Országról. Az éghajlata, úgymond, Columbiának a' Tartományok külömbféle magasságaihoz képest változik. Néha az ember regvel gyönyörű réteken utaz, délben hó, és jég térségeken, estve a' czukor és kávé tenyésztetéseknek égető földein. Ezen Tropusi Tartományok hőségét mindazáltal a' magas hegyek hűves szélei enyhítik, mellyek délnyugotról a' Cimborassóról, éjszak felül az Andesek és Cordillerák sorairól fúvnak. Columbiának ostorai közé tartoznak a' golyva, melly még az idegeneket, és az állatokat sem kéméli; a' nagy földindulások (minő volt az 1812-diki Martius 26-diki, melly Caracast elrontotta) a' szünyogoknak és egyéb kízó bogaraknak számlálhatatlan csoportjai, a' mérges kigyók, alligatorok, és férgek 's a' t. A' szegénység igen nagy, a' koldus sok; a' vendég szeretet parányi: az idegeneket a' honniak gyűlölik. Az esztendőnek hat hónapja essős, a' fő városban pedig 9 hónapig is esik az esső. Az üveg ablakokat most kezdik; a' festésről, és muzsikaról keveset tudnak, az izlésök igen rossz. A' házak belseje többnyire sötét, és füstös. A' fő város útszáiban csak itt ott pislog éjjel egy méts, és azoknak

tisztaságáról négy jó Policzia gondoskodik (egy elmés Generalisként) a' karvaly, a' számár, az esső, és a' disznó. Tsak most állott fel legelőször egy Vendégfogadó. A' fő városnak tsak 30,000 a' lakosa. Az Országló-szék ülléseinek háza, olyan mint egy pajta. Naponként ötször szokás enni, de az ételek rosszak. A' fő városban 27 gazdag Templom vagyon, és sok Klastrom; de tsak három tudományos iskola, egy Bibliotheka 6000 kötetből, és három Typographia. Egyébbaránt Columbia az aranynak és a' gyöngynek hazája. A' Platina és arany-bányák a' hegyek tövén vannak, az egyéb érczeké magasabban. Az aranyat a' lakosok megvetik, és tsak gyémántok után ásítognak, de eddig többnyire tsak Smaragdokat találtak. Panamából esztendőnként mintegy 40,000 piasztert érő gyöngyöt visznek ki, valamivel kevesebbet Rio-Hachából. A' Kakao és Banana, melly nagy bőséggel terem, ezen országnak Manája. Mivel a' mezei gazdaság nem igen virágzik, az Országló-szék egy mérő alá való műveletlen földet 2 Piasterért adott el, két milliomm mérő alá való földet pedig ingyen oszt el az Országló-szék. Az előtt egy nagy darab földet egy nyerges számárért adtak el. A' kereskedésre szolgáló utak igen rosszak. Azon Anglus projectum, melly szerint a' Panamai föld közt (Atrako és San Juan folyóknál) keresztül lehetne törni, és így a' két tengert egyesíteni, Columbiában ismeretlen. A' hadi és tudománybeli eszközök minden Vámtól

mentek. A' közönséges nyelv a' Spanyol nyelv. A' férfiak tunyák, és többnyire függő ágyaikban dohányoznak, a' pallérozott fehér személyek Cigarrát szívnek, és ágyaikban hevervén apró malaczokat tartanak ölökben mops kutyák gyanánt. Ezen Ország fő emberei közé tartozik Zea, és Bolivar. Ezen utóbbi görhes, kitsiny, fekete hajú, és még minden sebtől ment, melly miatt a' köz nép szentnek tartja.

A p r ó s á g.

Midőn a' Jénai ütközetben Napoleonnak gyalog Gárdája észre venné, hogy a' többi tsapatok mind az ütközetbe vannak keveredve, mintegy vágyódván a' csatázásra, midőn előttök Napoleon Bertierrel, Bessieressek, és Caulaincourttal, 's Adjutánsaival el menne, többen kiálták: „Előre”! — Erre a' Tsászár megállá, 's a' Gárdákhoz így szólla: „Mitsoda szózat ez? ilyenre tsak meztelen száju suhanczok fakadhatnak. Várjátok be előbb, még 30 tsatákban fogtok győzedelmeskedni, s' akkor adjatok nekem tanátsot”.

R e j t e t t s z ó.

Mig az egész várost nevez,
 Fej nélkül az éjnek kedvez,
 Forgatva víz apraja,
 Fark nélküla' test alja.

N.

J e g y z e t. Az 49-dik számbeli Mese:
 Lajtorja.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(51.)

Felséges Karolina Augusta Aszszonyunkhoz, Felséges I. Ferencz Ausztriai Tsászár, Apostoli Magyar Király Hitveséhez, midőn Sept. 25-dikén Pozsonyban Magyar Királynénak köz örvendezések között megkoronáztatnék 1825.

Feltűnt Hazánknak tsillagos ünnepe,
Régől óhajtott nemzeti szép napunk;
Augusta fénylik érdemekkel
Szent Koronánk' örökös betségben.

Mint égi testek százados útakon
Megtérve hozzánk, új ragyogásokat
Öntnek közünkbe, és világunk'
Ritka remény fakadásra készlik;

Úgy Ő Királyunk' nemzeti trónusán
Sok századoknak kétes enyésztire
Feltűnt, 's Magyarnak égi fényvel
Hozza ditső Gizelának évét. —

Nagy Nemzeteknek százados élete.
Nem vesz hatalmat rajtok az ősz idő.
Árpádnak éles fegyverével
Birjuk örökre nemes Hazánkat.

Elhunyt Királyink' lelke lebeg felénk —
Hívség Magyarinak Ősi tulajdona;
Őrzötte mindég trónusában
Jó Fejedelmeit, és megőrzi.

Igy egykor Istvánt, mint fia, tisztelé,
Igy áldja mostan drága Ferenczet is,
'S örvend Te néked áldozatját.
Szíve szerént bemutatni díjul.

Augusta! kedvezz, mint kegyes Asszonyunk,
'S forró szerelmünk' lángba eredt hevét
Fogadd el. Uj frigy támadott most.
Téged', Anyát, fiaid sohajtunk.

Kultsár.

Egyiptomi Papyrus-tekertsek.

Amadeus Peyron a' Turini Kir. Egyiptomi Muzeum Papyrus-tekertseit vizsgálván, egy görög iratura talált, mellyen az írás igen látható volt, és 10. oldalon 311. sort tett. Ezt megfejtván azt találta, hogy az egy pörről való tökéletes tudósítás, mellyet Ombos (a' nagy Diospolisban) határ őrző sereg Kormányozója több Colchyták ellen egy Ház végett indított, mellyet azok az ő távul léte alatt elfoglaltak, 54-dik esztendejében II. Ptolomäus Evergetesnek (K. U. születése előtt

117-dik eszt.) A' vádnak felhozása után, mind a' két Prókátornak feleleteik következnek, mellyekben a' támogató okok igen világosan, és együgyüen felhozatnak. Ezután következik az egésznek a' Birótól történt össze hasonlítása, és az Itélet. Peyron Úr ezen pörnek kiadását igéri. Előre tsak a' görög írásnak néhány emlékezetes sorait közli, mellyekből kitetszik, hogy Egyiptomban, a' Ptolomäusok alatt minden Okleveleknek, Szerződéseknak, Hírelés - írásoknak 's a' t. Egyiptusi nyelven irattattak, hogy hitelt nyerjenek, más nyelven hitelt nem nyerhettek: hanem a' Görög ítélő székek magoknak azokról görög másolásokat adathattak. — Melly nagy leczke fekszik ezen sorokban reánk nézve! — Mikor lessz a' Magyar egyedül hiteles Írás országunkban?!

A' Moszkitosz Szúnyogok.

Ezen Szúnyogok Amerikában az állatoknak, és embereknek legnagyobb kízó eszközei. Kétfélék: a' nagyobbak barnák, a' kisebbek feketék. Májusban megjelennek, Septemberben eltűnnek. Táplálálások az állatok vére. Tsípésök olly hathatós, hogy az a' bivaloknak bőrén is keresztül hat. Ha nyugton tsiphetnek, tehát mind addig szívják magokba a' vért, míg testök hátulja általlátszó hólyaggá nem válik. Az Amerikai Moszkitoszoktól okoztatott sebek nem dagadnak meg, mint az Afrikai Moszkétozoktól okoztatottak; de sokkal fájdalmasabbak, úgy hogy több illy seb

nagyobb kint okoz, mint a' hideg, éhség, szomjúság (L. Hoods Urnak jegyzéseit Franklin útazásaiban p. 188). A' Moszkitók annyira kínozzák a' Bivalokat, hogy azok a' vadonokból a' síkságokba futnak, örökké bögvén kínookban. A' Taránt a' Moszkitoszoktól üzetve az éjszaki tengernek partjaihoz fut, és előbb vissza sem tér, még ezen rettenetes Szúnyogok el nem vesznek. — Mindazáltal a' Moszkitoszok sem kínozzák prédájokat büntetetlenül; nekik is van egy hatalmas ellenségök, a' Sarkány-bogár, vagy a' Moszkitokarvaly, melly ha az ő dongó falkáik közé tsap, sok ezereket elnyel közülök, 's elüzi őket többnyire tanyájokról.

Vad Leány.

Abrüzzoban (Nápoly Országban) nem rég egy vad Leányt fogtak. Valami 15 esztendő, és valóban szép. Az életmódja, mellyben felnevekedett, neki valami szokatlan kellemetes termetet adott. Nagy, és még sinsz kellemek nélkül, hihetetlen virgoncz, eleven. Midön a' parasztok, kik legelőször megpillantották, megakarták fogni, elszaladt előlük olly sebesen, mint a' mókus, és kéntelenítették ravasz-sággal elfogni. Tehát körül vették hálóval azon helyet, mellyet tudták, hogy az ő tartzkodásának legkedvesebb helye, és így futása közben megakadt benne. Midön erre hozzá közelitenének, határtalan volt dühössége, melly

ellenségeinek majd veszedelmes is lett. Végre mégis meggyőzték, és a' Pescarai betegek házába vitték. Beszéli ugyan egy nyelvet, de a' melly mindenek előtt érthetetlen. Midőn megfogták, egészen mezítelen volt. A' ruha darabokkal, mellyekbe öltöztették, elsöbben álmélkodva bánt, de csak hamar legnagyobb boszúsággal öszveszaggatta. Azok között, kiket az újság kívánás a' betegek házába vitt, volt egy előkelő, és gazdag Asszonyság is, és ez a' karján lévő jegyről a' maga leányának ismérte, a' kit 14 esztendő előtt a' koldusok elloptak. Most már a' legnagyobb fáradságot fordítják arra, hogy ezen különös teremtményt kimivelhessék, kitsinosithassák, de nem látszik igen hajlandónak lenni a' civilizatio felvételére. A' nézőket, kik naponként jönnek hozzá látni, fel sem veszi. Ugy tetszik, hogy csak eggyetlen egy ifjú Orvos érzékenyítette meg. Ha az eltávozik, szomorú leszen, vagy ha dühösségbe esik, 's amaz eljö, azonnal tsendes, és vidám leszen.

Taganrog.

Ezen vár Trojzkaja, és Krepostna nevet is viselt. Fekszik Jekaterinoszlawi Kormány-székekben, az Azovi tengernek éjszaknyugoti öblénél. Lakosi 6000 lélekre mennek, maga pedig az ott lévő száraz, és tengeri katonaság 1700-ra. Mint tengeri, és kereskedő városban találtatik itten Admirálisság hivatala, Kereske-

dő Collegium, Gymnasium, tengeri Ispitály, Contumacia ház, Börse, és hajó építő műhely. 1818-ikban itten kikötöttek 532 hajók és a' bévitelnek tiszta jövedelme reá ment 4 milliom Rubelre. — A' város története imez: Itt 1697-dikben I-ső Peter Orosz Tsászárigen derék kikötő helyet, és várat készítettet, de a' Prúthi békeség alkudozás szerént ezen várnak erősségei földig lerontattak, és elhagyatottak; de utóbb magok a' Törökök alkalmas jó állapotba vissza helyezteték. Törököktől ismét 1768-ikba Apr. 13 kan az Oroszok vissza vették, és a' reá következő békekötés által is megtartották. Most különösen nevezetessé lett, hogy Dec. 1-napján Sándor Orosz Tsászár ottan meghalt.

A' hamis pénzverő.

1786-dik esztendőben Párizsba egy hamis pénzverőt fogtak el feleségével együtt. Ezen titkos hamisságnak felfödöztetése különös volt. Tudniillik öt esztendős fiatskáját a' szomszédjában lakó kortsmároshoz küldé, hogy egy tallért felváltasson. Ez megnézi a' tallert, 's azt mondja: „Édes kis ötsém, ez a' tallér hamis pénz”. — „Az nem lehet, mondja a' gyermek, hiszen az atyám maga csinálta. A' Politiának ez tudtára adatott, és a' vétkes kevés kérdezősködés után kinyilatkozattatta, hogy a' gyermek igazat szóllott legyen.

Kegyetlen Indus szokás.

Bengaliában kilencz esztendő alatt (1815-től 1824-ig) 5425 özvegy asszonyt égettek meg elevenen. Ezen esztendők alatt az asszonyok' számát, kik özvegyek lettek mind öszve lehet tenni $2\frac{1}{2}$ milliomra, tehát általjában minden 415-dik magát szántsándékkal ezen kegyetlen halálra adta. Történt a' többi között, hogy egy özvegy asszony helyett a' megholt ferjnek testvér húga égettetné meg magát, de a' leánynak atya e' miatt a' Törvénszéktől 7 esztendei tömlöczre büntettetett.

Különös Orvosi szer.

Egy Varsói Seborvos azt az észrevételt tette, hogy az aczélba foglalt pápa-szem, melly mesterséges Magnessel meg van vonogatva, a' főfájás, és szem gyengesége ellen használ. Legalább az illyent a' homlokán tartsa az ember, hogy foganatját érezhesse, és vas-porral megtöltött tokban kell a' pápaszemet tartani.

Hamar nyomtató prés.

König, és Bauer Mechanicusok készítettek egy masinát, vagy egy szapora prést, mellyel a' Hamburgi Correspondent nevű Ujság is nyomtattatik. Ez által egy óra alatt 2200

—2400 darab nyomtatvány egyjik lapjára elkészül, és így hétszer több, mint a' szokásban lévő prés által. A' masinák (minden gőz készület nélkül) tsak két ember által egy kerék mozgatás, vagy tsavargatás segedelmével indíttatnak meg.

Ritka Műv.

Egy Órás Bayreuthban (Bavariában) egy Kaliczkát készített, mellyben hatvan mesterséges madár vagyon; és mindegyik a' maga természeti hangján énekel. A' kaliczka sárga rézből van készítve, és a' masina, melly a' madaraknak a' hangot adja, ezüsből van. A' madarak a' természetet híven ábrázolják. Egy Anglus a' Művésznek ezen Automáért 32,000 forintot ígért; de ő 60,000-en alól nem akarja adni.

A' Búzának új neme.

Arábiából Angliába a' búzának egy új neme érkezett. A' kalásza kétszer olyan hosszú, mint a' közönséges búzáé. Egy kalászban, vagy búza főben 84 szem búza található, és a' szárának magassága öt lábnyi.

M e s e.

Függve nyakon születek, 's tsak függés nagyra nevelhet;

Szél ingat: de ha víz nintsen az élet el hágy.

J e g y z e t. Az 50-dik számbeli Rejtett szó: Pest, est, tsep, pes.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(52.)

Madera szigete.

Bowdich Eduard Guineába való útazásában az 18 $\frac{2}{2}$ esztendei telet Maderában töltötte, a' midőn annak többféle pontyait megmértvén, a' Pico-Ruivo tsútsnak magasságát Barometrumi változások szerint 5788 Párisi lábnaak lenni találta. Ő előtte Sabine Tengeri Kapitány azon tsútsot megmértvén csak 5011 láb magasságúnak lenni állította. Buch Leopold híres természet vizsgáló Smith Keresztellyel, Norvégiai Botanicussal, ezen szigetnek magasságairól ezen jegyzéseket közlik: Hajnalban elindulánk, és kevés idő múlva Senhora di Montes Templomnak magas térére érünk, a' meddig a' lakosoknak gyönyörű kertjeik terjednek. Innen igen bájoló kilátás vagyon. A' Palma már itt nem zöldell; sem a' fa forma kutya-téj (Euphorbia arbor) sem az Agave, sem a' Cacalia, sem a' Raktus, melyek csak 1005 láb magasságig tenyésznek. A' templom mellett igen bő kútforrás ömlik. Innen magasabbra másztunk a' Bazalt köszir-

tokra, mellyeknek sok helyett salak formájok
vagyon. Kevés idő múlva (Indus Babér) sűrű
erdőbe érünk, mellynek fája szépségére néz-
ve az Acajonnal vetekedik; továbbá látánk
a' Nemes Babért, és a' Bűdös Babért (Lau-
rus Til), melly a' sziget legnagyobb, és
legszebb fáji közé tartozik. Ha ezen fába
szekerczét vágnak, olly bűz terjed az egész
erdőben, hogy azt kiállani képtelenség. Azért,
ha a' lakosok ilyen fát levágnak, három
négy ízben is ellődülnak, és ismét vissza
térnek, míg ledönthetik. Épségében semmi
bűze sints, hanem inkább sűrű levelei, és
terebélyes ágai miatt az erdőknek legszebb
disze. Magasabbra a' Söprő fa (*Erica scoparia*)
látszatik. Ezen magosság többnyire köd-
del és fölhövel van borítva. Még magasabbra
hágván Val Ganane nevű térre érünk, hol virág-
zó Myrtus erdőbe jutánk, mellyek fái 16—
20 láb magasságuk, és *Vaccinium Arctosta-*
phylos neve alatt ismeretesek. Ezen magas-
ság fölött még a' Nemes Babérnak egyné-
hány elnyomorodott példáit láthatánk. Egy
óra tájban délután azon pentra értünk, melly
örökös hóval van fődve. A' legnagyobb tsúts
a' Toringasi tsúts, mellynek magasságát 400
párisi lábbal többnek találtuk, mint a' Pico-
Ruivoét Sabine Kapitány, úgy hogy Bow-
dichnak kimérését jobbnak lenni véljük".

A' Föld kerekiségének legmagasabb Hegyei.

Humbold, ki mint a' buyár a' víznek mélyét, úgy kémleli a' földkerekségének minden részében a' természetnek titkait, a' föld kerekiségének legmagasabb hegyeinek képes előadását közölte nem rég a' világgal. Az előadott hegyeknek nagy részét ő maga mérte meg Bonplandt Urral, a' mellyeken pedig maga nem volt, mint p. o. a' Himalaya hegységein Asiában, azoknak magasságát Hodgson, és Herbert tengeri Tiszteknek szoros meghatározásaik szerént adta elő. Ezen kép szerént a' Pyreneusok hátának magassága 1250 toises (egy toifba 10 francz. lábot számlálván). Pic-Nethounak az ő legmagasabb tsútsoknak magassága pedig 1787-tois — Az Alpések hátának magassága Európábao 1200 tois; legmagasabb tsútsoknak, a' Mont-Blancnak magassága pedig 1262-tois. — Az Andes (Cordillerák) hegyek hátának magassága Amerikában 1850-tois; az ő legmagasabb tsútsoknak a' Chimborazonak magassága pedig 3350-tois. — A' Himalaya hegységek hátának magassága Asiában 2450-tois; legmagasabb tsútsai közül a' Jayshiri tsútsnak magassága 4026-tois; a' Dhawalagiri tsútsnak magassága pedig 4390-tois, és így az óriási Chimborazonál 1040 toisal magasabb. A' Chimborazon a' plánták teremni megszűnnek 2400-tois magasságon; a' Himalayán 2500-tois magasságon.

Régi Sírkövek.

(Runus-kövek. Runensteine)

A' régiségeknek szorossabb kimlelését szerteszét üzik a' világon. Az Óriási sír-halmokról (Hunenbette Hünenbette, és Runensteine), mellyeket itt ott a' föld hátán láthatni, külömbféle tudós értekezések jelentek meg az újjabb időben. Legújjabban R. Nyepurnak a' Dániai régi sírhalmokról való kémlelései jelentek meg, mellyek már Németre fordítva is kiadattak (Verzeichniss der in Dänemark 1824 noch vorhandenen Runensteine, nach dem Dänischen Manuscript des Verfassers übersetzt 1824 Kopenhagen). Ezen munkában a' Dániai régi sír-kövek a' természet után szorossan lerajzoltatva kifognak adattatni, és egy régi sír-empléknek képe rajzolásban már közöltetik. Svecia, Dania, és Norvegia közt való politikai villongások óta sok régi sír-halmok feldúlattván, és a' régi sír-kövek részént készakartva elrontattván, részént feldaraboltattván, sok régi sírhalmokról, mellyekről Ol. Worms értekezik, többé tudósítást nem várhatunk, mert a' régi Monumenta Danica-ban mintegy 150 van lerajzolva, holott ezen írásban csak 50-nek lerajzolása ígértetik, de a' mellyek között sok új vagyon. — A' Boruholm szigetén lévő Runus kövekről Thomsen, az Islandiakról Finn Magnussen értekezik; de tulajdonképpen Svéczia a' hazája a' Runus köveknek, Baultilban magában 1173 van lerajzolva, és Nor-

vegiában szinte annyi találtak, mint Daniában. Legemlékezetesebb az isméretes Runus kövek közt, az úgy neveztetett Thirsted-kő, melly most Kopenhágába vitetett. Ezen könek lerajzolása hasonlóképpen Raskáltal közöltetik. A' felírás ezen kövön hét hosszú sorból áll, mellyeket alúlról felfelé, és balról jobbra kell olvasni, de ez hihetőképben hiba, mert mások szerint jobbról balra. A' harmadik, és negyedik sort így olvassa Rask:

Aeft Frøtha fraendi sin

Sinian, han vas thâ fäink.

mellyet a' Philologusoknak módja szerint, az orthographiat kényeként össze vissza hányván így fejt meg: „Asrath és Hilde emelték ezen követ Frodenek, az ő atyokfiának, és ő fogoly volt és meghalt.

Perkins Gőz-puskája.

A' mostani új találmányok között legirtóztatóbb erőt, és legsudálatosabb sebeséget mutat Perkins Úrnak Gőz-puskája, melly által minden puskapor nélkül olly lövések történhetnek, mellyek az egész mostani hadi mesterséget felforgathatják, 's talán a' népeket örökös békeségre rá vehetik; t. i. Wellington Hgnek, mint a' Pattantyússág Fő Igazgatójának, úgy az ő egész Stabjának 's az Inzsenérségből, és Pattantyússágból választott Tiszteknek jelenletökben Londonon kívül közel a' Regens nagy kerthez próbatéte-

tett Dec. 6-kán. A' lövések majd 2 óráig tartottak olly durranásokkal, mint a' legnagyobb menydörgés. Legelőször 35 Yard, vagy is 105 lábnyi távulagra halkal egymásután, mint az ágyú lövések szoktak esni, valamelly vas paisra igazítottak, mellyet, igazán szólva, porrá zúztak a' golyóbisok. Második próba tétetett egy deszka alkotmányra, mellyen 11 szál deszkán, egy egy hüvelknyi vastagságún, mellyek ugyan egy egy hüvelknyi távulagra valának egymástól, egész erővel által törtek a' golyóbisok. Továbbá a' golyóbisok $\frac{1}{4}$ hüvelknyi vastagságú öntött vas táblára igazítottak, 's azon már az első által törtek, noha azon vas-tábla különösen készítettett e' végre, hogy kitessek a' puska-porral való lövöldözés, és a' gőzzel való lövöldözés között való külömbség. Mindnyájan a' jelen lévők azt bizonyíták, hogy a' legerősebb puska-portól sem lehet többet várni. Ezen lövésekben a' gőznek nyomása tsak olly nagy volt, mint a' közönséges levegőnek 65 □ hüvelk nyomása, az az 900 fontnyi. De Perkins Ur még azt állítá, hogy e' gőznek nyomását 200 közönséges levegőbeli hüvelk nyomására is fel lehet vinni teljes bátorsággal. Végre a' lövés' sebességét is megmutatta az ő puskája mellé golyóbisokkal megtöltött tsövet srófolván, mellyből ezek az ő puska-tsövébe estek 's ezeket olly sebességgel hányta a' gőz puska, hogy 1 minutum alatt tsaknem 1000 golyóbist kilöhet, ha t. i. több tsövekből bizonyos keréknek forgatása által, mellynek a' model-

láját megmutatta, eresztetnének az ő puskájába a' golyóbisok. Még ezen fellyül azt is megmutatta, hogy az ő gőz puskáját a' lövések közben jobbra-balra lehet forgatni, úgy hogy egy egész Batalionnak sorára egy minutum alatt 1000 golyóbist lehet hányni.

Gombostő Fabrika.

London mellett mostan egy olyan gombostő Fabrika állittatott fel, melly mindennek figyelmét magára vonja. Ezen Épületnek hossza 185 láb, szélessége 50 láb, magassága 50 láb, vagyon rajta 120 ablak. De nem annyira az épületben, mint azon masinában fekszik az álmélködésre méltó tulajdonság, melly egy első minutum alatt egy egy ütással 10,000 tőt tsinál. Az ilyen masináknak alkalmas volta sok munkás kezeket megkiméll, a' mi a' birtokosnak ugyan nagy haszon, de a' szegényekre nézve, kik kézi munkáikkal keresik kenyerüket olly helyeken káros, hol a' népesség nagy, és sok munkát nem találhat. Ellenben ollyan népetlen Országban, mint a' miénk, igen szükségesek, és hasznosok volnának az ilyen masinák.

Punts neve.

Közönségesen a' P u n t s neve minden értelem nélkül való szónak tartatik, és azt

vélük , hogy ezen nevet az Anglusok csak vaktában adták azon itálnak, melly nem tsak nálók , hanem egész Európában közönséges-sé lett , és kedves itálnak tartatik. De ezen nevezet, mellyet P o n n t s -nak kell mondani, valóságos Indus nevezet, és az Indosztani nyelven, 's különösen a' fél szigetnek északi részében annyit teszen , mint őt : ugyan azért az Indus folyó-víztől, és még más négy folyó vizektől keresztül vágatott Tartomány öt vizek Tartományának , vagyis P a n t s a b n a k neveztetik. Azért adták tehát ezen itálnak a' P o n n t s nevet, mert őt alkotó részekből készittetik , t. i. vízből, Rum, vagy Rákól, citromléből, nádmézből, és theából.

M e s e.

Egyben kettő, kettőben négy,
Törd a' fejed, hogy ennyit tégy.

J e g y z e t. Az 51-dik számbeli Mese:
Lopótök.

Vége az 1825. Eszt. Második Felének.

M u t a t ó T á b l a

a' Hasznos Mulatságok

1 8 2 5

Második Félészttendejére.

I. A' Magyar Nyelv.

1) Ódák.

	Lap.
Böle András Püspök' béiktatására	73
Juranics Antal Püspöknek Győri Püspökké kineveztetésére	49
Gr. Heglevich Gábor béiktatására	89
B. Venkheim Jó'sef' béiktatására	9
Ürményi Jó'sef' halálára Gyász Óda	33
Gr. Zsigray Jó'sef' béiktatására	129

2) Epigrammák.

Fa és Nedvesség	223
Hit	234
Hős	233
Kis Nő	193
Módi Kalap	193
Reménység	234
Szeretet	234
Tsemete	233

3) Nyelv vizsgálás, Értekezések, Intézetek.

A' Betűknek eredete	146
Az Indus Orvosoknak Iskolája Kalkuttában	587
A' Nyelvek', és Nemzetek' közössége	20
Az Orosz Literatura	75
Felső M. Országi Minerva: harmadik negyed	273
Francia - Török Szótár (Lexicon)	269

II. Szép Tudományok és Mesterségek.

1) Poézis.

Az Opera	345
Az Operának kezdete	93
Eredeti Játékszín	321
Gyula Szerelme Kisfaludy Sándortól	145
T. Horváth István Úrhoz, midőn a' Magyar Szi- tyák' régi történeteit felvilágosítá.	313
Juvenalis fordítása Kis Jánostól	305
Klio, Kis János Úr munkája	249
Kopátsi Jó'sef Püspök Úrhoz	137
Lánczy Jó'sef, béiktatására	169
Magyar Lant	337
B. Malonyay béiktatására	186
Sgricci Improvisatornak Bianca nevű Drámája	57
Spanyol theatrum	228

2) Szép Mesterségek.

A' muzsika kedvellésének Hazánkban való terjedése	177
Corregionak eredeti festése	85
Három Hazánkfiainak új rézre metszett képei	201
Lisztnek első Opera muzsikája Párisban	302
Magyar Országi tájak' festése	329
Párisi Rézmetszések' Gyűjteménye	81

III. Természet Tudomány.

A' Dongolai lovak' leírása	356
A' gyémánt' készítésének próbája	14
A' héringnek költözködéséről	353
A' himlőnek ellenzése	222
A' jeges vízzel és a' fagylattal való élésnek káros volta	261
A' kosenillát kipótoló kukaczkok	314
A' krump'inak nagy tápláló ereje	359
A' legelő állatok' beleikben, gyomraikban találtató köforma gombolyagok	187
A' levegő változásainak észrevételei	195
A' madarak' költözködéséről különös vélemény	283
A' megfagyott halaknak újonnan való feléledése	335
A' menykő ellen oltalom	157
A' menykőnek különös munkálkodása	65
A' méhkasban lévő melegségnek oka	262
Amerikában a' Vulkán hegyek állapota	28

	Lap
A' nagyon öszve nyomatott levegő változása	326
A' Rózsákat télen által is virágoztatni	269
A' Strucz madárnak fészkei	355
A' Tibeti ketskékek teje, 's annak Chemiai megvizsgálása	355
A' tsörgő-kigyónak igéző tehetsége	132
A' Vezuv lávájában szén is találtatott	344
Az ónnak hazánkban előforduló nemei	371
Balühirénél fogott különös hal	84
Búzaszem termékenysége	94
Elefánt' fogai	123
Elektromos halak	15
Észrevételek az idei üstökös tsillagról	364
Fris, és szabad levegő szükséges volta az életre	142
Hirtelen valamit megfagylalni	312
Humbold Sándor tapasztalása a' Barometrum körül	28
Ketskeméti termékeny szöllőtő	152
Kis-újjunk' hathatós érzése	160
Külömbbféle természet históriai nevezetességek	390
Különös befolyása a' földnek a' rajta legelő állatok' színére	367
Meddig lehet élni	117
Meteorologiai Jegyzések	222
Napoleon organumai	116
Némelly növényybeli keserű mérgeknek tulajdonságai	347
Olly tükör, melly által mást láthatni, a' nélkül hogy ő láttatnék	159
Őszi kökörtsnek orvosi haszna	267
Reaumurnek, és Spallanzaninak próbái a' tyúkok' emésztő tehetségének erejéről	274
Rendkívül való haj, és fog képzelődés	299
Ritka eleven állatok' gyűjteménye	330
Természet történeti nevezetességek Hazánkban	385
Újabb üstökös tsillag	374
Új hal neme (tengeri Vampyr)	382

IV. Kézi 's gyébb hasznos Mesterségek.

A' festett Kartont úgy megmosni, hogy se színét, se fényét el ne veszajtse	167
A' gázzal való kivilágosításnak kiterjedése	234
A' Mesterségek' Iskolái	361
A' tölgy, és tserfa levelek' használása a' bőr készítésre	168
A' városoknak víz-szesszel való kivilágosítása	121
A' vas, és aczél próbája	110
Búza virágnak használása	135
Mesterségeket segítő Iskolák	139
Mikép' lehet a' lisztnek dohosságát elvenni	263

V. Házi és Mezei Gazdálkodás.

A' békák általmasok a' halaknak	320
A' juh gazdálkodás, 's nemesítés	97
A' méhek' új nemének tenyésztetése Arthur Anglus által	185
A' sónak használhatása a' kertészkedésben, és mezei gazdaságban	265
A' verebeket a' meggy, és tseresznye fáktól elüzni	384
Az állati körüm-zsir használása	383
A' zöld főzeléket télen által eltartani, hogy mind íze, mind színe úgy maradjon, hogy a' fristől meg ne lehessen különböztetni.	315
Herélő olló, 's himlő óltó tő	53
Italokat venni jobb télben	32
Kályhákat ragasztó kovász	31
Kenyeret sütni legjobb esső vízzel	32
Leycester juhok' tenyésztetése	241
Patkányok, és egerek ellen való szer	31
Ragasztó a' fa, kő, és üveg öszve foglalására	54
Virginiai dohány termesztés	118
Zsizsik elüzésére a' földi bodza	31

VI. Új Találmányok, 's felfödösések.

A' gőz-ágyúk' találmánnya	175
Által látszó festések' feltalálása	205
A' timár, és tobák mesterségekben tett nevezetes felfödözés	343
A' zöld kávé a' köszvény ellen orvosság	5
Az öszve szoritott levegőnek nagy mechanikai ereje	166
Bell Úrnak új nyakra-valója a' vízbe fulladás ellen	192
Ezüstöt kipótoló ércz keverék	243
Kék festék nadragulyából	375
Szédelgés ellen való üveg	158
Új hét tsövü puskák	205

VII. Élet írások.

Beda' (Venerabilis) életéből némelly ismértek	29
Crichton János ismértetése	268
Crillon hadi Vezér.	316
Esmenard' életéből egy két vonás	127
Dr. Franczia Paraguaji Dictator	25
Procopius Konstantinápolyi Tsászár	557
Rotschildek nemzetsége	282
Xenocrates Philosophus ismértetése	215

VIII. Külömbbféle Értekezések.

A' föld culturájának változásai	162
A' Newgatci tömlöcz Angliában	291

A' színeknek képes, vagy példás jelentései	277
A' szoptató dajkák' szükségéről, és minéműségeikről	297
A' veres szín nem roz	278
Az asszonyi szépségnek háromszor kilencz bélyegei	161
Guyon értekezése a' sárga hideg elragadásáról	130
Kitsapongó elmék	309

IX. Historiai, Topographiai, és Statistikai Nevezetességek.

A' Brazíliai Indus fajta népek	377
A' bujdosó Német mesterlegény	155
A' Francia Revolutiói Törvényszék áldozatinak felszámolása	286
A' Francia Constitutiók	226
A' Hydrai tengeri erő' kezdete	22
A' legnagyobb döghalál (Pestis) a' 14-dik században	393
A' Londoni Fő Pósta	373
Angliában az Ország-útak	86
Angliai Újságok	60
A' pióczáknak mostani nagy kelete Párisban	344
A' Pozsonyban megkoronáztatott Királyok, és Királynék	209
— Ennek folytatása	217
— Bérekesztése	223
A' színes emberek' sorsa a' Francia Antillákon	107
A' Tudományok', 's Tudósok Pártfogói	105
A' vadászat rendkívül való kedvellése	165
Az Angliai Fabrikákban dolgozó napszamosoknak kínos kenyér keresése	164
Az Angliai Universzítások	255
Az Eskuriali Könyvtár	255
Birminghami masinák	78
Bonaparte Károly emlékeztető jele	310
Brazíliai Püspökségek	366
Bunduhla Birmán hadi Vezér	379
Burkus Országi nagy iparkodás	11
China népessége és jövedelme	285
Chinai órák' régisége	296
Columbiának mostani állapotja	397
Curhauseni gőzfördők Hamburgnál	338
Dröpt városának bévétele	143
Európai városok' nevei Éjszaki Amerikában	268
Francia Országban talált gyermekek' száma	104
Gazdag magányos emberek Hollandiában	290
Gőz hajókon való utazások Angliában	101
Guatimala gyarapodása	253
Koronázásbeli emlék pénz	257
A' könyveknek egykori drágasága	113
Kóták' legrégibb nyomtatása	36

Közönséges Telegrafok	Lap 65
La Peyrouse tengeri utazó' elvesztének igaz helye	215
Majlandi kertészek' mulatsága	9
Mexiconak állapotja a' Spanyol igazgatás alatt	190
Mint kedvelte Sz. Lajos a' Tudományokat	176
Nagy Károly' levél petsételése	176
Napoleon temérdek nagy kintse	368
Napoleon mint Pattantyús	207
Napoleon betséglet érzése	207
Nevezetes vargák	875
Orosz egyházi fenyíték	112
Orvosi hotlások	102
Párisi Újság	207
Perui fényűzés (luxus)	247
Perui asszonyok' viselete	182
Perzopolisnak leégetése	125
Philadelphiai tudós és jótévő Intézetek	171
Richemont utazása az Orosz Birodalmon, és Per- sián keresztül	278
Serampuri Tudományos Intézet	294
Swab Konrád Tsászárnak kardvágása	206
Szegények Coloniáinak gyarapodása	55
Sz. Ilona szigetében a' selyem bogarak' tenyésztetése	191
Téholyodottak' új háza Párisban	134
Tengeri hajókon az igazság' kiszolgáltatása	91
Új nagy Menageria Angliában	184
Újonnan feltalált népségek	238

X. Természet, 's Mesterségbeli Ritkaságok és Tsudák.

	Lap
A' Birmáni Tsászár' kotsija	254
Agyagból készítettett Orgona	334
A' gyánta-kőben lévő állatok' alakjai	381
A' mostani leghathatósabb Mágnes kő	326
A' pók fonálnak finomsága	347
Az Urali arany-fövény	307
— Ennek béfejezése	322
Drága kotsi a' Birmánoknál	7
Dronthaimban a' nap-járás	240
Drossera plántának különös tápláltatása	245
Éghetetlen ház-készítése	359
Egyiptomi gyűjtemény Sz. Pétervárában	364
Egyiptomi Mumiák	349
Frater Cziprián első levegői hajós mesterséges szár- nyak' segedelmével M. Országban	270
Függő hid a' Tyne vizén	254
Hosszú élet' példái	7
Hosszú élet' példája M. Országban	237

	Lap
Hosszú élet új példája Angliában	295
Idő-járás jegyzéke 1825. Junius hónapban	46
Igen kitsin hévmérő	367
Indiában a' Körnek négyelése	279
Kövé vált tsontok	565
Különös Éjszaki fény	327
Másodszori érett tseresnye	312
Mostani Oriás	382
Nagy termékenységű krumpli-bokor	247
Porlonsky Simonnak fáradozása a' Bölttség' kö- vének feltalálásán	279
Rendkívül való idő-járás	3
Rendkívül való erejű ember	82
Ricci Húsvéti gyertya-tartója Pádvában	178
Ritka kövé vált tsúszó-mászó állatt Oxfordnál	175
Sept. 19-kán e' Budai Tsillag-vi'sgáló Toronyban látott Üstökös tsillag.	193
vasat evő bika	360

XI. Nemzeti szokások, régi Épületek, 's Hely-írások.

A' Kurd Nemzetnek némelly szokásai	352
A' Sussexi partoknál lévő tornyok	232
A' Szeretsenyek tábora gályája	24
Bogota, Kolumbiának anya városa	6
Fekete róka-bőr -bunda Orosz Országban	271
Harmat fürdők Párisban	102
Közönséges élethelyi Angoly szokások	197
Külömbbféle jelek' értelmei a' Persáknál	259
Malájok' dühössége	14
Pharsalus tsata-mezeje	341
Trinidad	340
Új Görögök' babonásága	48

XII. Ritka Történetek, 's elmés Apróságok.

Abälard Péternek Epitaphiuma	199
A' Chinaiak' képzelete a' tánczról	272
A' gyermeknek sas által való elragadtatása	303
A' kibújdósók' pártfogása Angliában	248
A' legnevezetesebb gyalogló	324
IV. Alfons Portug. Király, és Tanátsosi	231
A' Neu-Fundlandi szelindek' szép tette	192
Anglus fény, és Anglus nyomorúság	259
Antwerpben a' galambok' megtanittatása	272
Asszonyi szépség, és szemérmesség	212
A' tyúk' megdrágulása Szmirnában	287
Az Egyiptomi Basa asztali készülete	253
Az embernek tsudálkozásra méltó erős természete	581
Az embertelenségnek büntetése	342
Brokman Szinjátszó	200

	Lap
Brown John nevű koldús' hagyománya	301
Bormann Német vers-költő	208
Drága házi eszközök	336
Dureau Nagy Marsalnak különös halála	50
Dümurie, és Taubenhaim	221
Durfei Tamásnak lefestett képe	53
Egy Francia Granatéros felelete a' Generálishoz	392
Egy Francia Krónikában talált furtsa kifejezés	176
Egy könyv-kötésnek nagy ára	302
Elrémülés Lizabonában az éjszakai fénytől	88
Gordon Herczegné, és Erskine Doctor	160
Hasonlítás	15
Hirtelen vers szerzés	15
Hoeck, és Cabilliaux Bellgumi ellenséges felekezetek	245
Hollandiai paraszt	14
Jelekkel való irás, és ennek hibája	251
V. Károly, és Titian	79
XII. Károly Svéd Király, és a' Polgár-mester	311
Ki nem állhatja a' holtáig tartó fenyítéket	16
Krokodilussal való viaskodás	111
List testvérek Jamaikában	281
Lotteria Sorsokkal kirakott szoba	254
Madám Laetitia kérdése, 's Napoleou felelete	168
Magát megholtnak képzelő	227
Magyar Országai drága olyv	388
Menyországtól félő Káplány	79
Middleton Gróf, és Colvil Törvény-tudó	150
Nagy ehető Londoni takáts	250
Nagy tettek emlékei	151
Napoleon a' Jénai ütközetben	400
Nevezetes halotti kö-irás	342
Newcastle Hg. és Sterne Tudós	64
Óriási Pástétom Pozsonyban	377
Pompignan hasonlítása	151
Pope felelete	150
Ramean muzsikus a' kutya-ugatás ellen	64
Régi büntető törvény	383
Ritka nagy lelkűség	153
Rousseau, és két Jesuita	256
II. Rudolf' koronáztatásán mutatott magyar táncz	389
Sátor-adó	120
Skocziai jövendő mondások	68
Szerentsétlen levegői hajós	317
Találós elme	65
Talleirand' okos tanátsa Napoleonnak	160
Termékeny elmék	78
Turgot Minister, és egy öreg Francia	166
Tűzbe vetett lajstrom	54
Unalom és szorgalom	30
Vers-költő füle	119
Vers-költés jutalma	340